

Nusret Ahmetović

LEKTIRA
NARODU

ŠKOLEGIJUM
LEKTIRA
24

ŠKOLEGIJUM
LEKTIRA

24

Nusret Ahmetović
LOŠ ODGOJ I NEPRAVEDNO OBRAZOVANJE

Izdavač:

*Udruženje za promicanje i
unapređenje kvalitete obrazovanja
ŠKOLEGIJUM*

Za izdavača:

Nenad Veličković

Urednik biblioteke:

Nenad Veličković

Recenzenti:

*Rubina Čengić
Nenad Veličković*

Dizajn naslovnice:

Andrej Arkoš

Lektura i korektura:

Sandra Zlotrg

Dizajn-koncept:

Asim Đelilović

DTP:

Boriša Gavrilović

Ilustracije i tabele:

Autor

Štampa:

Dobra knjiga, Sarajevo

Nusret Ahmetović

**LOŠ ODGOJ I
NEPRAVEDNO
OBRAZOVANJE**

Sarajevo, 2025.

Sadržaj / Садржај

Prolog urednika	9
Osnovci postaju analitičari	13
Sedam minuta za tjelesno, tri za informatiku, a za fiziku manje od minut	36
Ko je pozicija, a ko opozicija u zbornici	40
Kako je počelo	44
Dualna lobotomija “no limit”	53
Ескалација пуцњаве у Сарајеву	68
Fušnote	70
Množenje s nulom	74
Priprema (pozor) za pregled, sad!	76
Sekcije u međusmjerni	78
Zakon i debele burgije	81
Teorija sarme	85
Oduševljen sam, iako ne kontam	87
Od dva mjeseca do nekoliko minuta	90
Zakidanje na usavršavanju	93
Kakve stimulacije, takve renovacije	95
Pad sivrikata?	97
Situacija&frustracija	100

Isti posao – isto radno vrijeme	102
Zašto je propao i SMET	104
380 dana godišnje	107
Učiteljica na ispitu nezrelosti	110
EMIS je i alat i oruđe i oružje	113
Kukurikulum revolucija	115
Курикулум пророка	122
Арена за трговину радничким интересима	129
Лаж се законом не кажњава, треба се опорезовати!	133
Суперишка исходи	137
Да нам живи, живи израда	141
ГПРШ	143
Плаништарење, први детаљ	145
Плаништавање, такт други	147
Пландемија, трећи акт	150
Плонижење, четврти такт, базни распар, киселина и брзина	152
Просвјетари бацају, ученици дојављују...	155
Одгојно-образовни банкрот	158
Учинковитост образовања	161
Аналогно-дигитални одгој и образовање	163
Исходи су мртви, живјели протести	165

Знање се може и дијелити и красти, али не и ускраћивати	168
Тродуално финансирање образовања и ступидуалног одгоја	171
Најлошији из математике, природних наука и читања у БиХ лажу босански, дуално	174
Табула раза ће бити изгребана, ишарана и храпава. Табула Разе неће бити!	178
Дошло је вријеме да опијени балкански просвјетари за кориштење казана плате казанију	192
Кад ти Министрица каже: Сједи – један, ћути и ради поново!	196
Министрица, дуално-књиговодствени казани и дигитални темељи	203
Одгојно-образовни шибицари	207
Долази нам нови зор!	215
Координатори ординирају да конзилиј кооптирањем формирају	219
Свједочанство о лажним свједочанствима и дипломама	226
Сарајевска одгојно-образовна багра	231
Ученик и наставник, оба везани су!	236
Просвјетни лудисти	241
Подизвођачи образовних радова	245
Бројеви у сарајевској буџетској магли	251
Бројеви у сарајевској буџетској магли (2)	257
Бројеви у сарајевској буџетској магли (3)	259
Његова екселенција Виши Савјетник	261
Фејк профил стручно неспремног наставника	266

Дирек основне школе	271
... - - - ...	275
Фер референт или неферент	280
Екскурзијанћери	283
Синдикални П(СТ)РЕСС	286
Прописна (не)одређеност	290
Prilozi	293
Prilog 1.	295
Prilog 2.	297
Прилог 3.	302
Прилог 4.	303
Прилог 5.	314
Прилог 6.	317
KALKULACIJA cijene koštanja	321
Ауторски уговор – најситније написано је и најважније, пазите!!!	323

Prolog urednika

Ako je još uvijek moguće da knjiga bude događaj u sredini u kojoj se pojavi, onda je ova to. Ne dešava se često da pojedinac svojim iskustvom i (sa) znanjem opiše bolest zajednice kojoj pripada i oživi nadu u njeno izlječenje. Nusret Ahmetović je nastavnik tehničkog u jednoj sarajevskoj osnovnoj školi. Prije toga radio je u Sanskom Mostu, Ključu i Stuparima. Voli svoj posao i svjestan je njegove društvene uloge i važnosti. Žalosti ga što je u tome među kolegama rijedak izuzetak. To im prebacuje, ali ih ne optužuje. Ni sebe ne oslobađa krivnje, od koje se ovom knjigom iskupljuje. Ona je događaj jer od njene objave više niko pošten i dobronamjeren nema alibi za saučesništvo u udruženom zločinačkom nepoduhvatu pod škodnim imenom Škola.

U knjizi je kao nikad dosad, i kako to niko do sada nije uradio, opisan obrazovni sistem *iznutra*. Pedeset i kusur članaka rastavilo je na najsitnije djeliće jedan složeni društveni mehanizam s ciljem da pokaže kako pokvareno radi. Sasvim suprotno od onog poltrona koji je – nakon što je Tito u lovu promašio patku u letu – rekao *mrtva, a leti*.

Kolegama nastavnik Nusret Ahmetović spočitava šutnju o stanju stvari u školama, koje svi vide i za koje svi znaju da je loše, ali malo ko nešto u vezi s tim preduzima. Za njega odgajati i poučavati znači prije svega raditi u interesu đaka, pri čemu nema nejasnoća o tome šta bi taj interes bio: sticanje znanja i sposobnosti potrebnih i dovoljnih za sretan, ispunjen i ostvaren život u pravičnoj i uređenoj zajednici.

Ono što se sada događa u školama ne služi tome. I to onda više nije samo političko pitanje, problem koji se može prebaciti na stranke i političare, niti je stručno, koje bi se trebalo riješiti u zbornicama i na aktivima, nego je etičko, koje se najprije postavlja pred ogledalom.

Sadržaj knjige *Loš odgoj i nepravedno obrazovanje* premrežen je temama: loš kurikulum i propala kurikularna reforma, ispolitiziran sindikat (jednog lica), brljavi pravni akti, kontradiktorna, dvosmislena zakonska regulativa, apstraktne norme i neprimjenjivi normativi, manipulativno dualno obrazovanje, izigrana dječija prava, netransparentan informacijski sistem, nekompentnost Instituta za preduniverzitetsko obrazovanje, inertnost resornog ministarstva, skriveni odnosi moći u zbornici, pogrešne investicije u obrazovanje, nepovoljni kolektivni ugovor, promašeni obrazovni ishodi, javašluk i neodgovornost, instrumentalizacija direktora, i korupcija, uvijek i svugdje.

Sve piše, samo što niko ne čita. A ovamo, djeca nam nepismena...

Nastavnik Nusret Ahmetović opisuje obrazovanje iznutra. Uvodi nas kao čitaoc u svoj kabinet da bi nam u njemu pročitao propise kojima se uređuje život u učionici. Brzo i lako, zahvaljujući živim primjerima u kontrastu s dobro izabranim citatima pravnih besmislica, uvjerava nas da je obrazovanje u rukama lijenčina i neznalica. To nije ofrlje izrečena kvalifikacija nego zaključak izveden iz činjenica svedenih na brojke i aritmetiku, kojima se ne može protivrječiti floskulama i zaklinjanjem u dobre namjere.

Pri tome, aritmetika je duhovita; kad sabere šta sve mora imati njegov kabinet ("26 ormara, 18 stolova, 17 stolica + police + mašine sa postoljem"), pokaže se da više nema mjesta za – đake. To nije samo smiješno, nego slikovito sažima odnos vlastodržaca prema obrazovanju: djeca nisu bitna, osim kao jeftina radna snaga, što neobrazovanija, to jeftinija. Na drugom mjestu izračunaće, neumoljivo tačno, koliko je miliona straćeno u obnovu kabineata i nabavku opreme koja propada, zato što se u raspoloživom nastavnom vremenu nema kad koristiti i zato što sami nastavnici nisu obučeni da je koriste.

Ako ne pretvara administrativni jezik u cifre i novčanice, ovaj nastavnik tehničkog pretvara ga u minute, sate i dane. I opet kad podvuče crtu mi vidimo da se vrijeme uludo rasipa, a da se nerad naplaćuje, i da u toj krađi učestvuju svi, već prema zgodi i prilici. Korupcija je sistemska. Nemoguće je sjediti u zbornici a ne biti dio nje. Sve što se ne zaradi radom kroz plaću dobije se gledanjem kroz prste za propušteno i neostvareno.

U knjizi se kao kuglica u fliperu odbijamo od jedne situacije do druge, treće, pedesete... Ništa Nusret Ahmetović ne tvrdi odoka, usput, iz rukava. Sve je viđeno, prepoznato, opisano, sabrano i oduzeto, pomnoženo i podijeljeno. Ispod crte je gola i nepobitna istina: imamo školu i skupo je plaćamo, a malo od nje dobijamo. Ona je dosadna i đacima i nastavnicima, jer je otuđena od stvarnosti, svedena na ishodovne kompetencije lišene razumijevanja procesa i koncepata. A opet, svakog dana i on i sve njegove kolege ulaze u svoje škole i kabinete i popunjavaju rubrike u godišnjim planovima lažnim utiskom da radno vrijeme ispunjavaju nekom smislenom svrhom. Strašna je do nepodnošljivosti spoznaja da toliko mnogo ljudi bespomoćno učestvuju u nečem tako suvišnom i nepotrebnom. Kolika mora biti kreativnost, ako nije pokvarenost, naučiti sebe da se živi s tim, i u tome, i gledati se u ogledalu a ne dobiti nagon za povraćanje.

Nastavnik Nusret Ahmetović je izuzetak, možda ne jedini, ali sigurno prvi koji je pred to ogledalo stao spasavajući i vlastiti razum i čast prosvjetnog

poziva. On je živi dokaz da borba za bolje obrazovanje ne mora nužno biti šuplja priča. Nacrtao nam je propast u tri dimenzije, iskotirao, označio, bol-dovao. Krenuo je od posljedica i vratio do uzroka. Zahvaljujući njegovim poentama sada tačno znamo šta trebamo mijenjati ako želimo bolju školu i bolje društvo za našu djecu i unuke, i unuke njihovih unuka. Zašto ipak ništa nećemo učiniti?

Pa zato što žmirimo stisnutih usana, sa dlanovima na ušima.

Ne, nemamo mi vremena za pobunu, zauzeti smo čekanjem da se desi čudo. Kakvo?

*

Argumenti nastavnika Nusreta Ahmetovića ponekad su zagušeni dugačkim citatima i nabrajanjima. Svi se lako mogu preskočiti (možemo mu vjerovati na riječ), ali mnoge će njegove kolege tu prilježnost ocijeniti kao neprelaznu prepreku i iskoristiti je kao izgovor da ne čitaju dalje. Monotonih nabrajanja nema mnogo i možda bi za knjigu bilo bolje da se nisu ispriječila već na samom početku. Ali su neophodna, svugdje gdje se za njima posegne, jer ilustruju nemoć jezika kojim se misli obrazovanje. Velikog spremanja nema bez dobrog klofanja.

Kolegama su također dosadne i kolege koji tjeraju mak na konac, koji ne ostavljaju ništa previđeno i nedorečeno, zbog kojih se stvari nepotrebno komplikuju, sjednice produžuju, tenzije rastu. Takvima koji tjeraju čak da skrolaju satima kroz dosadne udžbenike dosadno je sve što traži čin i djelo iza izgovorene riječi.

Sve to zna nastavnik Nusret Ahmetović, zna s kim dijeli profesiju i zbornicu, ali ne odustaje od nade. Ne odustaje od riječi. Ne odustaje od svoje domovine. Ne odustaje od svog poziva. I ne odustaje od svojih đaka.

*

Kolumne nastavnika Nusreta Ahmetovića izlazile su redovno, petkom, tokom školske 2024/25. godine na portalu Školegijum. Nisu pobudile niti jednu jedinu reakciju. Niko od desetina imenom i prezimenom prozvanih nije našao za shodno (korisno, odgovorno, časno, potrebno, hrabro, dosljedno...) da opovrgne ili koriguje nalaze iz baze. Ni knjiga neće biti primljena drugačije. Toga je svjestan i njen autor, pa je završava satiričnim *ugovorom*, koji slabo prikriva gorčinu, tugu i razočaranje.

Nenad Veličković

Osnovci postaju analitičari

Pismo autoricama i autorima kurikularne reforme

340 ishoda za 15 predmetnih kurikuluma definisano je sa 536 glagola, među kojima se *analizirati* ponavlja 69 puta, a nema glagola *raspravljati*, *predlagati*, *sjeći*, *testirati*...

(Autor ovog otvorenog pisma nastavnik je tehničkog odgoja u jednoj osnovnoj školi u Kantonu Sarajevo i analizirajući kurikulum za svoj predmet odlučio je da pogleda i one za srodne predmete i uočio niz, prema njegovom mišljenju, nelogičnosti, a Školegijum je odabrao kao pouzdan kanal kojim će njegova zapažanja doći do odgovornih.)

Uvaženi/a,

na početku ću vas podsjetiti da bosanski/hrvatski/srpski jezik i književnost nije moje primarno zanimanje, ali, evo, govorim i pišem, pa ako pronađete neke pravopisne, stilske ili druge greške – nemojte mi zamjeriti. Ovim komentarom želim opravdati vrijeme provedeno na časovima srpskohrvatskog jezika, a bilo ih je preko 1.500 u toku školovanja.

Analizom predmetnog kurikuluma za B/H/S jezik i književnost, koji ste predložili za buduće osnovno obrazovanje u Kantonu Sarajevo, uočio sam da ishodi učenja nisu postavljeni na društveno prihvatljivoj razini.

No, da krenem redom.

Prema Benjaminu S. Bloomu, taksonomija obrazovnih ciljeva (ishoda učenja) polazi od učenikove aktivnosti, koja istovremeno uključuje tri područja:

– Kognitivno (znanje, spoznaja)	glava
– Afektivno (stavovi, interesi, motivacija, osjećaji)	srce
– Psihomotoričko (vještine, tjelesne aktivnosti)	ruka, tijelo

(Ova trodimenzionalna aktivnost pojedinca kod nas se naziva **odgoj i obrazovanje**.)

Svako od ovih područja ima više nivoa (razina), pa je tako za *kognitivno područje* prva, odnosno najniža razina *znanje*, a šesta razina je *vrednovanje*; za *psihomotoričko područje* najniža razina je *imitacija*, a najviša *naturalizacija* i, na kraju, za *afektivno područje* prva razina je *prihvatanje*, a najviša je *vrednovanje* (tabela 1).

Napominjem da je društveno prihvatljiva (3) razina za kognitivno područje *primjena*, za psihomotoričko područje *precizacija* i za afektivno područje *usvajanje vrijednosti* (u tabeli su označene sivom bojom).

Tabela 1

KOGNITIVNO PODRUČJE (znanje i razumijevanje)		PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE (vještine i umijeća)		AFEKTIVNO PODRUČJE (stavovi i uvjerenja)	
RAZINA	PRIPADAJUĆI GLAGOLI	RAZINA	PRIPADAJUĆI GLAGOLI	RAZINA	PRIPADAJUĆI GLAGOLI
ZNANJE prepoznavanje informacija (najniža razina)	definiraj, imenuj, zapamti, zabilježi, ispričaj, sastavi popis, ponovi, izvijesti	IMITACIJA praćenje i ponavljanje ope- racije koju neko pokazuje	dopuniti, prilagoditi, graditi, skupljati, isprav- ljati, sjeći, rezati, nacrtati, grupirati, ilustrirati, umet- nuti, locirati, napraviti, označiti, mjeriti, proma- trati, djelovati, izvoditi, smjestiti, postaviti, preraditi, skenirati, odvojiti, pohraniti, testirati, prebaciti, koristiti, gledati, brisati, procijeniti, izbaciti	PRIHVATANJE svjesno praćenje	pitati, izabrati, opisati, slijediti, dati, držati, iden- tificirati, smjestiti, imenovati, ukazati, izabrati, odgovori- ti, koristiti
RAZUMIJEVANJE shvatanje informa- cija	opiši, objasni, identificiraj, izvijesti, razmotri, izrazi, prepoznaj, raspravljaj	MANIPULACIJA izvođenje odre- đene operacije uz instrukcije voditelja		REAGIRANJE aktivno sudjelova- nje i reagiranje	odgovoriti, pomoci, sastaviti, prilagoditi se, raspraviti, po- zdraviti, označiti, izvesti, prakticirati, predstaviti, čitati, izvijestiti, izdvojiti, reći, napisati
PRIMJENA primjena znanja u rješavanju problema OVO JE PRIHVATLJIVA DRUŠTVENA RAZINA	primijeni, izvedi, protumači, ilustriraj, vježbaj, izloži, prikaži, prevedi, intervjuiraj	PRECIZACIJA precizno, ali sporo izvođenje operacije OVO JE PRIHVATLJIVA DRUŠTVENA RAZINA		USVAJANJE VRIJEDNOSTI procjena osobe u odnosu s nekim objektom, događajem ili ponašanjem OVO JE PRIHVATLJIVA DRUŠTVENA RAZINA	dovršiti, opisati, razlikovati, obja- sniti, slijediti, obli- kovati, inicirati, pozvati, uključiti, opravdati, pro- suditi, predložiti, izvijestiti, odabrati, podijeliti, proučiti, izraditi
ANALIZA razdvajanje infor- macija kako bi se prilagodile različ- itim situacijama	uporedi, ra- spravljaj, razluči, riješi, diferenciraj, napravi dijagram, napravi inventuru, pitaj	ARTIKULACIJA (SINTEZA) sposobnost koordinacije više operacija uz primjenu dvije ili više vještina		ORGANIZIRANJE VRIJEDNOSTI organizacija vrijednosti prema prioritetima na osnovu poredbe i izučavanja odnosa	slijediti, prihvatiti, mijenjati, urediti, kombinirati, upo- rediti, dopuniti, obraniti, objasniti, generalizirati, identificirati, integrirati, modi- ficirati, poredati, organizirati, pri- premiti, staviti u odnos, sintetizirati
SINTEZA primjena informa- cija radi poboljša- nja kvaliteta neke situacije i života	predloži, uredi, organiziraj, kreiraj, sastavi, klasificiraj, poveži, formuliraj, pripremi	NATURALIZACIJA istovremeno izvršavanje više operacija primje- nom odgovara- jućih vještina s lakoćom		VREDNOVANJE/ PERSONALI- ZACIJA posjedovanje ličnog sistema vrijednosti kojim se kontrolira lično ponašanje	djelovati, razli- kovati, prikazati, utjecati, slušati, modificirati, izvesti, primijeniti, predložiti, kvali- ficirati, ispitati, revidirati, posluži- ti, riješiti, koristiti, vrednovati
VREDNOVANJE prosudivanje korisnosti (najviša razina)	prosudi, izaberi, procijeni, rangiraj, vrednuj, izmjeri, odredi prioritet, predvidi				

Ovo je jako važno jer u skladu s ishodima učenja kreiramo predmetne kurikulume (nekad su to bili nastavni programi), zatim pišemo udžbenike, i na kraju ocjenjujemo učenike i učenice. Stoga je potrebno precizno definisati ishode učenja, oni moraju biti mjerljivi, pa je zbog toga dat i obrazac za izradu ishoda koji izgleda ovako:

Rečenica kojom definiramo ishode treba početi frazom: **Nakon uspješno završenog predmeta, učenik/učenica će...** Niti jedan ishod, od 340 definisanih predloženim dokumentima za kurikularnu reformu, ne počinje ovako.

Drugi dio rečenice odnosi se na prihvatljivu razinu postignuća koja se iskazuje aktivnim glagolom (*aktivni glagoli prepoznaju se tako što u sebi, osim kognitivne, imaju i psihomotoričku komponentu koja je vidljiva ili čujna*) prema Bloomovoj taksonomiji, a ti glagoli dati su u tabeli za svaku razinu postignuća. Na kraju dolaze uslovi u kojima se ta aktivnost ostvaruje.

Najvažnije je da **ishodi učenja budu napisani tako da su precizni i mjerljivi, a optimalno za predmet treba definirati od 4 do 8 ishoda učenja!**

Trenutno stanje

Na internet-stranici Kurikulum¹ ishodi učenja napisani su i postavljeni tako da ih djeca u uzrastu za koji su predviđeni ne mogu dostići. Da pojednostavim – 340 ishoda predviđenih za devetogodišnje osnovno školovanje (što je sigurno previše) definisano je sa 536 glagola, od čega se najčešće ponavlja glagol *analizirati* – 69 puta, a koriste se još i: objašnjava, primjenjuje, koristi, povezuje, utvrđuje, procjenjuje...

Zatim, predmetni kurikulumi (nastavni predmeti) nisu podjednako zastupljeni kad je u pitanju fond časova – od 8 za društvo do 41 za B/H/S jezik i književnost. Napominjem još jednom da je po predmetnom kurikulumu bilo potrebno definisati od 4 do 8 ishoda učenja. (U tabeli je prikazan broj ishoda za 15 predmetnih kurikuluma u koloni BR. ISH. ZA PK, a fond sati je u koloni UKUP. ČASOVA.)

¹ <http://kurikulum.ks.gov.ba/>

Tabela 2

KVANTITATIVNA ANALIZA ISHODA UČENJA PO PREDMETIMA																						
R. br.	PREDMETNI KURIKULUM	GODIŠNJI FOND ČASOVA PO RAZREDIMA														UKUP. ČASOVA	BR. ISH. ZA PK	PROSJEK ČASOVA PO ISH.				
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV							
1	MATEMATIKA	2	68	3	105	3	105	4	140	4	140	4	140	4	140	4	136	1114	18	61,89		
2	TIZO	3	102	3	105	3	105	3	105	3	105	2	70	2	70	2	70	2	68	800	15	53,33
3	BJK, HJK, SJK	3	102	4	140	4	140	5	175	5	175	5	175	4	140	4	140	4	136	1323	41	32,27
4	HISTORIJA	1	34	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	34	313	11	28,45		
5	MUZIČKA KULTURA	2	68	2	70	2	70	2	70	1	35	1	35	1	35	1	34	452	16	28,25		
6	ENGLLESKI JEZIK	0	0	0	0	2	70	3	105	3	105	2	70	2	70	2	68	558	24	23,25		
7	LIKOVNA KULTURA	2	68	2	70	2	70	2	70	1	35	1	35	1	35	1	34	452	24	18,83		
8	INFORMATIKA	1	34	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	34	313	18	17,39		
9	TEHNIČKA KULTURA I OT	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	1	35	1	35	2	70	1	34	209	26	8,04
10	BIOLOGIJA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	2	70	1	35	2	68	208	31	6,71	
11	GEOGRAFIJA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	70	2	70	1	35	1	34	209	38	5,50	
12	FIZIKA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	2	70	2	68	173	33	5,24	
13	HEMIJA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	70	2	68	138	26	5,31	
14	PRIRODA	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	0	0	0	0	0	0	0	35	8	4,38	
15	DRUŠTVO	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	0	0	0	0	0	0	0	35	11	3,18	
																			6332	340	18,62	
1	VJERONAUKA	NISU OBJAVLJENI ISHODI														IZBORNI PREDMETI						
2	ZDRAVI ŽIVOTNI STILOVI	ISHODI SU URAĐENI NA RAZINI PREDMETNIH OBLASTI																				
3	KULTURA ŽIVLJENJA	ISHODI SU URAĐENI NA RAZINI PREDMETNIH OBLASTI																				
1	SOCIOLOGIJA	NASTAVNI PREDMETI SE IZUČAVAJU U SREDNJOJ ŠKOLI														IZUČAVA SE U 5. RAZREDU						
2	PSIHOLOGIJA																					
3	FILOZOFIJA S LOGIKOM																					
1	BIOLOGIJA	1, 2, 3 I 4 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
2	GEOGRAFIJA	1, 2, 3 I 4 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
3	BJK	1, 2, 3 I 4 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
4	FIZIKA	1, 2, 3 I 4 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
5	HEMIJA	1, 2, 3 I 4 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
6	ENGLLESKI JEZIK	1, 2, 3 I 4 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
7	MATEMATIKA	1, 2, 3 I 4 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
8	HISTORIJA	1, 2, 3 I 4 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
9	INFORMATIKA	1, 2, 3 I 4 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
10	TIZO	1, 2, 3 I 4 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
11	MK	1 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				
12	LK	1 NIJE URAĐENA ANALIZA ISHODA UČENJA ZA SREDNJU ŠKOLU																				

Ako imamo sve ove podatke, dolazimo do sljedećih zaključaka:

- prosječan broj časova potrebnih za realizaciju jednog ishoda učenja je 18,62;
- za realizaciju jednog ishoda iz matematike potrebno je 61,89 časova;
- za realizaciju jednog ishoda iz tjelesnog i zdravstvenog odgoja potrebna su 53,33 časa;
- za realizaciju jednog ishoda iz B/H/S jezika i književnosti potrebno je 32,27 časova; ali
- za realizaciju jednog ishoda iz fizike potrebna su 5,24 časa;
- za realizaciju jednog ishoda iz hemije potreban je 5,31 čas.

Iz ovog proizilazi da su fizika i hemija najlakši nastavni predmeti, odnosno da nam treba deset puta više vremena za realizaciju jednog ishoda iz tjelesnog i zdravstvenog odgoja u odnosu na fiziku ili hemiju. A da li je stvarno tako? Koliko smo obaviješteni, ove ishode pisale su naše kolege odabrane putem konkursa, dakle ljudi iz škola koji ih i sami moraju primjenjivati, i nije mi jasno čime su se rukovodili dok su ih defnisali. Osim toga, mi i sada imamo problem s ciljevima i zadacima ili postignućima u skladu s nastavnim planovima i programima, jer ih ne možemo postići zbog obima gradiva.

Ali, da se vratim B/H/S jeziku i književnosti – u tekstu ispod su ishodi kopirani sa internet-stranice Kantonalnog ministarstva obrazovanja².

U ovom tekstu neke od ponuđenih glagola dopunio sam glagolima iz iste razine (u zagradi su), zbog razvrstavanja po razinama.

Bosanski jezik i književnost – ishodi učenja (ukupno 41)

Napomena: Četvrta razina kognitivnog područja je analiza, a glagoli koji se koriste su *uporediti, riješiti, raspravljati, razlučiti, diferencirati, napraviti dijagram, pitati, napraviti inventuru*.

113 Analizira (raspravlja o) likove, događaje i ideje, te njihove međudnose u tekstu;

122 Analizira (upoređuje) strukturu tekstova, uključujući i kako se određene rečenice, pasusi i veći dijelovi teksta (npr. odlomak, poglavlje, scena ili strofa) odnose jedni prema drugima i prema cjelini;

222 Analizira (upoređuje) strukturu tekstova i međudnos rečenica, pasusa i većih dijelova teksta (npr. odlomak, poglavlje);

243 Analizira (upoređuje) dva ili više tekstova koji obrađuju sličnu temu ili predmet zanimanja u cilju akumulacije znanja i upoređuje (raspravlja) različite pristupe autora;

² <https://kurikulum.ks.gov.ba/bs/elementi>

143 Analizira (upoređuje) dva ili više tekstova koji obrađuju sličnu temu ili predmet zanimanja u cilju akumulacije znanja i upoređuje (raspravlja) različite pristupe autora;

411 Analizira (raspravlja) bitne teme i tekstove; piše argumente u korist navedenih tvrdnji, koristeći validna objašnjenja i relevantne argumente.

Druga razina afektivnog područja – glagol *čitati*:

341 Čita sa svrhom i razumijevanjem;

211 Čita tekst u cilju utvrđivanja navoda teksta, donošenja logičkih zaključaka i citira konkretne tekstualne dokaze argumentujući zaključke donesene na osnovu teksta.

Četvrta razina afektivnog područja – glagol *integrirati*,

Peta razina kognitivnog područja – glagol *procijeniti*:

141 Integriše i procjenjuje sadržaj predstavljen u različitim medijima i formatima, između ostalog, vizuelno, kvalitativno i riječima;

512 Integriše i ocjenjuje informacije prezentovane u različitim medijima i formatima, uključujući vizuelno, kvantitativno i usmeno;

241 Integriše i ocjenjuje sadržaje predstavljene u različitim medijima i formatima, između ostalog, vizuelno, kvantitativno i riječima.

Druga razina kognitivnog i treća razina afektivnog područja – glagol *objašnjavati*,

Druga razina afektivnog područja – glagol *predstavljati*:

221 Interpretira (predstavlja) i objašnjava način upotrebe riječi i ustaljenih izraza u tekstu i određuje tehnička, osnovna i prenesena značenja, te analizira (prevodi ili tumači) različita značenja pri izboru riječi;

232 Iskazuje razumijevanje prenesenog jezika, veza između riječi i nijansi u značenjima riječi.

Psihomotoričko područje, nepoznata razina:

522 Koristi digitalne medije i vizuelno izlaganje podataka da strateški prikaže informacije i ojača razumijevanje prezentacija;

423 Koristi savremenu tehnologiju da napiše i objavi radove, te ostvari interakciju i saradnju s drugima.

Peta razina kognitivnog područja – glagol *odrediti (prioritete)*,

Četvrta razina afektivnog područja – glagol *identificirati*:

212 Određuje ključne ideje i teme teksta i analizira njihovu razradu rezimirajući ključne detalje i ideje koje to dokazuju;

111 Pažljivo čita ili sluša tekst u cilju razumijevanja i donošenja logičkih zaključaka; citira konkretne tekstove pri pisanju ili govoru u svrhu argumentovanja zaključaka donesenih na osnovu teksta.

Druga razina afektivnog područja – glagol *napisati*,

Druga razina kognitivnog područja – glagol *objašnjavati*:

412 Piše informativne tekstove uz pojašnjenja kako bi se razmotrile i prenijele složene informacije i ideje jasno i precizno, efektivnim odabirom, organizacijom i analizom sadržaja;

413 Piše pripovjedačke tekstove kako bi razvio stvarna ili zamišljena iskustva ili događaje koristeći efikasnu tehniku, dobar izbor detalja i dobro strukturisan redoslijed događaja;

421 Piše jasne i smislene radove u kojima su sadržaj, organizacija i stil primjereni zadatku, svrsi i publici.

Druga razina kognitivnog područja – glagoli *prepoznavati, objašnjavati*:

311 Pokazuje razumijevanje (prepoznaje) organizacije i osnovnih osobina velikih printanih slova;

321 Pokazuje razumijevanje (prepoznaje) izgovorenih riječi, slogova i glasona (fonema);

112 Prepoznaje i objašnjava ključne ideje teksta i njihovih razrada; rezimira ključne ideje na osnovu detalja koji ih dokazuju.

Treća razina kognitivnog područja – glagol *primijeniti*:

223 Procjenjuje način oblikovanja sadržaja i stila teksta s vlastite tačke gledišta;

431 Pokazuje vladanje (primjenjuje) pravilima standardne gramatike i njihovom upotrebom pri pisanju;

432 Pokazuje vladanje (primjenjuje) pravopisnim pravilima i interpunkcijom.

Peta razina afektivnog područja – glagol *ispitivati*:

441 Provodi kratke, ali i značajnije istraživačke projekte, utemeljene na fokusiranim pitanjima, pokazujući razumijevanje predmeta istraživanja;

442 Prikuplja relevantne informacije iz više printanih i digitalnih izvora, procjenjuje vjerodostojnost i preciznost svakog izvora; integriše informacije, u isto vrijeme izbjegavajući plagiranje.

Peta razina afektivnog područja – glagol *ispitati* ili *izvesti*:

443 Pronalazi dokaze u književnim ili informativnim tekstovima u svrhu podrške analize, razmišljanja i istraživanja;

513 Procjenjuje govornikovo stajalište, argumentaciju i korištenje dokaza i retorike.

Druga razina afektivnog i kognitivnog područja – glagol *izvijestiti*:

521 Prezentuje informacije, nalaze i dokaze tako da slušaoci mogu slijediti tok obrazlaganja, a organizacija, razvoj i stil primjereni su zadatku, svrsi i publici.

Druga razina afektivnog područja – glagol *reći*:

523 Prilagođava govor različitim kontekstima i komunikacijskim zadacima;
511 Priprema se i učestvuje efikasno u nizu razgovora i saradnji s različitim sagovornicima, nadogradnji ideja drugih i izražavanju vlastitih ideja, jasno i uvjerljivo.

Druga razina kognitivnog područja – glagol *objasniti*:

132 Razumije (objašnjava) preneseno značenje riječi, veze između riječi i nijanse u značenjima riječi;

451 Razumije (objašnjava) kako jezik funkcionira u različitim kontekstima i zna napraviti odgovarajući izbor forme, rječnika i stila pri pisanju.

Treća razina kognitivnog područja – glagol *protumačiti*:

121 Tumači različita značenja riječi i izraza (tehničkih, osnovnih i prenesenih značenja iz teksta) i utvrđuje kako izbor riječi utiče na značenje teksta.

Peta razina kognitivnog područja – glagol *procijeniti*,

Druga razina kognitivnog područja – glagol *objasniti*:

123 Utvrđuje (procjenjuje) kako tačka gledišta ili namjera utiču na oblikovanje sadržaja i način pisanja teksta;

131 Utvrđuje i razjašnjava (objašnjava) značenje nepoznatih i višeznačnih riječi i izraza;

231 Utvrđuje i razjašnjava (objašnjava) značenje nepoznatih, manje poznatih i višeznačnih riječi i izraza korištenjem kontekstualnih indicija, analizom sadržajnih dijelova riječi i korištenjem općeg i specijalizovanog referentnog materijala, po potrebi.

Prva razina kognitivnog područja – glagol *zapamtiti*,

Prva razina afektivnog područja – glagol *koristiti*:

133 Usvaja (pamti) i ispravno koristi nove riječi i izraze; bogati rječnik.

Druga razina afektivnog područja – glagol *napisati*:

422 Usavršava svoj pisani rad planiranjem, revizijom, redigovanjem, ponovnim pisanjem ili pokušajem novog pristupa.

Analizom ishoda i njihovim razvrstavanjem po područjima i razinama, došao sam do sljedećih zaključaka:

Primjena ili kognitivno područje

razina 5 (vrednovanje)	8 ishoda
razina 4 (sinteza)	6 ishoda
razina 3 (primjena)	3 ishoda
razina 2 (razumijevanje)	10 ishoda
razina 1 (znanje)	1 ishoda
Ukupno	28 ishoda

Usvajanje vrijednosti ili afektivno područje

razina 5 (vrednovanje/personalizacija)	2 ishoda
razina 4 (organiziranje vrijednosti)	7 ishoda
razina 3 (usvajanje vrijednosti)	0 ishoda
razina 2 (reagiranje)	8 ishoda
razina 1 (prihvatanje)	0 ishoda
Ukupno	17 ishoda

Precizacija ili psihomotoričko područje

razina nepoznata – autor je nije odredio	2 ishoda
--	----------

Treća razina i kognitivnih i afektivnih ishoda je takozvana društveno prihvatljiva, dakle ono što bi svaki đak trebao usvojiti, a na toj razini su samo tri od ukupno 47 ishoda. Po deset ishoda je u petoj i u drugoj razini, u četvrtoj je 13, dok se u drugoj razini nalazi najviše – čak 18 ishoda. Koliko je to dobro?

Zaključak: Svi koji su radili na ishodima učenja trebali su ih jasno definisati za treću razinu kognitivnih, afektivnih i psihomotoričkih sposobnosti koje učenice i učenici moraju usvojiti. Oni koji to trebaju realizovati rade na tome da naši đaci ispune zadati cilj. To je prihvaćeno u većini razvijenih zemalja koje imaju puno uređenije sisteme za edukaciju djece i mladih.

Ideja vodilja svih koji rade u prosvjeti i za prosvjetu mora biti: Učiti biti, učiti znati, učiti raditi i učiti živjeti zajedno.

P. S. Moja učiteljica je bila Zorica Mićanović, a nastavnica sh./hs. jezika bila je Nihada Alikadić.

U nastavku možete pročitati svih 340 ishoda učenja razvrstanih po predmetima. Možda uočite da su prepisani ili vam to pomogne da shvatite o čemu se radi. Uživajte u čitanju.

Tehnička kultura i osnove tehnike – ishodi učenja (ukupno 26)

111 Analizira materijale po svojstvima i namjeni.

112 Procjenjuje mogućnost primjene materijala u proizvodnji i svakodnevnom životu.

121 Razvrstava pribor, alate i mašine prema namjeni i radnim postupcima.

122 Koristi se priborom, alatom i mašinama u proizvodnji i svakodnevnom životu.

131 Poznaje i primjenjuje pravila tehničkog crtanja.

132 Samostalno ili timski razvija osmišljenu ideju u tehničku dokumentaciju za izradu proizvoda.

- 133 Ocjenjuje značaj i vrijednost proizvoda na tržištu.
- 141 Planira i uređuje radno mjesto.
- 142 Izrađuje i sklapa različite modele, samostalno ili prema tehničkoj dokumentaciji.
- 143 Pravilno i sigurno rukuje materijalima i sredstvima za rad.
- 151 Analizira vrste saobraćaja i saobraćajnih sredstava.
- 152 Poznaje saobraćajne propise, pravila i signalizaciju.
- 161 Uređuje radno mjesto s aspekta sigurnosti i zaštite na radu.
- 211 Analizira ulogu tehnike kao bitnog faktora u naučnom, društvenom i ekonomskom razvoju.
- 221 Analizira ulogu savremene tehnologije u društvu.
- 222 Analizira složene tehničke sisteme.
- 223 Primjenjuje savremene tehnologije.
- 231 Poznaje različite izvore, prenose i transformacije energije.
- 232 Analizira energetske potrebe u svim područjima ljudske djelatnosti.
- 233 Prosuduje važnost racionalnog korištenja energije.
- 241 Procjenjuje uticaj tehničkog i tehnološkog razvoja na okoliš i zdravlje ljudi.
- 242 Utvrđuje važnost gospodarenja otpadom.
- 312 Razlikuje vrste podataka koje se koriste u radu i komunikaciji.
- 314 Procjenjuje važnost korištenja IKT-a u svakodnevnom životu.
- 343 Upotrebljava softver za crtanje i obradu slika, zvuka i audiovizuelnih zapisa.
- 521 Procjenjuje utjecaj IKT-a na pojedinca i društvo.

Matematika – ishodi učenja (ukupno 18)

- 111 Analizira svojstva i odnose skupova u različitim formama prikazivanja i primjenjuje ih prilikom rješavanja problemskih zadataka.
- 112 Analizira svojstva i odnose brojeva i brojevni sistema, te koristi simbole i različite prikaze.
- 121 Bira i kombinuje strategije, metode i operacije za rješavanje problema i daje rješenja u kontekstu problema.
- 122 Procjenjuje opravdanost i preciznost izabranih strategija, metoda, operacija i dobivenih rješenja, te diskutuje o krajnjem rješenju u kontekstu problema.
- 211 Analizira zakonitosti, odnose, zavisnosti, veze i funkcije u matematici i realnom svijetu.
- 212 Analizira i prikazuje matematičke situacije i strukture upotrebom algebarskih simbola i različitih notacija (zapisa), grafika i dijagrama, te generalizuje na osnovu njih.

- 213 Primjenjuje matematičke modele za predstavljanje i tumačenje kvantitativnih odnosa.
- 221 Sastavlja i zapisuje simbolima jednačine i nejednačine pri rješavanju problema, te obrazlaže grafički i usmeno njihovu smislenost.
- 222 Argumentuje postupke za rješavanje jednačina, nejednačina i sistema.
- 223 Diskutuje o rješenjima u kontekstu problema; grafički prikazuje rješenja.
- 232 Logički zaključuje i primjenjuje matematički dokaz kao ključne matematičke aspekte.
- 311 Analizira svojstva i odnose geometrijskih elemenata, te koristi simbole i različite prikaze.
- 312 Sintetizira matematičke argumente o geometrijskim odnosima; analizira svojstva dvodimenzionalnih i trodimenzionalnih geometrijskih oblika i figura (likova i tijela).
- 313 Utvrđuje geometrijska svojstva u objektima iz realnog svijeta te modeluje prostorne odnose pri rješavanju problema.
- 321 Analizira mjerljiva obilježja objekata i pojava, kombinuje mjerne instrumente, mjerne jedinice, mjerne sisteme u procesima mjerenja.
- 322 Procjenjuje i predviđa rezultate mjerenja.
- 411 Formulise problem; prikuplja i obrađuje podatke iz različitih izvora, te ih predstavlja u različitim formama.
- 412 Interpretira, diskutuje o dobivenim podacima i rezultatima istraživanja.

Fizika – ishodi učenja (ukupno 33)

- 121 Interpretira značenje temeljnih kinematičkih veličina.
- 122 Analizira odabrana mehanička kretanja, služeći se kinematičkim veličinama.
- 131 Analizira pojam sile i efekte djelovanja sile, te vrši slaganje i razlaganje sila.
- 133 Tumači pojam gravitacionog polja i primjenjuje Njutnov (Newton) zakon gravitacije.
- 134 Analizira pojmove energije, rada i snage, te tumači konkretne primjere pretvaranja energije.
- 135 Koristi zakone očuvanja energije, impulsa i momenta impulsa radi rješavanja fizikalnih problema.
- 136 Istražuje uslove ravnoteže tijela i analizira proste mehanizme.
- 141 Analizira pojam pritiska i primjenjuje ga radi objašnjavanja pojava u prirodi i tehnici.
- 142 Istražuje osnovne zakonitosti statike fluida.
- 211 Analizira osnovne postavke modela čestične građe tvari.

- 212 Koristi znanje o molekularnim silama i čestičnoj građi tvari radi analiziranja fizikalnih svojstava, stanja i pojava.
- 221 Kombinuje znanje o temperaturi, toploti i mehanizmima prenosa topline, radi analiziranja toplotnih pojava.
- 222 Koristi temeljne zakone termodinamike radi objašnjavanja procesa u prirodi i tehnici.
- 311 Tumači pojave naelektrisavanja i razelektrisavanja tijela, te primjenjuje znanje o međudjelovanju električnih naboja.
- 312 Interpretira pojam elektrostatičkog polja i analizira istaknute pojave u elektrostatičkom polju.
- 321 Analizira pojavu proticanja električne struje u čvrstim tijelima, tečnostima i gasovima.
- 322 Sastavlja i evaluira strujna kola.
- 331 Razmatra svojstva stalnih magneta i interpretira pojam magnetnog polja.
- 332 Primjenjuje znanje o magnetnim efektima električne struje i djelovanju magnetnog polja na naboj u kretanju.
- 333 Razmatra pojavu elektromagnetne indukcije i njene primjene u praksi.
- 411 Analizira pojam oscilacije i talasa.
- 412 Primjenjuje znanje o mehaničkim talasima u konkretnim kontekstima.
- 422 Istražuje temeljne zakonitosti i pojave iz oblasti optike.
- 432 Evaluira različite modele atoma i analizira linijske spektre.
- 433 Primjenjuje znanje o građi atomskog jezgra i klasificira elementarne čestice.
- 441 Opisuje sastav i strukturu svemira.
- 442 Opisuje model nastanka i evolucije svemira, te tumači procese formiranja i razvoja zvijezda.
- 511 Kritički razmatra historiju razvoja fizikalnih ideja.
- 512 Interpretira prirodu fizike.
- 521 Planira i provodi fizikalne eksperimente, te predstavlja dobivene rezultate.
- 522 Primjenjuje raznovrsne matematičke metode u opisu i rješavanju fizikalnih problema.
- 523 Diskutuje o fizikalnim sadržajima i istraživanjima koristeći se raznovrsnim prikazima i izvorima znanja.
- 532 Koristi znanje fizike u kontekstima relevantnim za modernu svakodnevicu.

Informatika – ishodi učenja (ukupno 18)

- 242 Utvrđuje važnost gospodarenja otpadom.
- 311 Razlikuje i povezuje pojmove IKT-a.

- 313 Primjenjuje različite vrste IKT usluga, uređaja i medija.
- 314 Procjenjuje važnost korištenja IKT-a u svakodnevnom životu.
- 321 Analizira i povezuje HW dijelove i njihove karakteristike.
- 323 Bira i koristi komponente računarskog sistema.
- 333 Bira, kombinuje i upotrebljava internetske servise (usluge).
- 341 Upotrebljava softver za obradu teksta, tabelarni proračun i prezentacije.
- 343 Upotrebljava softver za crtanje i obradu slika, zvuka i audiovizuelnih zapisa.
- 411 Procjenjuje značaj algoritama u rješavanju problema.
- 421 Analizira i povezuje elemente programiranja.
- 422 Rješava probleme upotrebom programskog jezika.
- 511 Istražuje i analizira informacije prikupljene putem weba.
- 512 Primjereno upotrebljava internet u svrhu predstavljanja sebe ili drugih.
- 513 Primjenjuje cloud tehnologije u svakodnevnom životu.
- 514 Primjenjuje digitalne tehnologije pri učenju.
- 522 Upotrebljava mjere zaštite prilikom korištenja IKT-a.
- 524 Analizira pravila ponašanja u digitalnom društvu.

Hemija – ishodi učenja (ukupno 26)

- 111 Razlikuje sastav i vrstu tvari.
- 112 Analizira građu tvari.
- 113 Povezuje strukturu i svojstva tvari.
- 114 Primjenjuje hemijsku simboliku za opisivanje sastava tvari.
- 121 Primjenjuje stehiometrijske zakone.
- 123 Procjenjuje aktivnosti na dokazivanju stehiometrijskih zakona.
- 132 Analizira uticaj tvari na okolinu.
- 133 Kritički razmatra upotrebu tvari i njihov uticaj na okolinu.
- 142 Primjenjuje matematičke vještine.
- 143 Uočava zakonitosti podataka prikazanih modelima, tabelama i grafikonima.
- 211 Utvrđuje osobine, sastav i vrstu tvari.
- 212 Povezuje građu i svojstva elementarnih tvari s njihovim položajem u PSE.
- 241 Prikuplja podatke iz različitih izvora.
- 242 Povezuje rezultate eksperimenta sa konceptualnim saznanjima.
- 243 Uočava zakonitosti podataka prikazanih modelima, tablicama i grafikonima.
- 311 Objašnjava strukturu i fizikalno-hemijska svojstva tvari.
- 312 Analizira promjenu energije pri fizikalno-hemijskim promjenama tvari.
- 341 Prikuplja podatke iz različitih izvora.

- 342 Povezuje rezultate s konceptualnim saznanjima.
- 343 Uočava zakonitosti podataka prikazanih modelima, tabelama i grafikonima.
- 411 Opisuje svojstva, sastav i vrste organskih spojeva.
- 413 Analizira hemijske reakcije organskih tvari.
- 421 Objašnjava osobine, sastav i vrstu odabranih biomolekula, primjenjujući hemijsku simboliku i terminologiju.
- 422 Analizira hemijske promjene odabranih biomolekula.
- 431 Interpretira promjenu energije u biohemijskim sistemima.
- 433 Objašnjava uslove ravnoteže u prirodnim sistemima, te ukazuje na uzroke i posljedice poremećaja ravnoteže.

Geografija – ishodi učenja (ukupno 38)

- 111 Analizira prirodne procese i pojave i njihovo međudjelovanje koristeći se geografskom terminologijom
- 112 Objašnjava prirodne pojave pomoću eksperimenata.
- 113 Snalazi se u prostoru i vremenu, koristeći kartografska pomagala i savremena sredstva za orijentaciju.
- 114 Objašnjava povezanost fizičkih, hemijskih i bioloških promjena u geografskoj sredini.
- 121 Tumači povezanost i međuzavisnost geogenih i antropogenih obilježja Zemlje.
- 122 Planira i provodi aktivnosti kojim istražuje važnost geografskog prostora.
- 124 Analizira povezanost prirodno-geografskih procesa utvrđujući postojanje varijabilnosti živih bića na Zemlji.
- 131 Koristi se različitim načinima snalaženja i orijentacije na Zemlji, prostoru življenja.
- 132 Koristi se različitim instrumentima za vremensko snalaženje i snalaženje u prostoru.
- 133 Tumači geografske elemente i sadržaj na karti i globusu.
- 211 Razlikuje strukture stanovništva (biološku, rasnu, jezičku, religijsku, nacionalnu, obrazovnu i ekonomsku).
- 212 Analizira kako različite strukture stanovništva utiču na razvoj zavičaja, domovine i svijeta.
- 213 Utvrđuje kako pojedinci, grupe, narodi i nacije utiču na globalne odnose, događaje i promjene.
- 221 Objašnjava načine života stanovništva u životnom okruženju.
- 222 Objašnjava prostorni razmještaj stanovništva na Zemlji i uticaj različitih faktora na prirodno i mehaničko kretanje stanovništva.

- 223 Analizira tipove i mjere sprovođenja različitih populacionih politika.
- 224 Prikazuje i objašnjava važnost saobraćaja, saobraćajne povezanosti; ponaša se u skladu sa saobraćajnim pravilima.
- 231 Objašnjava uticaj pojedinca, ideja i događaja na razvoj društva u prošlosti i sadašnjosti.
- 232 Objašnjava kako različiti politički sistemi utiču na ekonomski razvoj.
- 311 Razlikuje fizičke i hemijske promjene tvari u prirodnoj sredini.
- 312 Analizira obnovljive i neobnovljive izvore energije na Zemlji.
- 313 Objašnjava značaj energije i analizira racionalno korištenje energetske resursa u skladu sa očuvanjem prirode.
- 321 Analizira različite izvore informacija pri rješavanju problema.
- 322 Koristi informaciono-komunikacijske tehnologije u različitim oblicima terenske nastave.
- 331 Uočava važnost očuvanja prirodnih bogatstava i kulturne baštine.
- 332 Analizira ekonomski razvoj društva, povezujući ga sa aktivnostima zaštite životne sredine.
- 333 Dovodi u vezu tehnološki napredak i brojnost populacije s transformacijom prirodne sredine.
- 334 Predlaže mjere unapređenja zaštite životne sredine.
- 411 Analizira geografski položaj i granice Evrope i upoređuje veličinu Evrope s drugim kontinentima.
- 412 Objašnjava prirodno-geografske i društveno-geografske odlike Evrope.
- 413 Analizira povezanost geografskih regija Evrope.
- 414 Objašnjava ulogu Evropske unije u procesu ujedinjenja Evrope.
- 421 Objašnjava geografski položaj, veličinu i granice vanevropskih kontinenata.
- 422 Analizira fizičko-geografske karakteristike vanevropskih kontinenata.
- 423 Uočava sličnosti i razlike u društveno-ekonomskom razvoju vanevropskih kontinenata.
- 424 Objašnjava posljedice kolonijalne zavisnosti pojedinih vanevropskih kontinenata.
- 431 Analizira historijski i teritorijalni razvoj države BiH.
- 432 Razlikuje prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja BiH.

Historija – ishodi učenja (ukupno 11)

- 102 Pokazuje drugima historijsko znanje i razumijevanje.
- 103 Tumači prošlost na osnovu didaktički oblikovanih historijskih izvora i razumije šta sve može uticati na pisanje historije; otkriva različita historijska stajališta na historijske događaje i određuje kontekst u kojem su ta stajališta nastala (kritičko mišljenje).

- 202 Koristi se različitim načinima prikazivanja historijskog vremena i hronologije
- 203 Analizira historijska razdoblja i kako su povezani događaji u njima; objašnjava glavne pravce, procese i probleme iz prošlosti, smještajući ljude i događaje u vremenski i prostorni okvir.
- 204 Objašnjava kako se mijenja stajalište u zavisnosti od vremena i prostora.
- 301 Objašnjava kako su glavni događaji u vremenu povezani jedan s drugim, i rekonstruiše, prati i tumači određene oblike (društvene, ekonomske, kulturne, religijske, političke, svakodnevnog života) društva u različitim kontekstima kroz vrijeme i kroz različita historijska razdoblja.
- 302 Objašnjava trajanje nekih ideja u vremenu i kako preplitanjem određenih ideja i historijskih događaja može doći do novih historijskih obrazaca.
- 303 Utvrđuje na koji način dolazi do promjena u različitim historijskim razdobljima; objašnjava kako se neki oblici mogu promijeniti, dok drugi ostaju isti; razumije složenost promjena i njihov uticaj ne samo na politiku i tehnologiju već i na vrijednosti i vjerovanja; utvrđuje ključne prekretnice u svjetskoj historiji i određuje uzroke koji su doveli do promjena i dugoročnih posljedica tih promjena.
- 401 Objašnjava i međusobno razlikuje uzrok i posljedicu određenih historijskih pojava.
- 402 Ukazuje na povezanost između određenih historijskih događaja i širih društvenih, ekonomskih i političkih pravaca i razvoja.
- 403 Tumači složenost historijskih uzroka i posljedica, kao i ograničenja da se utvrdi uzrok i posljedica.

Biologija – ishodi učenja (ukupno 31)

- 113 Razvrstava po kategorijama predstavnike žive prirode.
- 121 Objašnjava uticaj prostora i faktora prostora na organizam (npr. svjetlost, toplina, klima...).
- 122 Objašnjava strukturnu i funkcionalnu povezanost organizama i organizma i sredine.
- 124 Analizira tok evolucionih procesa u promjenjivim životnim uslovima Zemlje.
- 125 Objašnjava funkcionalne promjene u životnoj zajednici.
- 131 Utvrđuje uzroke poremećaja žive i nežive prirode i važnost očuvanja njihovih odnosa u geobiosferi.
- 132 Argumentuje važnost očuvanja prirode radi održivosti biodiverziteta.
- 133 Analizira antropogeni uticaj na geobiosferu.
- 134 Predlaže mjere zaštite i unapređenja životne sredine.

- 135 Utvrđuje važnost obnovljivih izvora energije za održivi razvoj.
- 141 Interpretira i vrednuje rezultate iz različitih izvora o povezanosti Zemljine strukture i prostora življenja s biodiverzitetom, služeći se stručnom terminologijom.
- 143 Interpretira i vrednuje rezultate iz različitih izvora o strukturnim i funkcionalnim svojstvima žive i nežive prirode u funkciji održivog razvoja, služeći se stručnom terminologijom.
- 144 Izvodi praktične radove, služeći se mjernim i optičkim instrumentima (mikroskop, lupa) i laboratorijskom opremom za sticanje informacija i predstava o strukturnim i funkcionalnim svojstvima žive i nežive prirode.
- 211 Opisuje organizaciju i nivoe organizacije građe živih bića (mikroorganizmi, gljive, biljke i životinje).
- 212 Povezuje građu i funkciju ćelije.
- 241 Interpretira i vrednuje rezultate iz različitih izvora o morfologiji i anatomiji živih bića, služeći se stručnom terminologijom.
- 242 Interpretira i vrednuje rezultate iz različitih izvora o građi i funkciji ćelije, ćelijskim diobama i diferencijacijama ćelija.
- 244 Izvodi praktične radove, služeći se mjernim i optičkim instrumentima (mikroskop, lupa) i laboratorijskom opremom za sticanje informacija i predstava o strukturama, funkcijama i citologiji živih bića.
- 431 Prihvata stavove koji doprinose vlastitom zdravlju.
- 313 Objašnjava i povezuje funkciju organa i organskih sistema u funkciji energetskih transformacija.
- 411 Opisuje organizaciju građe ljudskog organizma.
- 412 Objašnjava i povezuje funkciju organa i organskih sistema.
- 422 Objašnjava zakone naslijeđa i mehanizme izražavanja genotipa.
- 423 Razlikuje izvore genetske varijabilnosti čovjeka (mutacije, genske rekombinacije).
- 425 Objašnjava filogeniju čovjeka u kontekstu evolucije.
- 431 Prihvata stavove koji doprinose vlastitom zdravlju.
- 432 Prihvata stavove koji doprinose spolnosti i humanizaciji odnosa između spolova.
- 441 Interpretira i vrednuje rezultate iz različitih izvora o anatomiji i fiziologiji čovjeka, služeći se stručnom terminologijom.
- 442 Interpretira i vrednuje rezultate iz različitih izvora o a genetici i evoluciji čovjeka, služeći se stručnom terminologijom.
- 443 Prihvata stavove koji doprinose vlastitom zdravlju.
- 444 Izvodi praktične radove, služeći se mjernim i optičkim instrumentima (mikroskop, lupa) i laboratorijskom opremom (pribor za disekciju, IKT) za

sticanje informacija o morfologiji, anatomiji i fiziologiji; genetici i evoluciji, zdravlju i očuvanju zdravlja čovjeka, uvažavajući etiku laboratorijskog rada sa živim bićima.

Engleski jezik – ishodi učenja (ukupno 24)

- 111 Tumači slušani sadržaj.
- 112 Koristi strategije slušanja razvijajući pozitivan stav prema aktivnom slušanju.
- 121 Koristi pravilno vokabular, jezičke strukture i zakonitosti.
- 122 Procjenjuje specifičnosti izgovora slušanog sadržaja.
- 131 Procjenjuje obrasce sporazumijevanja, poštujući vrijednosti društva.
- 211 Čita s razumijevanjem različite vrste tekstova i koristi informaciono-komunikacijske tehnologije.
- 212 Primjenjuje strategije čitanja.
- 221 Koristi strategije u tumačenju nepoznatih riječi.
- 222 Analizira jezičke strukture u kontekstu.
- 223 Čita pravilno, koristeći znakove interpunkcije i intonaciju.
- 231 Istražuje lingvistiku i kulturu stranog jezika.
- 232 Procjenjuje humanističke, društvene i etičke vrijednosti.
- 311 Govori u skladu sa osnovnim odlikama govornog jezika.
- 312 Koristi standardne jezičke izraze i kulturni govor.
- 321 Izgrađuje vještinu govora koristeći komunikacijske strategije.
- 331 Primjenjuje pravila i norme sporazumijevanja poštujući druge kulture.
- 332 Primjenjuje govor u društvenom kontekstu.
- 411 Koristi jezičke zakonitosti.
- 412 Primjenjuje i razvija vokabular.
- 421 Piše funkcionalne tekstove u svrhu efikasne komunikacije.
- 422 Razvija književni jezik i upoznaje književno stvaralaštvo na stranom jeziku.
- 423 Razvija jezičku pismenost u okviru multijezičnosti i multikulturalnosti.
- 431 Razvija proces pisanja i kreativno pisanje.
- 432 Obogaćuje vokabular, koristi rječnik i informaciono-komunikacijske tehnologije.

Bosanski jezik i književnost – ishodi učenja (ukupno 41)

- 111 Pažljivo čita ili sluša tekst u cilju razumijevanja i donošenja logičkih zaključaka; citira konkretne tekstove pri pisanju ili govoru u svrhu argumentovanja zaključaka donesenih na osnovu teksta.
- 112 Prepoznaje i objašnjava ključne ideje teksta i njihovih razrada; rezimira ključne ideje na osnovu detalja koji ih dokazuju.

- 113 Analizira likove, događaje i ideje, te njihove međuodnose u tekstu.
- 121 Tumači različita značenja riječi i izraza (tehničkih, osnovnih i prenesenih značenja iz teksta) i utvrđuje kako izbor riječi utiče na značenje teksta.
- 122 Analizira strukturu tekstova, uključujući i kako se određene rečenice, pasusi i veći dijelovi teksta (npr. odlomak, poglavlje, scena ili strofa) odnose jedni prema drugima i prema cjelini.
- 123 Utvrđuje kako tačka gledišta ili namjera utiču na oblikovanje sadržaja i način pisanja teksta.
- 131 Utvrđuje i razjašnjava značenje nepoznatih i višeznačnih riječi i izraza.
- 132 Razumije preneseno značenje riječi, veze između riječi i nijanse u značenjima riječi.
- 133 Usvaja i ispravno koristi nove riječi i izraze; bogati rječnik.
- 141 Integriše i procjenjuje sadržaj predstavljen u različitim medijima i formatima, između ostalog, vizuelno, kvalitativno i riječima.
- 143 Analizira dva ili više tekstova koji obrađuju sličnu temu ili predmet zanimanja u cilju akumulacije znanja i upoređuje različite pristupe autora.
- 211 Čita tekst u cilju utvrđivanja navoda teksta, donošenja logičkih zaključaka i citira konkretne tekstualne dokaze argumentujući zaključke donesene na osnovu teksta.
- 212 Određuje ključne ideje i teme teksta i analizira njihovu razradu rezimirajući ključne detalje i ideje koji to dokazuju.
- 221 Interpretira i objašnjava način upotrebe riječi i ustaljenih izraza u tekstu i određuje tehnička, osnovna i prenesena značenja, te analizira različita značenja pri izboru riječi.
- 222 Analizira strukturu tekstova i međuodnos rečenica, pasusa i većih dijelova teksta (npr. odlomak, poglavlje).
- 223 Procjenjuje način oblikovanja sadržaja i stila teksta s vlastite tačke gledišta.
- 231 Utvrđuje i razjašnjava značenje nepoznatih, manje poznatih i višeznačnih riječi i izraza korištenjem kontekstualnih indicija, analizom sadržajnih dijelova riječi i korištenjem općeg i specijalizovanog referentnog materijala po potrebi.
- 232 Iskazuje razumijevanje prenesenog jezika, veza između riječi i nijansi u značenjima riječi.
- 241 Integriše i ocjenjuje sadržaje predstavljene u različitim medijima i formatima, između ostalog, vizuelno, kvantitativno i riječima.
- 243 Analizira dva ili više tekstova koji obrađuju sličnu temu ili predmet zanimanja u cilju akumulacije znanja i upoređuje različite pristupe autora.
- 311 Pokazuje razumijevanje organizacije i osnovnih osobina velikih printanih slova.

- 321 Pokazuje razumijevanje izgovorenih riječi, slogova i glasova (fonema).
- 341 Čita sa svrhom i razumijevanjem.
- 411 Analizira bitne teme i tekstove; piše argumente u korist navedenih tvrdnji, koristeći validna objašnjenja i relevantne argumente.
- 412 Piše informativne tekstove uz pojašnjenja kako bi se razmotrile i prenijele složene informacije i ideje jasno i precizno, efektivnim odabirom, organizacijom i analizom sadržaja.
- 413 Piše pripovjedačke tekstove kako bi razvio stvarna ili zamišljena iskustva ili događaje, koristeći efikasnu tehniku, dobar izbor detalja i dobro strukturisan redoslijed događaja.
- 421 Piše jasne i smislene radove u kojima su sadržaj, organizacija i stil primjereni zadatku, svrsi i publici.
- 422 Usavršava svoj pisani rad planiranjem, revizijom, redigovanjem, ponovnim pisanjem ili pokušajem novog pristupa.
- 423 Koristi savremenu tehnologiju da napiše i objavi radove, te ostvari interakciju i saradnju s drugima.
- 431 Pokazuje vladanje pravilima standardne gramatike i njihovom upotrebom pri pisanju.
- 432 Pokazuje vladanje pravopisnim pravilima i interpunkcijom.
- 441 Provođi kratke, ali i značajnije istraživačke projekte, utemeljene na fokusiranim pitanjima, pokazujući razumijevanje predmeta istraživanja.
- 442 Prikuplja relevantne informacije iz više printanih i digitalnih izvora, procjenjuje vjerodostojnost i preciznost svakog izvora; integriše informacije, u isto vrijeme izbjegavajući plagiranje.
- 443 Pronalazi dokaze u književnim ili informativnim tekstovima u svrhu podrške analize, razmišljanja i istraživanja.
- 451 Razumije kako jezik funkcioniše u različitim kontekstima i zna napraviti odgovarajući izbor forme, rječnika i stila pri pisanju.
- 511 Priprema se i učestvuje efikasno u nizu razgovora i saradnji s različitim sagovornicima, nadogradnji na idejama drugih i izražavanju vlastitih ideja, jasno i uvjerljivo.
- 512 Integriše i ocjenjuje informacije prezentovane u različitim medijima i formatima, uključujući vizuelno, kvantitativno i usmeno.
- 513 Procjenjuje govornikovo stajalište, argumentaciju i korištenje dokaza i retorike.
- 521 Prezentuje informacije, nalaze i dokaze tako da slušaoci mogu slijediti tok obrazlaganja, a organizacija, razvoj i stil primjereni su zadatku, svrsi i publici.
- 522 Koristi digitalne medije i vizuelno izlaganje podataka da strateški prikaže informacije i ojača razumijevanje prezentacija.
- 523 Prilagođava govor različitim kontekstima i komunikacijskim zadacima.

Tjelesni i zdravstveni odgoj – ishodi učenja (ukupno 15)

- 111 Analizira vlastita antropološka obilježja.
- 112 Procjenjuje dobivene rezultate testiranja antropoloških obilježja.
- 121 Primjenjuje teoretsko-motorička znanja i dostignuća iz područja sporta u skladu sa vlastitim mogućnostima.
- 122 Utvrđuje temeljne zakonitosti na području opterećenja u tjelesnom vježbanju (režim rada i odmora).
- 123 Koristi nastavna sredstva, opremu i prostor za tjelesno vježbanje na primjeren način.
- 211 Procjenjuje važnost redovnog tjelesnog vježbanja za očuvanje i unapređenje zdravlja.
- 212 Primjenjuje tjelesno vježbanje u svakodnevnom životu, u skladu sa biološkim potrebama čovjeka.
- 221 Primjenjuje znanja o značaju redovnog i pravilnog održavanja lične higijene i zaštite okoline.
- 222 Pridržava se principa pravilne i redovne ishrane.
- 223 Prepoznaje uticaj štetnih materija na razvoj bolesti i ovisnosti.
- 231 Izgrađuje svijest o odgovornom ponašanju prema sebi i drugima u radu i učenju.
- 232 Primjenjuje samokontrolu i samoprocjenu radi praćenja, vrednovanja i unapređivanja svoga rada, te ličnog rasta i razvoja.
- 233 Koristi socijalne vještine za rješavanje problema, suočavanje sa konkurencijom i promjenama u međuljudskim odnosima.
- 241 Koristi mjere zaštite i sigurnosti sebe i drugih tokom tjelesnog vježbanja.
- 242 Prilagođava načine pružanja prve pomoći u urgentnim situacijama sebi i drugima.

Muzička kultura – ishodi učenja (ukupno 16)

- 411 Objasnjava komponente pojedinih muzičkih stilova i oblika.
- 412 Prepoznaje muzička djela kompozitora kroz stilove.
- 413 Utvrđuje estetsku važnost muzike.
- 421 Razlikuje vokalnu, instrumentalnu i vokalno-instrumentalnu muziku.
- 422 Razlikuje vrste pjevačkih glasova, te reproducira solo i grupno pjevanje.
- 423 Prepoznaje muzičke instrumente i sastave.
- 511 Razvija muzikalnost i muzičko pamćenje.
- 512 Razvija intonativno tačno pjevanje i muzičku pismenost.
- 521 Primjenjuje notni zapis na instrumentariju.
- 522 Razvija muzičku pismenost.
- 523 Reprodukujе grupno muziciranje (hor i instrumentalni sastavi).

- 612 Primjenjuje stečena znanja u muzičkoj teoriji i praksi (kombinuje riječi, instrumente i zvuk).
- 613 Objašnjava ulogu muzike u društvu i važnost njene primjene u medijima.
- 621 Kombinuje elemente plesa, drame i muzike.
- 622 Improvizuje zvuk rukama, nogama i instrumentima kojim raspolaze.
- 623 Izvodi javne nastupe – produkcija i reprodukcija muzike.

Likovna kultura – ishodi učenja (ukupno 24)

- 113 Likovno oblikuje cjeline, polazeći od likovnih principa.
- 121 Istražuje različite likovne medije, tehnike i alate u vlastitom vizuelnom izražavanju.
- 123 Povezuje stečeno iskustvo i vještine sa znanjem iz drugih oblasti i u vlastitom životu.
- 131 Predlaže idejna rješenja i inovacije.
- 132 Procjenjuje i primjenjuje faze radnog (stvaralačkog i istraživačkog) procesa.
- 133 Stvara kreacije i rekonponuje.
- 211 Promatra i percipira, istraživački, različite vizuelne i likovne sadržaje.
- 212 Koristi vizuelni jezik u vlastitom likovnom i verbalnom izražavanju.
- 213 Primjenjuje vlastitu vizuelnu pismenost u svakodnevnom životu.
- 221 Istražuje djela i različite vrste likovnih i vizuelnih umjetnosti.
- 222 Utvrđuje važnost i ulogu kulturno-umjetničkih institucija.
- 223 Analizira kako različiti konteksti utiču na likovnu umjetnost (stilske karakteristike).
- 231 Analizira umjetnička djela, donoseći vlastiti kritički stav.
- 234 Analizira primjere kulturne baštine u BiH te kritički procjenjuje važnost njenog očuvanja.
- 235 Donosi kritički sud o kulturno-umjetničkim događajima.
- 311 Istražuje prostor primjenjujući znanje o arhitektonskim djelima i urbanističkim cjelinama (u neposrednoj okolini).
- 312 Utvrđuje važnost kvalitetnog oblikovanja i estetike upotrebnih predmeta primjenjujući znanje o primijenjenim umjetnostima i dizajnu.
- 313 Analizira vizuelne znake, primjenjujući znanje o vizuelnoj komunikaciji.
- 321 Utvrđuje važnost likovne umjetnosti kao oblika komunikacije u vlastitom i tuđem stvaralaštvu.
- 322 Analizira kako kreativni procesi, elementi umjetničkoga djela i principi dizajna pridonose komuniciranju poruke umjetničkog djela.
- 323 Istražuje različite kriterije za interpretaciju i vrednovanje umjetničkih djela.

331 Utvrđuje važnost i ulogu likovne umjetnosti i umjetnika u pojedinim društvima, kulturama, civilizacijama i vremenskim periodima.

332 Daje kritički osvrt na međusobni uticaj likovne umjetnosti i društva.

333 Utvrđuje važnost kulturno-umjetničke baštine u oblikovanju ličnog identiteta.

Društvo – ishodi učenja (ukupno 11)

111 Analizira prirodne procese i pojave i njihovo međudjelovanje koristeći se geografskom terminologijom.

113 Snažni se u prostoru i vremenu, koristeći kartografska pomagala i savremena sredstva za orijentaciju.

131 Koristi se različitim načinima snalaženja i orijentacije na Zemlji, prostoru življenja.

202 Koristi se različitim načinima prikazivanja historijskog vremena i hronologije.

221 Objašnjava načine života stanovništva u životnom okruženju.

231 Objašnjava uticaj pojedinca, ideja i događaja na razvoj društva u prošlosti i sadašnjosti.

311 Razlikuje fizičke i hemijske promjene tvari u prirodnoj sredini.

321 Analizira različite izvore informacija pri rješavanju problema.

331 Uočava važnost očuvanja prirodnih bogatstava i kulturne baštine.

431 Analizira historijski i teritorijalni razvoj države BiH.

432 Razlikuje prirodno-geografska i društveno-geografska obilježja BiH.

Priroda – ishodi učenja (ukupno 8)

121 Objašnjava uticaj prostora i faktora prostora na organizam (npr. svjetlost, toplina, klima...).

122 Objašnjava strukturnu i funkcionalnu povezanost organizama i organizma i sredine.

131 Utvrđuje uzroke poremećaja žive i nežive prirode i važnost očuvanja njihovih odnosa u geobiosferi.

132 Argumentuje važnost očuvanja prirode radi održivosti biodiverziteta.

133 Analizira antropogeni uticaj na geobiosferu.

143 Interpretira i vrednuje rezultate iz različitih izvora o strukturnim i funkcionalnim svojstvima žive i nežive prirode u funkciji održivog razvoja, služeći se stručnom terminologijom.

144 Izvodi praktične radove, služeći se mjernim i optičkim instrumentima (mikroskop, lupa) i laboratorijskom opremom za sticanje informacija i predstava o strukturnim i funkcionalnim svojstvima žive i nežive prirode.

211 Analizira obilježja živog i neživog i razvrstava po kategorijama predstavnike žive i nežive prirode.

Tabela 3																					
DEVETOGODIŠNJA OSNOVNA ŠKOLA U KS – ZASTUPLJENOST NASTAVNIH PREDMETA																					
R. br.	NASTAVNI PREDMETI PREDMETNI KURIKULUMI/ SILABUSI	SEDMIČNI I GODIŠNJI FOND ČASOVA PO RAZREDIMA										UKUPNO ČASOVA	%								
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX											
1	BJK, HJK, SJK	3	102	4	140	4	140	4	140	4	140	5	175	4	140	4	140	4	136	1253	16,83
2	ENGLLESKI JEZIK	1	34	1	35	2	70	2	70	2	70	3	105	3	105	2	70	2	68	627	8,42
3	DRUGI STRANI JEZIK	0	0	0	0	0	0	0	0	2	70	1	35	2	70	2	70	2	68	313	4,20
4	MATEMATIKA	2	68	4	140	3	105	4	140	4	140	4	140	4	140	4	140	4	136	1149	15,44
5	HISTORIJA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	2	70	2	70	2	68	243	3,26
6	GEOGRAFIJA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	70	2	70	1	35	2	68	243	3,26
7	DRUŠTVO	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	0	0	0	0	0	0	0	0	35	0,47
8	BIOLOGIJA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	2	70	2	70	2	68	243	3,26
9	PRIRODA	0	0	0	0	0	0	0	0	2	70	0	0	0	0	0	0	0	0	70	0,94
10	MOJA OKOLINA	2	68	2	70	2	70	2	70	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	278	3,73
11	HEMIJA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	70	2	68	138	1,85	
12	FIZIKA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	2	70	2	68	173	2,32
13	INFORMATIKA	1	34	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	34	313	4,20
14	TEHNIČKA KULTURA I OT	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	1	35	1	35	2	70	1	34	209	2,81
15	TIZO	3	102	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105	3	105	2	70	2	68	870	11,69
16	MUZIČKA KULTURA	2	68	2	70	2	70	2	70	1	35	1	35	1	35	1	35	1	34	452	6,07
17	LIKOVNA KULTURA	2	68	2	70	2	70	2	70	1	35	1	35	1	35	1	35	1	34	452	6,07
18	KULTURA ŽIVLJENJA	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	0	0	0	0	0	0	0	0	35	0,47
19	GRADANSKO OBRAZOVANJE	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	35	0	0	0	0	35	0,47
20	VJERONAU/ZŽS	1	34	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	35	1	34	313	4,20
		17	578	20	700	20	700	21	735	24	840	25	875	29	1015	29	1015	29	986	7444	100,00

Hajde da pogledamo kako prolazi tih 60 minuta na ovom odgojno-obrazovnom satu devetogodišnje osnovne škole u Kantonu Sarajevo.

Ako pažljivo pogledate, možete uočiti da djeca jezike – prvi i drugi strani jezik, s maternjim jezikom (čitaj: BJK ili HJK ili SJK) – izučavaju 17 minuta od ukupnih 60 koliko traje osnovna škola. Đaci na ovim časovima uče pisati i pišu (ćirilicu i latinicu), uče čitati i čitaju (ćirilicu i latinicu), čitaju lektire, čitaju i analiziraju tekstove, uče gramatiku BJK-a ili HJK-a ili SJK-a... Uče dva strana jezika i opet čitaju, pišu (ovaj put samo latinicu), analiziraju tekstove, uče gramatiku tih jezika...

Uz tih 17 minuta čitanja i pisanja, dolazi 9 minuta matematike, a na časovima ovog nastavnog predmeta učenice čitaju, zapisuju i rješavaju zadatke, pišu brojeve, računaju, konstruišu, crtaju...

Na časovima tjelesnog i zdravstvenog odgoja provode 7 minuta, kada uče hodati, skakati i preskakati, trčati, skijati, plivati, upoznaju se s osnovnim pravilima pojedinačnih i timskih sportova, razvijaju higijenske navike, takmiče se, pobjeđuju i gube... Prošlo je 34 od ukupno 60 minuta, odnosno gotovo 5 godina, i stigli smo do muzičke i likovne kulture.

Na časovima ovih nastavnih predmeta učenici čitaju i pišu nešto manje, ali zato crtaju i pjevaju. Ovaj put se izražavaju na drugi način, a u tom umjetničkom izražavanju prolazi im oko 8 minuta.

Poslije umjetnosti dolazi nekoliko minuta rezervisanih za jedan od dva nastavna predmeta – vjeronauku ili zdrave životne stilove i, bez obzira na to koji predmet učenici i učenice izaberu, opet ih čeka čitanje i pisanje...

Pred kraj dolaze prirodne i društvene nauke, odnosno biologija, geografija i historija, koje predstavljaju nastavak na moju okolinu iz nižih razreda, odnosno prirodu i društvo iz petog razreda. Za izučavanje ovih nauka đaci moraju primjenjivati znanja koja su stekli na početku i u toku ovog sata, a to su čitanje, pisanje i crtanje, a sve to rade dodatnih 9 minuta. Možda se desi da u ovih 9 minuta urade neki eksperiment, odu u posjetu ili na izlet, ali u pitanju su mikrosekunde koje ovdje neću spominjati.

Poslije 53 minute, dolaze 3 minute informatike, koja je sve do ove pandemije đacima bila jedna od omiljenih disciplina. Ali, otkako se pojavila pandemija, počeli su i problemi: kvar na računaru, neispravan mikrofona, pokvareni zvučnici, loša konekcija, nestanak električne struje, pad sistema i slično, a na samom početku online nastave roditelji su tražili skraćivanje časova na 30 minuta jer su djeca poslije nekoliko dana osjećala bolove u leđima. Zaboravio sam spomenuti da đaci u 3 minute informatike crtaju na računaru, obrađuju zvuk i sliku uz pomoć računara, izrađuju proračunske tablice i prezentacije, tipkaju i, naravno, čitaju. Mislim da i nekoliko milisekundi izrađuju programe, ali ko vodi računa o milisekundama?

Prošlo je 56 minuta, ostale su još samo 4, a u te 4 minute treba realizovati časove tehničke kulture, fizike, hemije, građanskog obrazovanja i kulture življenja. Četiri minute agonije jer treba raditi u otežanim uslovima, kabineti nisu opremljeni ili uopšte ne postoje, škole ne dobivaju sredstva za nabavku potrošnog materijala, nedostaju učila i pomagala kako bi se realizovali praktični radovi, vježbe i eksperimenti, a, da budem iskren, ni sami nastavnici nisu zainteresovani za realizaciju ovih oblika nastave.

Učenicima preostaje da i na ovim časovima primjenjuju znanja stečena s početka ovog sata, odnosno da pišu, čitaju, crtaju i možda nekad i zapjevaju, ako im bude do pjevanja. Prođe tako devet godina školovanja.

Na osnovu ovog što sam ovdje napisao, predlažem da Vlada Kantona Sarajevo sve osnovne škole preregistruje u klubove čitalaca i pisaca ili klubove mladih sportista, a neka zabrani pokušaj nevladinog sektora da u škole uvede STEM sistem edukacije, jer za ovaj način rada istinski su zainteresovani samo učenici i učenice osnovnih škola u KS-u, a oni su u ovom procesu, izgleda, najmanje bitni.

Zašto sam devetogodišnje obrazovanje predstavio kao sat vremena?

U oktobru 2016. godine uradio sam istraživanje o strukturi časova za đake koji se obrazuju (i odgajaju) za mašinske tehničare, počevši od prvog razreda osnovne škole pa sve do završnog razreda srednje škole. Rezultate koje sam dobio predstavio sam u obliku sata i objavio³, ali reakcije su izostale, možda zato što sam zaboravio da mjerenje vremena, a i samo vrijeme, na ovim prostorima ne predstavlja neku vrijednost, pa ni vitalni nacionalni interes.

Možda je sada dobar trenutak da ponovo otvorimo ovo pitanje.

³ <https://www.facebook.com/Teknickakultura/photos/a.10150803201506289/10154686253726289>

Ko je pozicija, a ko opozicija u zbornici

Od zasnivanja radnog odnosa u osnovnoj školi, a bilo je to prije 27 godina, pa sve do danas neposredni sam izvršilac reformi u odgoju i obrazovanju – što u prevodu znači da sam saučesnik u izvršenju, odnosno realizaciji tih promjena. Kad kažem *saučesnik* to znači da snosim dio odgovornosti, odnosno da sam *kriv* za sve ono što se dešavalo u navedenom periodu, što se dešava i što će se dešavati u bliskoj budućnosti.

Taj udio je propisan zakonima i podzakonskim aktima, odnosno djelovanje svakog pojedinog nastavnika se može ostvariti na sjednicama stručnih organa škole: stručnog aktiva nastavnika, na odjeljenskom vijeću i nastavničkom vijeću škole (član 102 Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju⁴). Ovo djelovanje nastavnika sam naveo jer je to ugovorena i plaćena obaveza u odgojno-obrazovnom procesu. Postoje i drugi načini djelovanja, koji se realizuju uz pomoć sindikata, vijeća zaposlenika, strukovnih udruženja, nevladinih organizacija, fondacija, agencija itd., ali to je najčešće volonterski, i u rjeđim slučajevima (za podobne) preplaćeni rad. Može se djelovati i u školskim odborima ili sa pozicija direktora, ministra, zastupnika u skupštini... jer svako od nas se može kandidovati na te pozicije, ali to je za one ambiciozne koji su kratko zalutali u učionicu.

Ovdje ćemo govoriti o onome što je obaveza, koja je svakom realizatoru odgojno-obrazovnog procesa propisana i plaćena. **Obaveza** koja se **mora** izvršavati, a izvršavanje te obaveze neko (trebalo bi) kontroliše, evidentira prisustvo... Obaveza je svakog zaposlenika da izvještava, diskutuje, glasa, predlaže, bira, usvaja izvještaje, analizira rad, donosi odluke, a o svemu ovome zapisničar koji je za posao *zapisivanja* plaćen vodi uredne zapisnike. Pa dobro, ako su članovi stručnih organa **dugo** odgajani i **visoko** obrazovani, u čemu je problem?

Problem je u stavu i sastavu većine. Većina ne želi da *talasa*, većina ne želi stručnu i detaljnu analizu potkrijepljenu činjenicama, većina ne želi čuti istinu, a dešava se da ista ta većina zabranjuje da se kaže istina, zabranjuje da se dopuni dnevni red, da se iznese stav, većina *nema vremena*, većini je dobro bez obzira na to koliko je loše, većina nailazi na poteškoće pri realizaciji koje će *u narednom periodu otkloniti* (ovo čitaj kao: *te poteškoće nikada neće biti otklonjene*).

Još jednom ću ponoviti i podvući da je **nastavničko vijeće kolektivni organ i odluke se donose većinom**.

4 https://propisi.ks.gov.ba/sites/propisi.ks.gov.ba/files/zakon_o_osnovnom_odgoju_i_obrazovanju_ks.pdf

Ko je većina koja ne talasa?

Zato je zanimljivo razumjeti **ko čini većinu u stručnom organu škole koji odlučuje o cjelokupnom životu i radu škole.**

Sastav nastavničkog vijeća određen je Nastavnim planom⁵ i Pedagoškim standardima i normativima⁶, a kako dolazimo do broja članova sa pravom glasa pokazat ćemo na primjeru škole koja ima po tri odjeljenja od 1. do 9. razreda (optimalan broj odjeljenja po standardima je 25, minimalan je 18, a maksimalan 36). Do broja izvršilaca dolazimo tako što broj odjeljenja pomnožimo brojem časova koji se realizuju u jednoj sedmici za svaki predmet, s tim da treba imati na umu da je od 1. do 4. razreda **odjeljenje norma** za nastavnika razredne nastave. Da bi ovo bilo *teže* razumjeti, prikazat ću to formulom: broj izvršilaca = broj odjeljenja x broj sedmičnih časova predmeta po nastavnom planu/norma nastavnika za taj predmet (str. 10).⁷

Tako dolazimo do rezultata:

Tabela 4																												
Potreban broj izvršilaca po predmetima u školi koja broji po 3 odjeljenja za svaki razred																												
	I ₁	I ₂	I ₃	II ₁	II ₂	II ₃	III ₁	III ₂	III ₃	IV ₁	IV ₂	IV ₃	V ₁	V ₂	V ₃	VI ₁	VI ₂	VII ₁	VII ₂	VIII ₁	VIII ₂	IX ₁	IX ₂	IX ₃	BROJ IZVRŠILACA x 1 odjeljenja	BROJ ČLAN. N.V.		
RAZREDNA NASTAVA	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1														12		
B/H/S JEZIK I KNJIŽEVNOST													4/18	4/18	4/18	5/18	5/18	5/18	4/18	4/18	4/18	4/18	4/18	4/18	4/18	4/18	63/18 ili 3,5	4
PRVI STRANI JEZIK	1/19	1/19	1/19	1/19	1/19	1/19	2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	3/19	3/19	3/19	3/19	3/19	2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	54/19 ili 2,84	3	
DRUGI STRANI JEZIK													2/19	2/19	2/19	1/19	1/19	2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	27/19 ili 1,42	2	
MATEMATIKA													4/19	4/19	4/19	4/19	4/19	4/19	4/19	4/19	4/19	4/19	4/19	4/19	4/19	60/19 ili 3,16	4	
FIZIKA																			1/19	1/19	1/19	2/19	2/19	2/19	2/19	15/19 ili 0,79	1	
HEMIJA																					2/19	2/19	2/19	2/19	2/19	12/19 ili 0,63	1	
KULTURA ŽIVLJENJA*													↑	↑	↑											3/11 ili 0,14	↑	
BIOLOGIJA																1/20	1/20	2/20	2/20	2/20	2/20	2/20	2/20	2/20	2/20	21/20 ili 1,05	1	
HISTORIJA																1/21	1/21	2/21	2/21	2/21	2/21	2/21	2/21	2/21	2/21	21/21 ili 1	1	
GEOGRAFIJA																2/21	2/21	2/21	1/21	1/21	1/21	2/21	2/21	2/21	2/21	21/21 ili 1	1	
INFORMATIKA***										1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	1/20	18/20 ili 0,9	1-2	
TEHNIČKA KULTURA***																1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	18/21 ili 0,71	1-2	
OSNOVE TEHNIKE**													↑	↑	↑											3/21 ili 0,14	↑	
MUZIČKA KULTURA													1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	15/21 ili 0,71	1	
LIKOVNA KULTURA													1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	15/21 ili 0,71	1	
TIZO													3/21	3/21	3/21	3/21	3/21	3/21	3/21	3/21	2/21	2/21	2/21	2/21	2/21	39/21 ili 3,5	2	
GRABANSKO OBRAZOVANJE																			1/21	1/21	1/21					3/21 ili 0,14	1	
VJERONAUKA	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	27/21 ili 1,28	2	
ZDRAVI ŽIVOTNI STILOVI / DRUŠTVO/ KULTURA/RELIGIJA																1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	1/21	12/21 ili 0,5	1	
UKUPNO																										40		

* Časove Kulture življenja obično realizuje nastavnik Hemije

** Časove Osnova tehnike realizuje nastavnik Tehničke kulture

*** Broj izvršilaca za Tehničku kulturu i Informatiku se povećava ako se odjeljenja dijele u grupe

5 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2023-08/Odluka%20-%20NPP%20O%C5%A0.pdf>

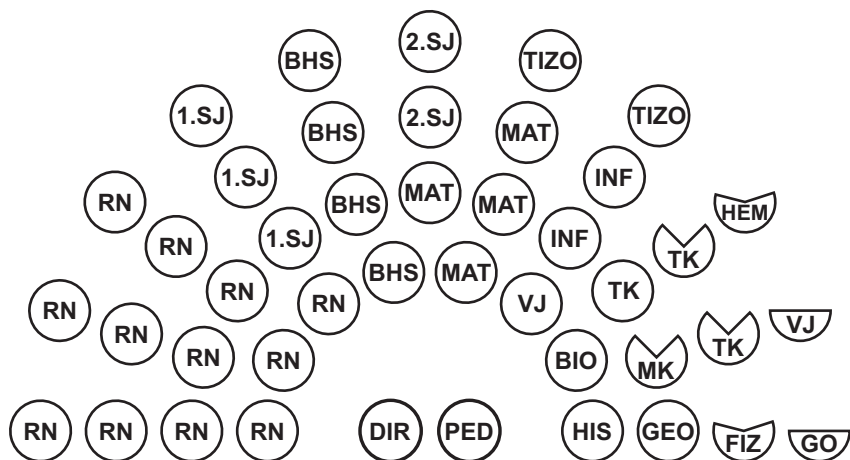
6 <https://drive.google.com/file/d/1SYw0mWnBf7Zl6Apn7XTlsyecdGBScl56/view>

7 Isto

Nastavničko vijeće u zamišljenoj školi čini 40 (± 1) članova + direktor + pedagog + bibliotekar, a na slici ispod je grafički prikaz zastupljenosti članova tog tijela po profilu nastavnika.

Slika 2

Sastav nastavničkog vijeća – profil nastavnika

Legenda:

RN - razredna nastava

BHS - Bosanski/Hrvatski/Srpski jezik

1.SJ - prvi strani jezik

2.SJ - drugi strani jezik

MAT - matematika

INF - informatika

TK - tehnička kultura

LK - likovna kultura

MK - muzička kultura

GEO - geografija

HIS - historija

FIZ - fizika

TIZO - tjelesni i zdravstveni odgoj

GO - građansko obrazovanje

VJ - vjeronauka

DIR - direktor

PED - pedagog

Grafički prikaz sastava nastavničkog vijeća u školi koja ima po tri odjeljenja od 1. do 9. razreda

Iz grafičkog prikaza je vidljivo da nastavnici razredne nastave imaju 12 članova, nastavnici matematike četiri, nastavnici jezika devet (bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost četiri člana, prvi strani jezik tri člana i drugi strani jezik dva člana), nastavnici biologije, geografije i historije imaju po jednog člana, tjelesni i zdravstveni odgoj ima dva člana, informatika i tehničko takođe po dva člana, ali samo ako se odjeljenja dijele u grupe, nastavnici fizike, hemije, građanskog obrazovanja, kulture življenja, likovne i muzičke kulture imaju takođe po jednog člana, ali oni često ne prisustvuju sjednicama jer rade u dvije, pa i tri škole, tako da su njihova odsustva opravdana. Na osnovu svega rečenog može se zaključiti da nastavnici razredne nastave, sa nastavnicima matematike i jezika (maternjeg i stranog), imaju dvotrećinsku većinu (25–41), ali s obzirom na to da puno nastavnika iz *opozicije* radi u dvije škole i da često nisu u mogućnosti da prisustvuju

sjednicama, ta većina je 3/4, pa i 4/5. Nastavnici koji čine većinu imaju najmanju normu (14–19 časova), obično predaju u jednoj školi, imaju puno časova u odjeljenjima kojima predaju (4–18), mali je broj učenika kojima predaju (1–5 odjeljenja), imaju mali broj sjednica odjeljenskog vijeća (3–5)... Pritom su nastavnici jezika i matematike prvi i najbolji kontrolori rada nastavnika razredne nastave. Zbog toga nastavnici razredne nastave podilaze ovoj grupi nastavnika, tj. nema međusobnog zamjeranja i otuda jednoglasnost.

S druge strane, opozicija – nastavnici sa normom od 20, 21 pa i 22 časa, predaju u puno odjeljenja (10–22), imaju puno sjednica odjeljenskog vijeća (10–22), mijenjaju škole, mijenjaju smjene, puno je đaka sa kojima rade, htjeli to ili ne, moraju biti birokrate (pisari), nemaju vremena da se posvete učenicima. Ovi nastavnici su vrlo nezadovoljni, **diskriminacija** je nešto sa čime žive, pasivni su, nemaju stav, ne žele se zamjeriti, trpe, šute i rade... Primjer diskriminacije (jedan, ima ih, naravno, više): isti broj radnih sati (0,5) piše se i većini, koja sjedi na tri sjednice odjeljenskog vijeća, i manjini, koja sjedi ponekad i na 20, 21, 22 sjednice. To vam oni koji čine većinu neće reći jer ih se ne tiče, a oni kojih se to tiče neće vam reći jer su pasivni. Neki nisu bili, ali su brzo odustali, jer kad su bili protiv nečega za šta je većina bila, bili su p(r)ozvani da obrazlože zašto su protiv. Nerijetko uslijedi i razgovor s upravom povodom toga.

Sad kad smo malo bolje upućeni u dinamiku odlučivanja na nivou škole, možda možemo preći na viši nivo i pokušati objasniti zašto se reforme ne primaju, zašto svi procesi nailaze na opstrukciju, zašto stranačko kadriranje mijenja dlaku, ali ne ćud, zašto se na upražnjena mjesta u zbornici ne biraju najbolji, nego najpodobniji, zašto dolaze i prolaze nesuvisli prijedlozi zakona...

Za vježbanje i ponavljanje:

Onaj ko ne želi da ga predstavlja i vodi najsposobniji, najpametniji, najpravedniji, najpošteniji i najhrabriji – ne posjeduje ni mrvicu od navedenih osobina.

Kako je počelo

Prijedlozi, primjedbe i komentari na dostavljeni dokument (Pedagoški standardi i normativi za osnovni odgoj i obrazovanje)

Prezime i ime: Nusret Ahmetović

e-mail: nusret.ahmetovic@gmail.com

Opća zapažanja:

Ovaj prijedlog Standarda smatram **neozbiljnim, površnim i populističkim**, možda zato što sam očekivao više i nadao se da će uposlenici Ministarstva i Instituta kao i njihovi saradnici ponuditi nešto bolje. Da će biti hrabriji kad su u pitanju prijedlozi, ali ništa od toga, sve se svelo na **prepisivanje, dodvoravanje i podilaženje** onima koji ne dozvoljavaju da se segment odgoja i obrazovanja pomjeri sa mrtve tačke i konačno krene naprijed.

Prijedlogom Standarda se **ne osigurava ista polazna osnova, ne osiguravaju se isti uvjeti za odgojno-obrazovni rad i ne određuju se minimalni i optimalni prostorni i drugi opći materijalno-tehnički uvjeti neophodni za obavljanje nastavnog rada na nivou škole, a da ne govorim o nivou općine i kantona.**

Ovim prijedlogom stanje se neće popraviti, a tvrdim da će doći do pogoršanja u nekim segmentima – naravno, govorim samo o dijelu koji se odnosi na nastavni predmet Tehnička kultura.

Pojedinačni komentari

Poglavlje broj: 4.1.1.

Stranica broj: 55

Trenutno stoji:

Redovno nekombinovano odjeljenje broji (1)

min 16, opt 22, max 26 učenika

Komentar: Ovaj prijedlog prihvatam, ali ona jedinica pored, pa još i u za-gradi.

Prijedlog izmjene:

Nemam prijedlog. Ovo je odlično, predlažete smanjenje učenika u odjeljenju. Hvala vam.

Neću reći: Ovim prijedlogom podilazite najbrojnijoj populaciji koja radi sa djecom, a to su nastavnici razredne nastave. Ako su oni zadovoljni, *standardi* prolaze. Osumnjičeni za “podmićivanje” nastavnika razredne nastave su: sindikat, pomoćnica ministra N.Č. i još nekoliko osoba.

Poglavlje broj: 4.1.9.

Stranica broj: 55

Trenutno stoji:

Grupa za realizaciju nastave iz nastavnih predmeta za koje je predviđena podjela odjeljenja u grupe (5)

min 8, opt 11, max 16 učenika

Obrazloženje:

Ovo razumijem, 8 je $\frac{1}{2}$ od 16, 11 je $\frac{1}{2}$ od 22, a 16 je broj koji se odnosi na minimalan broj učenika u odjeljenju po vašem prijedlogu, što nije tačno, jer ste pod tačkom (1), na stranici 55 naveli da: *“Ako prilikom formiranja odjeljenja broj učenika bude veći od 26 učenika po odjeljenju pristupa se formiranju drugog odjeljenja, čak i ako će broj učenika u formiranim odjeljenjima biti ispod minimalnog broja propisanog u tački 4.1.1.”*

Ako ovo pročitate dolazite do zaključka da je minimalan broj učenika 13.

Pod tačkom (1) na stranici 55 ste naveli: *“Ako prilikom formiranja odjeljenja broj učenika bude veći od 52 učenika pristupa se formiranju trećeg odjeljenja.”* Ovdje ste bili nejasni*, a da bih to predočio navest ću primjer:

U školi imamo dva odjeljenja 3. razreda. Prvo odjeljenje broji 26, a drugo 27 učenika. Po vašem prijedlogu, drugo odjeljenje se dijeli na dva odjeljenja od kojih jedno broji 13, a drugo 14 učenika tako da imamo situaciju da sad prvo odjeljenje ima 26, drugo 13, a treće 14 učenika. **Ponavlja se opet da je minimalan broj učenika u odjeljenju 13.**

I dalje ste pod tačkom (1) na stranici 55 naveli: *“Ako prilikom formiranja odjeljenja broj učenika bude veći od 78 učenika pristupa se formiranju četvrtog odjeljenja i tako redom.”*

Sad imamo situaciju da imamo dva odjeljenja po 26 učenika, a treće odjeljenje ima 27 i dijeli se, a poslije podjele ćemo imati četiri odjeljenja: prvo 26, drugo 26, treće 13, a četvrto 14 učenika i **opet se ponavlja da je minimalan broj učenika u odjeljenju 13.**

Da stvar bude još gora, pod tačkom (5) na stranici 56 ste u zadnjoj rečenici naveli da:

“Podjela odjeljenja u grupe vrši se ako odjeljenje broji 17 i više učenika, s tim da u jednom odjeljenju mogu biti formirane maksimalno dvije grupe učenika”.

Ovo je, bit ću blag, **zlonamjerno i podlo** od strane predlagača, **ovo vrijeda inteligenciju**. Još ste dodali da u odjeljenju mogu biti formirane maksimalno dvije grupe što je praktično nepotrebno jer sa maksimalnim brojem učenika u odjeljenju od 26 i podjelom odjeljenja u grupe ako broji 17 i više

učenika **nikad** nećemo doći u tu situaciju. To znaju oni koji se iole razumiju u račun (u takvu situaciju možemo doći kad bi maksimalan broj učenika u odjeljenju bio 35 i više, a to ovdje nije slučaj).

Prijedlog izmjene:

Umjesto: Grupa za realizaciju nastave iz nastavnih predmeta za koje je predviđena podjela odjeljenja u grupe (5)

min 8, opt 11, max 16 učenika

Treba da stoji:

Podjela odjeljenja u grupe je obavezna bez obzira na broj učenika u odjeljenju.

Ovo praktično znači da svako odjeljenje koje je priznato od strane ministarstva, pa čak i ako broji manje od 16 učenika, treba dijeliti u grupe. Tek tad možemo govoriti o istoj polaznoj osnovi i osiguravanju istih uvjeta za odgojno-obrazovni rad svim učenicima na području kantona. Razlozi za ovakav prijedlog su sljedeći:

Podjela učenika na grupe, kad je u pitanju tehnička kultura, ne vrši se zbog norme nastavnika, već zbog **praktičnih radova i praktičnih vježbanja**, a **blok-časovi** se ne realizuju da bi nastavniku ispunili želju, već da bi ostvarili sve zadate ciljeve (ishode učenja)⁸.

Istaći ću još nešto što me zbunjuje: Kako je moguće da ministarstvo priznaje podjelu na grupe kad je u pitanju izborni predmet (Vjeronauka – D/K/R). Dešava se da grupa broji “čak” 2 ili 3 učenika.

** Još bih predložio da u standardima odredite način podjele učenika prilikom formiranja novog odjeljenja, jer iz ovih primjera uvijek imamo situaciju da jedno odjeljenje broji 13, drugo 14, a ostala odjeljenje 26 učenika. Desit će se da jedan učenik ode i onda morate spajati odjeljenja, što može izazvati frustracije i nezadovoljstvo kod učenika, roditelja, nastavnika i direktora. Jer svaka ta promjena zahtijeva izradu novog rasporeda što nije ni jednostavno, ni lahko, a iziskuje određene troškove. Takođe se može desiti da uposlenici ciljano upisuju učenike u školu kako bi došlo do podjele odjeljenja.*

U pogledu ovog predlažem da se vrši nova podjela svih učenika u odjeljenja. Odnosno, da novoformirana odjeljenja imaju ujednačen broj učenika.

Pr. 17 + 18 + 18 = 53, (a ne 26 + 13 + 14 = 53) ili

19 + 20 + 20 + 20 = 79, (a ne 26 + 26 + 13 + 14 = 79) ili

21 + 21 + 21 + 21 + 21 = 105, (a ne 26 + 26 + 26 + 13 + 14 = 105)...

⁸ Vidi: Nusret Ahmetović, Ostvarivanje programskih sadržaja nastave Tehničke kulture u praktičnim radovima i vježbama. Master rad, Pedagoški fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2016.

Poglavlje broj: 1 Školski prostor

Stranica broj: 5

Trenutno stoji: *U cilju zadovoljavanja osnovnih pedagoških standarda, sanitarnih, zdravstveno-higijenskih i drugih prostornih uvjeta, utvrđuje se minimalna i optimalna površina ukupnog prostora po jednom učeniku, kao i pojedinačne površine karakterističnih prostora pri čemu struktura prostora treba zadovoljiti osnovne preduvjete za odvijanje nastavnog procesa, ali i druge životne uvjete u pogledu kubature, svjetlosti, temperature, funkcionalnosti, sigurnosti i slično.*

Navedena površina utvrđuje se kako sljede:

Pa je pod tačkom 1.6. navedeno da: *Radionica/laboratorija u osnovnoj školi (po učeniku na času) ima*

min 2 m² opt 3 m²

Ispod ove tabele navedeno je da: *Preporučena visina stropova zatvorenih prostora je 3m.*

Na stranici 9 u vezi ovoga ste predložili:

– *izbjegavati pretrpane učionice jer je koncentracija CO₂ u učionici direktno i značajno povezana sa brojem učenika.*

Na stranici 8 u drugom stavu ste naveli:

– *potrebno je uraditi nastavak istraživanja i mjerenja vezano uz veći broj zagađivača, ali i praćenje utjecaja materijala u enterijeru, aktivnosti korisnika, opreme i sredstava za čišćenje na kvalitet zraka u unutrašnjem prostoru;*

Na stranici 24 u Poglavlju broj: 2.3.2.5 Tehnička kultura i osnove tehnike (oprema i nastavna sredstva i učila) u vezi ovoga ste naveli:

Prostor – specijalizirana učionica – kabinet, pripremna soba – pretkabinet za pripremanje materijala za praktične radove i vježbe i ostava za potrošni materijal i opremu.

Komentar: Ovo je odlično, ali u ovim standardima dat je prijedlog koji je u koliziji sa navedenim.

Obrazloženje: Na stranici 24, u tabeli Namještaj, pod rednim brojevima 1 – 21 dat je prijedlog kad je u pitanju namještaj i zbrajanjem stavki sam došao do rezultata koji izgleda ovako:

26 ormara, 18 stolova, 17 stolica + police + mašine sa postoljem

Razmislite koja površina je potrebna da smjestite sve ovo. Prema mojoj procjeni 40 – 50 m², a ako kabineti i učionice imaju između 40 i 60 m², postavlja se pitanje gdje smjestiti onih 16 učenika i još im obezbijediti minimalno 32 m² prostora. Odgovor je: u salu za tjelesni.

PRIJEDLOG: Uraditi istraživanje o stanju i opremljenosti kabineta za Tehničku kulturu u osnovnim školama Kantona Sarajevo, jer bez ovog istraživanja svi prijedlozi su neozbiljni.

Napomena: Poznato mi je da u nekim školama nastavu Tehničke kulture ne realizuju u kabinetu već u učionici ili nekim podrumskim prostorijama sa visinom stropa od 2,3 m.

Poglavlje broj: 2.3.2.5 Tehnička kultura i osnove tehnike (oprema i nastavna sredstva i učila)

Strana broj: 28

Trenutno stoji:

Napomena: Prostor, oprema i nastavna sredstva rađeni su na bazi 16 učenika (grupa) sa kojima se radi. Svaki učenik ima svoje radno mjesto. Osnovni alat za realizaciju radnog zadatka dat je za svakog učenika, a alati koji se povremeno koriste dati su u manjem obimu. Nije predviđen potrošni materijal za izvođenje vježbi, koji predstavlja veoma značajnu stavku jer ga nije moguće predvidjeti budući da zavisi od izabrane vježbe.

Komentar: Ako je ovako kako ste naveli, zašto se pojavljuju brojevi 2, 3, 7, 9, 10, 12 i 14, 50 i 60?

Obrazloženje: Logično je da se koriste brojevi 1, 4, 8 i 16, ako je već baza 16 učenika.

Prijedlog izmjene: Predlažem da se navedeni tekst zamijeni i da piše:

Napomena: Prostor, oprema i nastavna sredstva rađeni su na bazi 13 učenika (grupa) sa kojima se radi. Svaki učenik ima svoje radno mjesto + 1 mjesto kao rezerva. Osnovni alat za realizaciju radnog zadatka dat je za svakog učenika 13 + 1 (rezerva), a alati koji se povremeno koriste dati su u manjem obimu 6 + 1 (rezerva). Nije predviđen potrošni materijal za izvođenje vježbi, koji predstavlja veoma značajnu stavku jer ga nije moguće predvidjeti budući da zavisi od izabrane vježbe.

Kad su u pitanju alati, mašine, aparati, pribor, slike, očigledna sredstva, konstruktorske kutije... takođe je interesantan broj stavki. U pitanju je 210 stavki sa 1725 komada različitih artikala, koji su često isti, ali se greškom pojavljuju u različitim grupama.

Primjer: Pila, testera, ram pile, sto sa 8 škripova, 16 paralelnih stega, rende grubo, rašpa za drvo...

Robotska ruka je učilo i mašina

Poglavlje broj: 5.1.

Strana broj: 60

Trenutno stoji: *pod rednim brojem 28 Tehnička kultura broj nastavnih časova redovne nastave 20*

Prijedlog izmjene:

Da umjesto **20**, broj nastavnih časova redovne nastave bude **16**.

Obrazloženje: Razlog za ovakav prijedlog su otežani uslovi rada (dim, prašina, štetna isparavanja, zračenje, podrumске prostorije...).

Priprema za realizaciju praktičnog rada (za svaki održani čas 1 čas pripreme)

Obrazloženje: Razlog za ovakav prijedlog je obaveza nastavnika da pripremi potreban alat za čas, potreban materijal, tehničku dokumentaciju. Nastavnik mora voditi računa o održavanju mašina, alata i pribora, njihovom čišćenju, popravkama, evidenciji itd.

Da ispod tabele dodate i stav (6) u kojem stoji:

(6) Specifični oblici nastave koji se realizuju u okviru Nastavnog plana i programa iz predmeta Tehnička kultura 5., 6., 7., 8. i 9. razredu ulaze u nastavnu normu nastavnika Tehničke kulture po jedan čas sedmično za svako odjeljenje za koje se ona realizuje (*dodatna nastava*: tehničko crtanje, elektronika, robotika, CNC mašine i 3D modeliranje i printanje, posjete industrijskim i energetskim postrojenjima, gradilištima, objektima graditeljske baštine, sanitarnim deponijama, fabrikama za reciklažu...).

I na kraju šlag na tortu – ono što se neće svidjeti kolegama, ali se mora reći: Predlažem da se podjela odjeljenja na grupe vrši, **ako i samo ako** je:

- nastavnik u avgustu mjesecu pripremio godišnji program rada u kom je predviđeno da realizuje 70% i više časova vježbi, praktičnih radova i posjeta za svaki razred (odjeljenje) u kojem predaje
- nastavnik pripremio potrebnu dokumentaciju (crteži, šabloni, modeli...)
- nastavnik izvršio predračun i pripremu potrebnog materijala za svaki čas praktičnog rada
- nastavnik pripremio alate i mašine potrebne za realizaciju praktičnog rada
- kabinet za tehničku kulturu opremljen potrebnim inventarom, mašinama, alatom i materijalom
- nastavnik obučen da realizuje praktične radove u oblastima kao što su modelarstvo, maketarstvo, mašinstvo, elektrotehnika, elektronika, radio-tehnika, robotika, 3D modeliranje i printanje, CNC upravljanje
- nastavnik osposobljen da spoji sa računarom, podešava, pokreće i opslužuje mašine kao što su: CNC glodalica, CNC stiroterm, CNC laser, CNC tokarski stroj, 3D printer...

- nastavnik zna koristiti alate za crtanje uz pomoć računara kao što su AutoCAD, ArchiCAD, SketchUp, Corel, Electrical CAD, 3ds Max, Maya, CATIA itd.
- nastavnik zna koristiti softvere za programiranje i upravljanje CNC mašinama, robotima, robotskim rukama, robotskim kolicima (UltiMaker Cura, Benbox, Aspire, LaserGrbl, mBlock, C, C++)
- nastavnik zna programirati: lego robota, robotska kolica, robotsku ruku, m-bot, Micro:bit...
- škola ima neke od licenciranih softvera za crtanje i upravljanje koji su navedeni.

Predlažem da onome ko sve navedeno zna smanjite normu na dva časa u nastavi i dodijelite 14 časova za obuku kolega nastavnika Tehničke kulture. Radim 27 godina u osnovnoj školi i sve vrijeme se usavršavam i obrazujem, ali od svega navedenog (a ja sam ovo naveo) više od 50 % pojmova niti poznajem, niti imam želju da ih upoznam.

Izgleda da zbog ovog nećemo imati ni podjelu na grupe, niti blok-čas – jer mi to ne želimo.

Ne želimo raditi praktične radove, pa nije ni čudo što smo dobili ovakav prijedlog standarda.

Uvažena gospodo,

dođite u škole, snimite trenutno stanje i sve će vam biti jasno, nemojte da na osnovu prijedloga za nabavku robota, CNC mašina, robotskih ruku, 3D printera, CNC lasera... neko pomisli da imate nastavnike osposobljene da to i koriste. Većina nas ima strah da koristi običnu bušilicu, ubodnu pilu, lemilicu i sl., a da ne govorim kakav je otpor kod većine kolega/kolegica prema tim vašim robotima, CNC-ovima i sličnim glupostima. Sve to će i ako nabavite skupljati prašinu negdje u nekoj ostavi, kao i skije i pametne table, kao i 3D printeri, međusklopovi, mBotovi...

Ne znam da li vam je poznato da savremena oprema poput ove koju ste naveli tako brzo zastarijeva, da jednostavno nije moguće da izvršite obuku svih zainteresovanih, a već je došlo do zastare, pojavljuju se novi proizvodi, tako da brzo ostajete i bez podrške kad je u pitanju softver i rezervni dijelovi. Predlažem da se vratimo tradicionalnoj vrijednosti – manuelnom radu, da kod učenika razvijamo fine i grube psihomotoričke sposobnosti.

Da učenike upoznamo sa osnovnim geometrijskim likovima (pravougao-nik, kvadrat, kružnica, trougao, šestougao...)

Da učenike upoznamo sa osnovnim geometrijskim tijelima (kocka, kvadar, piramida, prizma, valjak, kupa...)

Da učenike upoznamo sa osnovnim simbolima u građevinskoj tehnici, mašinstvu, elektrotehnici, elektronici i mehatronici.

Da učenike upoznamo sa prostim mašinama (strma ravan, klin, poluga, valjak, točak, kugla...)

Da učenike upoznamo sa osnovnim elementima građevine (stup, stub, zid, strop, svod, kupola...).

Da učenike upoznamo sa prostim i jednostavnim strujnim kolima (prekiđač, provodnik, potrošač, izvor).

Da učenike upoznamo sa osnovnim električkim elementima (otpornik, kondenzator, zavojnica, dioda, tranzistor, integrisano kolo).

Da učenike upoznamo sa osnovnim logičkim sklopovima ("I", "ILI", "NE", "NI", "NILI").

Da učenike upoznamo sa osnovnim električnim mašinama (generator, transformator i elektromotor).

Da učenike upoznamo sa osnovnim dijelovima kućanskih aparata (grijač, elektromotor, termoregulator).

Da učenike upoznamo sa osnovnim mašinskim elementima (vijcima, zakovicama, vratilima, oprugama, klinovima, klipovima, zupčanicima, osovinama...).

Dajte, molim vas, da učenici praktično realizuju osnovne radne operacije kao što su rezanje, bušenje, brušenje, turpijanje, probijanje, mjerenje i obilježavanje, zakivanje, lemljenje, lijepljenje...

Dajte da učenici nauče kotirati kružnicu, pravougaonik i kvadrat.

Dajte da radimo tako da bilo ko može doći i provjeriti koliko smo kvalitetno radili.

Dajte da i učenici i roditelji i kolege razumiju ishode i da ih mogu mjeriti.

Nemojte zaboraviti da je ovo osnovna škola i da radimo sa djecom od 10 do 15 godina i da ista ta djeca imaju potrebe i da će živjeti u svijetu koji se mijenja 50 puta brže od obrazovnog sistema.

Poštovanje i pozdrave upućujem onima koji me poštuju i pozdravljaju.

Nusret Ahmetović

Sarajevo, 15.1.2024. g.

Dostavljeno putem e-maila:

Aktivu nastavnika Tehničke kulture, Informatike i Osnova tehnike JU OŠ
“Musa Ćazim Ćatić”

Direktorici škole JU OŠ “Musa Ćazim Ćatić”

Pomoćniku direktora JU OŠ “Musa Ćazim Ćatić”

Pedagogu škole

Školskom odboru JU OŠ “Musa Ćazim Ćatić”

Nastavničkom vijeću JU OŠ “Musa Ćazim Ćatić”

Institutu za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja

Ministarstvu za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo

Dualna lobotomija “no limit”

Na ovoj slici se nalaze ili djela ili radovi ili su napisana imena dobitnika Nobelove nagrade.

1. Da li znaš koji broj nobelovaca je u pitanju?
2. Da li znaš koji su to radovi i iz kojih oblasti?
3. Možeš li nabrojati imena dobitnika?

Odgovore potraži na stranici 66.

Upozorenja:

1. NE ČITAJ tekst jer sadrži 5192 riječi, 28.627 karaktera bez razmaka, 449 redova i 13 stranica.
2. Tekst obiluje nasiljem, bulingom, mobingom, uznemiravanjem svih prema svim, zato NE ČITAJ!
2. Ako ipak neko ovo pročita, neka mi se ne pravda kako nije znao, ili da priča kako radi drugačije, kako je čestit i pošten. Takve ne želim slušati i čitati njihove komentare. Onaj ko zna, ko je stvarno pošten, vrijedan i radi svoj posao, a čuti, ne opominje, ne upozorava, taj je gori od najgoreg, taj je

saučesnik i veći krivac za navedeno stanje, odgovorniji je čak i od počinitelaca svega lošeg i ovdje navedenog, jer kako reče ef. Izet Čamdžić iz Zavidovića, sam se ponižava onaj čovjek koji šuti⁹... Efendija je govorio i o ulizicama¹⁰, pa pogledajte i poslušajte zaboravljene narodne mudrosti.

3. Neću da šutim jer imam **obavezu da govorim**, pa čak i po cijenu da se malo ogriješim.

Ovu temu živim radeći sedmog dana desetog mjeseca dvadeset osme godine, a razmišljam o njoj od ovogodišnje objave konkursa Šukrija Pandžo.¹¹ Kuckam po tastaturi već 9. dan, nikako da počnem tipkati, ne znam zašto. Možda zato što mi je trebalo malo vremena da vratim film koji godinama snimam i “potiskujem” u zaborav, da se prisjetim detalja, a zatim da prelistam, odskrolam i pročitam ono o čemu sam ja manje, a drugi više, tipkali i pisali. Samo da prestanem sa kuckanjem i počnem sa tipkanjem.

Počinjem, po redu i redom, odnosno, **prvo** ću o osnovnim stvarima vezanim za nastavni predmet

a) **Naziv nastavnog predmeta** Tehnička kultura se tokom vremena mijenjao, pa je tako od 1948. do 1959. imao naziv **Ručni rad**, od 1959. do 1972. nosi naziv **Osnovi opštetechničkog obrazovanja**, od 1972. do 1988. predmet se zove Radno i tehničko vaspitanje. Od 1988. do 1994. **Osnovi tehničkog obrazovanja i vaspitanja**¹², od 1994. do 2004. nosi naziv **Tehnički odgoj**, a 2004. dobija naziv **Tehnička kultura**¹³ koji se zadržao do danas.

b) **Zastupljenost** predmeta se kretala od minimalnih **1,73%** (1994. – 2004.) do maksimalnih **6,75%** (1959. – 1972.). Ručni rad je bio zastupljen sa 4,39%; 2,35%; 2,22%, Osnovi opštetechničkog obrazovanja je zastupljen sa 6,75%, Radno i tehničko vaspitanje sa 3,22%, Osnovi tehničkog obrazovanja i vaspitanja sa 4,44%¹⁴, **Tehnički odgoj je zastupljen sa 1,73%**¹⁵, a Tehnička kultura sa 2,62%¹⁶ u ukupnom fondu sati.

c) Još dok sam studirao profesor Hajrudin Hadžilhasanović nas je upoznao sa planom za nastavni predmet koji se tada zvao Osnove tehničkog vaspitanja i obrazovanja koji je izgledao ovako¹⁷:

IV razred (2 časa sedmično)	72 časa
V razred (2 časa sedmično)	72 časa

9 <https://www.youtube.com/watch?v=jJBAgyWD4sE>

10 <https://www.youtube.com/watch?v=hzizs04cZo0>

11 <https://skolegijjum.ba/konkursi/sukrija-pandzo-2024/nasilje-u-skolama-od-bullinga-do-mobinga/>

12 M. Hašim, Metodika konceptija nastave osnovne škole, IDP Sarajevo, DP “Grafičar”, Tuzla, 1991.

13 K. Ešref, Zapisi o tehnici i narodnoj tehnici, Štamparija “Petica”, Sarajevo, Zenica, 2006.

14 isto

15 isto

16 isto

17 Nusret Ahmetović, Dnevnik metodičke prakse, Bilješke sa predavanja, Tuzla, 1993.

VI razred (2 časa sedmično).....	72 časa
VII razred (1 čas sedmično)	36 časova
VIII razred (1 čas sedmično).....	35 časova
UKUPNO:.....	287 časova

d) Na koji način je ovih 287 časova bilo raspoređeno u programima ovog nastavnog predmeta od 4. do 8. razreda prikazat ću u nastavku, a izvor je Dnevnik metodičke prakse¹⁸ koji sam, kao i ostale kolege, bio dužan redovno i uredno voditi u vrijeme studija.

IV RAZRED (2 časa sedmično) UKUPNO 72 časa

1. Planiranje i priprema za rad	6 časova
2. Papir, karton i ljepenka	20 časova
3. Platno, plastične folije, vještačka koža.....	20 časova
4. Sastavljanje modela i maketa.....	10 časova
5. Posjeta radnoj organizaciji koja radi sa papirom.....	6 časova
6. Saobraćajno-tehnička kultura	10 časova

V RAZRED (2 časa sedmično) UKUPNO 72 časa

1. Organizacija rada i radnog mjesta	2 časa
2. Tehničko crtanje.....	10 časova
3. Upoznavanje materijala.....	8 časova
4. Postupci pri obradi materijala	42 časa
5. Saobraćajno-tehnička kultura	10 časova

VI RAZRED (2 časa sedmično) UKUPNO 72 časa

1. Tehničko crtanje u građevinarstvu	12 časova
2. Poznavanje materijala i osnovne tehnike u građevinarstvu i poljoprivredi	30 časova
3. Osnovna sredstva u građevinarstvu i poljoprivredi	18 časova
4. Skloništa	4 časa
5. Saobraćajna kultura	8 časova

VII RAZRED (1 čas sedmično) UKUPNO 36 časova

1. Tehničko crtanje u mašinstvu	6 časova
2. Obrada metala	6 časova
3. Mašine i mehanizmi	12 časova
4. SUS motori.....	6 časova
5. Posjeta radnoj organizaciji.....	2 časa
6. Eksplozivna sredstva i mjere zaštite	4 časa

VIII RAZRED (1 čas sedmično) UKUPNO 35 časova

1. Pojam i izvori električne struje (2 časa), Posjeta elektrani ili transformatorskoj satnici (1 čas), Zaštita od električne struje (1 čas)	
---	--

18 isto

2. Vježbe: Prikjučni gajtan, utikač i pojam instalacionog materijala (2 časa), Spoj sijalice sa jednopolnom sklopkom (2 časa), Strujno kolo (zvonce) (1 čas), Mjerenje utroška električne energije (2 časa)
3. Pojam električne instalacije (1 čas), Pojam grijalice, pegle (2 časa), Električni motori u domaćinstvu (3 časa), Pojam električne bušilice (1 čas), Telefon (2 časa), Radio prijemnik (2 časa), TV antena (2 časa), Gramofon (2 časa), Magnetofon (2 časa), Džepni kalkulator (2 časa), Posjeta radio stanici (1 čas), Odbrana i zaštita, sredstva za dekontaminaciju (2 časa),
4. Ocjenjivanje i ponavljanje (2 časa)

Analizom programa nastavnog predmeta sa nazivom Osnove tehničkog vaspitanja i obrazovanja možemo uočiti da je **287 časova**, koliko ih je bilo na raspolaganju za realizaciju nastavnih sadržaja te 1991./92., bilo raspoređeno po oblastima i aktivnostima u iznosima kako slijedi:

- 126 časova** za postupke obrade i obradu različitih materijala (od papira pa sve do metala),
- 34 časa** saobraćaj (od pravila i saobraćajnih znakova do principa rada SUS motora),
- 28 časova** tehničko crtanje (u građevinarstvu, mašinstvu i elektrotehnici),
- 22 časa** modeli, makete, mašine i mehanizmi,
- 19 časova** elektrotehnika (od strujnog kola do elektromotora),
- 18 časova** osnovna sredstva u građevinarstvu i poljoprivredi,
- 12 časova** elektronika (od telefona do džepnog kalkulatora),
- 10 časova** za posjete,
- 8 časova** planiranje, priprema, organizacija rada i radnog mjesta,
- 10 časova** eksplozivna sredstva i mjere zaštite, skloništa, odbrana i zaštita, sredstva za dekontaminaciju.

Danas je za nastavu **Tehničke kulture** izdvojeno 174 časa, od čega su 142 časa obavezni dio i sastoje se od sljedećih oblasti:

1. Tehničko crtanje
2. Građevinska tehnika
3. Mašinska tehnika
4. Elektrotehnika
5. Elektronika
6. Telekomunikacije
7. Radio i televizijska tehnika
8. Mehatronika
9. Saobraćajno-tehnička kultura
10. Tehnika u zaštiti čovjekove okoline
11. Automatika

12. Robotika

13. HTZ

32 časa rezervisano je za realizaciju **obaveznog izbornog dijela** (po 8 časova za svaki razred), gdje učenici zajedno sa nastavnikom, a u skladu sa mogućnostima škole, biraju jednu od ponuđenih oblasti. Ponuđene oblasti razlikuju se po razredima, a evo kako izgleda ponuda:

6. razred Modelarstvo, maketarstvo, stari zanati, agrotehnika, izrada učila i pomagala, fotografija, graditeljstvo, graditeljska baština (**8 časova**)

7. razred Saobraćaj, robotika, konstruisanje, proizvodnja i montaža (**8 časova**)

8. razred Elektrane, saobraćaj, elektronika (**8 časova**)

9. razred CNC mašine, saobraćaj, robotika, zaštita životne okoline (**8 časova**)

Poređenjem programa nastavnog predmeta Osnove tehničkog vaspitanja i obrazovanja i nastavnog predmeta Tehnička kultura uočavamo sljedeće:

aa) 113 časova je razlika u fondu sati u korist nastavnog predmeta **Osnove tehničkog vaspitanja i obrazovanja** u odnosu na nastavni predmet **Tehnička kultura**.

bb) Nastavne oblasti Građevinska tehnika, Mašinska tehnika, Elektrotehnika, Elektronika, Saobraćajno-tehnička kultura i Tehničko crtanje su zajedničke za oba nastavna predmeta.

cc) U nastavnom predmetu Osnove tehničkog vaspitanja i obrazovanja 10 časova je odvojeno za izučavanje eksplozivnih sredstava i mjera zaštita, skloništa, odbrane i zaštite i sredstva za dekontaminaciju. Tih oblasti u nastavnom predmetu Tehnička kultura nema, ali zato su tu Telekomunikacije, Radio i televizijska tehnika, Mehatronika, Automatika, Robotika i Tehnika u zaštiti čovjekove okoline. **6 oblasti više**, a 113 časova manje ima Tehnička kultura.

dd) Nastavni predmet Tehnička kultura se sastoji od izbornog dijela kroz koji se samo oblast saobraćajne kulture provlači od 7. do 9. razreda (valjda zato što smo svi vozači), a koja se može realizovati i u 6. razredu kroz oblasti fotografije, graditeljstva, izradom učila, modela i maketa. Oblast robotike u izbornom dijelu se pojavljuje u 7. i 9. razredu, dok se ostale oblasti pojavljuju samo po jednom, a ima ih 13. Znači, sa robotikom i saobraćajem ukupno 15.

Navedene razlike u fondu sati i nastavnim oblastima neupućenom ne govore ništa, osim da je sad više oblasti (čitaj **više gradiva**), a manje časova za realizaciju tih oblasti. Mislim da je ovo dovoljno i za neupućene, ali na kraju ću ovo dodatno obrazložiti.

Kad svemu ovome dodamo i razliku u opremljenosti kabineta (prije i poslije ovog zadnjeg rata), kao i razliku u obučenosti nastavnog kadra, onda možemo doći do zaključka da je stanje u nastavi Tehničke kulture **vrlo loše**. Dodatna otežavajuća i nepovoljna okolnost je i to što se od 1997. ili 98. godine školuju mladi nastavnici (školovali su se i doškolovali i stari) sa zvanjem nastavnika/profesora/mastera i majstora Tehničke kulture i Informatike, a koji su najčešće predavali ovo drugo, dok im je Tehnička kultura u većini slučajeva služila samo za dopunu norme časova. Većina njih nije bila zainteresovana ni za opremanje kabineta Tehničke kulture, jer im je bilo ponižavajuće (a možda nisu bili ni obrazovani) da kao nastavnici Informatike rade praktične radove u radionici/kabinetu za Tehničku kulturu. Ako svemu ovom dodamo i to da su akademsko zvanje stekli učeći od akademskih šarlatana¹⁹ po univerzitetima diljem drage nam BiH i šire, a što je profesor Veličković najbolje opisao, onda neću izvlačiti zaključak. Bar ne još, ali sad riječ **katastrofa** mijenja riječ **vrlo loše** jer katastrofa je bolji opis stanja u ovoj oblasti.

Za kraj prvog dijela postavljam sebi, zbog vas, jedno pitanje, a ono glasi: Da li je iko, i ako jeste, ko je i kada govorio, upozoravao i skretao pažnju na ove i druge probleme u nastavnom predmetu koji od 2004. godine nosi naziv Tehnička kultura.

Odgovor:

Da. To smo bili mi, predmetni nastavnici (tehničke kulture, tehničkog odgoja...), aktivisti Zajednice tehničke kulture, a “najglasniji” (tiho, kratko i rijetko je govorio, a svi su željeli čuti to što govori i obično su njegove riječi odzvanjale u izvještajima), najagilniji i najuporniji među nama je bio uvaženi

Ešref Korjenić

doajen, aktivista, član i na kraju zaljubljenik u ovu oblast. Bio je naš Ešo i načelnik Općine Novo Sarajevo (kad se ono prostiralo od Centra do Ilidže, Južnog, odnosno Istočnog Sarajeva pa sve do Vogošće), direktor fabrike “Zrak”, član organizacionog odbora XIV ZOI-a, bliski saradnik Emerika Bluma... dobitnik je najviših priznanja i odlikovanja za razvoj Tehničke kulture u RBiH i SFRJ. Za razliku od nas koji smo samo govorili glasno, Ešo je i govorio i pisao. Pisma slao i objavljivao, a sve uredno arhivirao. Zahvaljujući Eši ja ću danas bez ičije dozvole, a znam da bih od njega dobio dopuštenje, citirati nekoliko rečenica koje je on napisao.

U članku “Hoće li potamniti osvit novog milenijuma – milenijuma tehnike”, koji je objavljen u “Tehnici”, listu Republičke konferencije Narodne

¹⁹ Nenad Veličković, Akademsko šarlatanstvo, Mas Media, Sarajevo i Fabrika knjiga, Beograd, 2019.

tehnike BiH, u broju 2 iz decembra 1994. Ešref Korjenić je pisao o savjetovanju koje je organizovano povodom **prijedloga** novog koncepta osnovne škole, gimnazije i učiteljske škole. U tom tekstu između ostalog stoji: “(...) Taj prijedlog, kako je poznato, predviđao je da se fond časova nastave tehničkog odgoja smanji sa dosadašnjih osam na tri časa sedmično. Na ovom stručnom savjetovanju ocjenjeno je da prijedlog nije prihvatljiv. Upućeni su argumentovani dokazi i prijedlozi, ali ih predlagač, nažalost, nije uvažio. Smanjen je broj časova nastave tehničkog odgoja na tri časa. Zašto?(...)”
Zašto, pitao se naš Ešref, a ja se pitam Ko?

U materijalu pod nazivom *Tehnički odgoj u osnovnoj školi*²⁰, koji je urađen za potrebe ekspertnog tima Saveza pedagoga tehničke kulture i Saveza za naučno-tehničko vaspitanje mladih BiH, a koji je korišten kao “Prilog reformi obrazovnog sistema u BiH” iz 1997., u podnaslovu tog materijala *Kasapljenje tehničkog obrazovanja i odgoja*²¹ stoji: “Nastava tehničkog odgoja, je imala trend rasta sve **do 1994.** godine. Međutim te godine usvojen je novi, **ratni nastavni plan i program**. Po ovom planu najveći broj nastavnih predmeta u osnovnoj školi bilježio je relativno povećanje procenta svog učešća u ukupnom fondu časova (neznatno smanjenje bilježe samo nastavni predmeti: maternji jezik i poznavanje društva), dok je učešće tehničkog odgoja (samovoljom članice Republičkog pedagoškog zavoda) pretrpilo drastično smanjenje (sa osam na tri časa sedmično). To je najniži fond časova od uvođenja ovog nastavnog predmeta i do sada najlošiji položaj u odnosu na druge nastavne predmete. Osim što je drastično smanjen fond časova, iz datog pregleda se vidi da je potpuno ukinuta nastava tehničkog odgoja u IV i V razredu. Zahvaljujući ovim činjenicama, neopravdano je zaustavljen razvoj nastave tehničkog odgoja, zapravo tehničkog obrazovanja i odgoja mlade generacije, (sa svim negativnim reperkusijama) pa se zbog toga sadašnji, važeći plan i program (barem što se tiče nastave tehničkog odgoja) ne može drugačije tretirati nego kao ratni i privremeni, (...)”
Pisao je Ešref, bio je uporan, a njegova pisma su putovala na adrese zavoda, ministara, ambasadora i ambasada, instituta i institucija, premijera i guvernera, načelnika i gradonačelnika, savjetnika... Siguran sam da kad biste danas pitali sve te primaoce pošiljki, veliki broj njih bi rekao da ne zna, da nije upoznat i da ih niko nije upozorio. Ešref je pisao, arhivirao i objavljivao. Ponavljam, Ešref je bio Blumov saradnik, član organizacionog odbora ZOI-a, načelnik, direktor, aktivista, volonter. Ešref nije dobitnik

20 K. Ešref, Zapisi o tehnici i narodnoj tehnici, Štamparija “Petica”, Sarajevo, Zenica, 2006.

21 isto

Šestoaprilske nagrade, a radio je i uradio puno toga, za grad, za državu, za učenike i njihove nastavnike, za škole, za odgoj i obrazovanje najmlađih, za razvoj Tehničke kulture, za svoje saradnike, za svoje poznanike. Radio je u interesu svih, a za sebe nije mario, nije mu trebalo, bio je ostvaren na svim poljima, uvažavali su ga, cijenili i poštovali *svi*. Ima još vremena, sarajevska Šestoaprilska se može dobiti i posthumno, a značila bi puno onima koji su ga poznavali, ali izgleda da je usud Sarajeva što su mnoge Sarajlije i Sarajke više priznati u okruženju, regionu, Evropi pa i šire nego u svom šeheru. Šeher teško odaje priznanje, nagrađuje, a to može biti pogubno, jer neodavanjem priznanja zaslužnim se šalje loša poruka drugim i budućim. To je uvreda, omalovažavanje, poniženje, možda i mobing, buling ili kako već. Čitanjem ovog odgovora postavlja se pitanje ko je bila ta **samovoljna članica Republičkog pedagoškog zavoda**. Na to pitanje ću odgovoriti ja, jer sam to **čuo** od mnogih aktivista Narodne tehnike i provjerio više puta, a odgovor glasi: To je bila

Azra Jaganjac

To je **osoba** koja je totalno iskasapila, odnosno masakrirala nastavu Tehničkog odgoja, fond sati za ovaj nastavni predmet je smanjila sa 8 na 3 časa, a u četvrtom i petom razredu ga ukinula. Tako se stvari rješavaju kad Azra postane vuk i jednim potezom rastrga ugovore o radnom odnosu sa nekoliko hiljada nastavnika tehničkog odgoja u RBiH, a uz to i **onemogućiti** zapošljavanje mladih nastavnika koji su završili ili su završavali Pedagošku akademiju u Tuzli (taj sam i ja). Mobing i buling su tepanje i milovanje u odnosu na ponašanje ovog Jaganjca prema nastavnicima, nastavi i nastavnom predmetu.

Sad kad imamo **odgovor na pitanje “Ko?”**, možemo preći na *drugi* dio.

U ovom dijelu kao nadrealista neću govoriti o **stresu**, neću ni o **mobingu**, a ni o **bulingu**, ni o uznemiravanju zdravog mozga neću, jer to je tabu tema, ali zato ću napisati nešto o posljedicama promjena imena, promjene fonda sati, promjene procentualne zastupljenosti, promjene u programima, a sve te promjene su isto, ako ne i gore od **stresa, mobinga, bulinga i uznemiravanja zdravog mozga**. To je ono kad sami sebe stresiramo.

Da ponovim, naziv nastavnog predmeta je vremenom evoluirao od Ručnog rada iz 1948. kada je uveden u osnovne škole do naziva koji nosi od 2004. godine, a to je **Tehnička kultura**. Šest različitih naziva za jedan te isti predmet u periodu od 56 godina. **Mi tehničari** smo gotovo svakih 10 godina imali potrebu da mijenjamo naziv nastavnom predmetu, dok se program nije uopšte mijenjao, bar kad su u pitanju osnovne oblasti koje su se izučavale u sklopu predmeta. Tehničko crtanje, saobraćaj, građevinska, mašinska,

elektrotehnika, a nešto kasnije i elektronika su oblasti koje su se izučavale i koje se izučavaju u sklopu ovog predmeta u posljednjih 50 godina. Nekad sa manje, a nekad sa više časova. Nekad sa više, a nekad sa manje praktičnih radova i vježbi, ali uvijek sa navedenim oblastima. Mijenjati treba i ja se slažem s tim, ali česte promjene mogu biti znak da onaj ko mijenja i nije baš siguran šta u stvari želi, naročito ako se ima u vidu da svaka promjena za sobom povlači određene poteškoće (matična knjiga, dnevnik rada, đačka knjižica, svjedočanstvo, uvjerenja, diplome nastavnika, udžbenici, dnevnici rada, programi, planovi, pravilnici, ugovori, standardi, zakoni...). Dešavalo se čak i to pet puta, u različitim periodima, da su učenici svoje školovanje započinjali sa jednim, a završavali sa drugim nazivom nastavnog predmeta, a koji je opet predavao nastavnik koji nije mijenjao ni svoje, a ni ime udžbenika koji je koristio, ako ga je koristio (naziv tog predmeta se zbog toga uvijek upisivao na prazne linije u đačkim knjižicama, matičnim knjigama, uvjerenjima i ostalim dokumentima, dok je većina drugih naziva nastavnih predmeta bila odštampana).

U republikama bivše nam države stanje kad je u pitanju naziv ovog predmeta je slično (možda je i gore) i oni lutaju, pa se tako u BiH, Sjevernoj Makedoniji i Hrvatskoj predmet naziva Tehnička kultura, u Crnoj Gori ovaj predmet nosi naziv Informatika sa tehnikom, dok je u Srbiji naziv ovog predmeta Tehničko i informatičko obrazovanje (kod nas su to dva različita predmeta). Slovenija koristi naziv Tehnika i tehnologija. Različite države, različiti nazivi, svi imaju pravo na to, ali ako uzmemo u obzir da se učenici kreću (odlaze u druge države), zašto im tu prohodnost (vertikalnu i horizontalnu) otežavamo (priznavanje rezultata iz prethodnog perioda školovanja se mora nostrificirati, potrebno je dostavljati programe za predmete koji su spojeni u jedan, koji ne postoje ili imaju drugi naziv). Možda je krajnje vrijeme da počnemo razmišljati o više naziva, npr. Građevinska tehnika za 6. razred, Mašinska tehnika sa motoristikom za 7. razred, Elektrotehnika za 8. razred, Elektronika za 9 razred. Oblasti tehnike kao što su saobraćaj, tehnika u zaštiti okoliša, automatika, mehatronika, robotika... mogu se ponuditi u sklopu izbornog dijela po razredima (pa da se učenici odluče za onu oblast koju će izučavati od 6. do 9. razreda).

Ponavljam da se zapamti. Kad je u pitanju zastupljenost ovog nastavnog predmeta u ukupnom fondu sati, ona se kretala od 1,7% do 6,75%. Ručni rad je bio zastupljen sa 4,39%; 2,35%; 2,22%, Osnovi opštetechničkog obrazovanja je zastupljen sa 6,75%, Radno i tehničko vaspitanje sa 3,22%, Osnovi tehničkog obrazovanja i vaspitanja sa 4,44%, **Tehnički odgoj sa 1,73%**, a Tehnička kultura sa 2,62%. Iz navedenog je vidljivo da je u ovom

pogledu nastavni predmet pretrpio **tri loma**. Prvi lom je bio povećanje sa 2,22% na 6,75%, drugi je bio smanjenje sa 6,75% na 3,22%, a treći smanjenje sa 4,44 na 1,73. Zašto lomovi? Odgovor je jednostavan: u prvom slučaju, kad je bilo povećanje fonda sati i to za više od 300% možemo samo pretpostaviti kakva je bila potražnja (lom) za potrebnim kadrovima i kakva je bila stručna zastupljenost u nastavi. Ako uzmemo u obzir da je BiH u to vrijeme imala oko 500 škola i ako je u svakoj školi radio po jedan nastavnik, poslije ovog povećanja fonda sati javila se potreba za još 1500 nastavnika kojih vjerovatno nije bilo na biroima za zapošljavanje. Ovaj problem je rješavan, ova ja pretpostavljam, upošljavanjem nestručnih nastavnika (pod nestručnim se podrazumijevaju i inženjeri različitih profila, ako ih je bilo u to vrijeme, a 1959. godina je u pitanju). **Drugi lom** je za predmet bio gori od prvog, 1972. godine. Fond časova je prepolovljen, sa 6,75% na 3,22%, a samim tim i broj nastavnika, stručnih i nestručnih, koji su obavljali taj posao. Treći lom se desio 1994. Ukinut je nastavni predmet u 4. i 5. razredu, a nastava u 6., 7. i 8. razredu bila je zastupljena sa po jednim časom (ukupno 107, od prethodnih 287). Novonastala situacija predstavljala je **nastavak progona** i nastavnog predmeta i nastavnika tehničkog odgoja iz osnovne škole i zbornice. Opet se pojavio višak velikog broja, ovaj put stručnih nastavnika tehničkog odgoja. Kako je to riješeno te 1994. godine nije mi poznato, ali po mojoj procjeni oko 2000 nastavnika je bilo viška u tom trenutku. Rat, raseljavanje, progon i druge ratne neprilike su zasjenile ovaj problem, ali pretpostavljam da onima koji su ostali da rade u školama nije bilo jednostavno. Tek priznata država počela je sa mobingom nad preostalim, ratom uplašanim i iznemoglim nastavnicima tehničkog odgoja. Taj mobing i danas traje samo su izvođači drugi, manji, bliži i niži, federalni, kantonalni, resorni, a ima ih i u upravama škola. Ima tu i bulinga koji realizuju mnogobrojne kolege "vršnjaci" iz zbornice, odnosno većine u zbornici²².

Posljednja stvar u ovom drugom dijelu je program za Tehničku kulturu. Program se **nije mijenjao** od 1972. godine, bez obzira što se naziv predmeta mijenjao četiri puta kao i zastupljenost od 3,22%, preko 4,44% i 1,73%, pa sve do 2,62%. Oblasti koje su se izučavale te davne 1972. bile su Građevinska tehnika, Mašinska tehnika, Elektrotehnika i Elektronika, a u zavisnosti od raspoloživog broja časova izučavao se saobraćaj, tehničko crtanje, radile su se vježbe i praktični radovi. Znači, smanjenjem broja časova, po nekom automatizmu nastavnici su smanjivali broj praktičnih radova i vježbi. Zašto nastavnici ne žele raditi praktične radove, mada znaju da

22 Vidi poglavlje Ko je pozicija, a ko opozicija u zbornici.

je to efikasniji i učenicima interesantniji način podučavanja? Razloga ima više, a neke ću navesti:

- Metoda praktičnih radova zahtijeva sveobuhvatnu i detaljniju pripremu (priprema alata, materijala, dokumentacije, izrada plana rada, priprema prostorije i prostora za rad...)
- Metoda praktičnih radova u nastavi zahtijeva veći angažman nastavnika (upoznaje se sa novim gradivom, prati rad učenika, nadzire i kontoliše, koriguje i usmjerava učenike, pomaže...)
- Metoda praktičnih radova “iscrpljuje” nastavnika
- Metoda praktičnih radova je “prljavija” i štetnija po zdravlje nastavnika
- Metoda praktičnih radova poskupljuje i obrazovanje i odgoj
- Metoda praktičnih radova je razlog za podjelu odjeljenja na grupe, a mi nastavnici (ja i moje kolege) o tome **prosvjetno-šarlatanski** šutimo i uživamo u radu sa pola odjeljenja **zbog** praktičnih radova, ali **bez** praktičnih radova...

Koje su po učenike posljedice ovih promjena, ukidanja, podjela odjeljenja na grupe i “izbjegavanja” realizacije praktičnih radova, odnosno logičnog odnosa nastavnika prema praktičnim radovima i vježbama navodim u nastavku:

- Kod učenika se **ne** razvijaju fine i grube psihomotoričke sposobnosti
- Učenici **ne** razvijaju vještine rukovanja priborom za tehničko crtanje (šestar, dva trougla, linijar, uglomjer, gumica)
- Učenici **ne** razlikuju kvadar od kocke, pravougaonik od kvadrata, jednakostranični trougao od jednakokrakog i pravouglog, piramidu od prizme, trapez od paralelograma i romba, valjak od kupe...
- Učenici **nisu u stanju** “opisati” kružnicu, konstruisati okomicu uz pomoć šestara na zadatu pravu, konstruisati raznostranični, jednakostranični i jednakokraki trougao, konstruisati uglove od 60°; 120°; 180°; 240°; 150°; 90°; 75°; 45°; 22,5°; 11,25°; 30°; 15°; 7,5°; 3,75°...
- Učenici **nemaju** odgovarajući pribor, a nisu ni u stanju nacrtati paralelne linije uz pomoć dva trougla ili nacrtati okomicu na zadatu pravu uz pomoć dva trougla.
- Učenici se **otežano** snalaze u prostoru (lijevo, desno, gore, dole, ispod, iznad, naprijed, nazad), a pojmovi kao što su dužina, visina, širina, dubina, obim, prečnik, presjek, centar... ih zbunjuju.
- Učenici **ne** razvijaju vještine rukovanja osnovnim alatima za obradu materijala
- Učenici **ne** realizuju osnovne radne operacije kao što su: mjerenje, rezanje, sječenje, bušenje, probijanje, brušenje, turpisanje, savijanje, ispravljanje, lijepljenje, bojenje, kontrola...

- Učenici **ne** razvijaju vještine rukovanja osnovnim mašinama za obradu materijala
- Učenici nemaju priliku upoznati materijale i njihove osobine prilikom obrade
- Kod učenika se **ne** razvija pozitivan odnos prema manuelnom radu
- Kod učenika se **ne** razvija sposobnost rada u grupi/timu
- Učenici **nemaju** priliku upoznavati se sa mjerama zaštite na radu
- Kod učenika je primjetan **strah** od mašina, alata, buke...

Treći dio govori o sličnostima i razlikama u nastavnom programu i predmetnom kurikulumu za Tehničku kulturu, kao i sličnostima i razlikama između ciljeva i zadataka nastave sa *ishodima učenja* za Tehničku kulturu i na kraju nešto kratko o **dualnom propadanju**.

Nastavni program za tehničku kulturu mi je poznat, jer po tom programu radim već treću deceniju, a sa predmetnim kurikulumom za Tehničku kulturu sam se upoznao i ove godine prvi put realizujem nastavu tog predmeta u šestom razredu po njegovom “visočanstvu” (predmetnom kurikulumu). Na osnovu iskustva i onoga što sam pročitao na web-stranici Kurikulum²³ izvlačim zaključke:

Program za Tehničku kulturu = predmetni kurikulum za Tehničku kulturu
 Ciljevi i zadaci nastave Tehničke kulture = ishodi učenja za Tehničku kulturu
 Najveći problem u svemu ovome je to što su ciljevi i zadaci nastave tehničke kulture iz 1990. godine prepisani, program tehničke kulture je dopunjen u odnosu na onaj iz 1988. godine, a poslije su i ciljevi i zadaci i program prepisani i preimenovani u ishode učenja i predmetni kurikulum. Izgleda komplikovano, a komplikovano i jeste za **prosvjetne šarlatane** (opet ja i kolege, opet mi) koji prepisuju, kopiraju i potpisuju. Uvažene kolege, nije mi jasno, kako nismo uočili da su ciljevi i zadaci iz 1990. godine prepisani, a podsjećam vas da je tada ovaj nastavni predmet bio zastupljen sa 4,44% u ukupnom fondu sati nastave. Na sve oblasti iz tog perioda dodato je još šest novih, za te nove oblasti su napisani ciljevi i zadaci i to je dodato na one prepisane i na kraju je **to sve** pretvoreno u ishode.

To sve je super, odlično, ekstra, samo ima jedan mali problem, a to je nedostatak časova za realizaciju svih tih ishoda ili ciljeva, kako god da ih zovete, isto je. Pitajte se koliko časova nedostaje, moj odgovor je 173, ali pod uslovom da izbacite šest oblasti, a znate kojih.

Uvaženi upravljači, rukovodioci i donosioci svega i svačega, prestanite **preuzimati** obaveze koje niste u stanju izvršiti, prestanite **zauzimati** pozicije

²³ <https://kurikulum.ks.gov.ba/bs>

kojih niste dostojni, prestanite sa **obavljanjem** funkcija koje niti možete niti znate obavljati, prestanite **formirati** udruženja i **organizovati** okrugle stolove, konferencije, samite, simpozije, jer onog momenta kad nesposobni i neuki preuzmu, zauzmu, formiraju, organizuju i počnu sa obavljanjem, počinje i masaža, blamaža, friziranje, sređivanje, ubjeđivanje, odrađivanje, prepisivanje, kopiranje, markiranje, mobiliziranje...

Uvaženi, nisu nama potrebni organizatori već realizatori časova praktičnih radova i vježbi. To kažem JA, a ako želite da ukrstimo umna koplja i britke vijuge moždane po jednoj od navedenih tema, tu sam da lomimo vijuge i savijamo koplja.

Uvažene kolege, počnite raditi svoj posao, jer je to **projekat** koji vam omogućava iznadprosječna, redovna i za sad sigurna primanja. Pustite više Amere, Engleze, Nijemce i njihove sofisticirane svemirske tehnologije i robote, oni traže i sa ovih prostora odvođe mlade keramičare, električare, vodoinstalatere, armirače, zidare, vozače, i inžinjere razne, od građevinskih do inženjera ovih savremenih tehnika i tehnologija, ali još uvijek ne traže robote. Nažalost. Možda ne znaju da ćemo ih mi uskoro proizvoditi, par-don, odgajati i obrazovati, dualno.

Uvažena gospodo, smatram da je odlično što djecu učimo da plivaju sa 10 godina, da skijaju sa 13, da planinare sa 14, putuju sa 15, da čitaju, pišu i računaju od šeste do devetnaeste, ali nije pošteno da ih ne učimo da rade i privređuju kako bi mogli plivati u životu, slalomaški zaobilaziti životne prepreke ili se popeti u visine evropske i američke.

Ne spominjite dualno obrazovanje, jer u ovim okolnostima to može biti samo dualno propadanje. Sa ovakvim stanjem u nastavi Tehničke kulture i stanjem u nastavi uopšte, govoriti o bilo čemu dualnom nije više ponižavanje uma, nije ni povreda časti, narušavanje ugleda, napad na dostojanstvo. To nije ni buling, ni mobing, ni seksualno uznemiravanje. Ovo se može nazvati samo organizovanom višedecenijskom prosvjetno-šarlatanskom **dualnom lobotomijom**.

I da znate, ni od koga uvažene/i i cjenjene/i, jednom prilikom sam na sastanku aktiva nastavnika Tehničke kulture predložio da se ukinu Vjeronauka i Matematika, a sad predlažem da se ukinu svi predmeti osim Tehničke kulture. Gospodo, učenici ne znaju pisati, računati, razmišljati, hodati, pjevati. Sa 15 postaju pušaći, sa 17 počinju konzumirati alkohol, sa 19 eksperimentišu sa lakšim opijatima, a sa 21 se liječe od depresije. Gdje je tu vjera i računica. Gospodo, ja vam ovo smijem i moram reći, jer vas nisam čuo da ste se bunili, dali podršku, saosjećali 1993. kad je Azra ničim izazvana napravila masakr koji sam detaljno opisao u ovom tekstu, a ja sam te godine, u aprilu

po dolasku sa Majevice diplomirao. Ešref Korjenić se borio za mene i za nas i nikad to nećemo zaboraviti. Bar ja neću.

LITERATURA

Hašim M., Metodička koncepcija nastave osnovne škole, IDP Sarajevo, DP “Grafičar”, Tuzla, 1991.

Ešref K., Zapisi o tehnici i narodnoj tehnici, Sarajevo 2006., Štamparija “Petica”, Zenica

Nusret Ahmetović, Dnevnik metodičke prakse, Bilješke sa predavanja, Tuzla 1993.

Nenad Veličković, Akademsko šarlatanstvo, Mas Media, Sarajevo, i Fabrika knjiga, Beograd, 2019.

Ministarstvo za odgoj i obrazovanje Kantona Sarajevo, 2024, Online platforma za kurikulum, [Internet], <raspoloživo na: <https://kurikulum.ks.gov.ba/bs/elementi>>, [6.6.2024.].

ODGOVORI NA PITANJA

1. 10

2. Tranzistor, blue LED, Integrisano kolo, Na Drini ćuprija, Književnost i Fizika

3. Ovo je trebalo nabrojati:

a) John Bardeen, Tranzistor, https://hr.wikipedia.org/wiki/John_Bardeen

b) Walter Houser Brattain, Tranzistor, https://hr.wikipedia.org/wiki/Walter_Houser_Brattain

c) William Bradford Shockley, Tranzistor, https://hr.wikipedia.org/wiki/William_Bradford_Shockley

d) Jack Kilby, Integrirani krug, https://hr.wikipedia.org/wiki/Jack_Kilby

e) Isamu Akasaki, LED, https://hr.wikipedia.org/wiki/Isamu_Akasaki

f) Hiroshi Amano, LED, https://hr.wikipedia.org/wiki/Hiroshi_Amano

g) Shuji Nakamura, LED, https://hr.wikipedia.org/wiki/Shuji_Nakamura

h) Ivo Andrić, https://hr.wikipedia.org/wiki/Ivo_Andri%C4%87

i) Thomas Mann, https://hr.wikipedia.org/wiki/Thomas_Mann

j) Henryk Sienkiewicz, https://bs.wikipedia.org/wiki/Henryk_Sienkiewicz

Pr. 1 Mobing jednog “jezičara”

Kako bi se osjećao jedan nastavnik Bosanskog ili Srpskog ili Hrvatskog jezika da mu kolega *ne zna* da je Ivo Andrić napisao roman *Na Drini ćuprija*? Kako bi se osjećao jedan nastavnik Bosanskog ili Srpskog ili Hrvatskog jezika da mu kolega **koji ne zna** da je Ivo Andrić napisao roman *Na Drini ćuprija* vodi stručno usavršavanje nastavnika navedenih jezika, a tema usavršavanja je Lik i djelo bh. književnog nobelovca?

Kako bi se osjećao jedan nastavnik Bosanskog ili Srpskog ili Hrvatskog jezika da mu kolega koji *ne zna* da je Ivo Andrić napisao roman *Na Drini ćuprija* i koji organizuje seminare, usavršavanja, postane direktor škole, uposlenik ministarstva, instituta, da vodi aktiv, sindikat... Kako bi se osjećao ili kako se osjeća? Možda ima i takvih.

Pr. 2 A, sad malo mobinga iz fizike, matematike, tehnike...

Zamislite da se umjesto romana *Na Drini ćuprija* radi o plavoj LED-ici ili tranzistoru ili integrisanom kolu ili, ili, ili. LED nije sijalica, LED je LED, odnosno, LE-dioda ili Light emitting diode, ili pročitaj.

Kad mašinskom tehničaru ili mašinskom inženjeru kažete npr. da je klin isto što i ekser, neće vam ništa reći. Vjerovatno ni jezičar ne bi ništa rekao da kažete da je *Meša Selimović* napisao roman *Na Drini ćuprija*.

O stupu i stubu će građevinari, ali vas molim da ne govorite da je to isto, kolac ko kolac, što bi se reklo, e pa vidite nije. To je isto da matematičaru kažete da je valjak isto što i kvadar i opet kolac ko kolac. Ivo i Kihot Don.

Nepoznavanje osnovnih pojmova iz fizike, hemije, biologije, istorije, geografije, umjetnosti, tehnike... nije neznanje i neukost, ali nepoznavanje jezika je razlog za mobing, a svi smo proveli 1/3 vremena svog preduniverzitetskog školovanja slušajući i učeći taj jezik i još ste nam rekli da znamo za 5. Ma koga vi... bulingujete u zdrav mozak.

Ескалација пуцњаве у Сарајеву

Са удаљености од око 70 km нишанио је наставник Техничке културе у 21 сат и 55 минута 26. 8. 2024. г., нанишанио и испалио 33 е-мајлирана пројектила истог садржаја и са насловом *Пријевремени извјештај о нереализацији предметног курикулума Техничка култура за 7. разред у 2024/25. школској години.*

Стицајем околности, од 33 пажљиво одабране мете погођена је само главна, а за то је крива **СПАМ** заштита (од Снајперске-мајли Паљбе, Артиљерије и Мина електронски дојављених), тако да су многи од њих остали ускраћени за испаљене информације. Мете су остале неупућене и неинформисане, али се зато коначно исплатила инвестиција у незнање и нелиценциране софтвере са једне од сарајевских тржница. Припремљен рафални одговор на ову пуцњаву десио се истог дана, а испаљен је с **непријатељских** положаја у виду седам одлука које су донесене 20. 8. 2024, а које су објављене, случајно или не, 26. 8. 2024.²⁴ године (Одлука 1²⁵, Одлука 2²⁶, Одлука 3²⁷, Одлука 4²⁸, Одлука 5²⁹, Одлука 6³⁰, Одлука 7³¹).

Најжешћи и синхронизовани удар десио се 29. 8. 2024. године, када је с непријатељских положаја стигао рафал од 40 пројектила тешких преко 40 мегабајта предметних курикулума³² које је у тајности **припремао и ревидирао Институт за противобразовна дејства...**

24 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planoviodluka-o-donosenu-nastavnog-plana-i-programapredmetnog-kurikuluma-zasnovanom-na>

25 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planoviodluka-o-donosenu-nastavnog-plana-i-programapredmetnog-kurikuluma-za-srednje-skole>

26 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planoviodluka-o-donosenu-nastavnog-plana-i-programapredmetnog-kurikuluma-za-srednje-0>

27 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planoviodluka-o-donosenu-nastavnog-plana-i-programapredmetnog-kurikuluma-za-gimnazije>

28 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planoviodluka-o-donosenu-nastavnog-plana-i-programapredmetnog-kurikuluma-za-srednje-1>

29 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planoviodluka-o-donosenu-nastavnog-plana-i-programapredmetnog-kurikuluma-zasnovanog-na>

30 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planoviodluka-o-donosenu-nastavnog-plana-i-programapredmetnog-kurikuluma-za-osnovnu-skolu>

31 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planoviodluka-o-donosenu-nastavnog-plana-i-programapredmetnog-kurikuluma-zasnovanom-na>

32 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planovip-r-e-d-m-e-t-n-i-k-u-r-i-k-u-l-u-m-i>

Овој рафалној пуцњави и синхронизованим нападима придружили су се и директори школа који су као одговор на *Пријевремени извјештај* издали саопштење у виду **упозорења наставницима**, истакнутог на огласним плочама основних школа 2. 9. 2024. године, чији је садржај у основи био ово:

Упозоравају се сви наставници који реализирају наставу по НПиП који није донио надлежни орган, не реализују годишњи фонд наставних часова, не користе одобрене уџбенике, не поступају у складу са педагошким стандардима и нормативима...

И да, заборавио сам истаћи да је споменут један Закон и казне прописане њим у распону од 500 до 1500 КМ за одговорне особе (читај наставнике); и још нешто је споменуто, али сад то није битно.

Послије ових упозорења и рафалних паљби, наставник е-снајпериста је чекао, мијењао локације у нади да ће му неко нешто рећи, откривао детаље и разлоге нереализације, износио доказе за нереализацију, писао и објављивао³³, али ништа³⁴. Није било директног одговора. Почела је школска година, прошао је полако септембар, брзо почео октобар, прошли су избори, а нико није спомињао снајперску е-пуцњаву. И таман кад је хладноемајлирани снајпериста помислио да је све пропало, кад је почео да брине због нереаговања оних у које је гађао, десило се!

Са крова зграде означене бројем 1 у улици Реиса Цемалудина Чаушевића неочекивано одјекну испалењени мејл. Електронско упозорење се огласило, али већ је било касно, испалењеним мејлом снајпериста Министарства је погодио наставника снајперисту. Било је то у понедељак 7. 10. 2024. г. у 15 сати и 49 минута, а да ствар буде још боља, упућени мејл био је неочекивано оштар, кратак, запаљив и распрскавајући, умотан у два обећавајућа привитка. Провокативан и инспиративан е-хитац је почео службено: **“Поштовани”**, завршио са, не знам зашто, **“С поштовањем”**, а између кратка, хладна и провокативна реченица која изазива додатну жељу за кликањем, а гласи: **“У прилогу е-маила достављамо Вам допис.”**

Од силине тог кратког е-ударца бројао је сретно погођени наставник све глаголе, замјенице, прилоге и остале врсте ријечи, а око главе му се вртио болдирани натпис **Министарство за одгој и образовање Кантона Сарајево.**

33 <https://skolegijum.ba/kolumna/kurikulum-proroka/>

34 <https://skolegijum.ba/kolumna/>

Fušnote

Da bih razumio šta se najnovijim Pedagoškim standardima i normativima želi postići, morao sam ih staviti u širi pravni okvir: ponovo sam pročitao Zakon o osnovnom obrazovanju, Zakon o radu, Zakon o zaštiti na radu, Kolektivni ugovor.

Da nisam, ne bih otkrio da u tim dokumentima ima *svega*. Svako malo pozivaju se kolege pravnici u njima, ničim izazvani, na druge zakone, ustave, konvencije, rezolucije, uredbe, pravilnike, poslovnike... ukupno 22 različita akta, od ustava do propisa, od rezolucije do smjernice, od konvencije do kodeksa... Ukupno 91 komad. Najviše je pravilnika (31), a zatim zakona (26 komada). Evo inventure:

R. br.	NAZIV	KOMADA	R. br.	NAZIV	KOMADA
1	Ustav	3	12	Pravila	3
2	Rezolucija	1	13	Opća pravila	1
3	Konvencija	2	14	Program	3
4	Zakon	26	15	Plan	2
5	Uredba	3	16	Poslovnik	2
6	Odluka	2	17	Kodeks	1
7	Uputstvo	1	18	Podaci	1
8	Direktiva	1	19	Propis	2
9	Smjernica	1	20	Akt	1
10	Pravilnik	31	21	Standard	1
11	Opći pravilnik	2	22	Normativ	1
UKUPNO		73	UKUPNO		18
SVEGA 91 KOMAD					

Starost propisa na koje se pozivaju analizirani dokumenti kreće se od nekoliko godina do nekoliko decenija (najstariji dokument je iz 1947. godine). Dokumenti na koje se poziva potiču iz četiri države, i to: Federativna Narodna Republika Jugoslavija, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, Republika Bosna i Hercegovina i Bosna i Hercegovina, iz jedne republike – Socijalističke Republike BiH, jedne zajednice država (EEZ) i jedne međunarodne organizacije. Spominju se tu i dokumenti koji nisu još pripremljeni, a bit će u bližoj ili daljoj budućnosti i pripremljeni i usvojeni. Nekome sa strane može se činiti da aktuelna vlast *uređuje* oblast obrazovanja. Činjenice govore da ih ona dodatno *uneređuje*. Porazno je da dva ključna dokumenta: Kolektivni ugovor i Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju sadrže zbirku propisa na koje se pozivaju. Prvi doziva 25 drugih,

a drugi doziva 48 trećih, što ukupno sa ta dva iznosi 75 dokumenata. Evo ih u tabeli:

Tabela 6		KOLEKTIVNI UGOVORI ZA DJELATNOST OSNOVNOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U KANTONU SARAJEVO			
		ZAKON O OSNOVNOM ODGOJU I OBRAZOVANJU			
član 62-6	Zaštita ličnih podataka	član 24-5	Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju BiH	član 93-9	Pravilnik o radu školskih odbora
član 160	Zakon o vijeću uposlenika	član 50-2	Zakon o zaštiti ličnih podataka BiH (službeni glasnik 49/06, 76/11 i 89/11)	član 50-4	Pravilnik o primjeni informacionog sistema EMIS
član 71	Zakon o upravnom postupku	član 89-13	Zakon o volontiranju (službene novine Federacije BiH, br 110/12)	član 70-4	Pravilnik o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učenika s teškoćama osnovnih i srednjih škola Kantona...
član 154	Zakon o štrajku	član 9-5	Zakon o ustanovama (službeni list SR BiH br 6/92, 8/93 i 13/94)	član 72-8	Pravilnik o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učenika
član 10	Zakon o radu F BiH	član 5-5	Zakon o upravnom postupku (službene novine F BiH br 2/98 i 48/99)	član 89-4	Pravilnik o polaganju stručnog ispita
član 52-1	Zakon o radu	član 37-1	Zakon o udžbenicima	član 24-8	Pravilnik o polaganju eksterne mature
član 114-2-6	Zakon o pravima demobilisanih boraca i članova njihovih porodica	član 93-11	Zakon o sukobu interesa u organima vlasti Federacije Bosne i Hercegovine (službene novine F BiH 70/8)	član 92-1	Pravilnik o ocjenjivanju radnika
član 85-1	Zakon o platama i naknadama u organima vlasti KS	član 6-4	Zakon o ravnopravnosti spolova BiH (službeni glasnik br 102/09)	član 110-2	Pravilnik o načinu uplate javnih prihoda budžeta i vanbudžetskih fondova na teritoriji Federacije BiH (službene novine F BiH 33/16)
član 60-7	Zakon o dohotku	član 20	Zakon o radu	član 38-1	Pravilnik o kućnom redu s etičkim kodeksom
član 137	Ustav KS	član 111-5	Zakon o PPZ-eu	član 21-3	Pravilnik o kućnom redu
član 74-2	Uredba vlade F BiH upotreba ličnog auta u službene svrhe	član 1	Zakon o obrazovanju odraslih (službene novine Kantona Sarajevo br 40/15)	član 62-3	Pravilnik o ishrani u školama
član 76-3	Uredba o naknadama i drugim materijalnim primanjima	član 93-11	Zakon o ministarskim i drugim imenovanjima Federacije Bosne i Hercegovine (službene novine F BiH 23/03, 34/03 i 65/13)	član 95-3	Pravilnik o imenovanju i razrješenju direktora osnovnih škola
član 76-3	Uredba o listi bolesti	član 114-6	Zakon o amortizaciji imovine	član 32-4	Pravilnik o ekvivalenciji svjedodžbi
član 73-7	Službeni put - dnevnicna na osnovu uredbе, odluke ili drugog akta Vlade F BiH	član 82-3	Uputstvo - sadržaj sistematskog pregleda	član 21-2	Pravila škole
član 16-6	Pravilnik sa kriterijima za prijem radnika u radni odnos	član 93-26	Standardi i kriteriji za nominovanje predsjednika i članova školskih odbora	član 107-3	Poslovnik o radu vijeća roditelja
član 8-c	Pravilnik o radu	član 63-6	Smjernice za postupanje u slučajevima nasilja nad djecom u BiH	član 105-4	Poslovnik o radu stručnih organa
član 8-c	Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta	član 68-2	Pravilnik o inkluzivnom obrazovanju	član 66-3	Posebni plan i program za učenje s teškoćama
član 53-3	Pravilnik o ocjenjivanju, napredovanju i sticanju stručnih zvanja	član 91-6	Propis o stručnom usavršavanju	član 32-5	Odluka Vlade o visini naknade za ekvivalenciju svjedodžbe
član 16-5	Pravilnik kojim se definiiraju kriteriji za proglašavanje radnika za čijim je radom prestala potreba, te uvjete za preuzimanje radnika iz jedne ustanove u drugu	član 16	Propis o postupku i načinu vođenja Registra škola	član 24-1	Nastavni plan i program za osnovni odgoj i obrazovanje
član 153	Pravila o štrajku	član 39-1	Pravilnik o vođenju pedagoške dokumentacije i evidencije	član 31-3	Nastavni plan i program "Škole u bolnici" i "Nastave u kući"
član 172	Poslovnik o radu komisije za tumačenje Kolektivnog ugovora	član 88-5	Pravilnik o tehnološkom višku	član 32-3	Konvencije i sporazumi koje je BiH potpisala sa drugim državama, međunarodnim organizacijama (odnosi se na strane državljane i lica bez državljanstva, a koja imaju pravo na osnovni odgoj i obrazovanje)
član 148	Poslovnik o radu arbitražnog vijeća	član 121-2	Pravilnik o sistematizaciji radnih mjesta	član 27-1	Godišnji program rada škole
član 50-1	Podaci o prosječnoj neto plaći Federalnog zavoda za statistiku	član 29-6	Pravilnik o realizaciji škole pliivanja, skijanja, planinarenja i dr specifični oblici nastave iz predmeta Tjelesni i zdravstveni odgoj	član 21-3	Etički kodeks
član 7-2	Konvencija 87 i 98 Međunarodne organizacije rada	član 29-5	Pravilnik o realizaciji izleta, posjeta, ekskurzija, škole u prirodi...	član 42-5	Akt o načinu obrade podataka o zdravstvenom stanju učenika
član 25-2	Godišnji program rada škole				

Zakon o osnovnoj školi je dokument kojim se propisuje sve *od osnivanja škole do njenog nestanka*, kao i obaveze, dužnosti i odgovornosti zaposlenika,

učenika i njihovih roditelja, spominju se i neka prava, propisan je način rada, vrednovanja, upravljanja i rukovođenja, finansiranje itd.

Kolektivnim ugovorom se propisuju prava i obaveze poslodavca i radnika iz rada i po osnovu rada u osnovnim školama. I to je sve. Ova dva dokumenta su krovna. Ima ih još koji su važni, ali ova dva predstavljaju Ustav za prosvjetare. Ustav osnovnog odgoja i obrazovanja.

Zato bi morali biti konkretni i nedvosmisleni. Poruka koju šalju kad su u pitanju prava i obaveze morala bi biti jednostavna, razumljiva i kristalno jasna.

Kakva je situacija danas u ovoj oblasti najbolje opisuje činjenica da radnici, odnosno nastavnici ne poznaju svoja osnovna prava, naprimjer ona koja se odnose na radno i slobodno vrijeme, dnevni, sedmični i godišnji odmor. Pa tako u stavu 2 član 36 Zakona o radu u FBiH piše:

Puno radno vrijeme traje 40 sati sedmično, ako zakonom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu nije određeno u kraćem trajanju.

U stavu 3 član 85 Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju piše:

Nastavnik u okviru četrdesetosatne radne sedmice može imati najviše 25 časova svih vrsta i oblika neposrednog odgojno-obrazovnog rada koji se ostvaruje u školi.

U najnovijim pedagoškim standardima na stranicama 59/126 i 60/126 u tabeli poglavlja 5.1. od rednog broja 1 do rednog broja 31 napisane su norme nastavnika po predmetima i iznose kako slijedi:

Razredna nastava od I do V razreda u skladu sa NPP-om, odnosno:

Tabela 7	
I razred	(NAPOMENA: Čas traje 30 minuta) 13 časova
II razred	(NAPOMENA: Čas traje 45 minuta) 15 časova
III razred	(NAPOMENA: Čas traje 45 minuta) 16 časova
IV razred	(NAPOMENA: Čas traje 45 minuta) 16 časova
V razred	(NAPOMENA: Čas traje 45 minuta) 12 časova
B/H/S jezik i književnost	(NAPOMENA: Čas traje 45 minuta) 17 časova
Matematika, fizika, hemija i strani jezik	(NAPOMENA: Čas traje 45 minuta) 18 časova
Biologija, informatika i priroda	(NAPOMENA: Čas traje 45 minuta) 19 časova
Tehničko, geografija, tjelesni, istorija, muzičko...	(NAPOMENA: Čas traje 45 minuta) 20 časova

(Važno: Što je veći broj časova, duže je i čekanje između časova na časove, a ovo su ustvari odmori. Nastavnik sa normom od 20 časova ima pet velikih i 13 malih odmora, što iznosi 165 minuta, a nastavnici koji imaju manje časova imaju i manje odmora). Da li se čekanje u procesu proizvodnje (rada) računa u radno vrijeme?

Na stranici 61/126 u tabeli na dnu pod rednim brojem 1 piše: *Neposredni odgojno-obrazovni rad svaki nastavnik realizuje sa 30 sati u okviru radne sedmice.*

Ono što su predstavnici struke krili u fusnotama, to su pravnici vješto sakrili u članovima i stavovima različitih zakona, ugovora, pravilnika... kojima sam dao ime fušnote.

Za kraj prvog dijela ove analize vlastima i sindikatu postavljam pitanje od **milijon dolara: Koliko sedmično traje puno radno vrijeme nastavnika u osnovnoj školi???**

Je li to 20 časova bez čekanja ili je 20 časova sa čekanjem od 165 minuta, ili je to možda 25 časova svih oblika odgojno obrazovnog rada bez čekanja, ili je 25 časova sa čekanjem od 165 minuta?

Možda je čak i 30 sati svih oblika neposrednog-odgojno obrazovnog rada + 14 različitih ostalih poslova + čekanje, ili možda čekanje treba oduzeti?

Ili *Puno radno vrijeme traje 40 sati sedmično, ako zakonom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom radu ili ugovorom o radu nije određeno u kraćem trajanju?*

Da li je 30 sati neposrednog odgojno-obrazovnog rada + ostali poslovi + čekanje duže od 40 sati? Ako jeste, to je za krivične prijave i sudskog procesa. Sedmično radno vrijeme po zakonu može biti kraće od 40, nikako duže. Znaju li to moje kolege???

Ono što me uvijek tješi je član sa stavom i sljedećim sadržajem: *Ako je neko pravo iz radnog odnosa različito uređeno ovim zakonom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu, primjenjuje se za radnika najpovoljnije pravo...* (ovo piše u stavu 3 člana 19 Zakona o radu).

Hvala onom **članu** koji je ovaj **stav** uvrstio u **zakon**.

Situacija je slična i sa godišnjim odmorom koji može trajati od 20 do 50 radnih dana, sa neradnim je to 70 dana; plaća može biti umanjena 5% i uvećana čak 80%.

Kako?

Sve piše, samo što niko ne čita. A ovamo, djeca nam nepismena...

Množenje s nulom

Važeće Pedagoške standarde i normative za osnovnu školu čitaju tri grupe: oni kojih se tiču i koji ih razumiju, kojih je malo i koji su svi frustrirani, zatim oni kojih se tiču, ali koji ih ne razumiju jer su mladi i, najzad, *ko' autori*; oni su problem jer prepisuju iz prethodnih normativa, umjesto da malo mućnu glavom i skontaju ko, šta i koliko stvarno u školi treba da radi. Evo dokaza:

U *Službenim novinama* broj 30/2018 na str. 10 stoji naslov: *Norma časova, struktura i opis radnih zadataka u okviru radne sedmice, nastavne i školske godine.*

Malo ispod naslova ispisan je ovakav tekst, ali bez dijela koji sam boldirao:

- 5.1. Nastavne norme po vrstama nastave i nastavnim predmetima
 - 5.1.1. Razredna nastava / u skladu sa NPiP (**I = 8,7; II = 16; III = 17; IV = 19**)
 - 5.1.2. Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost / 18
 - 5.1.3. Strani jezik, Matematika, Fizika, Hemija / 19
 - 5.1.4. Biologija i Informatika / 20
 - 5.1.5. Građansko obrazovanje, TiZO, Tehnička kultura, Osnove tehnike, Kultura življenja, Historija, Geografija, Muzička kultura, Likovna kultura, Društvo/kultura/religija, Vjeronauk / 21
- Šta znači ovo u skladu sa NPiP?

To znači da se norma nastavnika razredne nastave ne objavljuje u dokumentu koji se zove Pedagoški standardi, nego u drugom, koji se zove Nastavni plan i program. Ja sam je otamo stavio ovdje (boldirao), da je bolje vidimo, a da bismo skroz dobro vidjeli, malo sam *popravio* brojeve.

Tamo (u NPP-u) piše da je fond sati u prvom razredu 15, ali pošto vjeronauk/u i strani jezik ne realizuje nastavnik razredne nastave, već predmetni nastavnici, to onda nije 15 nego 13. Dalje, pošto za đake prvih razreda časovi traju 30 minuta, 30 pišem, 15 pamtim, ispada da nastavnik razredne nastave ima sedmičnu normu $13 \text{ časova} \times 30 \text{ minuta} = 390 \text{ minuta} + 25 \text{ minuta}$ veliki i mali odmor svaki radni dan = $5 \times 25 = 125 \text{ minuta}$. Za pet dana ukupno 515 minuta ili osam sati i 35 minuta. Sedmično, ne dnevno! $103 \text{ minute dnevno} + \text{dopunska} + \text{dodatna} + \text{sekcija} + \dots = 2400 \text{ minuta}$. U ove tri tačke između dva plusa leži odgovor zašto se učitelji ne bune, zašto ne talasaju, zašto je njima sve potaman.

A evo zašto meni nije, kad smo kod sedmične norme. Među poslovima za koje se dobijaju sati u sedmičnoj normi nalazi se i *pregledanje kontrolnih i grafičkih radova*. Nastavnik koji ima normu 18 časova (matematika,

maternji jezik) za pregledanje dobija tri, a nastavnik koji ima 21, za isto to dobija **0 (nula)**. Taj nastavnik (npr. tehničkog) radi u deset odjeljenja, ima 200 učenika, ti učenici imaju x kontrolnih i y grafičkih radova (specifičnost predmeta), ali da bi norma nastavnika bila ispoštovana, učenici će sve to raditi džaba, jer te radove nastavnik ne mora pregledati. $200 \times (x + z) \times 0 = \mathbf{nula}$.

Sve po Standardima, a i po Zakonu, iako u programu za Tehničku kulturu odnosno u Predmetnom kurikulumu na stranicama 18, 25, 31, 41 i 47 u dijelu koji se odnosi na didaktičko-metodičke napomene stoji ispisana rečenica: *Pored svakodnevnog vrijednovanja tehničkih znanja, vježbi i praktičnih radova, dva puta godišnje treba sistematizovati pređeno gradivo i izvršiti vrijednovanje putem zadataka objektivnog tipa.*

Kad, ko^o autori? Kad, Institutu? Kad, ministrice? Kad, kolegice i kolege?

Priprema (pozor) za pregled, sad!

Najmanji fond časova u nastavi imaju nastavnici razredne nastave, a on iznosi 15,17 časova sedmično u prosjeku, ili tri časa dnevno. Drugi po redu su nastavnici B/H/S jezika i književnosti, a oni imaju 18 časova sedmično ili 3,6 časova dnevno. Treći su nastavnici stranih jezika i matematike koji imaju po 19 časova sedmično ili 3,8 časova dnevno.

Puna norma za nastavnika je 40 sati. Gdje ovi nastavnici naberu ostatak?

Jedan od radnih zadataka u okviru norme je pregled pismenih zadataka.

Broj sati za ovaj posao dodjeljuje se srazmjerno količini teksta koji učenici napišu u tim svojim pismenim radovima, pa su tako za nastavnike B/H/S jezika plaćena tri sata za pregled pismenih vježbi + jedan i po sat pripreme za pregled. Nastavnici stranih jezika imaju lakši posao jer djeca manje pišu, kad i ako pišu na stranim jezicima, pa su zato manje plaćeni (samo dva sata za pregled + jedan sat za pripremu za pregled pismene vježbe). Nastavnici matematike čitaju brojeve koje je, naravno, lakše čitati, pa zato imaju samo dva sata za pismene provjere + jedan sat za pripremu za pregled pismenih provjera.

Zaključak:

Nastavnici B/H/S jezika i književnosti imaju **4,5 sati sedmično** za pregled pismenih vježbi. Školska godina traje 37 sedmica, pa ako to pomnožimo sa 4,5 sati dobićemo rezultat od 166,5 sati (cijela plaća). Postavlja se pitanje koliko je to pismenih provjera? Po programu su dvije u polugodištu, odnosno četiri za godinu. Ako nastavnik predaje u pet odjeljenja, tek sad uočavamo da je broj učenika odjeljenja jako važan.

Objasnit ću to primjerima.

1. Nastavnik B/H/S jezika i književnosti predaje u pet odjeljenja po standardima iz '87 – svako odjeljenje broji po 36 učenika. $4 \times 5 \times 36 = 720$
2. Nastavnica B/H/S jezika i književnosti predaje u pet odjeljenja po standardima iz '07 – svako odjeljenje broji po 32 učenika. $4 \times 5 \times 32 = 640$
3. Nastavnik B/H/S jezika i književnosti predaje u pet odjeljenja po standardima iz '07 – svako odjeljenje broji po 18 učenika. $4 \times 5 \times 18 = 360$
4. Nastavnica B/H/S jezika i književnosti predaje u pet odjeljenja po standardima iz '23 – svako odjeljenje broji po 13 učenika. $4 \times 5 \times 13 = 260$

Dakle, nastavnik maternjeg jezika nekad je pregledao 720 pismenih vježbi i za taj posao bio plaćen 4,5 sati sedmično, a danas radi duplo manje, a plaćen je isto 4,5 sati, a prijedlog je da radi tri puta manje i da dobije opet isto. Čitalac kome nisu bliske teme iz školskih zbornica može na osnovu ove moje kvaritmetike shvatiti da postoji tendencija izlaska ususret nastavnicima

maternjeg jezika, koji čine školsku većinu o kojoj sam pisao³⁵. Ta tendencija može biti način da se iskaže poštovanje prema prosvjetnom pozivu: ne možemo vas platiti više, ali vam možemo dati da za isti novac radite manje. To bi bio ok pristup, kada bi se primjenjivao:

- a. na sve nastavnike, i
- b. na sve ostale budžetske radnike, čiji se učinak definiše normativima.

³⁵ Vidi poglavlje Sedam minuta za tjelesno, tri za informatiku, a za fiziku manje od minut.

Sekcije u međusmjerni

Kad krađu političari, zašto bi nastavnici bili pošteni?

Neposredni odgojno-obrazovni rad nastavnika koji imaju nastavnu normu 21 čas iznosi – a to su nastavnici koji predaju historiju, geografiju, tjelesni i zdravstveni odgoj, tehničku kulturu, osnove tehnike, vjeronauku, kulturu življenja, građansko obrazovanje, društvo/kulturu/religiju, muzičku kulturu i likovnu kulturu – 24 časa.

Te časove oni realizuje kroz *redovnu nastavu* (21) i *ostale oblike odgojno-obrazovnog rada* (3), tj. dopunsku, dodatnu, fakultativnu i terensku nastavu, kao i vannastavne aktivnosti, odnosno sekcije. Svi pomenuti predaju od 5. do 9. razreda, a većina njih 70% časova redovne nastave realizuje od 7. do 9. razreda.

Važeći Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo reguliše *datum* početka i kraja rada, radne sedmice i odmora, *trajanje* nastavne i školske godine, *tačno vrijeme* početka i završetka rada u toku dana (od 8.00 do 19.30 sati). Maksimalno dnevno opterećenje učenika od 7. do 9. razreda, prema istom autoritetu, iznosi maksimalno 30 časova sedmično, s tim da ono u toku dana ne smije biti veće od šest časova.

Analizom nastavnog plana ustanovio sam da đaci 7. razreda imaju 29 časova redovne nastave, a đaci 8. i 9. razreda 30 časova, uključujući i odjeljensku zajednicu.

Ako škola radi u dvije smjene, prva se završava u 13.10 (šest časova po 45 minuta, veliki odmor 20 minuta, a mali odmori po pet minuta) a druga počinje u 14:00 (može malo ranije, a najkasnije u 14.20 da bi se završila do 19:30).

Vrijeme između smjena potrebno je za: 1. Čišćenje, provjetravanje i pripremanje prostorija za učenike druge smjene koji trebaju doći na nastavu; 2. Realizaciju časova dopunske i dodatne nastave, kao i sekcije za učenike prve smjene (7. čas); 3. Realizaciju časova dopunske i dodatne nastave, kao i sekcije za učenike druge smjene (pretčas).

Spomenuti Zakon u članu 85, stav 3, predviđa da nastavnik u okviru 40-satne radne sedmice može imati *najviše* 25 časova svih vrsta i oblika neposrednog odgojno-obrazovnog rada koji se ostvaruje u školi, iz čega slijedi da Zakon nije usklađen sa Pedagoškim standardima. Ali to je tema za neku narednu kvaritmetiku.

A sad, spektakl!

Svaki učitelj, nastavnik, profesor ima obavezu da realizuje tri časa (sekcija, dopunska, dodatna...), pri čemu iz predmeta TiZO, likovno, muzičko, tehnička kultura, kultura življenja... nema dopunske. Ima je iz svih jezika i matematike, manje iz fizike i hemije. Sa dodatnom je slična situacija, to su časovi koji se obično dodjeljuju za rad sa nadarenim đacima, odnosno onima koji se pripremaju za takmičenja.

Sekciju, međutim, moraju imati svi.

Pa da vidimo malo tu kvaritmetiku. (Još da napomenem: pošto je sekcija obavezna za sve, u školi bi sekcija trebalo biti koliko i nastavnika: literarna, lingvistička, novinarska, recitatorska, matematička, mladih matematičara, košarkaška, fudbalska, odbojkaška, prve pomoći, mladih biologa, ekologa, geografska, horska, orkestar, folklorna, modelarska, maketarska, građevinska...)

Iz ranije opisanog dnevnog rasporeda slijedi i da se sve te sekcije (plus časovi dopunske i dodatne nastave) moraju održati u međusmjerni, tamo gdje škole rade u dvije smjene. A većina ih radi, jer nedostaje prostora, jer je puno časova, puno odjeljenja i puno grupa sa malim brojem učenika, pa je teško uskladiti termine. Osim što sekcija ne može trajati 45 minuta (mora početi u 13.15, a završiti se najkasnije u 13.55), problem predstavlja usklađivanje termina nastavnika i učenika, koji dolaze iz različitih razreda i koji žele pohađati više sekcija. Tako da danas imamo situaciju da nastavnici realizuju časove sekcije na koje dolazi mali broj učenika (1–3), a sve češće se dešava da niko ne dođe.

Sreća u svemu ovome je da to niko ne kontroliše, ne radi analizu, iako se do informacija može doći i analizom školskog rasporeda časova i raspoloživog školskog prostora.

Oni koji rukovode odgojem i obrazovanjem znaju za ove probleme pa često zažmire na oba oka da ne vide ono što svi vide. Shvatili su da je nemoguće realizovati 40 i više časova sekcije u pet dana u međusmjerni. Tako nam ostaje da pišemo da je sve u potpunosti realizovano + 50% pripreme, izmišljamo imena prisutnih od pet do sedam učenika i *idemo dalje*. Lažemo, varamo, krademo. Kad je vlast podmukla pa i ne zaslužuje bolje, kad se studenti mogu *švercati* u tramvaju, zašto mi, nastavnici, ne bismo laguckali, kad smo za razliku od studenata još i *prinudeni i natjerani* na to.

Koliko građane košta ovo laganje?

Po mojim proračunima, samo za časove sekcije na kantonalnom nivou je to milion. Sitnica u odnosu na budžet Kantona koji iznosi 1.500.000.000. Sitnica, baš kao i ona *prošvercana* vožnja tramvajem. Ostaje pitanje da li bismo mi, nastavnici, više utajili da smo više *prinudeni*.

Naravno.

Nijedna vlast dosad nije zaslužila da mi budemo bolji i pošteniji.

Ne mogu oni nama izmisliti i nametnuti obaveza zakonima i normativima koliko ih mi možemo *realizovati*. Pardon, izvijestiti da smo realizovali. Zato svako malo *novi* zakoni i normativi *prolaze* ko vruć nož kroz maslac.

Zakon i debele burgije

Zakonom o osnovnom odgoju i obrazovanju predviđena je mogućnost da se časovi redovne nastave produže ili skrate, a to može uraditi **direktor/direktorica** (Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, član 36, stav 9) i **ministar/ministrica** (Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju, član 36, stav 10). Zakon je naveo **slučajeve** i **okolnosti** u kojima se to može uraditi, a zajedničko im je da moraju biti **izuzetni**. Pošto primjeri takvih slučajeva nisu navedeni u Zakonu, ja ću navesti situacije kad su ova prava korištena.

1. Okolnosti koje su za ministra/ministicu **izuzetne** pa ih koristi kao povod za skraćenje časova su:

- Dan uoči vjerskih praznika (bajrami, božići, Uskrs i Vaskrs)
- Dan uoči 25. novembra (Dan državnosti)
- Dan dječije radosti 31. 12.
- Dan uoči 1. marta (Dan nezavisnosti)
- Ove godine je to i 15 dana ramazana (samo u drugoj smjeni)...

2. Slučajevi koji su za direktore bili i bit će izuzetni, kao i povod za skraćenje časova su:

- Prvi dan škole (prijem prvačića)
- Dan uoči 5. oktobra (Dan učitelja)
- Dan uoči dana škole
- Dan uoči dana općine
- Dan uoči Dana žena
- Dan uoči maturalne večeri...

Navedeni dani nisu ni po čemu izuzetni, a zajedničko im je to što se nalaze ispred svečarskih ili prazničnih dana, od kojih se neki čak i ne rade.

Po stavu 11 člana 33 Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju, ministar je dužan utvrditi i objaviti školski kalendar, a u tom školskom kalendaru³⁶ i njegovom prilogu³⁷ navedeno je puno više dana koji su rezervisani za obilježavanje nečega, a onaj ko ne vjeruje nek pogleda. Čak je predviđeno koji utorak će biti u ponedjeljak i koji će četvrtak biti u utorak. Međutim, nema ni riječi o danima koji su uoči navedenih u kalendaru, a baš se uoči tih dana najčešće skraćuje nastava. Oni koji realizuju časove saznaju za *skraćenje* dan prije putem medija ili školskog razglasa, a nekad se obavještenje *okači* na internet-stranicu škole, pošalje putem elektronske pošte, Viber grupe, Facebooka.

36 https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2023-08/nastavni_kalendar_2023-2024.pdf

37 https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2023-08/prilog_kalendaru_2.pdf

U stavovima 1 i 3 člana 27 navedenog Zakona spominje se godišnji program rada škole čiji nacrt priprema direktor, a kao prijedlog za školski odbor usvaja nastavničko vijeće svake godine i svake osnovne škole. Ni u tom dokumentu koji je *transparentan i dostupan javnosti* nema ni slova o skraćanju, odnosno skraćenjima, pa čak ni u fusnotama.

Ove godine nastava je bila skraćena 1. septembra, 4. oktobra, 24. novembra, 24. decembra, 31. decembra, 29. februara, i 15 dana za ramazan... Praksa je da se čas skрати za deset minuta i u tom slučaju traje 35 minuta, a nastava u prvoj smjeni završava 60 minuta ranije, u 12:10, a pošto je prva smjena završila ranije, ranije počinje i druga smjena, a to je oko 13 sati, da bi na kraju druga smjena završila oko 17 sati.

Sudeći po ovome, ministrica i direktori zloupotrebljavaju svoje ovlasti, jer niti jedan od navedenih dana u kalendaru nije izvanredan. Svi dolaze predviđenim redom. Objasniti ću kasnije zašto ministrica i direktori ne da koriste rupe u zakonu, nego ih buše debelom burgijom.

Da ponovimo,

- nastava se skraćuje u prvoj smjeni, a to znači da je poremećen ustaljeni način rada učenika i nastavnika;
- početak nastave u drugoj smjeni pomjeren je za jedan sat, a to znači da je poremećen ustaljeni način rada učenika, nastavnika i roditelja;
- nastava u drugoj smjeni je skraćena, a to znači da je opet poremećen ustaljeni način rada učenika i nastavnika;
- efekti skraćanja su: 60 minuta uštede u prvoj smjeni, 120 minuta uštede u drugoj smjeni.

Sad se postavlja pitanje kome treba tih 60, odnosno 120 minuta. Učenicima, roditeljima ili nastavnicima/učiteljima. Razmislite i odgovorite sebi, prihvatam sve odgovore kao tačne.

Šta je rezultat tih skraćanja, osim što je narušena rutina i poremećen tajming svim učesnicima odgojno-obrazovnog procesa. Šta u praksi to znači? To znači da se treba dobro pripremiti jer taj dan učenici užurbano ulaze i izlaze u kabinete i učionice, užurbano obavljaju užinu (obično je skraćen i veliki odmor), užurbano odlaze i vraćaju se iz toaleta, užurbano pospremaju stvari, užurbano odlaze iz škole... ako su uopšte došli. Ukratko, svaki taj čas je uništen. Učenike obično savlada slavljenička i neradnička euforija, a nastavnicima ne preostaje ništa drugo osim pristojnog pozdravljanja učenika i pozdravljanja sa učenicima. Čas završi prije nego što počne. Kao na traci. Pripreme u skladu s planom rada ne pomažu, jer se ono što je planirano za 45 minuta ne može obaviti za 35. Nešto se mora izbaciti, preskočiti, izostaviti. Nešto što je planirano kao potrebno i obavezno, i za šta se dobija plata da bi se uradilo, ne uradi se.

Osnovna organizacijska i mjerna jedinica u odgojno-obrazovnom procesu je čas, nastavni čas, koji s razlogom traje 45 minuta. To nije ni stečeno ni naslijeđeno pravo, to je samo još jedna u nizu obaveza koju trebamo dosljedno izvršavati i stalno preispitivati.

Koja to izuzetna okolnost i izuzetni slučaj može uticati na promjenu trajanja školskog časa. To su po mom shvatanju vanredne i vrlo rijetke situacije kao što su zemljotresi, poplave, oluje, ratovi, klizišta, epidemije, pandemije... Samo to može biti opravdanje za skraćenje nastavnog časa, sve drugo je populizam, a možda i postepena priprema za novi oblik i novi način rada, što je po meni najvjerovatnije.

Koliko košta skraćenje nastave poreske obveznike?

Računica je vrlo jednostavna, ako u kantonu radi 3.000 prosvjetnih radnika (to je moja pretpostavka na koju imam pravo, jer mi aktuelna ministrica nije željela ustupiti te informacije) i ako u prosjeku svaki prosvjetni radnik ima četiri časa dnevno (neko ima dva, neko tri..., a neko šest časova), to znači da svaki nastavnik izgubi 40 minuta dnevno.

Rješenje, 3000 radnika x 40 minuta = 120.000 minuta, odnosno **2000 sati** – dnevno, po jednom skraćanju.

Ako pretpostavimo da za 1 sat prosvjetni radnik dobije 20 KM bruto, to znači da šteta nastala skraćanjem iznosi 40.000 KM – dnevno! – jer ja i moje kolege nemamo ništa protiv skraćanja časova dok se oni plaćaju.

Kolika je šteta za učenike i ima li je uopšte?

Šteta za učenike je daleko veća, jer ih ima puno više (po mojoj procjeni oko 30.000 i opet pretpostavljam, jer mi aktuelna ministrica nije ustupila tačne informacije).

Rješenje: 30.000 učenika x 40 minuta = 1.200.000 minuta koje je učenicima uskraćeno, odnosno, izraženo u satima, to je 20.000 sati.

Sat instrukcija iz matematike, fizike, hemije, jezika... koje učenici plaćaju u Sarajevu iznosi 20 KM, tako da šteta po učenika izazvana skraćanjem, a izražena u novcu iznosi oko 400.000 KM. Ono što su platili građani kroz budžet, 40.000 KM, nastavnici uzmu sebi, iako nisu to zaradili, a onda da nadoknade duševnu bol zbog uskraćivanja prava na rad naplate od roditelja još 400 hiljada.

Dobro, možda je ova posljednja cifra malo pretjerana, jer nastavnici tehničkog, fizičkog, likovnog... ne daju instrukcije. Opet se vraćamo na onu većinu u zbornici kojoj je svaka ministrica i svaki direktor i svaka reforma obrazovanja dobra, dok ne dirne u njihove privilegije.

Ostao sam dužan objašnjenje (moje) zašto ministrica i direktori buše rupe u zakonu. Evo zašto:

1. Skraćenja se mogu opravdati samo ako će se nastava nadoknaditi. Nadoknada se može planirati, ali to bi onda značilo da se raspusti moraju skratiti. Pošto bi to uznemirilo učenike i javnost, pribjegava se krađi. Najgore od svega, priznaje se da ono što se uči u školi nije bitno. Raspust je važniji od nastave.

2. Prepravljajem zakona podriva se autoritet prava, a jača samovolja pojedinaca, ministra i direktora. Radnici se ne usuđuju buniti jer znaju da ih zakon neće štiti. Time se pripremaju tereni za novu organizaciju i način rada u svim osnovnim školama Kantona Sarajevo. Smanjen broj učenika i prosvjetnih radnika idealna su prilika za uvođenje cjelodnevnog boravka u školi i osmočasovnog radnog vremena, u školi, za prosvjetare, samo je pitanje da li će im pauza od jednog sata biti uračunata u rad ili ne.

Teorija sarme

Ako odgojeni i obrazovani ne šute, nego misle, računaju i zanovijetaju, koji je kont obrazovnih vlasti da ikoga odgajaju i obrazuju?

Skupština Kantona Sarajevo na sjednici održanoj 10. 5. 2017. donijela je Zakon o osnovnom odgoju obrazovanju koji nosi broj 01-02-18342/17, a u potpisu je Ana B. Ovaj zakon se primjenjuje od školske 2017/18, a objavljen je u *Službenim novinama Kantona Sarajevo* broj 23 koje su izašle u četvrtak, 15. 6. 2017. godine. U tom zakonu, na stranici 42 je član 72 koji se odnosi na ocjenjivanje znanja učenika, a u stavu 8 piše: *Bliže propise o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učenika donosi ministar.*

Godinu poslije ministar Elvir K. je zbog stava 8, člana 72 Zakona 31. 5. 2018. donio Pravilnik o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učenika osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo. Taj pravilnik objavljen je u *Službenim novinama Kantona Sarajevo* broj 24, a novine su izašle u četvrtak, 7. 6. 2018, a primjenjuje se od 1. 6. 2018. godine.

Na stranici 4 *Službenih novina* je član 10 koji se odnosi na usmeno i praktično ispitivanje, a u stavu 6 tog člana stoji: *Usmena provjera znanja vremenski traje onoliko koliko procijeni nastavnik, u skladu s potrebama učenika, a u pravilu, treba trajati do 15 minuta.*

Na stranici 5, u stavu 5 člana 13, stoji: *Kako bi bila izvedena zaključna ocjena, učenik mora biti ocijenjen sa najmanje dvije ocjene iz nastavnih predmeta u kojima se nastava realizuje u jednom času sedmično, odnosno sa najmanje tri ocjene iz nastavnih predmeta u kojima se nastava realizuje u dva ili više časova sedmično.*

Shvatio sam poentu!

Svakom učeniku trebam upisati po dvije ocjene iz usmenog odgovora u toku polugodišta, odnosno četiri u toku školske godine.

U čemu je sad problem, Ahmetoviću?!

Pa u tome što pripadam grupi nastavnika koji nastavu realizuju sa po jednim časom sedmično.

Sjetio sam se Zorice Mićanović (moje učiteljice) koja je imala običaj blago reći: *Razmisli*; Fehima Alikadića (mog nastavnika matematike) koji je govorio: *Izračunaj i provjeri*, i moje nastavnice Nihade Alikadić koja je govorila: *Čitaj više puta.*

I evo, pročitao sam, razmislio i izračunao.

Računam:

Ako odjeljenje broji od 18 do 26 đaka (piše u Standardima), ako realizujem nastavu 35 sedmica (Zakon, član 33), ako imam jedan čas sedmično (program ili predmetni kurikulum) i ako za svaku ocjenu mogu *potrošiti* do 15 minuta, ispada:

15 minuta x 4 ocjene = 60 minuta za četiri ocjene po učeniku, odnosno 1,33 časa (čas traje 45 minuta).

Ako odjeljenje broji 18 učenika (minimum), potrebna su 24 časa za ispitivanje, ali ako odjeljenje broji 26 učenika, potrebno je 34,66 časova, odnosno 34 časa i 30 minuta od posljednjeg, 35. časa. Ostale su tri minute za intoniranje himne Bosne i Hercegovine i 12 minuta za sve ono što ste napisali u programu.

Razmišljam:

Ako odgojeni i obrazovani ne šute, nego misle, računaju, pitaju i zanovijetaju, koji je kont stranaka na vlasti da ikoga odgaja i obrazuje?

Analiziram i zaključujem:

Nastavnik koji ima više časova sedmično (3, 4 i 5) i manje učenika u odjeljenju, ima puno više vremena, od 105 do 175 časova ($4 \times 35 = 140$ ili $5 \times 35 = 175$), a kako troši to vrijeme – nije nam poznato.

Sjetih se profesora Josipa Milata (prof. dr. sa impozantnom biografijom i masom objavljenih radova), kojeg sam imao priliku slušati zahvaljujući aktivistima Narodne tehnike (Ešo, Nijaz, Selim, Nada, Melika...), koji su nekad organizovali seminare za nastavnike u Medenoj kod Trogira. E, taj uvaženi profesor je jednom prilikom držao predavanje o ocjenjivanju i praćenju, a za primjer je uzeo kuhara i proizvod iz kuhinje, čini mi se bosanska sarma je bila u pitanju.

Kuhar, da bi napravio dobru sarmu, mora imati recept, namirnice i mora izvršiti provjeru 100 puta, mora provjeravati namirnice, njihov kvalitet, mora provjeriti količine, da ne bude previše začinjeno ili nezačinjeno, mora voditi računa o izgledu, fino urolati, mora provjeravati ukus, mirisati, dodavati i oduzimati, provjeravati da li je pečeno, mora stajati pored šporeta, a sve zbog jednog ručka koji treba biti ukusan.

Mora li se baš sve to? Odgovor je: ne mora, ali onda sarma neće biti ukusna.

Oduševljen sam, iako ne kontam

Šta je problem s odokativnim normativima za tzv. ostale redovne i vanredne poslove u normi nastavnika?

Na stranici 11 aktuelnih *Pedagoških standarda i normativa* ispod tabele *Globalni pregled obaveza nastavnika u okviru radne sedmice za punu nastavnu normu* ispisana je rečenica: *Direktor škole prema potrebama odgojno-obrazovnog procesa u školi, raspodjeljuje poslove na nastavnike u okviru neposrednog odgojno-obrazovnog rada na najracionalniji način, vodeći računa o uklapanju u 40-satnu radnu sedmicu.*

U tabeli je plavom bojom u zadnjoj koloni ispisan tekst *Ostali poslovi*, a pored toga su navedeni neki (stručno usavršavanje, stručni organi, dežurstvo, inovacije, administracija...).

Iza te rečenice u drugoj koloni na istoj stranici nalazi se poglavlje:

5.3. Ostali redovni i vanredni poslovi

Ostali redovni i vanredni poslovi se evidentiraju i utvrđuju kao prosječan broj sati sedmično i to:

Poslovi / sati

5.3.1. *Stručno usavršavanje* / 0,50

5.3.2. *Rad u stručnim organima* / 0,50

5.3.3. *Saradnja s roditeljima* / 0,50

5.3.4. *Rad na pedagoškoj dokumentaciji* / 0,50

5.3.5. *Rad na pedagoškoj dokumentaciji elektronskoj dokumentaciji* / 0,50

5.3.6. *Ostali poslovi po nalogu direktora* / 2,00

5.3.7. *Vođenje stručnog aktiva* / 0,50

5.3.8. *Dežurstvo nastavnika – po danu u kome se dežura* / 1,00

5.3.9. *Konsultacije sa učenicima (ukoliko se realizuju u posebnom terminu van redovne nastave)* / 0,50

5.3.10. *Rad u komisiji koju imenuje stručni organ škole – po komisiji* / 0,50

5.3.11. *Rad u komisiji koju imenuje školski odbor – po komisiji* / 0,50

5.3.12. *Realizacija tri i više programa predmetne nastave – po programu* / 0,50

5.3.13. *Priprema za izvođenje terenske nastave* / 0,50

5.3.14. *Posjeta kulturnim i javnim ustanovama kao i kulturno-historijskim spomenicima* / 0,40

Ako zbrojimo sate za *ostale redovne i vanredne poslove*, dobijamo ukupno: **8,90**.

U poglavlju 5.2. nalazi se tabela, a u koloni 6 te tabele sitnim slovima je ispisano *Ostali poslovi (stručno usavršavanje, stručni organi, dežurstvo, inovacije, administracija...)*.

Na istoj stranici pored tabele ispisan je naslov 5.3. *Ostali redovni i vanredni poslovi*

Ovdje se nalazi ono: *Dobro, i?* (Čita se kao: *Ja, i?*)

Pod tačkom 5.3.14. *Posjeta kulturnim i javnim ustanovama kao i kulturno-historijskim spomenicima* dodijeljeno je 0,40 sati, odnosno 24 minuta. Ostali poslovi sa ovog spiska, redovni, vanredni ili po nalogu direktora, nagrađeni su sa 0,5 sati, odnosno 30 minuta. Ovom raspodjelom vremena *koautor* je htio pokazati svoju *ozbiljnost, preciznost i odgovornost*. Da se posjeti pozorištu dodijele 24 minute, a ne recimo 168 minuta, ili 12,5 minuta, mora se biti vrstan poznavalac mjerenja vremena potrebnog za neku aktivnost. Ne može to odoka!

Ja sam oduševljen i to mi je nekako logično, jer je 35 sedmica x 24 minuta = 840 minuta, a 840 minuta / 60 minuta = 14 sati.

Samo se pitam kako nastavniku koji ima dopunu od tri časa u nekoj školi dodijeliti pripadajuće vrijeme za posjete, a norma za tog nastavnika je 21 čas. Tri časa su 1/7 norme, a 1/7 od 24 minute iznosi 3,428571428571428571 minuta za posjete – za ovo mjerenje očigledno treba kvantni sat, a čini mi se da sam ga nekad negdje ranije spominjao³⁸.

Ja, i?

Osim što sam oduševljen, malo sam i zbunjen. Ne kontam kako su *ostali poslovi* iz tabele (stručno usavršavanje, stručni organi, dežurstvo, inovacije, administracija...) postali redovni i vanredni poslovi na istoj stranici pored tabele (stručno usavršavanje, rad u stručnim organima, dežurstvo nastavnika, saradnja s roditeljima, rad na pedagoškoj dokumentaciji, rad na pedagoškoj dokumentaciji elektronskoj dokumentaciji, ostali poslovi po nalogu direktora, vođenje stručnog aktiva, konsultacije sa učenicima, rad u komisiji koju imenuje stručni organ škole, rad u komisiji koju imenuje školski odbor, realizacija tri i više programa predmetne nastave, priprema za izvođenje terenske nastave, posjeta kulturnim i javnim ustanovama kao i kulturno-historijskim spomenicima)?

U *Kolektivnom ugovoru za djelatnost predškolskog odgoja i osnovnog odgoja i obrazovanja u Kantonu Sarajevo* koji je objavljen u *Službenim novinama Kantona Sarajevo* broj 24, od 16. 6. 2022. godine, spominju se neki poslovi, ali oni su *privremeni* i *povremeni* ili se evidentiraju kao *prekovremeni rad*, pa ih kao takve za sad neću tretirati.

Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju koji je objavljen u *Službenim novinama Kantona Sarajevo* br. 23 od 15. juna 2017. godine u članu 2

38 Vidi poglavlje Sedam minuta za tjelesno, tri za informatiku, a za fiziku manje od minut.

(pojmovnik i definicije) definiše pojam Drugi oblici odgojno-obrazovnog rada, a po ovom zakonu to su: poludnevne, višesatne ili jednosatne posjete učenika, u pratnji radnika škole – muzejima, pozorištima, galerijama, bibliotekama, sajmovima knjiga, književnim smotrama, sportsko-rekreativnim i drugim priredbama, svečanostima, kinima i drugim ustanovama i preduzećima u vezi sa obrazovnom djelatnošću.

Prema svemu izrečenom, moj je zaključak da ostale poslove možemo prebaciti u ostale oblike *neposrednog odgojno-obrazovnog rada* i na te časove, kao i na ostale, dodati 50% pripreme, a poslove koji su navedeni kao *ostali redovni i vanredni* treba izbrisati zajedno sa naslovom.

Ko je ZA???

Od dva mjeseca do nekoliko minuta

Dva mjeseca

Sačuvao sam ga i sada ponovo otvaram: *Dnevnik metodičke prakse* koji sam kao student Pedagoške akademije u Tuzli morao uredno voditi. Pronađoh tamo pripremu za prvi čas koji sam održao još kao student, a tema je bila *Motori sa unutrašnjim sagorijevanjem*.

Pamtim to kao da je bilo danas, a bilo je 29. 4. 1991. godine. Obrazac od osam stranica, uredno popunjen. Plan ploče (table), pitanja i odgovori za uvodni dio i isto to za završni dio časa. Oblici i metode rada, djelatnost učenika i djelatnost nastavnika, vremenska artikulacija časa, potrebna nastavna sredstva, popis literature (izvora), nastavna dokumentacija itd., itd. Hajrudin Hadžihasanović je profesor pod čijim nadzorom sam sa kolegom sve ovo radio i uradio.

Za tu pripremu kao studentu trebala su mi **dva mjeseca**. Radilo se punom parom, istraživalo se i tragalo, prikupljali su se podaci iz različitih izvora, do izražaja je došla i vertikalna i horizontalna korelacija. Svi resursi su korišteni i sve raspoložive snage su angažovane za taj jedan čas, 45-minutni, kojem su prisustvovali prof. Hajrudin Hadžihasanović, pet kolega/ica, 15 učenika/ica i nastavnik tehničke kulture iz osnovne škole uz Pedagošku akademiju u kojoj sam realizovao čas.

Trideset minuta

U OŠ 15 april u Ključu počeo sam raditi 1997/98. godine. Direktor te škole, zlatni ljiljan, RVI, pedagog i učitelj Salko Karajlić od svih nastavnika i učitelja tražio je da se pripremaju za nastavu, a pripreme je imao običaj i pregledati, i to bez najave. Obrazac je bio propisan na nivou škole i svi smo to radili, bilo je to plaćeno, i to dobro (50% na sve održane časove neposrednog odgojno-obrazovnog rada). Iako je to bio obrazac, trebalo je najmanje **30 minuta** da se popuni njegov sadržaj kopiran na dvije stranice.

Četiri sata

U tom periodu trebao sam polagati stručni ispit, pa sam po uputama mentora – kolege i nastavnika tehničke kulture Fadila Jakupovića morao uraditi i posebne *školske* pripreme koje su u cijelosti bile ispisane, po uputama mentora. Ukupno ih je bilo 30 – deset za časove koje sam ja održao i 20 za časove koje je mentor održao, ili je bilo obrnuto, ne sjećam se. Za tih 30 trebalo je 60 sati, najmanje, s tim da sam ih obogatilo ilustracijama i tehničkim

crtežima za čiju izradu je trebalo sigurno još toliko, a to znači **četiri sata za jednu pripremu.**

Dvadeset sati

U martu 1998. godine sam u OŠ *Prekounje* u Bihaću polagao stručni ispit. Priprema i više nego *školska*, podsjećala me na onaj *elaborat* nastavne pripreme iz vremena studija, sve planirano: potreban alat i materijal, navedeni izvori, plan table, artikulacija časa, pitanja sa odgovorima u uvodnom dijelu i isto to u završnom dijelu časa, do u detalje razrađen centralni dio časa, djelatnost učenika i djelatnost nastavnika, nastavna dokumentacija, itd., itd. U školu sam, osim pripreme za čas, donio i pribor, alat i materijal potreban za realizaciju časa. OŠ *Prekounje* u to vrijeme nije imala kabinet za tehničku kulturu, odjeljenje se nije dijelilo na grupe, a ja sam za pripremu i realizaciju praktičnog rada odvojio najmanje **20 sati**.

Većinu ovih priprema imam i danas, ali zbog promjena u programu, pa i planu, ne koristim ih. Na kraju – ko još koristi papir kad je sve pretvoreno u 0 i 1, odnosno kad je sve binarno ili digitalizovano, kako vole reći ovi naši IKT stručnjaci.

Nekoliko minuta

Početak ovog vijeka uveliko sam koristio računar i njegove alate za pisanje, crtanje, sviranje i animiranje, tako da su moje pripreme obogaćene crtežima, slikama, animacijama i zvukom. Koliko mi je samo vremena trebalo da savladam korištenje tih alata. Osim potrošenog vremena, trebalo je i puno novca za plaćanje kurseva i nabavku literature, i onda dođe internet. Sve je postalo lakše, dijelilo se i uzimalo, priprema je bilo i više nego dovoljno. Trebalo je samo upisati datum.

Čak su izdavači, kad su shvatili značaj pripreme, od autora tražili da urade pripreme koje su poslije besplatno dijelili nastavnicima koji koriste, ali i onima koji ne koriste njihove udžbenike. Sve ovo traje preko deset godina i sad je nastavniku za jednu pripremu potrebo **nekoliko minuta**, odnosno onoliko vremena koliko je potrebno za upisivanje datuma, imena i prezimena i naziva škole, sve ostalo je urađeno i pripremljeno. Čak je priprema vezana za udžbenik crtežima, slikama, tabelama, animacijama, linkovima, pitanjima i odgovorima...

Šta ovo znači u praksi?

To znači da većina nastavnika na svaki održani čas od 45 minuta (piše 60 minuta), a na upisanih 60 minuta dobija još 30 minuta za pripremu tog

časa. U prevodu ovo znači da svaki nastavnik održi čas od 45 minuta, priprema se par minuta, a sve to evidentira kao 90 minuta neposrednog odgojno-obrazovnog rada i na kraju sve ovo pomnoži sa 24 bez ikakvog talašanja, onako mirno i tiho *jami* gotovo 50% ili **17,2 od 36 sati**.

Za ovo svi znaju, ali šute, osim ministrice obrazovanja Kantona Sarajevo koja iz pristojnosti neće da kaže (nama) nastavnicima da smo lažovi (zbog lažnih izvještaja) i lopovi (krademo vrijeme), pa je zbog toga sada meta sindikata.

Istina je da ne moramo krasti i lagati, niko nas ne tjera na to. (Osim možda kredita...) Zato bismo trebali imati sindikat koji će se boriti da se vrednuje naš rad, a ne da se štite naše privilegije. Ako mi (nastavnici) sami ne cijesimo svoj rad i ne tražimo da se poštuje i vrednuje znanje koje prenesemo, a ne vrijeme koje ukrademo, na čemu onda gradimo dostojanstvo našeg poziva? I zašto se onda čudimo što nas roditelji sve manje poštuju?

Zakidanje na usavršavanju

Evo zašto prosvjetni radnici pružaju otpor promjenama, bilo da se radi o sistemskim, programskim, tehnološkim, didaktičko-medijskim, organizacijskim ili nekim drugim.

Još smo kod aktualnih *Pedagoških standarda i normativa*, tj. kod tabele na stranici jedanaest – *Globalni pregled obaveza nastavnika u okviru radne sedmice za punu nastavnu normu* – gdje je kao prvo među *Ostalim redovnim i vanrednim poslovima* navedeno *stručno usavršavanje*.

Najprije, malo zbunjuje to što je stručno usavršavanje uvršteno čas u *redovne*, čas u *vanredne*, a čas u *ostale poslove*.

U članu 2 Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju (pojmovnik i definicije) stručno usavršavanje razumijeva se ovako: *Nastavnici i stručni saradnici dužni su da se permanentno stručno usavršavaju i razvijaju kompetencije radi boljeg obavljanja posla, te unapređivanja nivoa postignuća učenika.*

U stavovima 3), 4), 5) i 6) člana 91 istog Zakona istaknuto je sljedeće: *Kontinuirano stručno usavršavanje je pravo i obaveza radnika; stručno usavršavanje može biti pojedinačno i organizirano, a provodi se zbog djelotvornog i visokokvalitetnog obavljanja odgojno-obrazovne djelatnosti u školama. Stručno usavršavanje se provodi uz saglasnost i po propisima koje donosi ministar.*

Kolektivni ugovor za djelatnost predškolskog odgoja i osnovnog odgoja i obrazovanja u Kantonu Sarajevo također tretira ovu temu; u stavu 1) člana 17 propisuje da ugovor o radu, osim elemenata predviđenih zakonima, treba da sadrži i dio koji se odnosi na stručno usavršavanje, dalje obrazovanje i unapređenje rada radnika, a u članu 58 određeno je da radniku pripada naknada i u slučaju *stručnog osposobljavanja*, usavršavanja pod uslovom da su te aktivnosti definisane *godišnjim programom rada škole!*

Nemoguće je u toku studija steći sva znanja koja su potrebna za budući 40-godišnji rad, naročito u svijetu koji se mijenja četiri puta brže od škola. U takvoj situaciji onima koji se bave odgojem i obrazovanjem ne preostaje ništa drugo nego da se bore da ne zastare prije nego što ostare. Ta borba protiv zastare vodi se *stručnim usavršavanjem* ili samo *usavršavanjem*, koje je, kako smo pročitali: *obaveza* i pravo radnika koje se čas *permanentno*, čas *kontinuirano*, nekad *pojedinačno*, a nekad *organizirano* provodi uz saglasnost i po programu koji donosi ministar, a plaća se samo ako je definisano u *godišnjem programu rada škole*.

Koliko se plaća???

Na stranici 11 Pedagoških standarda za posao označen brojem 5.3.1. – stručno usavršavanje – predviđeno je 0,5 sati sedmično ili 4 minute i 30 sekundi dnevno, ali uz uslov da je definisano u godišnjem programu rada škole.

Koliko je, međutim, 0,5 sati za stručno usavršavanje na godišnjem nivou? Kvaritmetika: $0,5 \times 35 = 17,5$ sati, a ako to pretvorimo u KM onda dobijamo iznos od oko 200 na godišnjem nivou. Dnevno je to, bit ću neprecizan, oko 1 KM. Slovim: Jedna. Konvertibilna. Marka.

Možda sad razumijete zašto prosvjetni radnici pružaju otpor promjenama (inovacijama), bilo da se radi o sistemskim, programskim, tehnološkim, didaktičko-medijskim, organizacijskim, evaluacijsko-dokimološkim ili nekim drugim. Otpor je opravdan i razumljiv. Gospodo implementatori promjena i reformi, malo ste se preračunali. Niste dali nastavnicima dovoljno vremena da se *usavrše* za te promjene i reforme, a niste jer ih normativima zakidate na stručnom usavršavanju. Amin.

Trideset minuta sedmično nije dovoljno da prevedete na normalan jezik nazive promjena koje se implementiraju u odgojno-obrazovnim ustanovama Kantona Sarajevo, a kamoli za šta drugo.

Jedna konvertibilna marka dnevno za stručno usavršavanje predstavlja poniženje, totalno ruši moral, vrijeđa dostojanstvo i inteligenciju, a od reforme pravi lakrdiju.

Kakve stimulacije, takve renovacije

U teoriji, inovacije mogu biti planske, globalne, parcijalne, spontane, kontrolirane i nametnute, ili, jednostavno, didaktičko-metodske i reformske inovacije. Kakve su u životu i zašto nisu?

I dalje smo na stranici 11 aktuelnih Pedagoških standarda kod kolone *ostali poslovi* u tabeli *Globalni pregled obaveza nastavnika u okviru radne sedmice za punu nastavnu normu*.

Među tim navedenim poslovima su i *inovacije*. Prema važećim zakonima, ugovorima i pravilnicima, te prema pedagoškoj enciklopediji i leksikonu pedagogije, *inovacije (pedagoške renovacije)* mogu biti planske, globalne, parcijalne, spontane, kontrolirane i nametnute ili jednostavno, *didaktičko-metodske i reformske inovacije*.

Naše inovacije nisu *planske*, još su manje *globalne*, nisu ni od koga *kontrolirane*.

Što se tiče Zakona o predškolskom odgoju i osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo, u njemu između ostalog piše ..., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ..., Izvinjavam se. Kad su u pitanju inovacije, u Zakonu ne piše ništa.

Ima nešto u članu 4. stav 1. u), v), z) u kojima se spominje nešto što asocira na *inovacije*, a to su *visok kvalitet i osposobljenosti radnika, kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika, kontinuirano unapređenje kvaliteta obrazovanja*, blablaba, ali to ipak nije to.

Član 91 istog zakona odnosi se na stručno usavršavanje radnika, ali to je *stručno usavršavanje*.

Kad je u pitanju *Kolektivni ugovor za djelatnost predškolskog odgoja i osnovnog odgoja i obrazovanja u Kantonu Sarajevo*, u čijem donošenju osim stručnih predstavnika poslodavaca, učestvuju i najstručniji predstavnici učitelja, inovacije se spominju u članu 61. U postupku ocjenjivanja radnika, piše tu, treba voditi računa o *uvođenju novih priznatih metoda rada i inovacija*, ali samo prilikom isplate nagrade i stimulativnog dijela plate. Dalje (stav 1 člana 63, koji se odnosi na izume i tehnička unapređenja) predviđa se da *radniku može pripasti naknada za patentirane izume, inovacije, tehnička unapređenja i druga kreativna rješenja*. I tu, dakle, samo u kontekstu periodičnih naknada koje se *isplaćuje radniku na njegov zahtjev, uz prethodnu pisanu saglasnost ministra i zaključenim posebnim ugovorom između radnika i direktora*. (Dio rečenice naveden u stavu 2, člana 63. Zakona.)

Najzad, konačno, dolazimo do rečenice koja se nalazi ispod tabele na stranici 11 aktuelnih Pedagoških standarda, a u kojoj se spominju direktor i

racionalnost: *Veoma su opasne pojave da se stranački aktivisti nagrađuju položajem direktora.* Da neko ne bi pomislio kako je navedena rečenica protiv petorke, trojke, Dine, Kuke, Neke, Seke... ona se izvorno nalazi u publikaciji *Seminar: Različiti načini pedagoškog pristupa osnovnoj školi sada i ubuduće*, Pedagoške akademije u Sarajevu, iz 1995. godine, u članku *Direktor u osnovnoj školi nastavnik ili administrator*, autora Hamze Dobrače (str. 50). Što maločas nabrojane *racionalisti* ne oslobađa sumnje da i sami zdušno ne rade na uništavanju odgojno-obrazovnih ustanova, a sve iz razloga *racionalizacije*. *Racionalisti* su uspjeli ono što nije pošlo za rukom nacionalistima, pa se može izvući zaključak da su *racionalisti* gori nego *nacionalisti*.

Na kraju ću navesti samo citat iz meni najdraže *Pedagogije* čiji su autori S. Kačapor, M. Vilotijević, R. S. Krulj i R. Kulić, a koji glasi: *Inovacija je po svom kvalitetu uvijek progresivna razvojna promjena. Novina koja se u određenu stvarnost unosi ne mora imati obilježje novog naučnog pronalaska, otkrića. To je novina u odnosu na postojeće stanje u određenoj sredini i djelatnost u koju se ona unosi.*

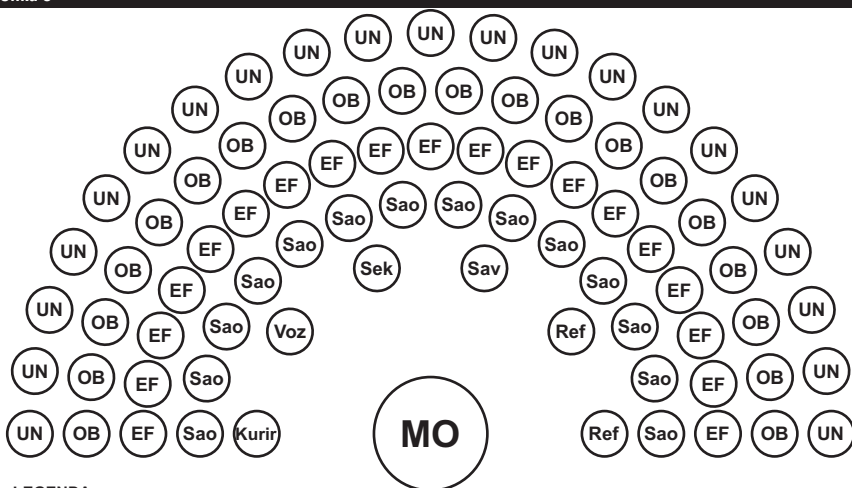
U kontekstu brzog zastarijevanja nastavnih sredstava, dostupnih izvora znanja i pratećih pedagoških praksi inovacije su već i samo poučavanje ukorak s vremenom. Za šta je neophodno stručno usavršavanje, za koje smo već kvaritmetički utvrdili da je piši propalo.

Pad sivrikata?

Na internet-stranici sindikata našao sam dokument koji se odnosi na broj izvršilaca i njihovu strukturu i kvaritmetički izračunao da se broj izvršilaca kreće od 25 u Ministarstvu pravde i uprave, do 400 u Ministarstvu unutrašnjih poslova. (Napomena: Podatke za Ministarstvo kulture i sporta nisam uspio pronaći, iako sam pokušavao 2–3 minuta.)

Sve u svemu, oko kantonalne vlade vrti se preko 1000 državnih službenika, namještenika, savjetnika, viših stručnih i stručnih saradnika, referenata, kako viših tako i onih samostalnih... Vozači i sekretari se podrazumijevaju... Kad je u pitanju Ministarstvo za odgoj i obrazovanje, pronašao sam da od 80 izvršilaca – njih pet su pomoćnici, 12 ih je sa šefovskim zvanjem, 47 je *državnih* službenika i 14 namještenika, a od ovih 47 + 14 njih 33 imaju zvanje stručnih savjetnika, 11 je stručnih saradnika, a četiri su viša stručna saradnika. Viših referenata je 12 i jedan je samostalni referent, plus jedan sekretar ministarstva i jedan vozač.

Slika 3

LEGENDA:

MO - Ministrica odgoja i obrazovanja / Sek - sekretar / Sav - savjetnik / Voz - vozač / Ref - referent
UN - Upravljanje i nadzor (21) / EF - Ekonomija i finansije (19) / Sao - Saobraćaj (14) / OB - Obrazovanje (20)

Još jednom, ali polakše.

Od onih pet pomoćnika ministra jedan je pomoćnik u Sektoru za predškolski i osnovni odgoj i obrazovanje, drugi u Sektoru za srednje obrazovanje i obrazovanje odraslih, a ostala tri su raspoređena u Sektoru saobraćaja, Sektoru za ekonomske i finansijske poslove i Sektoru za strateško

upravljanje i nadzor ustanova. Pošto je tri više od dva, zaključujem da je u Ministarstvu obrazovanja obrazovanje u manjini.

Idemo dalje...

Svaki sektor se sastoji od dva ili više odjeljenja, a svako odjeljenje ima šefa. Šefova je ukupno 12, od čega ih je četvero u sektoru obrazovanja (jedan u Odjeljenju za predškolski odgoj, jedan u Odjeljenju za osnovni odgoj i obrazovanje, jedan u Odjeljenju za odgoj i obrazovanje u srednjim školama i jedan u Odjeljenju za obrazovanje odraslih). Opet manjina.

Idemo dalje...

Ostali su stručni savjetnici, viši stručni saradnici, stručni saradnici, viši i samostalni referenti; ukupno 61 izvršilac, a poslove koje obavljaju razvrstao sam u grupe i došao do sljedećih informacija: 15 je onih koji obavljaju ekonomsko-finansije poslove, osam je onih koji obavljaju normativno-pravne poslove, četiri osobe obavljaju administrativno-tehničke poslove, sedam osoba je u bliskoj vezi sa saobraćajem, tri osobe rade na informatizaciji, tri za dobrobit, i po jedna osoba radi na saradnji, strateškom planiranju i komunikaciji. Ukupno 43 izvršioca; izgleda da sam zaboravio deset onih koji obavljaju poslove iz oblasti odgoja i obrazovanja. Samo deset od 53 službenika radi na poslovima odgoja i obrazovanja koje obuhvata predškolsko, osnovnoškolsko, srednjoškolsko i obrazovanje odraslih! (Osam koji nedostaju su raspoređeni na poslove za *dobrobit*, ma šta to bilo, ili obavljaju poslove tehničkog sekretara, sekretara, vozača, kurira itd.) Pogađate, manjina? I na kraju, kad se sve zbroji, rezultat je sljedeći: 20 izvršilaca za odgoj i obrazovanje, a 60 mjesta za pravnike, ekonomiste, informatičare, saobraćajce... ili jednostavnije: $\frac{3}{4}$ onih koji obrazovanje tretiraju kao trošak, a ne kao investiciju.

Kako je moguće da za pravne, upravnopravne i normativnopravne poslove u Ministarstvu čiji je zadatak odgoj i obrazovanje angažujete osam izvršilaca, dok u isto vrijeme u Ministarstvu čiji je djelokrug rada pravda i uprava na tim poslovima angažujete ukupno 19 izvršilaca? Moguće je samo ako imate za cilj da osigurate poslušnost nastavnika, tako što ministarstvo obrazovanja koncipirate kao mehanizam pravne prijete radnicima.

Kako je moguće da za obuku vozača koja se obavlja u 87 registrovanih autoškola (izvor BIHAMK³⁹), a u kojima je prijavljeno 119 instruktora i koji godišnje *odškoluju* oko 6.000 novih vozača, u Ministarstvu za odgoj i obrazovanje angažujete 13 izvršilaca, dok u isto vrijeme angažujete 18 izvršilaca koji brinu za školovanje oko 60.000 učenika u predškolskim ustanovama,

³⁹ <https://bihamk.ba/mapa>

osnovnim i srednjim školama, u kojima je angažovano oko 6.000 zaposlenika. (Usput: da li navedeni instruktori i oni koji realizuju teoretski dio nastave iz saobraćaja i prve pomoći za buduće vozače primjenjuju koncept SAFER učenja?)

Kako je moguće da je u Sektoru za ekonomske poslove i finansije pri Ministarstvu za odgoj i obrazovanje angažovano ukupno 18 izvršilaca, dok je u isto vrijeme u Ministarstvu za finansije angažovano ukupno 56 izvršilaca. Očigledno je da Ministarstvo koje se bavi odgojem i obrazovanjem, osim pravnika, privlači i finansijske stručnjake, samo nije očigledno zašto. Možda su instalirani da pogoduju centrima moći i interesnim skupinama izvan Ministarstva?

Zaključak

Pod kišobranom Ministarstva za odgoj i obrazovanje sklonjeno je oko 60.000 korisnika, blizu 6.000 direktnih izvršilaca angažovano je u ovoj oblasti, polovina kantonalnog budžeta se investira u ovu oblast i logično je da različite interesne skupine, politike i vlada pokušavaju kontrolisati ovaj sistem. Dosad su kupovali mir i primirja žrtvovanjem ministara, kojima bi dali smjernice i odriježene ruke da pojačaju kontrolu novim zakonima, nepotpisivanjem kolektivnog ugovora, nametanjem standarda, osporavanjem i odugovlačenjem, a koje bi ostavljali na cjedilu kad bi se sukob sa sindikatom zaoštrio.

To bi svaki put prividno djelovalo kao pobjeda *svir-dir-kata*. Radnici bi se obično zadovoljili tom pobjedom, previđajući da tako samo usporavaju i otežavaju realizaciju svojih zahtjeva. Sindikalno članstvo slavi svoj poraz i ostaje kratkih rukava po pitanju poboljšanja uslova rada, povećanja primanja...

Prvi put se proljeća 2024. u Kantonu Sarajevo srećemo s malo drugačijim scenarijem. Vlast je osjetila da se članstvo zasitilo predsjednika, a i predsjednik se poprilično umorio i potrošio, gubi kontrolu. Počele su kružiti priče o slikovnicama, broju učenika u grupi, fondu sati, primanjima predsjednika... Vlast one koje potroši baca u vodu i brzo ih mijenja i zaboravlja. Zašto bi drugačije bilo sa sindikatom koji sama finansira?

Situacija&frustracija

Od septembra 2024. će u Kantonu Sarajevo važiti novi Standardi. Po njima se broj učenika u odjeljenju može kretati od 16 (min) do 26 (max), uz optimum 22. Ali, u standardima takođe piše da, ako se u odjeljenju pojavi 27. učenik, ono se automatski dijeli na dva. Po logici Standardodavca, minimalan broj učenika u odjeljenju je 13, a ne 16. Dakle, odjeljenje može brojati od 13 do 26 učenika.

I to je *standard*? Isto kao kineski trokutovi koji se prodaju u sarajevskim knjižarama, na kojima je jedan centimetar dug od 8 do 12 milimetara!

Ako za učenika vežemo i druge poslove nastavnika kao što su pismene i kontrolne provjere, domaće zadaće, grafički i likovni radovi, saradnja sa roditeljima... onda shvatamo da broj učenika određuje i obim drugih poslova, što dodatno komplikuje situaciju i izaziva frustraciju.

Standarde poslodavac, odnosno direktor, može koristiti kao dirigentsku palicu ili kao buzdovan kad je u pitanju radnik, jer mu je Standardodavac, namjerno ili ne, dao tu moć sa velikim odstupanjem od minus 40,91 do plus 18,18 od optimuma. Ovo je naročito opasno ako je osoba koja rukovodi školom nesposobna ili je na tu poziciju došla po političkoj liniji.

I za kraj, da ne bude kako uvijek kritikujem – Ešref Korjenić je to dozvoljavao, ali je uvijek poslije kritike postavljao pitanje: **Šta predlažeš!** Zbog toga su mnogi *kritičari* u njegovom društvu bili nijemi.

Evo i prijedloga.

Problem standarda kad je u pitanju broj učenika u odjeljenju može se riješiti jednom zauvijek.

Kako?

Prilikom određivanja broja učenika u odjeljenju daje se samo optimalan broj, ili se gornja granica određuje kapacitetom učionice.

Šta to znači?

Evo primjera:

Optimalan broj učenika u odjeljenju je 20 i **tačka**.

Sve preko se dodatno plaća svakom nastavniku, ali i sve ispod tog broja se oduzima svakom nastavniku. Jednostavno: 2 učenika – 10%.

Na ovaj način se može riješiti nedostatak zaposlenika, jer bi u ovom slučaju nastavnici bili plaćeni ako rade sa više učenika i lakše bi to prihvatili.

Tamo gdje je manje učenika, plaće bi bile umanjene.

Šta sa kombinacijom odjeljenja i šta sa udaljenim školama?

I to je jednostavno.

40% na plaću onima koji rade u školama koje su u dislociranim ili planinskim područjima.

Kombinacija dva odjeljenja, 40% na plaću; kombinacija tri odjeljenja, 50% na plaću; kombinacija četiri odjeljenja, 60% na plaću.

Primjer: škola u Dejčićima ima 10 učenika od 1. do 4. razreda

10 učenika = 50% plaće

+ 40% udaljenost

+ 60% kombinacija četiri odjeljenja.

Da imamo sindikat umjesto *svir-dir-kata*, Standardi koje je kantonalna vlada telefonom usvojila ne bi dočekali septembar. Ako dočekaju, ja ću morati držati nastavu tehničkog u sali za fizičko. A evo zašto. Prema tim odseptembražećim *Standrdima*, predviđeno je da kabinet za predmet koji predajem (Tehnička kultura) bude opremljen sa 26 ormara, 18 stolova, 17 stolica + police + mašine sa postoljem + (pogledati spisak u Prilogu 1. i izabrati po želji). Kompletna inventurna lista sadrži namještaj 71 kom + nastavna sredstva 113 komada + alati i još ponešto 1417 komada + 91 mašine i aparati = ukupno SVEGA 1692.

Zadatak za gospodu koja su predložila i usvojila lupetanje po časnom poslu nastavnika: Ako je ukupna površina namještaja i nastavnih sredstava cca 40-50 m², a ako kabineti i učionice imaju između 40 i 60 m², gdje smjestiti onih između 16 i 26 učenika i još im obezbijediti minimalno između 32 i 52 m² prostora?

Vidi Prilog 1. na kraju knjige.

Isti posao – isto radno vrijeme

Kad Vlada standarde obrazovanja usvaja telefonom, onda je $13 = 20$, $390 = 900$, $85 = 150$, $2 = 20$, $8 = 80$, $1510 = 2355$...

Ljudski, humano i korektno je bilo to što je sindikat nekad tražio za sve zaposlenike isti posao – istu platu⁴⁰. Doduše, oni mlađi nisu čekali da vlast popusti i izade ususret zahtjevu sindikata, nego su se vanredno doškolovali. Plaćalo se to, a vikendi su potrošeni u učionicama na univerzitetima od Sarajeva, preko Tuzle, Doboja, Banje Luke, Mostara, Travnika... I taman kad je većina stekla jednu od diploma VSS-a sa 180 ili 240 ECTS bodova, vlast udovolji zahtjevu sindikata. Super je to, sindikat se borio i izborio.

Danas kad gotovo svi imamo VSS, mada u školama rade i oni sa titulom MA, mr., pa i dr., vlast ponovo baca kosku među prosvjetare, da se glođu, jer tako se lakše vlada.

Koska su Standardi, odnosno dio Standarda koji se odnosi na opis poslova nastavnika, a koji se nalazi u tabeli pod rednim brojem 1 na stranici 61. Tamo piše da svaki nastavnik radi 30 sati kad je u pitanju neposredni odgojno-obrazovni rad.

Tih 30 sati tog rada sastoji se od, citiram: *Redovna nastava (norme nastavnih časova u skladu sa Nastavnim planom i programom/Kurikulumom, kompletna i sveobuhvatna priprema za realizaciju norme nastavnih časova u skladu sa Nastavnim planom i programom/Kurikulumom (1), vođenje evidencije i dokumentacije koja se...*

Po ovim standardima 13 je isto što i 20, 390 isto što i 900, 85 je isto što i 150, 2 je isto što i 20, 8 je isto što i 80, 1590 je isto što i 2355, 13 je isto što i 26, 260, 520...

13 = 20

Po NPP-u nastavnici razredne nastave realizuju 13 časova u prvom razredu, dok nastavnici geografije, istorije, kulture življenja, osnova tehnike, tjelesnog i zdravstvenog odgoja, vjeronauke, građanskog obrazovanja, likovne, muzičke i tehničke kulture po istom tom NPP-u trebaju realizovati 20 časova.

390 = 900

Nastavnici razredne nastave u prvom razredu po NPP-u imaju normu 13 časova, časovi traju po 30 minuta. $13 \times 30 = 390$ minuta, dok nastavnici sa normom 20 časova provedu 900 minuta sa učenicima u učionici ($20 \times 45 =$

⁴⁰ <https://www.facebook.com/100063476650934/posts/581798445556761/>

900 minuta), a to su nastavnici: geografije, historije, kulture življenja, osnova tehnike, tjelesnog i zdravstvenog odgoja, vjeronauke, građanskog obrazovanja, likovne, muzičke i tehničke kulture.

85 = 150

Nastavnici razredne nastave između održanih 13 časova sa učenicima provedu pet malih odmora po 5 minuta i tri velika odmora po 20 minuta. $5 \times 5 + 20 \times 3 = 25 + 60 = 85$ **minuta**, dok nastavnici koji imaju normu 20 časova sa učenicima provedu 10 malih i 5 velikih odmora;

$10 \times 5 + 20 \times 5 = 50 + 100 = 150$ **minuta**.

2 = 20; 8 = 80

Nastavnici razredne nastave koji rade u prvom razredu prisustvuju na **dvi-je sjednice** odjeljenskog vijeća u tromjesečju, odnosno na **osam sjednica** odjeljenskog vijeća u toku školske godine, dok nastavnici koji imaju normu 20 časova (nastavnici vjeronauke, građanskog obrazovanja, likovne i muzičke kulture) prisustvuju na **20 sjednica** odjeljenskog vijeća po tromjesečju, odnosno **80 sjednica** odjeljenskog vijeća u toku školske godine.

1510 = 2355

Kad se zbroje časovi i sati rada i nerada i kad se tome dodaju pauze (redovna nastava 390 minuta + 600 minuta pripreme + 75 minuta dolazak ranije, osam sjednica odjeljenskog vijeća i ostalih stručnih organa 60 minuta, i stručno usavršavanje 90 minuta + 210 minuta razredništvo bez časa odjeljenske zajednice, mali i veliki odmori 85 minuta), nastavnik razredne nastave koji predaje u prvom razredu u školi provede **1510 minuta**, dok oni koji imaju normu 20 časova (nastavnici geografije, historije, kulture življenja, osnove tehnike, tjelesnog i zdravstvenog odgoja, vjeronauke, građanskog obrazovanja, likovne, muzičke i tehničke kulture) u školi provedu **2355 minuta** (redovna nastava 900 minuta + 600 minuta pripreme + 75 minuta dolazak ranije, 80 sjednica odjeljenskog vijeća i ostalih stručnih organa 60 minuta, stručno usavršavanje 90 minuta, dvije pauze 90 minuta, vannastavna aktivnost 90 minuta, razredništvo sa časom odjeljenske zajednice 300 minuta, mali i veliki odmori 150 minuta).

Iz ovoga možemo zaključiti dvije stvari:

Ili su učitelji povlašteni, pa njihov sat rada vrijedi više (jer za manje vremena rada dobijaju istu plaću), što onda znači da su neki u zbornici jednaki od drugih; ili u standardima nisu opisani svi poslovi koje učitelji i nastavnici rade, što onda znači da standardi nisu uredni i da ih treba vratiti Vladi na doradu.

Zašto je propao i SMET

Skraćenicu SMET davne 1990. godine upotrijebila je *Nacionalna fondacija za razvoj nauke* (National Science Foundation). SMET je skraćenica koja potiče od prva četiri slova oblasti prirodnih nauka, matematike, inženjerstva i tehnologije (**S** science, **M** math, **E** engineering, **T** technology). Sa SMET-om se javnost upoznaje 2003, a već 2007. godine to postaje STEM. STEM pristup učenju je interdisciplinaran i obuhvata oblasti prirodnih nauka (biologija, hemija, fizika), oblast tehnike i inženjerstva (tehnička kultura) i oblast matematike. Zasnovan je na ishodima učenja i znanju, a krajnji cilj mu je unapređenje života učenika i učenica u Bosni i Hercegovini na kraju osnovne, odnosno srednje škole. Ali...

(Pitam se šta je krajnji cilj predmetima koji nisu STEM...)

Pošto u osnovnoj školi rade učitelji koji čine većinu sa jezičarima (stranim i domaćim), razrađena je taktika kako da se u taj STEM uključe i oni, a da tehničari i inženjeri na to ne obrate pažnju. Odatle se pojavio dizajn robota i svih tehničkih sredstava za koji je potrebna umjetnost, a pridodato je i malo čitanja.

STEM je po tome trebao postati RA-STEM ili samo raSTEM (R je od reading; A je od art), ali je prevladao *internacionalni* akronim STREAM (S science, T technology, R reading, E engineering, A art, M math).

Sa ovim je stvar bila riješena. Projekat koji su trebali voditi inženjeri, nastavnici i profesori fizike, hemije, matematike, tehničke kulture i eventualno nastavnici i profesori biologije i informatike, preuzeli su učitelji, nastavnici jezika, domaćih i stranih (prednjačili su Englezi i *Bosanci*), a za one koji nisu upoznati – to je većina⁴¹ iz zbornice pojačana nastavnicima informatike.

Nevezano za akronime, u Bosnu i Hercegovinu počeo se slivati novac za podršku novoj modi. Evo nekoliko zvučnih naziva:

Projekat **ENABLE** (2016–2020) (**E**nhaning and **A**dvancing **B**asic Learning and **E**ducation – ENABLE BiH; finansijska podrška – EU i USAID; nosioci – British Council, WYG i GYZ; realizator – Save the Children).

U sklopu projekta ENABLE uspostavljeno je 12 STEM model škola širom BiH. Svaka od škola opremljena je STEM laboratorijom (po pet u oba entiteta, dva u Brčko distriktu i u tri PMF-a).

– Tri STEM centra izvrsnosti uspostavljena su u Sarajevu, Banjoj Luci i Mostaru (multidisciplinarno izvođenje nastave).

⁴¹ Vidi poglavlje Ko je pozicija, a ko opozicija u zbornici.

Svaki od laboratorija opremljen je, a vrijednost opreme je 20.000 dolara po učionici.

Nastavnici STEM disciplina prošli su kroz specijalističke obuke.

Za četiri godine **298** edukatorica, učitelja i predavačica (od čega 223 žene i 75 muškaraca) završilo je treninge za primjenu STEM kurikulumu u poučavanju.

Projektom je obuhvaćeno ukupno **2.556** osnovaca i srednjoškolaca, od čega 1.252 učenice i 1.304 učenika. U periodu od četiri godine u projektu ENABLE učestvovali su predstavnici univerziteta, ministarstava obrazovanja, pedagoških zavoda, praktičari, nastavnici i međunarodni stručnjaci. Profesor dr. Muharem Avdispahić⁴² (PMF Sarajevo), jedan od eksperata, bio je zadužen za izradu operativnih nastavnih planova i programa za integriranje principa STEM u redovnu nastavu u Bosni i Hercegovini. Tim profesionalaca⁴³ STEM trenera/mentora koji su imali zadatak da tokom dvogodišnjeg monitoringa obezbijede provođenje STEM pristupa u nastavi u dvije škole u Kantonu Sarajevo činili: su Mirsad Kazazović, Adnan Islamović, Ibrahim Muharemović, Edin Tabak, Aida Rizvanović, Amel Mujagić, Dževdeta Dervić, Lejla Sabljica, Sandi Tafro, Sanela Sirćo i Eldina Dizdar.

Projekat **TABLA** – od 24. septembra 2019. do 23. septembra 2023. logički se naslanja na ENABLE. U sklopu projekta 104 škole su dobile najsavremeniju STEAM opremu i laboratorije (po 20.000 dolara). Nastavnice STEM disciplina koje su prošle obuku nastavljaju proces prenošenja znanja na svoje kolege. TABLA je imala za cilj unaprijediti sposobnosti kritičkog razmišljanja učenika i učenica te ostvariti poboljšanje njihovog akademskog uspjeha u egzaktnim naukama.

U sklopu projekta TABLA nastala je i publikacija Okvir za modularni program nastavnčkih fakulteta, čiji su autori: prof. dr. emeritus Lamija Tanović, prof. dr. Dragan Matić, prof. dr. Emina Dedić Bukvić, prof. dr. Alma Pabrić, doc. dr. Amela Medar, prof. dr. Luciana Boban, mr. sc. Mirela Šuman, doc. dr. Ines Nuić, a izdavač je Save the Children.

Edukatrice, praktičari, ekspertice, timovi, učenici, direktorice, ministri, savjetnice, voditelji projekata i finansijeri... I milioni, pretpostavljam, ulaganja u opremu, obučavanje, konferencije, putovanja, hotele, radionice, softvere...

42 <https://radiosarajevo.ba/metromahala teme/prof-dr-avdispahic-obrazovanje-mora-odgovoriti-izazovima-cetvrte-industrijske-revolucije/390449>

43 <https://bosanskaknjiga.ba/stem-u-bosni-i-hercegovini/>

I, gdje smo danas, 2024. godine?

Sjećam se kako su kolege na nastavničkom vijeću škole u kojoj radim ushićeno predstavljale ove projekte, ali sada je kabinet STEM-a zaključan, *tabla* se ne koristi, a oprema, ako već nije zastarjela, uskoro će biti.

Kao nastavnik tehničkog dokazujem valjanost svog znanja funkcionalnošću svega što sa učenicima i učenicama napravim. Strujno kolo – na kraju ili sijalica svijetli ili ne svijetli (ili izazove kratki spoj i izbaci osigurač za pola škole) – košta 0,60 KM. Prekidači koštaju od dvije do pet KM, sijalična grla 1,5 KM, šipke za narezivanje jedan metar oko četiri KM, šperploča 1 m² oko 15 KM, lim 1 m² oko 15 KM, letva 4 m oko 5 KM. Na času svi učenici rade i poslije 90 minuta nisu umorni, žele nastaviti, ali raspored to ne dozvoljava.

Pošto STEM, koliko vidim, ne radi, zanima me ko će od uvaženih profesora i *stremformatora* objasniti nama u plavim mantilima gdje je problem.

Je li sve rađeno da snalažljive kolege učitelji i jezičari dopunjavaju norme od 11 ili 13 ili 15 časova kroz *projekte* i *edukacije* za nauku, tehniku, matematiku i inženjering, ili je ideja bila da se novcu američkih i evropskih poreznih obveznika zamete trag u bosanskohercegovačkoj kvaziobrazovnoj reformi? Ili STEM radi, samo ne u javnim školama, nego u privatnim školicama, pa ga zato ne vidim.

380 dana godišnje

Pamtim to kao da je bilo danas...

Obično je to bila četvrta sedmica avgusta, čekali su se novi dnevnic (razredna knjiga i/ili dnevnik rada). U koloni ispred kancelarije sekretara škole razrednici čekaju da ih zaduže. Novi su, još mirišu, poznatim mirisom štamparske boje i novog papira. Poslije preuzimanja slijedio je posao u maksimalnom trajanju od 380 dana godišnje (zaduživali su se prije, a razduživali desetak dana po završetku školske godine).

Najveći broj stranica zauzimao je imenik učenika i dio koji se odnosio na evidenciju održanih časova. Posao razrednika kad je u pitanju imenik je bio:

- **upisati** sve nastavne predmete;
- **upisati** podatke za svakog učenika (redni broj, ime, prezime, datum i mjesto rođenja, imena roditelja, zanimanje roditelja, adresa stanovanja, JMBG učenika i broj telefona roditelja);
- na kraju **izračunati** uspjeh svakog učenika, tj. zbir svih zaključnih ocjena podijeljen brojem nastavnih predmeta, s tim da, ako je učenik imao zaključenu slabu ocjenu (nedovoljan 1) iz jednog ili više predmeta, vodio se kao učenik sa nedovoljnim uspjehom (to je bilo rijetko, ali se dešavalo); taj prosjek se nije računao ni za učenika koji je bio neocijenjen iz jednog ili više predmeta, a to se dešavalo još rjeđe;
- **izračunati i upisati** zbirni rezultat o uspjehu učenika, vladanju, uspjehu po predmetima (odličan, vrlo dobar, dobar, dovoljan, nedovoljan i neocijenjen), kao i ukupan broj, prosječnu ocjenu po predmetima, prosječnu ocjenu u odjeljenju...
- **izračunati** broj izostanaka (opravdanih i neopravdanih) za svakog učenika, a to je opet posebna priča, jer su predmetni nastavnici u drugom dijelu *ej-dnevnika* evidentirali održane časove prema važećem rasporedu i imena učenika koji nisu bili prisutni na času; razrednik je trebao posebno voditi evidenciju o izostancima (opravdanim i neopravdanim) za svakog učenika, sve te izostanke razvrstati po razlozima, a razloga je bilo više (bolest, opravdanje roditelja i razrednika, odobrenje škole, kao i kašnjenja koja su mogla biti opravdana i bezrazložna ili neopravdana; postojali su i razlozi koji su evidentirani kao ostali); osam različitih razloga izostanaka se moralo razvrstati i zbrojati, a zatim ih sve razvrstati na opravdane i neopravdane (čas se, ko ne zna, *pravda* na osnovu izjave ili opravdanja, pismenog ili usmenog, roditelja učenika, učenika, predmetnog nastavnika, sportskog kluba, ljekara ili nekog devetog), i na kraju ukupan broj izostanaka, koji je predstavljao

zbir opravdanih i neopravdanih; ukupno 294.000 mogućnosti! (175 radnih dana, 4–7 časova svaki dan, oko 30 učenika); izgleda komplikovano, a i jeste za većinu; poznajem kolege koji su samo izostanke na kraju polugodišta i školske godine “sređivali” po 12 sati;

- na lijevoj strani u redovima **napisati** dane od ponedjeljka do subote, naravno sa datumom i rednim brojem nastavnog dana; to se obično radilo pred kraj sedmice za narednu sedmicu;
- u desnom gornjem uglu na desnoj strani **upisati** imena dva redara;
- na kraju svake sedmice **prekrižiti** rubrike koje nisu iskorištene (7. i 8. čas, svi časovi za subotu, prazne rubrike za odsutne đake...);
- **izbrojati i upisati** broj održanih i neodržanih časova;
- provjeriti da li su svi časovi upisani po važećem rasporedu, da li je svaki upisani čas predmetni nastavnik numerisao i potpisao;
- **voditi** zapisnike sa održanih odjeljskih vijeća (od četiri do šest sjednica u toku školske godine);
- **voditi** zapisnike sa održanih roditeljskih sastanaka i evidenciju o prisustvu roditelja roditeljskim sastancima i konsultacijama.

Dugo je trajala nastavna godina.

Za sav ispisani tekst i brojeve, za sve realizovane računске operacije, zbrajanja, usklađivanja i oduzimanja, za sve potpise i kontrole razrednik je bio plaćen.

Koliko?

Saradnja sa roditeljima 0,5 sati sedmično

Vođenje dokumentacije i evidencije 0,5 sati sedmično

Rad u stručnim organima 0,5 sati sedmično

Ukupno 1,5 sati sedmično

Čas odjeljske zajednice (45 minuta) 1,0 sat sedmično

Priprema za čas odjeljske zajednice 50% 0,5 sati sedmično

Ukupno za razredništvo 3.0 sata sedmično

U vrijeme dok se koristio stari dnevnik od papira, odjeljenja su brojala oko 30 učenika ($\pm 10\%$) i ovaj posao su obavljali svi. Neki sa pauzama od jedne ili dvije godine, ali svi su to radili.

Napomena: U školi je jedna osoba bila zadužena za pregled *ej-dnevnika* (najiskusniji učitelj/nastavnik, pomoćnik direktora, pedagog ili direktor, plaćalo se do dva časa), a svaka uočena greška ovjeravala se pečatom škole (ispravku je upisivao i potpisivao direktor škole).

e-dnevnik danas

Odjeljenja danas broje 20 učenika ($\pm 10\%$). Po mom mišljenju, današnji e-dnevnik predstavlja bazu podataka u koju se informacije o učenicima

unose samo jednom (prilikom upisa), a poslije se ovaj imenik sa svim podacima iz godine u godinu provlači i po potrebi koriguje i dopunjava. Dopisuju se novi učenici, a ispisuju se oni koji su iz nekog razloga otišli. Časove unose predmetni nastavnici (ocjene, izostanci, sadržaj održanih časova), a svi izračuni se obavljaju automatski (izostanci po vrstama, danima i mjesecima, opravdani i neopravdani, bolest, kašnjenje, opravdanje roditelja itd.). Prosječna ocjena za učenika, predmet i odjeljenje se automatski izračunavaju, časovi, sedmice i dani se automatski numerišu...

Obim administrativnog posla, a naročito onog koji se odnosi na proračune, numerisanje i kontrolu, koji su obavljali razrednici, gotovo je nestao, a vrijednost tog posla kojeg gotovo da nema se po novim Pedagoškim standardima⁴⁴ (red. br. 3 i 4 u tabeli na stranici 61) povećala (zahvaljujući sindikatu, ministrici i Vladi) za 0,5 sati od 1. do 3. razreda, a od 4. do 9. za dva sata sedmično.

Prema tome, poslovi razrednika su znatno smanjeni: proračuni se obavljaju automatski (prosjeck ocjena po učeniku, predmetu i odjeljenju, broj izostataka, po učeniku, strukturi...), brojanja i kontrole su automatske (obavlja ih softver, automatski ih nudi: redni broj časa, zbrajanje časova). Popunjavanje knjižica, uvjerenja i svjedočanstava ne postoji, print je automatski, razrednik samo potpisuje.

Širiti priču kako je to teško, i teže nego nekad, uvreda je za svakoga sa IQ-om preko 40. A nju šire nastavnici koji čine većinu u zbornici⁴⁵.

Zašto to rade?

Zato što je to lakše nego raditi deset drugih poslova, od kojih svaki vrijedi 0,5 sati, a dodjeljuju se onima koji nemaju razredništvo, rade u mnogo odjeljenja i u više škola, ukratko: manjini u zbornici⁴⁶.

44 <https://irpo.ba/wp-content/uploads/2024/01/Prijedlog-Pedagoskih-standarda-i-normativa-za-osnovni-odgoj-i-obrazovanje.pdf>

45 Vidi poglavlje Ko je pozicija, a ko opozicija u zbornici.

46 isto

Učiteljica na ispitu nezrelosti

Nisam govorio istinu, odnosno slagao sam, i izvinjavam se. Ljudski je pogriješiti i reći izvini, a sad i da objasnim o čemu se radi.

Prije nekoliko dana razgovaram sa kolegicom. Komentariše jednu od mojih kolumni⁴⁷ i kaže: *Kolega, nije ono baš onako kako pišete*. Zatim spominje jakne, obuću, užinu, malu i veliku nuždu, kako u toaletu tako i u učionici. Pa, pošto izgleda da nisam bio jasan, da pojasnim:

U stavu 1 člana 56 Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju piše: **Procjenu zrelosti djeteta za polazak u školu vrši komisija za upis učenika u prvi razred**. To je uslov za upis.

Šta ako dijete nije zrelo, a upiše se u školu? Razloga za ovo može biti više, da neko ne postane tehnološki višak, da se roditelji ne ljute, da dijete ide u školu sa rođakom, konom...

S *nezrelim* djetetom dolaze poteškoće: ono ne zna vezati obuću (pomaže učiteljica), ne zna obući jaknu (pomaže učiteljica), ne zna izvaditi užinu (pomaže učiteljica), ne zna rasprijeti i sprijeti stvari (pomaže učiteljica), ne zna obaviti malu nuždu (učiteljica...), ne zna obaviti veliku nuždu (učiteljica...), nezrelo dijete se upišilo na času (učiteljica...), nezrelo dijete se ukakilo na času (učiteljica...).

Ne mogu a da se ne zapitam: ko boravi s ostatkom djece u učionici (*zrele*) dok učiteljica nezrelom u školskom toaletu pere guzu? Koliko vremena dnevno učiteljica odvoji (i od čega) za pomoć nezreloj djeci i gdje se taj rad evidentira? I najvažnije: kako se plaćaju ovi poslovi koje sam naveo? Koeficijentima bebisiterke ili magistricice razredne nastave? Do kada će svi raditi tuđi posao i ispravljati tuđe propuste, istovremeno delegirajući svoje narednim u proizvodnom lancu nekompetentnih građana.

*

I kolega s kojim često pijem kafu imao je primjedbi na moju kvaritmetiku koja se tiče poslova razrednika prema standardima od 1987. do 2024. godine. Naime, uočio sam da se broj učenika kretao od minimalno 20, optimalno 28, maksimalno 36 (1987), sve do minimalno 16, optimalno 22, maksimalno 26 (2024).

I zaključio: manje učenika je ujedno i manje posla.

U istoj kolumni sam detaljno objasnio šta je radio razrednik u vrijeme papirotnog dnevnika: *Za sav ispisani tekst i brojeve, za sve realizovane računске*

⁴⁷ Vidi poglavlje 380 dana godišnje.

operacije, zbrajanja, usklađivanja i oduzimanja, za sve potpise i kontrole razrednik je bio plaćen ukupno **tri sata sedmično za razredništvo**. Danas kad kraljica za manipulaciju podacima radi sve, primijetio sam da je obim administrativnog posla, a naročito onog koji se odnosi na proračune, numerisanje i kontrolu, koji su obavljali razrednici, gotovo nestao, dok se vrijednost tog posla kojeg gotovo da nema po novim Pedagoškim standardima⁴⁸ povećala (zahvaljujući sindikatu, ministrici i Vladi) za 0,5 sati od 1. do 3. razreda, a od 4. do 9. za dva sata sedmično.

Ovdje sam **slagao**.

U posljednjem redu treba da stoji: 1,5 sati od 1. do 3. razreda, a od 4. do 9. za 3,5 sati sedmično (više nego duplo). **Znači, razrednici za poslove koji su gotovo nestali po novom dobijaju 50%, odnosno 117% više.** (Razredništvo se plaćalo ukupno tri časa (1987. i 2007. godine), četiri časa (2008), a 6,5 časova će se plaćati od septembra 2024. godine.)

Istina je da nisam obratio pažnju na nove poslove koji su se pojavili, a to su: rad na individualnom razvoju, dobrobiti i zaštiti zdravlja učenika, realizacija časa odjeljenske zajednice, sistemsko praćenje i bilježenje učeničkog napredovanja, komunikacija i saradnja sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa koji mogu dati doprinos u postizanju što boljih rezultata učenika kako u odgojnom tako i u obrazovnom smislu, uključujući i informacije i roditeljske sastanke, vođenje propisane pedagoške dokumentacije i evidencije, pripremanje izvještaja za sjednice odjeljenskog i nastavničkog vijeća, realizacija društveno korisnog učenja sa učenicima.

Pošto ova rečenica izgleda kao prosto nemoguća i kao takva kod mene izaziva smetnje i šumove, malo ću je uprostiti, odnosno prekriti ću poslove koji su i ranije realizovani. Čas odjeljenske zajednice je uvijek realizovan i zato ga križam ~~realizacija časa odjeljenske zajednice~~; pedagošku dokumentaciju smo sigurno vodili, a sad da li je bila propisana – ne znam, pa zato križam i ~~vođenje propisane pedagoške dokumentacije i evidencije~~; pripremali smo izvještaje, to znam sigurno, i za odjeljensko i za nastavničko vijeće, ali smo vodili i zapisnike o održanim odjeljenskim vijećima, a toga sada nema, možda se ne pišu više zapisnici, nije bitno, križam ~~pripremanje izvještaja za sjednice odjeljenskog i nastavničkog vijeća~~; napredak i nazadak učenika je uvijek evidentiran i praćen, onako *pješke*, olovkom, nismo mi imali ove sisteme za praćenje, ali križam i sistemsko i praćenje i napredovanje i nazadovanje kojeg nema: ~~sistemsko praćenje i bilježenje učeničkog~~

48 https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/Pedago%C5%A1ki%20standardi%20i%20normativi%20za%20osnovni%20odgoj%20i%20obrazovanje%20SN%20KS%2010%2024_0.pdf

napredovanja; održavali smo roditeljske i informativne sastanke, ali samo sa roditeljima, komunicirali smo sa pedagogom, ponekad sa kolegama i direktorom, a sad da li su to svi sudionici u ovom procesu i da li mogu dati doprinos u postizanju što boljih rezultata ne znam, ali križam komunikacija i saradnja sa svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa koji mogu dati doprinos u postizanju što boljih rezultata učenika kako u odgojnom tako i u obrazovnom smislu, uključujući i informacije i roditeljske sastanke. Ostao je rad na individualnom razvoju, dobiti i zaštititi zdravlje učenika, kao i realizacija društveno korisnog učenja sa učenicima. Ova rečenica je prosto moguća, ali njen drugi dio me zbunjuje. Znam da se može učiti sa psima, mačkama, kravama, konjima, volovima... i sa učenicima, ali pošto radim u školi, valjda se podrazumijeva da je sa učenicima; ostaje još ono *korisnog učenja*, koje je još i društveno. E pa kad je takvo, može li mi neko objasniti kakvo je *nekorisno* učenje. Zbog besmisla drugog dijela rečenice izbacujem ga, a ostaje dio koji glasi: Rad na individualnom razvoju, dobiti i zaštititi zdravlje učenika.

Konsultacijom sa Googleom shvatio sam da: *Dobrobit sudionika odgojno-obrazovnog procesa podrazumijeva psihološko, socijalno, emocionalno, kognitivno i fizičko funkcioniranje i kompetencije koje je potrebno njegovati i razvijati kako bi se ostvarilo psihičko i fizičko zdravlje te vodilo ispunjen i sretan život.*

Iz ovoga slijedi da je dobrobit sretan život, psihičko i fizičko zdravlje djeteta, pa je prema tome dio rečenice *zaštita zdravlja učenika* nepotreban, jer je učenik sretan, psihički i fizički zdrav. Kako bi nova rečenica imala smisla poslije svih križanja i moje intervencije, ona sad glasi ovako:

Rad na individualnom razvoju, psihičkom i fizičkom zdravlju, kao i sreći djeteta.

A na čemu smo radili do sada?

EMIS je i alat i oruđe i oružje

Teku te sjednice satima iz dana u dan po ustaljenom terminu od 9 do 13, po ustaljenom redu od 1. do 9. razreda i od indeksa 1 do indeksa 2, 3...

U finišu školske godine održavaju se odjeljenska i nastavnička vijeća na kojima razrednici izvještavaju, direktori, njihovi pomoćnici i pedagozi to evidentiraju, a svi ostali šute. Teku te sjednice satima iz dana u dan po ustaljenom terminu od 9 do 13, po ustaljenom redu od 1. do 9. razreda i od indeksa 1 do indeksa 2, 3...; zbir svih zbirova odjeljenja od 1. do 9. razreda predstavlja ukupan broj sjednica.

Naprimjer, ako u nekoj školi svaki razred ima po tri odjeljenja, onda je potrebno održati tri sjednice za svaki razred ($1 + 1 + 1 = 3$), a ukupan broj sjednica od 1. do 9. razreda ćemo dobiti ako saberemo sve sjednice svih razreda ($1 + 1 + 1 = 3$; $1 + 1 + 1 = 3$; $1 + 1 + 1 = 3$; $1 + 1 + 1 = 3$; $1 + 1 + 1 = 3$; $1 + 1 + 1 = 3$; $1 + 1 + 1 = 3$; $1 + 1 + 1 = 3$; $1 + 1 + 1 = 3$; pa je zbir tih zbirova $= 27$). Dakle, 27 redovnih sjednica odjeljenskih vijeća po klasifikaciji, a njih su četiri, znači 108 redovnih sjednica odjeljenskog vijeća ukupno tokom školske godine.

Predloženi dnevni red svake od tih 108 redovnih sjednica odjeljenskog vijeća je:

- realizacija NPP-a/kurikuluma;
- brojno stanje i struktura učenika (M/Ž);
- broj onih koji pohađaju i ne pohađaju vjeronauku;
- uspjeh u učenju;
- izostanci učenika sa nastave;
- vladanje učenika;
- dopunska, dodatna, sekcije...

Ovaj dnevni red se ne može dopunjavati i mijenjati na sjednici, a po Standardima za nastavnike sa normom od 20 časova, one trebaju trajati i traju do deset minuta u prosjeku. Na tim sjednicama razrednici prezentiraju zbirne informacije iz EMIS e-dnevnika koje su po ovlaštenjima dostupne, vidljive i poznate samo njima, a o kojima trebaju raspravljati prisutni slušaoci kojima te informacije nisu dostupne, vidljive i poznate. Rijetko se postavljaju pitanja, a rasprave su još rjeđe. Svim informacijama kojima raspolaže razrednik o svom odjeljenju raspolaže i direktor škole, s tim da direktor posjeduje informacije i o ostalim odjeljenjima, a razrednik ne. I direktor prisustvuje sjednicama, ali i on šuti. Ministrica ne prisustvuje sjednicama, ali ona zna, tj. može znati ako je zanima, sve ono što zna svaki

razrednik svake škole u Kantonu Sarajevo, plus sve što zna svaki direktor pojedinačno, s tim da zna i ono što niko od navedenih ne zna – zbirne podatke za područje Kantona Sarajevo. Zna ministrica, ali se ni ona ne oglašava. Kao zalivena.

Možda bi, da ministrica odobri pristup zbirnim podacima iz EMIS e-dnevnika (bez podataka koji sadržavaju imena učenika i nazive škola! ako je tajnost razlog tajnovitosti), više statistika na sjednicama postavljalo i neka pitanja, osim što samo klimaju glavama. Naprimjer:

1. Kako je moguće da sa tako velikim brojem izostanaka učenik/učenici ima/imaju odličan uspjeh;
2. Kako je moguće da učenik koji je bolestan i na bolničkom je liječenju na neke časove redovno dolazi u školu;
3. Kako je moguće da učenik čiji je boravak prijavljen u hotelu na drugom kontinentu već pet dana dolazi u školu na časove kod nekih nastavnika;
4. Kako je moguće da učenik u isto vrijeme bude na času u školi i na takmičenju za školu u drugoj školi, na drugom kraju grada i kantona...

I tako dalje.

Zaključujem da se nastavnici namjerno drže u neznanju, tako što im se ne daje uvid u podatke iz baze (e-dnevnik) za razredna vijeća čiji su članovi. Tako se stvari mogu završavati između razrednika, direktora i roditelja od slučaja do slučaja i od veze do veze. Ono što nastavnici ne znaju (tj. prave se da ne znaju) – znaju djeca. Na kraju svake školske godine ona utvrde važnu životnu lekciju: da u njihovoj državi, koju po planu i programu moraju voljeti, pravila ne važe za sve jednako. Odluke o tome na koga će se propisi primijeniti strogo, a na koga nikako donose se tajno i zato se isplati biti direktor koji bazu podataka drži pod ključem.

Ali zašto se isplati biti nastavnik koji u toj igri moći samo statira?

Kukurikulum revolucija

Drugi put u školskoj 2023/2024. godini podnosim izvještaj o realizaciji predmetnog kurikulumuma, i to sljedećim redoslijedom:

Školskom stručnom aktivu

Odjeljenskim vijećima šestih razreda (6-1, 6-2 i 6-3)

Nastavničkom vijeću

Razlika je u tome što sam, kao i kolege koje su radile po kurikulumu (za sada je to 1, 2, 5. i 6. razred), navedene organe upoznao sa onim što jesam, kao i sa onim što **nisam realizovao***. Od propisana 74 ishoda (12 dugoročnih,¹ 15 srednjoročnih² i 47 kratkoročnih³) za predmetni kurikulum Tehničke kulture u 6. razredu uspio sam u potpunosti realizovati 19 ishoda (dva dugoročna, četiri srednjoročna i 13 kratkoročnih), a djelimično sam realizovao sedam ishoda (jedan dugoročni, dva srednjoročna i četiri kratkoročna). Znači, realizovao sam oko 1/3 onoga što je neko propisao predmetnim kurikulumom, i molim vas da prije procjene mojih sposobnosti pročitate ishode koji se nalaze na kraju ovog teksta.

Stručni aktiv škole nije reagovao na ovaj izvještaj, kao ni razrednici na sjednicama **odjeljenskih vijeća** koji su naglasili da ishodi za predmetni kurikulum Tehničke kulture nisu realizovani, ali nisu imali vremena za analizu teksta koji su dobili u elektronskoj formi putem službenog (školskog) e-maila. Zbog lakšeg razumijevanja te situacije neke stvari ću još jednom ponoviti. Planom je predviđeno da u toku školske godine učenici šestih razreda na časove Tehničke kulture koji se realizuju u kabinetu (školskoj radionici) dođu ukupno **18 puta**, a svaki dolazak realizuje se sa po dva školska časa (blok-sat) osim prvog. Znači, 17 dolazaka po 90 minuta + jedan dolazak u trajanju od 45 minuta (osim što treba realizovati planirana 74 ishoda, nastavnik treba svakog učenika usmeno ispitati četiri puta (minimalno) u toku godine, a ispitivanje opet ne može trajati kraće od pet i duže od 15 minuta; svaka grupa broji od devet do 17 učenika, i tako dalje, i tako bliže, i tako niže).

Odjeljenje se dijeli na grupe zbog realizacije praktičnih radova, kojih bi trebalo biti oko 70% (26 časova) od ukupnog fonda (35 časova), a o ovome sam pisao i napisao: Metoda praktičnih radova je razlog za podjelu odjeljenja na grupe, a mi nastavnici (moje kolege i ja) o tome prosvjetno-šarlatanski šutimo i uživamo u radu sa pola odjeljenja **zbog praktičnih radova**, ali bez praktičnih radova...⁴⁹ Potvrda ove konstatacije su i navedeni ishodi,

⁴⁹ Vidi poglavlje Dualna lobotomija "no limit".

a od 12 dugoročnih ishoda samo dva se odnose na praktične radove, od 15 srednjoročnih tri se odnose na praktične radove, dok se od 47 kratkoročnih samo šest odnosi na praktične radove, odnosno od ukupno 74 ishoda 11 se odnosi na praktične radove. Ako uzmemo u obzir da se podjela na grupe vrši zbog praktičnih radova, možemo zaključiti da za realizaciju 11 ishoda koji se odnose na praktične radove treba odvojiti (70% vremena) 26 časova, a za realizaciju 63 ishoda koji se odnose na teoretski dio i vježbe ostaje na raspolaganju (30%) devet časova. Zaboravio sam napomenuti da 90% škola Kantona Sarajevo ne zadovoljava ni minimum kad je u pitanju opremljenost kabineta potrebnim alatima, mašinama i materijalima, kako je to potvrđeno Pedagoškim standardima.

Za kraj ovog dijela još jednom ću postaviti pitanje kolegama i sebi: da li su realizovani ishodi za predmetni kurikulum Tehničke kulture? Ako jesu, a nisam čuo da nisu, pitam se i pitam kolege – *kako?*

Na **Nastavničkom vijeću**, kad su čuli izvještaj četvrti put (na tri odjeljska vijeća nikome nije palo na pamet da išta pita, ali sad je drugo okruženje, većina je tu i treba se dokazati), smogli su hrabrosti i zapitali predmetnog nastavnika, pa i prisutne:

1. Da li je nastavnik zaradio plaću? (Jesam, održao sam sve časove.)
2. Da li se nastavnik stručno usavršavao u ovoj i prošloj godini? (Nisam, školovao sam se 17 godina za ovaj posao.)
3. Šta je radio nastavnik, ako nije realizovao ishode? (Realizovao samo neke ishode.)
4. Da li su ocjene validne za predmetni kurikulum Tehničke kulture? (Ne znam.)

Odgovore na ova pitanja nisam uspio dati na sjednici, pa sam ih napisao u zagradi (jer većina je istrenirana da to onemogućí). Ali, ono što me zabrinjava u ovom slučaju je Nastavničko vijeće. Najviši stručni organ jedne škole nije ponudio rješenje, niko nije tražio niti radio analizu, nisu dati prijedlozi, nije se ni diskutovalo, čak nije ni komisija formirana, ali su zato postavljena pitanja predmetnom nastavniku koji je izvijestio da nije realizovao ishode predviđene za navedeni predmetni kurikulum. Poruka je i više nego jasna, kao i postavljena pitanja.

Šta i kako dalje...

Ja ću, kao i dosad, odnosno ja sam već, kao i prvi put, obavijestio **direktoricu škole i Školski odbor** (izvještaj je uredno protokolisan) o (ne)realizaciji ishoda za navedeni predmetni kurikulum, i to nije sve. Neprotokolisana elektronska pošta upućena je i na ove adrese:

1. mo@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 14:39)
2. Naida Hota-Muminović naida.hota-muminovic@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 14:44)
3. Nenad Veličković velickovic.ba@gmail.com (18. juni 2024, 17:29)
4. nihada.colic@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:24)
5. vahid.mulic@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:26)
6. fikret.lukac@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:26)
7. mirela.serdarevic@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:26)
8. edina.pasic@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:26)
9. arnela.tresnjo@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:26)
10. nermana.sehovic@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:26)
11. zlata.bosnic@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:26)
12. emil.hodzic@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:29)
13. enida.vehabovic@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:29)
14. dzejna.huric@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:29)
15. elma.kico@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:29)
16. melisa.mizdrak@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:29)
17. indira.meskovic@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:29)
18. ezudin.kurtovic@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:29)
19. burim.adzanel@mo.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:29)
20. azra.koldzo@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
21. dalila.zecic@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
22. minela.radmilovic@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
23. ssv@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
24. sekretar@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
25. sp@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
26. press@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
27. nenad.marilovic@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
28. mediha.zugic@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
29. amila.zlatar@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
30. premijer@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
31. premijer@vlada.ks.gov.ba (18. juni 2024, 18:38)
32. lejla.dizdarevic@centar.ba (18. juni 2024, 18:40)
33. elma.sultanic@centar.ba (18. juni 2024, 18:40)
34. jasmina.fazlic@centar.ba (18. juni 2024, 18:40)

Za neupućene, e-mail su dobili premijer, ministrica za odgoj i obrazovanje, zaposlenice i zaposlenici Ministarstva za odgoj i obrazovanje, zaposlenice i zaposlenici Instituta za razvoj preduniverzitetskog obrazovanja, zaposlenice i zaposlenici odjela za obrazovanje Općine Centar... Uradio sam što sam mogao i što je bilo do mene, a šta će biti poslije, ne znam.

Očekivano je da navedeni poduzmu nešto ili prema *neodgovornom nastavniku* koji se usudio reći da nešto nije realizovao, ili prema predmetnom kurikulumu koji se usudio biti (ne)realizovan. U svakom slučaju, očekujem da se neko oglasi, poduzme nešto, da digne kuku, riku, lom, revoluciju, sve resetuje i vrati na tvorničke postavke. Očekujem i da nastavnik i/ili kurikulum (propadne) završi sa i SMET-om⁵⁰ i da počnemo nanovo, od 1. i 5. razreda sa nekim ili nečim novim/drugim/drugačijim, možda da pokušamo sa SAFER-om⁵¹.

Inventura

* Sve što je prekríženo nije realizovano, a boldirani su označeni **posebni ishodi**.

Dugoročni ishodi učenja (građevinska tehnika se realizuje samo u 6. razredu, pa je nejasno koliko traje realizacija dugoročnih ishoda)

~~111 Analizira materijale po svojstvima i namjeni.~~

119 Razvrstava pribor, alate i mašine prema namjeni i radnim postupcima.

120 Razvrstava pribor, alate i mašine prema namjeni i radnim postupcima.

121 Koristi se priborom, alatom i mašinama u proizvodnji i svakodnevnom životu.

131 Poznaje i primjenjuje pravila tehničkog crtanja.

131 Samostalno ili timski razvija osmišljenu ideju u tehničku dokumentaciju za izradu proizvoda.

132 Samostalno ili timski razvija osmišljenu ideju u tehničku dokumentaciju za izradu proizvoda.

141 Izrađuje i sklapa različite modele, samostalno ili prema tehničkoj dokumentaciji.

152 Poznaje saobraćajne propise, pravila i signalizaciju.

242 Utvrđuje važnost gospodarenja otpadom.

312 Razlikuje vrste podataka koje se koriste u radu i komunikaciji.

343 Upotrebljava softver za crtanje i obradu slika, zvuka i audiovizuelnih zapisa.

Srednjoročni ishodi učenja

A.6.1 Interpretira građevinski tehnički crtež i samostalno priprema tehničku dokumentaciju.

50 Vidi poglavlje Zašto je propao i SMET.

51 <https://www.slobodnaevropa.org/a/sarajevo-obrazovanje-skola-safer-reforma/32771756.html>

A.6.2 Samostalno primjenjuje osnovna pravila kotiranja građevinskog tehničkog crteža:

A.6.3 Samostalno izrađuje građevinski tehnički crtež za jednostavne građevinske projekte:

A.6.4 Koristi mjerilo ili razmjeru prilikom izrade građevinskih tehničkih crteža:

A.6.5 Koristi računar za izradu jednostavnih tehničkih crteža:

B.6.1 Analizira karakteristike materijala i vrši njihovu obradu:

B.6.2 Primjenjuje radne operacije prilikom obrade materijala:

B.6.3 Imenuje i klasificira građevinske materijale prema namjeni:

B.6.4 Prepoznaje alate i mašine koje se koriste u građevinarstvu:

B.6.5 Samostalno izrađuje makete i model:

C.6.1 Prepoznaje pojmove urbanizam, rurizam, arhitektura i građevinarstvo i objašnjava njihovo značenje:

C.6.2 Prepoznaje pojam građevinska tehnika te praktično primjenjuje izradu projekta savremenog naselja:

C.6.3 Istražuje na temu sigurnosti pješaka u saobraćaju:

C.6.4 Analizira mogućnosti zaštite životne sredine kroz pravilno upravljanje otpadom i kreira odgovarajuća praktična rješenja:

C.6.5 Prepoznaje i imenuje graditeljsku baštinu u Bosni i Hercegovini:

Kratkoročni ishodi učenja (indikatori)

Prepoznaje osnovne elemente građevinskog tehničkog crteža.

Preslikava gotov tehnički crtež:

Crta tehnički crtež koji je baziran na postavljenom zadatku:

Nabraja vrste kotiranja:

Objašnjava zbog čega je potrebno kotiranje na svakom tehničkom crtežu:

Pravilno primjenjuje postupak crtanja glavne kotne linije, pomoćne kotne linije i kotnog broja:

Kreira tehničke crteže za modele iz oblasti visokogradnje:

Kreira crteže u ortogonalnoj projekciji:

Imenuje tlocrt, nacrt i bokocrt i pravilno ih crta:

Objašnjava šta je mjerilo:

Objašnjava razlog upotrebe mjerila ili razmjere:

Samostalno izrađuje građevinske tehničke crteže u zadanom mjerilu:

Opisuje različite softverske pakete za izradu tehničkih crteža:

Crta jednostavne predmete uz upotrebu računara i softvera za crtanje:

Samostalno prezentuje svoj crtež i objašnjava način izrade ostalim učenicima:

Objašnjava razlike između materijala kao što su drvo, PVC i žica.

Opisuje tehničke karakteristike materijala i navodi primjere načina proizvodnje i prerade.

Praktično primjenjuje alate i mašine za obradu materijala.

Opisuje radne operacije prilikom obrade različitih materijala.

Praktično primjenjuje radne operacije mjerenja, rezanja, bušenja, brušenja, turpijanja, sastavljanja, bojenja, estetskog uređivanja.

Kreira vlastite proizvode kroz praktičnu primjenu alata i pribora:

Objašnjava njihovu upotrebu u izgradnji.

Objašnjava zbog čega je podjednako važna uloga svakog građevinskog materijala prilikom izgradnje građevinskog objekta.

Navodi primjere upotrebe konstrukcionih materijala (kamen, drvo, čelik, beton...), vezivnih materijala (kreč, gips, cement...), instalacionih materijala (materijali za električne instalacije, materijali za vodovodne instalacije, materijali za centralno grijanje...), izolacionih materijala (staklena vuna, stiropor, staklo...) i novih građevinskih materijala (gotovi malteri, armirano-betonske konstrukcije, purpjena...):

Objašnjava upotrebu mjernih alata, alata za zidarske radove:

Imenuje građevinske mašine (mješalice, dizalice, kamioni, bageri...) i objašnjava njihovu upotrebu (namjenu):

Navodi primjere upotrebe alata i mašina prilikom izgradnje građevinskog objekta:

Planira i izrađuje crtež zamišljene makete ili modela.

Prikuplja materijale, kao i alate i mašine potrebne za izradu makete ili modela:

Samostalno ili u grupi izrađuje maketu ili model po želji ili u dogovoru s nastavnikom:

Opisuje pojam grad, objašnjava urbanističke i regulacione planove:

Prepoznaje različite stilove arhitekture:

Navodi primjere planiranja i uređenja gradskih zona kroz vježbe i praktičnu nastavu:

Objašnjava historijski razvoj arhitekture u svijetu i na tlu Bosne i Hercegovine:

Navodi primjere prednosti i nedostataka života u gradu, kao i na selu.

Opisuje pojmove: visokogradnja, niskogradnja, hidrogradnja:

Praktično primjenjuje izradu maketa: savremenog naselja, stambene zgrade, raskrsnice, kružnog toka i sl.

Učenik samostalno prezentira svoj projekat savremenog naselja:

Navodi primjere pravilnog i nepravilnog kretanja pješaka u saobraćaju:

Samostalno izrađuje istraživački rad na temu: "Sigurnost pješaka u saobraćaju".

Samostalno izrađuje spisak opasnih tačaka i pravi mapu puta od kuće do škole.

Navodi primjere upravljanja otpadom:

Opisuje upotrebu uređaja i sredstava za gašenje požara.

Samostalno izrađuje uređaje za jednostavno pročišćavanje vode, praktično izrađuje modele kante za smeće, kontejnera, kućice za ptice, makete ekološkog parka itd.

Opisuje stare zanate.

Navodi primjere građevinske i kulturne baštine u našoj zemlji, uspoređuje je sa drugim susjednim zemljama, navodi njihove sličnosti i razlike.

Istražuje zanatske radove, priprema kratku prezentaciju na osnovu prikupljenih informacija.

Курикулум пророка

Исходима се лоше пише, велики број њих ће бити нереализован, изостављен, занемарен. Биће ту и лажних извјештаја о реализацији, лажних извјештаја по питању опремљености кабинета, лажних стручних усавршавања, лажних набавки алата, материјала, намјештаја..., а лагаће сви редом. Лагаће наставници, секретари, педагози и рачуновође, а директори свјесно или несвјесно, као и досад, лагаће највише. Трећи пут у овој школској години типкам извјештај о реализацији курикулума, с тим да се овај извјештај односи на 7. разред и за 2024/2025. школску годину. Школску годину која још није почела, а почиње у недјељу 1. 9. 2024, односно понедјељак.

Извјештај ћу у августу ове године послати некима прије, а некима послије. Неки ће добити дигиталну, а неки аналогну верзију. Неки ће извјештај добити службено, путем протокола, а некима ће бити прослијеђен неслужбеним каналима, путем е-поште, медија и сл., а планирао сам га послати овим редослиједом и на ове адресе: **Редакцији часописа за праведно образовање Школегијум, Школском стручном активу, Одјељенским вијећима седмих разреда (7-1, 7-2 и 7-3)**, а аналогне извјештаје путем протокола шаљем: **Наставничком вијећу школе, директорици школе и Школском одбору**. Послије тога извјештај **курикулум пророка** у електронском облику путује на адресе Министарства и министрице за одгој и образовање, као и на адресе оних који су помагали, помажу и помагаће министрицама и министрима (читај помоћницима), затим на адресу Института за развој пропасти образовања и запосленика те установе. Ово није све, извјештај **курикулум пророка** добиће и премијер, чланови Владе Кантона Сарајево, заступници у Скупштини КС, начелник Општине Центар, градоначелница Сарајева..., а потајно се надам и да ће бити објављен. Не желим да вас збуњујем и вјерујте ми да, као и ви, знам да се извјештаји увијек раде на крају, али то је у случају да извјештај пише наставник који реализује наставу. Али ако је у питању **наставник пророк**, онда је ситуација обрнута – прво се припреми извјештај, затим план, и на крају слиједи реализација пророчанства за предметни курикулум. У јуну ове године сам од 74 исхода у потпуности реализовао 19 за предметни курикулум техничке културе у шестом разреду, док сам седам исхода реализовао дјелимично, а то значи да је тек 1/3 реализована. Осим што ће се ситуација у шестом разреду поновити и у 2024/2025.

школској години, у седмом разреду ће први пут настава бити реализована по курикулуму и предвиђам да ће ситуација бити *мало боља*. Од укупно 93 исхода планирам реализацију 36 или 38,71%, односно од 13 дугорочних исхода предвиђам да ћу реализовати четири или 30,76%, од 18 средњорочних ћу реализовати два или 11,11% и од 62 краткорочна ћу реализовати 30 или 51,61%, а о којим исходима се конкретно ради можете пронаћи на крају текста.*

Нагласићу да је планом предвиђено да у току школске године ђаци седмих разреда на часове техничке културе, који се реализују у кабинету или школској радионици (ако постоји), дођу укупно **18 пута**, а сваки долазак реализује се са по два школска часа (блок-сат), осим првог. Значи: 17 долазака по 90 минута + један долазак у трајању од 45 минута; осим што треба реализовати планирана 93 исхода, наставник треба сваког ученика усмено испитати четири пута (минимално) у току школске године, а испитивање опет не може трајати краће од пет и дуже од 15 минута. Наставник такође треба реализовати двије писмене провјере у току школске године путем ЗОТ-а које су курикулумом предвиђене, али за чију припрему, преглед и исправку је додијељено 0 сати, 0 минута и 0 секунди овим новим Стандардима⁵². Даље, наставник треба закључити оцјене, реализовати практичне радове, а то је опет посебна прича...

Одјељење се дијели на групе због реализације практичних радова, којих би требало бити око 70% од укупног фонда сати (35 их је на располагању за школску годину), а о овоме сам писао и написао:

Метода практичних радова је разлог за подјелу одјељења на групе, а ми наставници (моје колеге *и ја*) о томе просвјетно-шарлатански шутимо и уживамо у раду са пола одјељења **због практичних радова, али без практичних радова...**⁵³

Кад су у питању практични радови, ситуација у седмом разреду је слична оној претходној из шестог, а изгледа овако: од укупно 93 исхода 11 их се односи на практичне радове. Имајући у виду да се подјела одјељења на групе врши због практичних радова, можемо закључити да за 11 исхода који се реализују кроз практичне радове треба одвојити 70% времена, а без алата, без материјала, често у неадекватној просторији... то представља право мучење.

52 <https://propisi.ks.gov.ba/sites/propisi.ks.gov.ba/files/30-18.pdf>

53 Види поглавље Dualna lobotomija “no limit”.

За реализацију 82 исхода који се односе на теоретски дио и вјежбе остаје на располагању 30% од укупног времена. Понављам да 90% школа Кантона Сарајево не задовољава ни минимум кад је у питању опремљеност кабинета потребним алатима, машинама и материјалима, што је предвиђено Педагошким стандардима⁵⁴.

Опет постављам исто питање колегама: Да ли ће бити реализовани исходи учења за предметни курикулум техничке културе у седмом разреду? Надам се да ће колеге овог пута рећи истину. Подсјећам и наглашавам да живимо у држави вјерника (бар се тако изјашњавамо), а вјерници, било да су исламске, католичке, православне или неке друге вјероисповијести, не смију *лагати*, то вјера строго забрањује.

За крај ћу само нагласити: не проричем гледајући у кашике, звијезде, дланове и рукавице, грах итд. Проричем јер сам гледао и гледам у кабинету, ормаре, плакаре, радне столове и подесиве столице, гледам у пиле, турпије, маказе за лим, помична мјерила, гледам у чекиће, како дрвене тако и металне, а понекад и у пластичне, гледам и у роботе и роботске руке, тачкаше, сјекаче, урезнице, нарезнице, пробојце, итд. И на основу оног што видим и што сам сам видио (написао сам некад на страницама 39–44)⁵⁵ предвиђам да судбина исхода учења за предметни курикулум техничке културе у седмом разреду није извјесна. Исходима се лоше пише, велики број њих ће бити нереализован, изостављен, занемарен. Биће ту и лажних извјештаја о реализацији, лажних извјештаја о опремљености кабинета, лажних стручних усавшавања, лажних набавки алата, материјала, намјештаја... а лагаће сви редом. Лагаће наставници, секретари, педагози и рачуновође, а директори свјесно или несвјесно, као и досад, лагаће највише.

* Све што је прекрижено неће бити реализовано.

Исходи учења за предметни курикулум техничке културе (7. разред)⁵⁶
Од 13 дугорочних исхода учења неће бити реализовано девет или 69,24%.

ТИТ 111 Анализира материјале по својствима и намјени.

ТИТ 112 Процјењује могућност примјене материјала у производњи и свакодневном животу.

54 <https://propisi.ks.gov.ba/sites/propisi.ks.gov.ba/files/30-18.pdf>

55 <https://drive.google.com/file/d/0BwsrO3bUZw41bzZJTUIQcHBzWDg/view?resourcekey=0-sR-Oy8GbNC2w-04CZRkp7Q>

56 https://kurikulum.ks.gov.ba/bs/elementi?jezik=bs&predmet=Tehni%C4%8Dka%20kultura%20i%20Osнове%20tehнике&element=pk4_ishodi_ucenja

ТИТ 122 Користи се прибором, алатом и машинама у производњи и свакодневном животу:

ТИТ 131 Познаје и примјењује правила техничког цртања:

ТИТ 132 Самостално или тимски развија осмишљену идеју у техничку документацију за израду производа:

ТИТ 133 Оцјењује значај и вриједност производа на тржишту:

ТИТ 141 Планира и уређује радно мјесто.

ТИТ 142 Израђује и склапа различите моделе, самостално или према техничкој документацији.

ТИТ 143 Правилно и сигурно рукује материјалима и средствима за рад:

ТИТ 151 Анализира врсте саобраћаја и саобраћајних средстава.

ТИТ 221 Анализира улогу савремене технологије у друштву:

ТИТ 223 Примјењује савремене технологије:

ТИТ 241 Процјењује утицај техничког и технолошког развоја на околиш и здравље људи:

Од 18 средњорочних исхода учења неће бити реализовано 16 или 88,89%.

А.7.1 Интерпретира машински технички цртеж и прави своју техничку документацију.

А.7.2 Користи правилан начин котирања машинског цртежа.

А.7.3. Интерпретира и црта различите врсте техничких цртежа.

А.7.4 Користи мјерило за цртање техничког цртежа.

А.7.5 Самостално процјењује вриједност производа:

Б.7.1 Евалуира материјале који се користе у машинству:

Б.7.2 Правилно организује радно мјесто.

Б.7.3 Планира радне операције за израду практичног рада:

Б.7.4 Правилно и сигурно рукује алатима и материјалима за рад:

Б.7.5 Користи алат и машине за обраду метала.

Б.7.6 Описује основне елементе машина.

Б.7.7 Анализира основе роботике:

Ц.7.1 Користи материјал економично:

Ц.7.2 Доноси одлуке о избору материјала за свој рад на основу особина датих материјала:

Ц.7.3 Критички разматра утицај саобраћаја на технички напредак, али и негативни ефекат који саобраћај има на човјекову околину

Ц.7.4 Анализира основе мотористике и креира једноставне моделе:

Ц.7.5 Помаже очувању околине користећи техничка достигнућа:

Ц.7.6 Анализира послове којима се баве радници у машинској техници:

Од 62 краткорочна исхода учења неће бити реализовано 30 или 48,38%.

Препознаје елементе машинског техничког цртежа.

Црта технички цртеж који је базиран на његовој замисли.

Набраја разлике између машинског и грађевинског техничког цртежа.

Објашњава зашто је котирање потребно на техничком цртежу.

Самостално котира предмете неправилног облика, са шупљинама унутар предмета (котирање кружнице)

Примјењује редно, паралелно, симетрично и комбиновано котирање у складу са задатим предметима котирања.

Црта ортогоналну пројекцију предмета.

Црта или скицира предмет у аксонометријској пројекцији.

На основу аксонометријске пројекције цртежа неког предмета црта ортогоналну пројекцију и обрнуто.

Препознаје врсте мјерила и може да на основу мјерила да стварне димензије објекта.

Самостално црта предмет у заданом мјерилу.

Самостално бира мјерило за предмет који жели да прикаже.

Предмете из једног мјерила самостално црта у другом мјерилу које је повољније за приказ тог елемента.

Вреднује свој рад са естетског и економског аспекта.

Вреднује рад других и аргументује своју оцјену.

Користи повратне информације добијене вредновањем или самовредновањем, ради унапређивања сопственог производа.

Набраја материјале који се користе у машинству.

Разврстава материјале који се користе у машинству у групе.

Описује особине материјала у машинству.

Бира материјал који својим својствима најбоље одговара заданом или одабраном практичном раду.

Објашњава зашто је организација радног мјеста важна.

Правилно поставља технички цртеж, прибор и материјал на радно мјесто.

Набраја радне операције при обради метала.

Сортира радне операције од идеје до реализације.

Прилагођава редослијед и одабир радних операција при обради метала практичном раду којег ради.

Бира одговарајући алат за израду практичног рада на основу планираних радних операција.

Набраја мјере хигијенско-техничке заштите

Користи адекватна средства ХТЗ да би одржао задовољавајући ниво сигурности на раду:

Препознаје алат и машине за обраду метала.

Сортира алат према намјени (за опртавање, резање, бушење, брушење итд.):

Правилно користи алат и машине за обраду метала поштујући мјере ХТЗ-а.

Дефинише појам *основни елементи машина*.

Сортира елементе машина у групе.

Даје примјер гдје се који елементи машина користи.

Препознаје и користи елементе за спајање (раздвојива и нераздвојива веза).

У току израде практичног рада ученик правилно користи потребне елементе машина.

Дефинише појмове роботике и робота.

Сортира роботе према врсти и намјени.

Објашњава основне елементе роботског склопа и њихову улогу.

Разликује врсте кретања код робота.

Анализира разлике између врста робота, базиране на погону који користе.

При преносу цртежа на материјал ученик води рачуна да рационално користи материјал.

Рециклира материјал који се може користити:

Ученик за свој практичан рад користи старе материјале (реутализација):

Истражује особине различитих материјала:

Бира материјал за практичан рад на основу особина материјала до којих је дошао истраживањем.

Води рачуна о еколошкој прихватљивости материјала када бира материјал за рад

Дефинише шта је то саобраћај.

Разврстава пријевозна средства према врсти саобраћаја.

Образлаже начин употребе горива и мазива на начин који ће бити мање негативан за околину.

Износи идеје за смањење емисије издувних гасова из аутомобила:

Анализира предности и недостатке повећане употребе електричних возила.

Набраја различите врсте мотора са унутрашњим сагоријевањем (СУС).

Описује историјски развој погонске машине

Препознаје основне дијелове мотора СУС.

Прави једноставан модел отто/дизел мотор:

Анализира рад четвортактних мотора и објашњава сваки такт – шта је улога којег дијела у мотору и шта се у сваком такту дешава.

Препознаје сувремене изазове који се односе на загађеност околица (загађен зрак или вода и сл.).

~~Ученик на основу свог запажања прави једноставне моделе пречистача или уређај за мјерење загађености зрака.~~

Ученик може набројати називе и врсту послова којима се баве људи у машинству.

Описује чиме се бави свако од занимања у машинству.

Анализира занимања у машинској техници и пореди са својим афинитетима.

Непротоколисану електронску пошта планирам упутити и на ове адресе:

mo@mo.ks.gov.ba; naida.hota-muminovic@vlada.ks.gov.ba; velickovic.ba@gmail.com; nihada.colic@mo.ks.gov.ba; vahid.mulic@mo.ks.gov.ba; fikret.lukac@mo.ks.gov.ba; mirela.serdarevic@mo.ks.gov.ba; edina.pasic@mo.ks.gov.ba; arnela.tresnjo@mo.ks.gov.ba; nermana.sehovic@mo.ks.gov.ba; zlata.bosnic@mo.ks.gov.ba; emil.hodzic@mo.ks.gov.ba; enida.vehabovic@mo.ks.gov.ba; dzejna.huric@mo.ks.gov.ba; elma.kico@mo.ks.gov.ba; melisa.mizdrak@mo.ks.gov.ba; indira.meskovic@mo.ks.gov.ba; ezudin.kurtovic@mo.ks.gov.ba; burim.adzanel@emo.ks.gov.ba; azra.koldzo@vlada.ks.gov.ba; dalila.zecic@vlada.ks.gov.ba; minela.radmilovic@vlada.ks.gov.ba; ssv@vlada.ks.gov.ba; sekretar@vlada.ks.gov.ba; sp@vlada.ks.gov.ba; press@vlada.ks.gov.ba; nenad.marilovic@vlada.ks.gov.ba; mediha.zugic@vlada.ks.gov.ba; amila.zatar@vlada.ks.gov.ba; premijer@vlada.ks.gov.ba; premijer@vlada.ks.gov.ba; lejla.dizdarevic@centar.ba; elma.sultanica@centar.ba; jasminka.fazlic@centar.baku

Арена за трговину радничким интересима

Једини задатак који су синдикални лидери озбиљно схватили и реализовали био је да уз помоћ послодаваца и законодаваца осигурају своје вјечно трајање на лидерској позицији у синдикату (или евентуално замијене ту позицију за директорску, што је све чешћи случај у основним школама Кантона Сарајево). Због тога неке синдикалне лидере гледамо 20 и више година у арени у којој се наводно води битка између синдиката и послодаваца, а уствари то није арена, већ пијаца у којој лидери синдиката трампе колективне интересе и права радника за остваривање личних интереса и права.

На адресе образовних синдиката, а на руке Саудина Сивре и Адмира Шувалића 22. 7. 2024. године стигао је протоколисани допис (Информација и позив за учествовање)⁵⁷ бр. 11-07/01-0237282/24 у којем се, између осталог, обавјештавају о обавезама Министарства које су проишле из новог Закона о одгоју и образовању у основној и средњој школи, који је објављен у Службеним новинама Кантона Сарајево, број 27/24 од 11. 7. 2024. године. Пошто Министарство има обавезу да доноси подзаконске акте, мора и да их усклађује са Законом. Доношењем овог закона дошло је до наглог повећања обима послова запосленика Министарства, министрице, запосленика и директорице Института за развој предуниверзитетског образовања.

О чему се ради?

Министрица са сарадницима због промјене Закона мора донијети 41 подзаконски акт до почетка школске године. Пуно је тих подзаконских аката и треба то све ускладити, одмјерити, опипкати и отипкати. Пуно је то фуснота и фушнота⁵⁸ и баш зато што их је пуно, неко одлучи да помогне, те тај неко посао подијели у двије етапе:

Прва етапа до почетка нове школске⁵⁹ године, тако написаше, и друга етапа у периоду након почетка нове школске године и у току школске – и то су написали.

У првој етапи треба донијети 14 прописа⁶⁰, односно правилник – 11 комада и пропис – 3 комада, а у другој етапи 27 прописа, односно правилник – 14 комада, пропис – 7 комада, оквирни план – 2 комада,

57 https://drive.google.com/file/d/1jo6MiCHi6_7VMbxt1YkQdeE3NMCQk9ox/view

58 Види поглавље Fušnote

59 https://drive.google.com/file/d/1jo6MiCHi6_7VMbxt1YkQdeE3NMCQk9ox/view

60 исто

јединствени програм – 1 комад, програм – 2 комада, педагошке стандарде – 1 комад, и на крају наставни план и програм – 1 комад.

Без обзира на то што је у питању 41 подзаконски акт (пропис), сигуран сам да за израду има довољно времена и у првој и у другој етапи, јер су рокови почетак нове, период након почетка и у току школске. Нигдје није наглашено које школске (читај школске) године. Можда је у питању почетак нове школске 2124/2125. или можда чак 3124/3125. године, тако да је вријеме обезбијеђено и има га више него што је потребно.

На крају овог дописа из Министарства за одгој и образовање моле господина Саудина Сивру и Адмира Шувалића да се приједлози и сугестије доставе, уколико их има. Ова молба је уствари покриће за евентуално негодовање синдиката на једнострано донесене подзаконске акте, што би се можда могло десити. Тако да ће опет из Министарства на та негодовања, ако их буде, одговорити оном познатом реченицом: Позивали смо Вас и нудили Вам да се укључите, а Ви нисте жељели, могли, хтјели, знали, а можда сте чак и одмарали (као и увијек).

Ово није крај данашње колумне, јер се враћам на почетак овог документа⁶¹ у чијем уводном дијелу је написано:

Министарство за одгој и образовање Кантона Сарајево ће укључити представнике синдиката у све радне групе/комисије које буде формирало у складу са Законом о вијећу запосленика (Службене новине Федерације БиХ, број: 38/04), Колективним уговором за...

Министарство у комисије укључује представнике синдиката у складу са Законом о вијећу запосленика⁶², али зашто не укључи чланове вијећа запосленика – питање је сад. Зато што синдикат у договору са послодавцима и законодавцима није дозволио њихово формирање.

Зашто послодавци не би дозволили формирање вијећа запосленика? Зато што је то трошак и обавеза за послодавца. Трошак је зато што послодавац плаћа чланове вијећа запосленика (члан 33⁶³), а обавеза је зато што послодавац по наведеном Закону мора информисати вијеће запосленика (члан 22⁶⁴), тражити сагласност од вијећа запосленика (члан 26⁶⁵), консултирати вијеће запосленика (члан 23⁶⁶), док синдикат све то надзире и будно прати...

61 https://drive.google.com/file/d/1jo6MiCHi6_7VMbxt1YkQdeE3NMCQk9ox/view

62 https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/zakon_o_vijecu_uposlenika_FBiH.pdf

63 исто

64 исто

65 https://advokat-prnjavorac.com/zakoni/zakon_o_vijecu_uposlenika_FBiH.pdf

66 исто

Зашто синдикат не би дозволио формирање вијећа запосленика? Зато што је чланове синдиката неко убиједио да мисле како је то боље, једноставније, лакше и јефтиније.

Неформирањем вијећа запосленика синдикат је преузео послове тог вијећа, постао је презапослен, најважнији и једини фактор у заштити права и интереса радника, односно постао је трговац који има монопол над прометом робе, а роба су интереси и права радника. Тим чином синдикат је послодавцима и законодавцима олакшао јер је остао сам да штити интересе, права, бори се, преговара, протестује, организује, ради све и свашта, а уствари не ради квалитетно ништа и започете послове не завршава до краја, већ их одлаже до даљњег, увијек. Синдикални лидери су постали важне и једине фаце на челу незадовољних радника, а што је незадовољство радника било веће, цијена продатих душа синдикалних лидера је расла. Једини задатак који су озбиљно схватили и реализовали био је да уз помоћ послодаваца и законодаваца осигурају своје вјечно трајање на лидерској позицији у синдикату (или евентуално замијене ту позицију за директорску, што је све чешћи случај у основним школама Кантона Сарајево). Због тога неке синдикалне лидере гледамо 20 и више година у арени у којој се наводно води битка између синдиката и послодаваца, а уствари то није арена, већ пијаца у којој лидери синдиката трампе колективне интересе и права радника за остваривање личних интереса и права. Трампа интереса оних који омогућавају екстра зараде и синдикалцима и послодавцима и законодавцима и иним босанским беспосличарима добро распоређеним на неком од нивоа управе.

Честити, вриједни, одговорни и поштени радници самовољно су напустили синдикат и побјегли са попришта наводних сукоба синдиката и послодаваца уз пристрасно посредовање законодаваца. Отишли су чланови из синдиката на све стране свијета, док наводно бунтовне синдикалне лидере повремено изнесу из неке просторије под пратњом будног ока и још будније камере сниматеља неког *независног* медија. То изношење је обично ударна вијест, коју сви *независни* ентитетски медији пренесу и ту се представа за бх. јавност завршава. Највећи борци за интересе и права радника остају у арени да тргују туђим интересима и правима. Наводно представљају друге и боре се за њих, а у стварности врше најједноставнији облик трговине, робну размјену (трампу). Робе су овај пут права и интереси обесправљених радника. Синдикални лидери на пијаци нуде пуно појединачних права и интереса беспомоћних и незаштићених радника мале вриједности за мало

личних интереса велике вриједности и истих таквих права, личних, повлаштених, недодирљивих, незамјењивих синдикалних лидера. Синдикалци се у име других боре за свој рачун, лични интерес и своја ничим заслужена права.

Слоган *Јер ти си синдикат* могао би се замијенити слоганом *Навалите, послодавци, још мало па нестало*. А нестало је и интереса радника и права радника и радника, остали су само послодавци и синдикалци. И једни и други су умишљени трговци који мисле да су добри у свом послу, а уз то су корумпирани и велики су нерадници. Држава која има овакве социјалне партнере не треба веће непријатеље, то је довољно. Сретна је и власт и држава, сретни су и послодавци и радници који их немају овакве, али ми смо имали срећу да нас западне ова несрећа у облику синдикалних лидера. Да ли је то случајно, или можда боље нисмо ни заслужили?

Лаж се законом не кажњава, треба се опорезовати!

Ових неколико дана сам читао **нови** Закон о одгоју и образовању у основној и средњој школи у Кантону Сарајево. Нови да новији не може бити, а при томе још увијек није кориштен. (Кориштење/примјена овог закона почиње од 2. 9. 2024. године.)

Скупштина Кантона Сарајево са Елведином Окерићем на челу је два **половна** закона замијенила овим једним. **Новим**. Добро су трговали, стари закони су из 2017, а већ исте године су неки дијелови мијењани; затим слиједе измјене дијелова у 2019, 2020. и 2021. години. Све у свему, пуно измијењених дијелова је отежавало кориштење, тако да је замјена старо за ново добро дошла свима, како законима тако и корисницима.

Квалитет новог закона није могуће утврдити само његовим читањем, већ је потребно урадити анализу, а она коју сам радио изгледа овако: Закон је донесен 9. 7. 2024. године на 16. Радној сједници Скупштине Кантона Сарајево.

Нови закон има 35 страница, а потписао га је Елведин Окерић. Има 22 поглавља, 141 члан, 693 става, 3976 редова, 27.166 ријечи и 184.957 карактера са размацама, а без размака их је 157.830, око 1000 реченица...

Стари закони су у збиру имали 56 страница, 41 поглавље, 304 члана... Ако упоредимо бројеве који се односе на нови и старе законе, уочавамо одређена смањења, односно **новим законом се остварују уштеде**. Прво, смањен је број закона, а затим је и мање страница, мање је поглавља, мање је реченица, чланова, ставова, редова, ријечи, мање карактера...

Очигледна је уштеда свега наведеног, с тим да треба нагласити да је евидентна и уштеда времена потребног за читање и анализу.

Шта је законодавцу важно и ко је законодавцу важан показао је трошењем, а како је и на шта трошио чланове, реченице, ријечи, редове и карактере кад је у питању нови закон приказаћу кроз неколико примјера:

Највише ријечи (3628 од укупно потрошених 27.166), **највише карактера** (21.323 од укупно потрошених 157.830), али не и највише чланова (12 од 141) законодавац је потрошио на поглавље 14 које носи назив **Органи управљања и руковођења и стручни органи**.

Најмање чланова (1 од 141), најмање ријечи (100 од укупно 27.166) и најмање карактера (576 од укупно 157.830) законодавац је потрошио на поглавље 16 које носи назив **Синдикат**.

Законодавац је нагласио шта је важно, а шта неважно у процесу пре-дуниверзитетског одгоја и образовања, а да ли је корисницима овог закона то јасно, остаје да се види. Како је законодавац потрошио више од 140 чланова, нешто мање од 27.000 ријечи и готово 160.000 карактера приказао сам у табели.

Табела 8						
	ПОГЛАВЉЈЕ/ГЛАВА	ЧЛАН	РИЈЕЧИ	КАРАКТЕРИ	Просјећан број карактера у ријечима поглавља	Просјећан број ријечи по члану поглавља
1	ОСНОВНЕ ОДРЕДБЕ	10	2964	18134	6,12	296,40
2	ОСНИВАЊЕ И ПРЕСТАНАК РАДА ШКОЛЕ	9	1546	8566	5,54	171,78
3	ОПЇ А К Т И ШКОЛЕ	2	178	985	5,53	89,00
4	ВРСТЕ, ТРАЈАЊЕ, МРЕЖА И ЗАЈЕДНИЦА ШКОЛА	5	1103	5981	5,42	220,60
5	КУРИКУЛУМ, НРПП, ГРР И ОСТАЛИ ОБЛИЦИ РАДА	17	2225	13655	6,14	130,88
6	ОРГАНИЗАЦИЈА РАДА ШКОЛЕ	4	1133	6223	5,49	283,25
7	ДОКУМЕНТАЦИЈА И ЕВИДЕНЦИЈА	11	1532	9159	5,98	139,27
8	САМОВРЕДНОВАЊЕ, ВАНЈСКО ВРЕДНОВАЊЕ, ЕКСТЕРНА...	3	337	2152	6,39	112,33
9	УЧЕНИЦИ	17	3463	19363	5,59	203,71
10	УЧЕНИЦИ СА ТЕШКОЋАМА И УЧЕНИЦИ СА ИΝΑΙΔΙΤΕΤΟМ	6	1127	7021	6,23	187,83
11	ПРАЇЕНЈЕ, ВРЕДНОВАЊЕ И ОЦЈЕНЈИВАЊЕ УЧЕНИКА	8	1549	8963	5,79	193,63
12	СТИМУЛАТИВНЕ И ОДГОЈНО ДИСЦИПЛИНСКЕ МЈЕРЕ	3	819	4776	5,83	273,00
13	РАДНИЦИ ШКОЛЕ	10	1841	10771	5,85	184,10
14	ОРГАНИ УПРАВЉАЊА И РУКОВОЂЕЊА И СТРУЧНИ ОРГАНИ	12	3628	21323	5,88	302,33
15	ПРАВА И ОБАВЕЗЕ РОДИТЕЉА	2	434	2527	5,82	217,00
16	СИНДИКАТ	1	100	576	5,76	100,00
17	ДОМ УЧЕНИКА	6	411	2368	5,76	68,50
18	ФИНАНСИРАЊЕ ШКОЛЕ	4	691	4159	6,02	172,75
19	НАДЗОР	1	190	1069	5,63	190,00
20	ПОТРЕБЕ И ИНТЕРЕСИ КАНТОНА	1	186	1109	5,96	186,00
21	КАЗНЕНЕ ОДРЕДБЕ	1	666	3238	4,86	666,00
22	ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ	8	861	4751	5,52	107,63
			26984			

Интересантно је и које врсте ријечи је законодавац најчешће користио. Везник *и* је кориштен 1.438 пута, *а* је кориштено 88 пута, *ако* 25 пута, *или* 178 пута...

Скраћеница *БиХ* је кориштена 26 пута, *бос-* (босански, босанскохерцеговачки) је кориштено 18 пута, *Федер-* (Федерација, федерални) је кориштено 13 пута, док је именица *Кантон*, написана великим почетним словом, кориштена 80 пута, и још неколико пута написана је малим словом.

Законодавац је на основу потрошених ријечи био јасан по питању важности и значаја Кантона, Државе и Федерације, само да то схвате и ученици.

Кад су у питању ријечи *родитељ*, *радник* и *директор*, написане малим или великим почетним словом, ситуација је сљедећа: ријеч *радник* написана је 69 пута, а великим почетним словом кориштена је шест пута. Ријеч *родитељ* (малим словом) кориштена је 94 пута, а *Родитељ* девет пута. Кад је у питању *директор*, избројано је 140 понављања, а *Директор* се понавља 14 пута.

Директор и *директор* **154 пута**, *Родитељ* и *родитељ* **103 пута**, *Радник* и *радник* **75 пута**, а у Кантону је око 100 директора основних и средњих школа, око 50.000 ђака (око 100.000 родитеља) и око 5000 радника у основним и средњим школама. Ко је у овом случају законодавцу важан? Како је кориштено осталих 60 ријечи или коријенских основа које се понављају 12.134 пута и чине 44,97% новог закона приказао сам у табели.

Табела 9																
škol	1010	god	182	srednj	113	u	918	s	70	se	459	roditelj	94	mjere	39	
učen	564	odgoj	172	odbor	103	za	370	uz	63	je	242	osnovn	93	mjera	33	
nastav	429	sklad	167	dan	97	na	362	do	60	ne	84	kanton	85	BiH	26	
član	422	struč	145	i	1435	iz	322	po	53	će	77	odjel	76	jezik	22	
obraz	279	direktor	140	ili	178	sa	282	pri	7	su	71	radnik	69	bos	18	
zakon	215	plan	120	a	88	o	233	da	117	koj	485	sarajev	56	kurik	17	
program	205	organ	118	ako	25	od	209	kao	104	ovog	279	stand	55	herc	16	
stav	188	razred	117									norma	43	Feder	13	
	3312		1161		2039		2696		474		1697		571		184	12134

Бићу слободан да закључим да су у установама предуниверзитетског образовања најважнији **директори и органи управљања и руковођења... и Кантон**. Школе постоје због њих и због њих се оснивају, због њих се доносе закони и на њих се троши највише чланова, ријечи, линија, редова, карактера...

Владајуће странке се боре за ове позиције и то им је најважније у комплетном систему предуниверзитетског одгоја и образовања у којем ученици не уче, већ студирају, радници извјештавају да реализују, а не реализују, и оно што је најважније – све то је било у складу са старим законима и биће у складу са новим Законом од 1. 9. 2024. године.

Закон који регулише ову област предвидио је казну за оне који нешто не реализују, али није предвидио казну за лажно извјештавање, и сви су већ давно схватили да је битно извјестити да је све реализовано

па и ако није, јер у казним одредбама је предвиђена казна за нереализацију, али није за лажно извјештавање. Можда би само требали размислити о опорезивању лажи, какав би то био прилив новца у све буџете.

Лаж није кажњива и не опорезује се, па је због тога у свим школама, и основним и средњим, све реализовано, тако пише у извјештајима, али добро је...

Тек сад схватам зашто су Грци некад давно школу сматрали доколицом (на старогрчком школа је *доколица*). Само се поставља питање ко сад у школи доколичари: ученици, радници, директори или сви наведени.

Суперишка исходи

Ко може објаснити, а ко жели преузети одговорност за срамотни *Наставни план и програм са дефинисаним исходима учења за предмет Техничка култура и основе технике?*

Дана 29. 8. 2024. године објављени су предметни курикулуми на линку Предметни курикулуми⁶⁷, а иза линка се крије 40 докумената који имају заједнички назив: *Предметни курикулум за предмет...* Четрдесет предметних курикулума за наставне предмете од арапског језика преко филозофије са логиком и вјеронаука, па све до примијењене и обичне информатике.

Најмање страница, њих 11, има Предметни курикулум за предмет Природа, а највише Предметни курикулум за предмет Физика⁶⁸ – 184 за седам година подучавања (ако изузмемо Б/Х/С језик и књижевност са 252 странице).

Тражио сам Предметни курикулум за предмет Техничка култура, али га нисам нашао, нема линка. Провјерим опет, и опет ништа. Шта да радим? Одлучио сам погледати предметни курикулум за предмет Техничка култура и основе технике, ваљда послужи. И послужио је. Ево приче о томе.

Документ који се налази на линку⁶⁹ (7. по реду изнад *важећи*, читајући од дна странице према горе) носи назив Предметни курикулум за **предмет**, а онда је написан назив Техничка култура и основе технике (такав се не изучава, не постоји, нема га...)

То није предмет, то су **предмети**.

Прочитам наслов неколико пута и сјетим се гдје сам. Сарајево, Кантон Сарајево, Федерација, Босна и Херцеговина, бал и кан. Шта да радим; кликнем на линк⁷⁰ и отворим документ, а тамо – одмор за очи. Кантон Сарајево, Министарство, Институт – исписано и ћирилицом и латиницом, на сва три домаћа језика, плус енглески. Ту су и логои кантона и института, а све лијепо уоквирено и пастелним бојама украшено. Кажем вам, одмор за очи. Мало скролам и појави се наслов

67 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planovip-r-e-d-m-e-t-n-i-k-u-r-i-k-u-l-u-m-i>

68 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Fizika.pdf>

69 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planovip-r-e-d-m-e-t-n-i-k-u-r-i-k-u-l-u-m-i>

70 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Tehni%C4%8Dka%20kultura%20i%20Osnove%20tehnike%20%281%29.pdf>

**Техничка култура и
Основе технике
Наставни план и програм
са дефинисаним исходима учења**

Прочитам садржај, провјерим да ли је линкован на наслове (разочарам се) и почнем читати. Послије описивања предмета на страници 2 схватим да се ради о два наставна предмета, а послије упознавања са циљевима учења и поучавања са странице 3⁷¹, на које раније нисам обраћао пажњу, схватим да треба да радим у **развоју**, на развоју развијања **развоја**. А да бисте схватили о чему се ради, ја ћу копирати и залијепити тај дио. И ево га, уживајте у читању (нема пуно):

Развити особине важне за учење и примјену науке и технике као што су тачност и прецизност.

Развијање интереса за техничке науке и њихову примјену.

Развијање свијести о утицају развоја технологија на друштвени развој, што укључује развијање критичког става о утицају развоја технологија на друштвени развој.

Развијање вјештина планирања и извођења практичног рада, моделирања, те праћења и могуће примјене нових трендова и достигнућа у техници.

Развијање свијести о утицају развоја технологија на друштвени развој, што укључује развијање критичког става о утицају развоја технологија на друштвени развој.

Сад кад сам сазнао циљ, лакше ћу се носити са исходима, јер моје колеге и ја уствари не требамо подучавати, обучавати, објашњавати, показивати, демонстрирати, па ни учити и усавршавати... Ми требамо код ученика само *развијати*, а ако не *развијемо*, извијестит ћемо да други нису *то нешто* реализовали, па ми нисмо могли *то нешто* развити. **Суперишка.**

У том инсистирању на развијању нестала су у седмом разреду три од укупно 13 дугорочних исхода (Т.И.Т. 221, Т.И.Т. 223 И Т.И.Т. 241). Такођер, у истом разреду, три од 18, с тим да је већина од тих 15 средњорочних, колико их је остало, измијењена. Краткорочни су готово преполовљени, од 62 остала су 42, а и међу та 42 опет је већина измијењена. Одлучио сам да јавно замолим за помоћ ауторе, оне који су до сада писали, преписивали, потписивали и наплаћивали исходе, да нам помогну у тражењу несталих исхода:

71 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Tehni%C4%8Dka%20kultura%20i%20Osnove%20tehnike%20%281%29.pdf>

Чланови радне групе која је израдила Заједничку језгру наставних планова и програма дефинирану исходима учења за технику и информационе технологије, на федералном нивоу:

1. мр. sc. Марија Налетилић
2. Стојан Љоље
3. Марин Гарић
4. Зорица Бруцк
5. Адис Пирија
6. мр. sc. Иванка Малић
7. Арнела Љево
8. Јосип Војнић
9. Мате Ђук
10. мр. sc. Сивро Алмир
11. мр. sc. Сенад Хаурдић
13. Саит Мујановић
14. Катица Доминковић
15. Александра Станковић
16. Силвија Ђорић Џидић
17. мр. sc. Нијад Салиховић
18. Адин Бегић
19. Радмила Лауш
20. Милица Пехар

Све њихове исходе су преписали, нешто дописали и наплатили чланови радне групе која је израдила предметни курикулум са исходима учења за Техничку културу и основе технике у Кантону Сарајево – па су и они као ко’аутори позвани да помогну у тражењу:

1. Александра Јунузовић, координаторица Стручног тима техничка култура и основе технике – ЈУ ОШ *Ћамил Сијарић*
2. Един Ђедовић, водитељ Стручног тима техничка култура и основе технике – ЈУ ОШ *Осман Накаш*
3. Лејла Кафеџић, координаторица Стручног тима техничка култура и основе технике – Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву
4. Сафет Велић, члан Стручног тима техничка култура и основе технике – Педагошки факултет Универзитета у Сарајеву
5. Вахид Окић, члан Стручног тима техничка култура и основе технике – ЈУ ОШ *Храсно*
6. Жанета Џумхур, координаторица Стручног тима техничка култура и основе технике – Агенција за предшколско, основно и средње образовање

Молим и очекујем од запосленика Министарства да нам дају неко објашњење које не мора бити ни стручно ни научно. Довољно је било какво.

Такође очекујем да ће се огласити колегице и колеге које су, као и ја, водиле или још увијек воде удружења техничке културе, удружења педагога техничке културе, активе наставника техничке културе – Аида Хамидовић, Ибрахим Дедић, Салко Крижевац, Един Ђедовић, Ибрахим Ђогић, Вахид Окић и др.

Да нам живи, живи израда

Одлуком министрице 29. 8. 2024. објављено је 40 предметних курикулума, међу њима и за предмете – техничка култура и основе технике.

По чему су ови нови, министрице Хоте-Муминовић, другачији од претходних, из времена министрице Зинете Богунић?

У претходним је *циљ* предмета био развити ученичке способности и вјештине планирања и извођења практичног рада, праћења, препознавања и примјену нових трендова и достигнућа у техници, као битних сегмената у животу савременог човјека. Требало је да се ученици подстичу на логичко размишљање и критичко мишљење. У оквиру предмета основи технике и техничка култура тежило се остваривању сљедећих одгојно-образовних циљева:

1. Развијање креативно-продуктивне компетенције у контексту техничког стваралаштва: укључује вјештине планирања и извођења практичног рада, моделирања, те праћење препознавање и примјену нових трендова и достигнућа у техници.
2. Развијање интереса за техничке науке и њихове примјене: укључује развијање занимања за техничке проналаске и различите видове примјена модерне технологије.
3. Развијање свијести о утицају развоја технологија на друштвени развој: укључује развијање критичког мишљења о позитивним и мање позитивним импликацијама развоја технологија.
4. Овладавање методама учења и рада у области техничке културе: укључује процесе планирања рада, имплементирања корака и презентирања продуката рада, те преузимање одговорности за сопствено цјеложивотно учење уз навику кориштења разноврсних извора.

У вријеме прве објаве предметних курикулума кориштен је 21 глагол, од којих се неки понављају више пута, па их је у ствари 13 различитих: изводити, имплементирати, користити, моделирати, овладавати, пратити, преузимати, препознавати, презентирати, учити, примјењивати x 3, планирати x 3, развијати x 5.

А данас?

Инжињери министрице Наиде Хоте-Муминовић смислили су да се у оквиру предмета основи технике и техничка култура тежи остваривању сљедећих одгојно-образовних циљева:

1. Развити особине важне за учење и примјену науке и технике као што су тачност и прецизност.

2. Развијање интереса за техничке науке и њихову примјену.
3. Развијање свијести о утицају развоја технологија на друштвени развој, што укључује развијање критичког става о утицају развоја технологија на друштвени развој.
4. Развијање вјештина планирања и извођења практичног рада, моделирања, те праћења и могуће примјене нових трендова и достигнућа у техници.
5. Примјењивати вјештине израде техничке документације, практичног рада, развијати креативност у осмишљавању изгледа творевина, презентирања продуката рада, те преузимање одговорности за сопствено цјеложивотно учење уз навику кориштења разноврсних извора.

За данас важеће циљеве изучавања предметних курикулума техничке културе и основа технике кориштено је 18 глагола, од којих се, као и у претходном случају, неки понављају више пута, па их је у ствари десет различитих, а ево који су то глаголи:

израдити, изводити, користити, моделирати, планирати, пратити, презентирати, учити x 2, примјењивати x 3, развијати x 6.

Ако сад упоредимо те двије групе глагола, уочавамо да се глаголи изводити, користити, моделирати, пратити, презентирати, учити, примјењивати, планирати, развијати појављују у оба случаја. У другој варијанти појављује се само један нови глагол – израђивати.

У претходној верзији циљеви су представљени с 1052 карактера распоређена у 157 ријечи, док је у актуелној то учињено са 709 карактера разврстаних у 111 ријечи.

Опет је на сцени уштеда: на ријечима, карактерима и глаголима.

Такођер се уштедјело и на ђацима, који у будућности неће: препознати, овладавати, имплементирати и преузимати.

Али ће зато израђивати.

И умјесто критичког *мишљења* развијати – критички *став*.

Одлично.

ГПРШ

Годишњи програм рада и шутње ових дана, почетком 2024/2025. шк. године, доступан је на столу у зборници сваке основне школе у Кантону Сарајево. Припреман је у апсолутној тишини од првог септембра и сад га треба предложити, а затим и усвојити, јер неусвајање не долази у обзир и никад се није десило.

Процедура је јасна и прописана је. Прво у гробној тишини Годишњи програм рада и шутње усвајају ниједи чланови наставничког вијећа, а нетом послије њих, без коментара и опет у тишини, чланови школског одбора. Шутјело се, а и ћути се о овом питању и у Институту, општинама, па и Министарству, овом ресорном, јер, послије усвајања, ови школски програми шутње путују на те адресе и остају тамо да бораве као доказ да се и тамо може и ћутати и **шутати**.

Чуо сам да је неки од духовитих сарајевских директора некад у том документу, између осталог, написао: *Овна печеног на ражњу дајем оном ко ово прочита*. Послије је исти директор питао запосленике школе да ли су прочитали то за што гласају. Добио је потврдан одговор. Затим је питао запосленике општинских служби за образовање. И они су прочитали. Затим запосленике тадашњег Педагошког завода. Прочитали су, рекоше. Из Министарства су тад одговорили да чак имају запосленике који су задужени за читање и анализу годишњих програма рада и шутње. Имам пред очима слику директора који сједи сам и ужива у обилном оброку. Туга.

Да ситуација може бити и другачија показашу на другом примјеру.

У јануару ове године тражио сам од министрице ГПРШ-ове свих школа у било којем облику, аналогном или дигиталном, и нисам их могао добити на увид. У школи у којој радим, кад сам затражио тај документ, било је може, а затим не може. Спомињали су заштиту личних података.

Јуче сам на столу нашао документ који носи назив Годишњи програм рада школе (ГПРШ) за 2024/25. школску годину и... Створила се прилика да то дјело, забрањено за читање, коначно и прочитам. Чак сам имао идеју да урадим и неку кваритметику, али сам брзо одустао, а разлога је више:

1. Документ нема садржај,
2. Странице нису нумерисане (осим једне која има ознаку 6),
3. Документ није увезан,

4. Табеле са **истом ознаком** су на једној страници попуњене, а на некој другој нису,
5. Школа нам је мало нарасла; пардон, проширила се,
6. Назив школе је погрешно написан...

Хтио сам разговарати о овом документу на школском активу наставника математике, техничке културе, информатике и основа технике. Покушао сам допунити дневни ред, али већина је то одбила. Један глас је био за, а остали су били против допуне дневног реда том тачком.

Годишњи програм рада школе треба усвојити и биће као и досад, а једино што ја могу мислити о овом документу који сам нашао на столу у зборници и имао прилику листати и дијагонално читати је:

То је можда још једна од сарајевских шала, слична оној коју сам написао у овом тексту, али овог пута весељак и шаљивџија може бити било ко од запосленика школе. Директорица је у зборницу доставила неуезан, неовјерен, непротокотисан документ који је могао било ко измијенити, да се мало нашали, јер то ионако нико не чита. Можда је и ован споменут, али ја нисам прочитао ту реченицу. Читао сам, како рекох, попрџеко.

Приједлог за оне који припремају ГПРШ:

Аутори овог документа који желе бити сигурни да ово нико неће прочитати нека само ураде ћириличну верзију ГПРШ-а. Вјерујте ми: нико то неће читати од оних који разумију и могу протумачити нацртане табеле и написани текст у њима, од запосленика школе, чланова школског одбора, општинских служби задужених за образовање, Института за развој предуниверзитетског образовања, па све до оних који раде у Министарству за одгој и образовање. Аутори онда у миру могу да се играју са EMIS-ом и контролишу и мене и све нас, шта пишемо и уписујемо, кад то радимо и са које IP-адресе. Какве филмове гледамо, које странице посјећујемо, који портали су нам најдражи, кад смо будни, а кад спавамо... Јер, рекао сам ја вама да је EMIS и алат и оруђе и оружје⁷², и срећа је да имамо Закон о заштити личних података.

72 Види поглавље EMIS је i alat i oruđe i оруђе.

Планишгарење, први детаљ

Почела је школска година 2. септембра 2024. године, а четири седмице после усвајају се или ће у наредних пар дана бити усвојени ГПР са Ш или без Ш, није битно. Битно је да су прошли препреку која се зове заставничко вијеће, које махањем дочекује и испраћа све предложене тачке дневног реда, а које пролазе као болиди на циљној равнини утрке. Тачке које увијек и само кандидује директор/директорица.

Сад кад имамо нове стандарде, усвојен ГПР Ш, треба сачекати да прође рок жалбе од осам дана на рјешења о 40-часовној радној седмици, а онда ћемо гледати позоришне представе, опере и оперете, мало ћемо скијати, мало пливати, мало планинарити, мало галамити и... ето нама јуна. Ко је пропливао, пропливао је, поправног нема. Исто је и са скијањем, планинарењем, хемијом, физиком, математиком, језицима... Да се вратим на 40-часовну, ову нову, урађену по новим правилима (новом Закону, новим Стандардима, новом Колективном уговору...). Она ми је занимљива због неколико детаља, а данас ћу писати о једном од њих.

Први детаљ:

У новим Педагошким стандардима⁷³ који су објављени у *Службеним новинама* 14. марта 2024. године, на страници 85, између осталог, стоји: *Школа скијања у 6. разреду и школа планинарства у 7. разреду улазе у наставну норму наставника тјелесног и здравственог одгоја по један час седмично за свако одјељење за које се она реализује.*

И...

Ништа и, ако је норма наставника 20 часова и ако школа броји по три одјељења за сваки разред, норма наставника тјелесног и здравственог одгоја у том случају је 14 часова, а пише се 40, с тим да тај наставник мора три седмице боравити на планини, скијајући са ученицима шестих разреда и неколико дана планирано шетајући по истој тој или некој другој планини, да не кажем плани-шта-рећи.

Колико је то новца, односно колико то кошта?

Па то је у просјеку девет часова седмично по школи, односно око $\frac{1}{4}$ од оних 40 сати колико сваки наставник мора провести радећи неке од послова који су прописани. Или кад је у питању кантон, то је око 19 наставника x сса 3000 КМ (у бруту) x 12 мјесеци + топли +, +, +.

⁷³ <https://drive.google.com/file/d/1fmJnISytbavaagQnmSshI8cbtXzKMt/view>

Око милион, под условом да се скијање не реализује, једноставно нема снијега (Сладић каже да ће га бити све мање и да се не исплати градити скијалишта испод 2000 метара н/в, а Кавазовић није набавио скије за скијање по трави и блату⁷⁴).

Ако се пак снијег појави и изненади нас у фебруару или марту, онда трошкови скијања основаца расту.

Како, питате се?

Да би наставници тјелесног реализовали скијање и планинарење, остали наставници требају не реализовати своје часове, њих око 25 (мисли се на часове) по одјељењу x 300 одјељења + припреме на нереализоване часове + остали нереализовани послови +, +, +.

Око ½ милиона, и то опет није све.

Да часови у школи не би били реализовани, ученици морају отићи из школе до планине или на планину, а за то треба превоз, а превоз за 6000 ученика може обавити 60 градских аутобуса или 133,33 приградских, а то је за пет дана вожње тамо-овамо за 6000 ученика око 60.000 КМ.

Закључак:

Планирано, а нереализовано скијање ученика шестих разреда кошта око 1.000.000 КМ.

Планирано и реализовано скијање ученика шестих разреда кошта око 1.500.000 КМ.

Било како било, скијање се плаћа – реализовано или не, с тим да кад је нереализовано кошта милион, и јефтиније је од реализованог.

Све у свему, имам осјећај да је скијање основаца увела бахата бирократија како би раскашана аристократија показала смушеној демократији како се остварује врхунска клептократија кроз исход учења *ученици не скијају* за 1.000.000 КМ и ученици уче скијати за 1.500.000 КМ. Милион, милина.

74 <https://www.klix.ba/vijesti/bih/nedim-sladic-ispod-2-000-metara-n-m-sve-je-rizicnije-ulagati-u-zimski-turizam-u-augustu-ide-novi-val-vrucina/240717084>

Плаништавање, такт други

Протиче школска 2024/25. година, ситуација око Годишњег плана рада школе се смирила. Усвојен је и на школском одбору, додуше у непознатом стању, облику и формату. Отпутовао је, путује или ће путовати ускоро на различите адресе, од оне опћинске, преко институтске, па све до адресе нашег Министарства, ако га својим можемо звати. Остаје неколико комада и у школи, али на непознатом мјесту и недоступан за кориштење, контролу и анализу свима осим одабраним, а одабрани су критички нерасположени и знају чувати тајну јавне установе.

И овај пут говорим о 40-часовној радној седмици, овој новој урађеној по новим правилима (новим Стандардима, новом Закону, новом Колективном уговору...), али за наставнике **музичке културе** – што је чин други.

У новим Педагошким стандардима⁷⁵ који су објављени у Службеним новинама 14. марта 2024. године на страници 85 је написано, цитирам: *Наставници музичке културе су за реализацију специфичних облика наставе који се реализују у 8. разреду добили по један час седмично за свако одјељење за које се она реализује и који улазе у наставну норму.*

Који су то специфични облици наставе питао сам неколико колега музичара јер ми то са музиком и око музике није познато. Помогли су, а послије сам то прочитао и у курикулуму за музичку културу у 8. разреду. Ту, између осталог, стоји: *ученици осмих разреда треба да се упознају са појединим вокално-инструменталним и музичко-сценским облицима као што су балет, опера, оперета, ораториј...* А један од исхода наставе музичке културе је и то да ученици упоређују поједине вокално-инструменталне и музичко-сценске облике.

Чуо сам да наставници музичке културе реализују посјете са наставном сврхом и различите врсте радионица у КУД-овима (културно-умјетничким друштвима), затим школама музике, а све то кроз дружење и упознавање са члановима ових група. Одлично је то осмишљено и сматрам да је врло учинковито, али колико то кошта или, прецизније, колико ће коштати написано је на страници 85 педагошких стандарда, док у пракси изгледа овако.

Норма наставника износи 20 часова, а она се умањује за један час по сваком одјељењу 8. разреда. Ако знамо да свака школа има по три

⁷⁵ <https://drive.google.com/file/d/1fmJnISytbavoagQnmSshI8cbrtXzKMt/view>

одјељења 8. разреда у просјеку (а не знамо, јер ми ту информацију не желе уступити, тако да сад имам право нагађати и трудит ћу се да будем коректан) – значи, по три одјељења 8. разреда у 76 регистрованих основних школа – кад то двоје помножимо добијамо износ од 228 часова. 228 часова седмично сви наставници музичке културе у Сарајевском кантону су плаћени за реализацију специфичних облика наставе. То је у преводу 11,4 наставника са пуном нормом х сса 3.000 КМ у бруту (колико у просјеку износи наставничка плаћа) и све то х 12 мјесеци +,+,+ коначан резултат је око 500.000 КМ.

Супер.

Овом износу треба додати цијену улазнице за 6000 ученика. Цијене улазница⁷⁶ се крећу од 8 до 20 КМ за балет, односно од 10 до 20 КМ за оперу, с тим да треба напоменути да све дјечје представе на репертоару Народног позоришта у Сарајеву коштају 5 КМ.

6000 ученика х 5 КМ цијена карте по ученику = 30.000 КМ

На све ово треба додати цијену за превоз ученика до позоришта и назад, а с обзиром да неки ученици могу доћи и пјешке, претпостављам да за ову вожњу без шетње треба око 30.000 КМ.

Кад подвучемо црту и све збројимо, цијена коштања доласка осмаша на адресу Обала Кулина бана 9 и кратког боравка на тој адреси износи око 600.000 КМ са ПДВ-ом, а сваки наредни долазак свих осмаша повећава тај износ за само 100.000 КМ.

Ситница.

Али сад наилазимо на проблеме организационе природе.

Како планирано реализовати и како испунити фонд који је одвојен за сваког наставника, а то је преко 275 часова са припремом који су му плаћени умањењем норме, односно 150 часова без припреме.

Како потрошити тих 150 часова по 45 минута.

Ако наставник за један одлазак у позориште потроши 10 часова (450 минута или 5,5 сати), требао би најмање 15 пута отићи до позоришта или на неку другу адресу (радио-станица, ТВ станица, музичка школа, КУД итд.) да би потрошио за ту намјену резервисано и плаћено вријеме. Да будем прецизнији, наставник би требао сваки мјесец од октобра до маја реализовати по двије такве посјете. Радним даном и у радно вријеме, а што опет повлачи нереализацију неких часова који ће бити плаћени.

76 <https://bosnainfo.ba/zivot/bosnainfo-istrazila-koliko-kosta-kultura-u-sarajevu-i-gdje-pogledati-predstavu/>

На директорима је сад да пронађу баланс између реализације и нереализације, односно баланс између реализације плаћених часова музичке културе ван школе и нереализације плаћених часова из других предмета у школи.

Кад нема рјешења, компромис је најбоље рјешење, а рјешење је да дјеца оду погледати балет у једном, а оперу у другом полугодишту и то је то. Дјеца губе мало часова из других предмета, а наставници музичког наплаћују те двије посјете по цијени $\frac{1}{2}$ милиона.

Добар бакшиш.

На крају овај исход се може додатно реализовати у 9. разреду на матуралној забави. Ученици и ученице лијепо обучени, нашминкани и дотјерани организовано одлазе до ресторана, хотела и кафана који се не налазе у близини школа и тамо уз пратњу оркестра пјевају, плешу и играју. Исход ће тек тад у потпуности бити реализован.

То је очигледна и најбоља припрема ученика за живот и то се зове планирано уништавање или **плаништавање**, како написах у наслову. Наставници раде мање, плаћа им се више, добијају чак и бакшиш, а реализује се све што је планирано – бар би тако требало писати у ГПРШ-у, а шта пише не знамо.

То је тајна јавне установе.

Идемо, руке горе.

Пландемија, трећи акт

У новим Педагошким стандардима⁷⁷ који су објављени 14. 3. 2024. године у Службеним новинама, на страници 85, између осталог, пише: *Наставници ликовне културе су за реализацију специфичних облика наставе* који се реализују у 9. разреду добили по један час седмично за свако одјељење за које се она реализује и који улазе у наставну норму.*

Претходна реченица је простопроширена, а формула за израчун цијене специфичних облика наставе је просто једноставна и гласи овако: ако је по три одјељења деветих разреда у свакој школи, то значи да наставници имају умањену норму за три часа, и ако је у Кантону Сарајево 76 школа, то значи да укупно умањење норме износи 228 часова. Па опет, ако је норма наставника ликовне културе 20 часова седмично, то значи да укупно умањење норме има вриједност 11,4 наставника. А ако 11,4 помножимо са просјечном бруто платом од сса 3000 КМ, резултат износи 34.200 КМ, и на крају то помножимо са 12 мјесеци, па добијамо износ од 410.400 КМ + топли оброк + превоз + регрес + плаћена нереализација часова +, +, +; крајњи резултат, по овој формули, износи преко 600.000 КМ на годишњем нивоу.

Реализација специфичних облика наставе⁷⁸ у 9. разреду из наставног предмета ликовна култура кошта 600.000 КМ. И то није све; ту су и плаћени, а нереализовани часови, улазнице које нису бесплатне као ни карте за превоз, сок, сендвич, грицкалице...

Лако је Граду Сарајеву, он има умјетничке галерије, ликовне академије, музеје и пуно кућа које треба обићи и доласком деветаша почастити. Неки ученици из централног дијела градских опћина у посјету могу доћи и на великом одмору, али шта са онима којима треба више од сат да дођу и исто толико да се врате. Па гдје је пребројавање, бројање и прозивање на доласку, иста та контрола у путу и у повратку, да неко

⁷⁷ <https://drive.google.com/file/d/1fmJnISytbavaagQnmSshI8cbtXzKMt/view>

⁷⁸ Изложбене активности – посјете је специфичан облик наставе из наставног предмета Ликовна култура који похађају ученици деветог разреда основних школа и организира се и реализује у објектима од културног значаја (нпр. Академија ликовних умјетности, Средња школа примијењених умјетности, Земаљски музеј, Музеј ратног дјетињства, Деспина кућа, Сабурини кућа, Сврзина кућа, Умјетничка галерија Босне и Херцеговине, галерија Препород, галерија Collegium Aartisticum, галерија Роман Петровић...), гдје су осигурани оптимални услови за рад. Овај облик наставе има за циљ упознавање галеријских и музејских активности, јер се заснива на темељито планираним активностима изван учионице, који су садржајно и методички адекватно припремљени.

не залута, да не остане, да се не изгуби... За такве је потребо одвојити цијели радни дан за посјету, а ако је више посјета планирано, потребно је и више дана, а деветаши их ионако имају мање за пет од осталих. Проблема и потешкоћа је било и биће их, али снаћи ће се и деветаши и њихови наставници. Наставници ће уписати да су све реализовали, а ученици ће рећи да су, као и раније, били **присутни**.

Присутни, гдје? У посјети или на настави?

Планирање разноврсних посјета ученика се шири као **пандемија** па је због тога у наслову **пандемија**, а реализација тече по плану, уз мале потешкоће које ћемо занемарити.

Знам да сте као и ја збуњени и **смушени**, па ћу због тога извући **засмушак**:

Наставницима је по стандардима умањена норма, а они раде више.

Одржано је пуно мање часова, план је у потпуности испуњен, а за мањак одржаних часова бакшиш је исплаћен.

Ученици не раде, а преоптерећени су. Не знају, а имају просјек изнад 4,50.

Има ли овдје логике?

Нема!

Логика је одсутна, а часове јој правда већ трећу деценију заставничко вијеће чији сам и ја поносни члан.

Плонижење, четврти такт, базни распар, киселина и брзина

У новим Педагошким стандардима⁷⁹ који су објављени у *Службеним новинама* 14. марта 2024. године на страници 85, између осталог, отипкано је: *Реализација лабораторијских вјежби, лабораторијског рада, практичног рада, практичних вјежби и експеримената 1 час седмично.* Наставници који би требали практично радити и вјежбати експерименте предају физику, хемију, биологију и техничку културу, а без обзира на то кад они реализују те часове, добијају по **један** сваке седмице – **под условом да имају пуну норму**. Заслужено 100%. Како су давали, тако и добијају, а колико добијају – прочитајте...

1. Хемија се изучава у 8. и 9. разреду са по два часа, а пошто школа броји по три одјељења сваког разреда, то је шест часова у осмим и шест часова у деветим разредима. Укупно 12 часова; а пошто је норма за наставнике хемије 18 часова, то значи да ће наставник од оног једног часа добити 12/18, односно 0,75 сати (45 минута). Будући да у Кантону Сарајево има 76 школа, сви наставници ће добити 50,67 часова, а то је, с обзиром на норму (18 часова), 2,815 наставника (50,67/18). Ако тај износ помножимо са 3.000 КМ (износ просјечне бруто плате), добићемо 8.444,44 КМ мјесечно, а годишњи износ овог задовољства износи 101.333,33 КМ.

2. Физика се изучава у 7. разреду један час, а у 8. и 9. са по два часа, тако да је укупан фонд часова физике у школи 15 (3 + 6 + 6). Тако ни наставник физике неће добити онај један час, већ 15/18 тог часа, односно 5/6 или 0,83 сата (49 минута и 48 секунди). Ако тај износ помножимо са 76 школа, добијамо укупан број часова који је додијељен за ову намјену, а износи 63,333. Пошто је норма за наставнике физике 18 часова, можемо закључити да је потребно 3,518 наставника (63,333/18) за ову активност из физике, а то у новцу износи 3,158 x 3000 КМ, или 10.555,55 КМ. На годишњем нивоу је то 126.666,66 КМ.

3. Биологија се изучава са по два часа у 7, 8. и 9. разреду, док се у 6. разреду изучава један час тако да је фонд сати за биологију у нашој замишљеној школи 3 + 6 + 6 + 6 = 21 час, а пошто је норма наставника биологије 19 часова он ће за ову активност добити 21/19 часова или **1,105 сати (66 минута и 18 секунди)**. За 76 школа то је 84 часа или

⁷⁹ <https://drive.google.com/file/d/1fmJnISybtbavoagQnmSshI8cbrtXzKMt/view>

4,42 наставника (84/19). У новцу је то $4,42 \times 3.000 = 13.263,16$ КМ или 159.156 КМ на годишњем нивоу.

4. Кад је техничка култура у питању, ситуација је мало сложенија због подјеле одјељења на групе, али ево покушаћу објаснити. Техничка култура се изучава по један час у 6, 7. и 9, док се у 8. изучава два часа, тако да ситуација изгледа овако: $3 + 3 + 6 + 3 = 15$. Али пошто се одјељења дијеле на групе, тај износ ћемо помножити са два, тако да је коначан резултат 30 часова. Норма наставника је 20 часова, тако да ће за ову активност добити 30/20 или **1,5 сати (90 минута)**, а пошто је 76 школа у кантону, то је укупно 114 часова или 5,7 наставника $(114/20) \times 3.000$ КМ = 17.100 КМ, односно то је на годишњем нивоу 205.200 КМ.

Цијена једног часа експериментисања, лабораторијских и практичних радова и вјежби:

Хемија 101.333,33 КМ (50 наставника, 21.000 часова, 12.000 ученика)
Физика 126.666,67 КМ (63 наставника, 33.075 часова, 18.000 ученика)
Биологија 159.156,00 КМ (84 наставника, 61.740 часова, 24.000 ученика)
Техничка култура 205.200,00 КМ (114 наставника, 119.700 часова, 24.000 ученика)

Сума: 592.356,00 КМ (311 наставника, 235.515 часова, 24.000 ученика)

Знам, збуњени сте, па ћу вам разјаснити.

Влада Кантона Сарајево издваја 592.356 КМ за **све** лабораторијске вјежбе, **све** лабораторијски радове, **све** практичне радове, **све** практичне вјежбе и **све** експерименте, **свим** наставницима физике (63), **свим** наставницима хемије (50), **свим** наставницима биологије (84) и **свим** наставницима техничке културе (114) у **свим основним школама** (76) Кантона Сарајево.

Да ли је то пуно или мало?

Пуно за оне који немају, који штеде, који су рационални, економични и слично, али у Кантону Сарајево то није случај. Ту плаћају **500.000 КМ** наставницима за **нереализацију** 25 часова у шестим разредима како би наставници тјелесног инкасирали **1.000.000 КМ** за **реализацију** 35 часова школе скијања; ту бацају **600.000 КМ бакшиша** наставницима музичке културе за реализацију 35 часова специфичних облика наставе остварених кроз **два одласка** до позоришта, ту дају преко **600.000 КМ** наставницима ликовне културе за реализацију 35 часова специфичних облика наставе остварених кроз **неколико посјета** музеју. Министарству је туђих **два и по милиона ситница** кад их дају за *културу и спорт*, али кад су у питању физика, хемија, биологија и техника, одједном им је плитак џеп.

Није довољно **592.356 КМ** да се припреми и реализује **све** што је очигледно, практично и интересантно за ученице и ученике на часовима хемије, физике, биологије и техничке културе, а нарочито ако се има у виду да сте прво уложили **четири**, а затим још **осам МИЛИОНА** у куповину нове опреме за кабинете физике, хемије и биологије, чија је вриједност 10.200.000 КМ. Можда ће у коначници то коштати и више од 12, јер они који не разликују пипету и епрувету, паметну и глупу таблу, вентилатор, све то новцем других купују трећим.

А кад су купци овакви и у оваквој ситуацији, закупци и прекупци шире их и трљају. Руке.

Да ли наведена групација наставника има одговор на ово обезвређивање **припреме** за наставнике најтежих облика и метода рада у настави, остаје да се види.

Подсјећам да нигдје није назначено колико наведених очигледних, практичних и лабораторијских часова наставници физике, биологије, хемије и техничке културе морају припремити и реализовати, па претпостављам да ће они без припреме реализовати један час седмично. То ће бити трипл-дабл час. То ће бити **троструко** плаћен, уписан, али нереализован час, због реализације скијања, планинарења, посјете... Сви ђаци ће бити евидентирани као присутни том **троструко плаћеном и троструко очигледном** (лабораторијско-практично-експерименталном) часу, и све ће бити реализовано.

Зашто је тако?

Зато што, тамо гдје су одлучивали спорташи и возачи⁸⁰ и тамо гдје су и гдје још одлучују језици, разредна настава и математика⁸¹, мале шансе има половна⁸² хемија, половна² физика, одсутна логика и информатиком окрњена техника⁸³.

80 <https://mo.ks.gov.ba/ministarstvo/orgaizacija>

81 Види поглавље Ко је позција, а ко опозција у зборници.

82 Наставници ових предмета раде у двије школе (пола норме, пола наставника).

83 Наставници са дипломом техничке културе и информатике посвећени су само информатици, али увијек одлучују о техници. Информатиком уназађују технику и уништавају је.

Просвјетари бацају, ученици дојављују...

Осим исхода учења објављених на локацији Курикулум⁸⁴, постоје и исходи који су скривени и написани у документима који носе друге и другачије наслове.

Ради се о документу који је насловљен као: **Закон о одгоју и образовању у основној и средњој школи у Кантону Сарајево**, који предвиђа изборе у одгојно-образовним установама, за вијеће ученика (члан 77). (Осим тога, бирају се и чланови и чланице вијећа родитеља (члан 119), а не бирају се, и то је посебна тема, чланови и чланице **вијећа упосленика** (Закон о вијећу упосленика⁸⁵) јер Синдикат није дозволио формирање!)

У члану 77 **Закон о одгоју и образовању у основној и средњој школи у Кантону Сарајево** пише:

Члан 77. (Вијеће ученика)

(1) У школи се оснива вијеће ученика које чине представници ученика сваког одјељења школе изузев ученика 1., 2. и 3. разреда основне школе.

(2) Улога вијећа ученика је:

а) промовирање интереса и вриједности школе у заједници на чијем подручју се налази школа,

б) презентирање ставова ученика наставничком вијећу,

ц) подстицање ангажираности ученика у раду школе и

д) информирање школског одбора о својим ставовима, када оцијени да је то потребно или по захтјеву школског одбора, о сваком питању које се односи на рад и управљање школом.

(3) Детаљни прописи о начину избора, дјелокругу рада и функционирању вијећа ученика, као и друга права и обавезе ученика у раду уређују се правилима школе.

Законодавац је послао јасну поруку о томе шта жели и очекује од вијећа ученика, а из наведеног текста се могу написати исходи који би задовољили законодавца, а ти исходи би гласили овако: *ученици/це критикују, ученици/це предлажу, ученици/це информишу, ученици/це расправљају, ученици/це промовишу, ученици/це се ангажују, ученици/це дојављују...* Сви наведени исходи се реализују ако су ученици чланови

84 <https://kurikulum.ks.gov.ba/bs/elementi>

85 <https://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2004/zakoni/24hrv.htm>

вијећа, а да би постали чланови тог тијела, неко мора да их предложи и изабере, при чему би се требали реализовати још неки од исхода, ако не и сви набројани, а то су: *ученици/це бирају, ученици/це гласају, ученици/це броје гласове, ученици/це расправљају о предложеним кандидатима, ученици/це лобирају, ученици/це критикују предложене кандидате, предложени кандидати се представљају у медијима (биографија за школски часопис, школску интернет-страницу, школски разглас), кандидати представљају свој програм и учествују у дебатама...*

Какво је стварно стање у вези с овим питањем?

Сваке године у септембру под **надзором разредника**, а често и по његовом приједлогу, реализују се избори у одјељењу за представника у вијећу ученика. Свака школа у просјеку проведе 24 изборна процеса (толико има у просјеку одјељења у свакој школи од четвртог до деветог разреда). Пошто је у кантону око 76 школа, то су укупно 1824 (76 x 24) изборна процеса (часови) и исто толико изабраних, које су бирали ђаци од четвртог до деветог разреда, њих око 30.000. Испада да се разредницима за ову активност исплати укупно 50.000 КМ, 1824 часа одвојена за избор (+ 50% за припрему). Свако школско вијеће на првом састанку бира предсједника/предсједницу, замјеника/замјеницу и записничара већином гласова.

Вијеће ученика ради без накнаде у складу са Законом и правилима школе, а тај рад будно прати **педагог школе** (то му је у опису послова). У току школовања један ученик може бити изабран шест пута у ово тијело, ако има несрећу да га изаберу сваки пут на изборима од четвртог до деветог разреда, а и то се дешава. Шест година ученици раде у овом тијелу, испуне план (број одржаних сједница, по једна мјесечно у току школске године), реализују све предвиђено програмом рада, све исходе остваре... А да ли је тако? Да ли је могуће да се у нашим школама његује култ личности и култ доушника, док се јавна критика, јавна расправа и изношење личних ставова прво каналише, а затим забрањује, и то не само ученицима? Информације се крију, дискусије се усмјеравају, приједлози и предлагачи се припремају, а бирају се **најсподобнији**. Да ли смо тим ученицима омогућили да се боре дозвољеним средствима за своја права? Нисмо. Понудили смо им да глуме доушнике и дојављиваче, живе помирени с неправдама, гледају, шуте и трпе. Ми за њих одлучујемо и мислимо, увјерени да им мислимо најбоље и да знамо које су њихове потребе.

Право да бирамо и будемо бирани је једно од основних права сваког од нас и просвјетари имају обавезу да ученике науче како да користе

то право. Друга је ствар да ли их учимо и да ли смо ми просвјетари савладали ту лекцију.

И ту је одговор не. (Прочитај *Шест јесеничких војвода* Меше Селимовића.)

Ученици основних школа су схватили да просвјетари већ низ година на класификацијама у извјештајима и на сједницама **бацају бомбе**, па сад исти ти забринути ученици дојављују властима да су бомбе постављене јер се ближи прва класификација, кад ће почети да праскају: Сви часови су остварени; ако нису, биће уписани; значи, план је испуњен... Сви садржаји су реализовани, ученици су све усвојили и брзо заборавили... Сви часови допунске наставе су реализовани, а просјек је 4,8. Ученици су смањили број изостанака са наставе за 2%, а изостали су са 1.800.000 часова...

Ово је само дио разорног арсенала који ће бити бачен на сједницама које слиједе. Бомбе ове врсте остављају трајне посљедице не само на ученике, већ и на друштво, које постаје инвалидно, и зато су дојављивачи успаничени и устрајни. Брину се за себе и за нас и зато нам дојављују, јер их ни разредници ни педагози, нити остали, нису научили како да ријеше проблем *бацања бомби*, односно проблем лагуцкања.

Сарајевски ученици нису изгубили смисао за хумор, а полиција и све службе које малтретирају дјецу колико сутра нека уђу у школе и крену са детаљним контрадиверзантским претресом. Предлажем да се контрадиверзантско њушење са непостојећих експлозивних направа пренесе на стандарде, уговоре, законе, исходе, програме, планове, припреме, вијећа ученика, школске одборе, стручне органе, секције... Их, шта је ту бомби!

Одгојно-образовни банкрот

Дана 26. августа 2024. послао сам е-пошту са прилогом на преко 40 адреса, а у 23 ријечи написао сам:

Уважена/и,

у прилогу се налази Пријевремени извјештај о нереализацији исхода из ПК Техничка култура 7, на Вас молим да прочитате.

Срдачан поздрав,

Нусрет

У прилогу су били моји лични подаци, занимање, мјесто запослења, а, осим тога, састојао се од 1071 ријечи, од којих се 867 односило на исходе који ће или неће бити реализовани, а остатак на уводно обраћање и списак прималаца.

Добио сам одговор само од министрице (1/40), који се састојао од девет ријечи и два прилога. Прво е-пошта:

Поштовани,

у прилогу е-маила достављамо Вам допис.

С поштовањем,

Први прилог се састојао од 63 ријечи које је министрица упутила мени у виду одговора и који је гласио овако:

Цијењени,

путем електронске поште сте доставили Министарству за одгој и образовање Кантона Сарајево документ Пријевремени извјештај о нереализацији исхода из ПК Техничка култура 7 у школској 2024/25. години.

Наведени извјештај смо 4. 9. 2024. године, доставили ЈУ Институт за развој предуниверзитетског образовања Кантона Сарајево на увид и евентуално даљње поступање. (Овај документ Институт је истог дана запримио, али господа није реаговала/није чак ни одговорила. Одговориће на нечији допис од 17. септембра/не знам чији, али сигуран сам да је неко јак или утицајан). Испред ове јавне установе смо запримили одговор који достављамо у прилогу овог акта.

С поштовањем,

Други документ се састојао од 113 ријечи које је неко из Института упутио министрици не као одговор на њен захтјев за њихово поступање, већ као одговор неком седамнаестом, који су преко министрице прослиједили мени на увид, а у којем, између осталог, стоји:

Поштована,

Дана 17. 9. 2024. године запримљен је допис наставника Нусрета Ахметовића као Пријевремени извјештај о нереализацији ПК Техничка култура за 7. разред у 2024./25. школској години. Увидом у наведене исходе учења, утврђено је да наставник није користио ревидирани предметни курикулум за Техничку културу. Одлуком број 11-34-39714-6/24 од 20. 8. 2024. године доноси се Наставни план и програм/предметни курикулум заснован на исходима учења за наставне предмете: 1. Основе технике 2. Техничка култура 3. Ликовна култура 4. Друштво 5. Грађанско образовање.

Будући да наставник тражи помоћ у вези с реализацијом предметног курикулума, неопходно је да се упозна с ревидираним предметним курикулумом, те да користи начин подршке појашњен у Упутствима за организацију школске 2024/2025. године.

С поштовањем,

Из размијењених порука је видљиво да се пошилаоци и примаоци међусобно уважавају, поштују и цијене, али само ако одговарају једни другима на поруке. Такође је видљиво да су поруке кратке, што није случај са прилозима.

Прилог који сам ја послао састоји се од 867 ријечи, прилог који ми је министрица послала састоји се од 63 ријечи, а прилог (одговор) на захтјев неког седамнаестог који су послали министрици, а који је она прослиједила мени, састоји се од 113 ријечи, 84 странице упута и 53 странице ревидираног курикулума.

Запосленицима Института требало је 113 ријечи да саопште министрици шта треба прочитати да бих реализовао исходе учења за које сам рекао да неће бити реализовани. Документи које, како рекоше, треба прочитати нису били у прилогу; испоручени су преко директора/директорица свим наставницима/наставницама. Један има 84, а други 53 странице – е то су прави прилози, и онај ко има такве прилоге је побједник. Моћи ће без проблема контролисати ситуацију, владаће без икаквих проблема, ако затреба за мобинга, булинга, имаће прави алат за то, па ако је ту нека **фушнотица**, е то ће бити оно право. Прочитао сам овај **ревидирани који то није** од 53 странице и понављам и подвлачим два пута да **исходи неће бити реализовани**. А што се тиче 84 странице упутства, морам признати да ће само

директорице и директори бити упућени, а остали ако нису, има да залутају сигурно.

Годишњи буџет за образовање мјери се стотинама милиона КМ, курикуларна реформа образовања само у Кантону Сарајево већ трећу годину кошта преко 600.000 КМ и мислим да је вријеме да се и премијер и господа у Министарству финансија пробуде, јер улагање у образовање није трошак, али може постати погрешна, неисплатива или промашена инвестиција, што је горе од трошка, а са мојом нереализацијом исхода, упутама мени преко министрице из Института и неревидираним курикулумом, на добром смо путу ка одгојно-образовном банкроту.

Учинковитост образовања

Учинковитост деф. У којој мјери се реализују планиране активности и постижу планирани резултати. Обрнуто, то значи да је активност стварно учинковита само ако је планирани резултат у потпуности остварен у жељеном квалитету.

или

Учинковитост или корисност је физичка величина која описује енергетско дјеловање неког система, а кад је у питању учинковитост неких направа (машина, апарата, уређаја, елемената), она није иста, а зависи од различитих фактора. Тако су исти ти физичари учинковитост изразили у процентима (%) за неке направе, а та учинковитост кад су у питању машине се израчунава по формули:

η = излазна снага / улазна снага \times 100

Тако је на примјер учинковитост дизеловог мотора од 15 до 55%, учинковитост бензинског мотора од 10 до 37%, учинковитост електромотора од 20 до 99,5%, учинковитост електричног генератора од 95 до 99,5%. Али исто тако је учинковитост сијалице са жарном нити од 3 до 5%, док је код ЛЕД-а та учинковитост од 5 до 25%, итд.

Према овоме, учинковитост образовања може се израчунати овако:

η = реализовани исходи / исходи учења \times 100, при чему је η образовна учинковитост

У пракси, укупан број дугорочних исхода за 15 предметних курикула износи 340, али, колико их је реализованих? Уколико сви наставници напишу да су сви исходи реализовани, онда је учинковитост 100%. Пошто сам прорекао да 9 од 26 дугорочних исхода учења није могуће испунити са тенденцијом да се број неиспуњених повећа на 18 до краја 9. разреда, учинковитост се смањује на 94,7%

$$(\eta = 340 - 18 / 340 \times 100;$$

$$\eta = 322 / 340 \times 100;$$

$$\eta = 94,7\%).$$

Није лоше, штавише, скоро као генератор.

Али ја сумњам да су сви исходи и на другим предметима испуњени. На примјер: ученици до четвртог разреда требају равноправно користити оба писма, и ћирилицу и латиницу, али то није тако. А зашто

није, то је непознато. Оно што знамо је сљедеће: да би ученик савладао читање и писање било ћирилице или латинице, потребно је одређено вријеме. Е сад се поставља питање: шта су ученици радили, односно на шта су њихови учитељи потрошили вријеме које је било предвиђено за савладавање читања и писања и *оног другог писма* без обзира да ли је *оно друго писмо* ћирилица или латиница. Можда су пливали, можда пјевали, можда цртали, можда спавали, али оно што је сигурно је да *оно друго писмо* нису савладали.

Изабрао сам писмо за примјер, јер је писмо уставна, законска, планска, програмска, па и курикуларна категорија, и сваки пут кад одрасла особа каже да не зна писати и/или читати *оно друго писмо*, иста та особа поручује свима, и свом учитељу, да требају вратити новац који су добили за реализацију ове активности, а за коју су лажно извијестили да је реализована.

Исходи учења су *жива материја* и могу се мијењати, додавати, спајати, одузимати и брисати, а ако узмемо у обзир да ће се брисати они исходи учења за које је из неког разлога извијештено да нису реализовани, из тога произилази да је довољно обрисати нереализоване исходе да би се повећала образовна учинковитост.

Или извијестити да су реализовани, иако нису. И свима је све *потаман*. У оба случаја учинковитост расте, али не образовања, него неписмености.

И министарство, све док не зна прочитати шта сам овдје написао (ћирилицом), долази на 100%.

Аналогно-дигитални одгој и образовање

Размишљајући како да укључим све ученике и ученице у материју коју предајем, схватио сам да је и начин комуникације битан, а он је, што се њих тиче, *дигиталан*. Дакле, требало је да смислим како да у настави техничког користе мобителе, који су, успут, пуно бољи од мог. Не само да су им мобители бољи, него су и они спретнији, а и боље говоре тим језиком. Зато, претпостављам, ми из зборнице и зазиремо од зумова и скајпова... (Ево, ко још од дјеце користи скајп???)

И тако, смислио сам и предложио ученицима и ученицама да снимају мобителима дијелове часа, уреде снимке, објаве их и прикупе прегледе и лајкове. Задатак је за њих био једноставан, помно су пратили излагање наставника и, наравно, снимали. Задатак је гласио овако:

1. Ученик/ученица снима, уређује и објављује десет различитих видео-записа;
2. Сваки ученик/ученица треба скупити 100 лајкова за све видеуратке;
3. Ученик/ученица треба имати укупно 100 прегледа.

Замислио сам то овако: група броји од десет до 13 ђака, сви ће снимати оно што радимо на часу, а прегледајући своје и радове других, понављаће и олакшати учење. Они који нису снимали, могли су посудити снимке од другара, уредити их и објавити као своје, и то је било све за одличну оцјену. Они који не ураде, неће бити оцијењени. Једини захтјев који су поставили био је да имају слободу у давању наслова, што сам прихватио, нормално уз услов да нема безобразних ријечи, псовања и увреда.

Сваки видео је једна тема из наставног предмета. Нпр. *Алати за обраду метала, Алат и прибор у електротехници, Машински материјали, Електроинсталациони материјали, Просте машине...*

Ученици и ученице су одмах почели снимати предавања, а на самом почетку мене како говорим: *Не снимај!* Врло брзо по завршетку снимања, односно часа, већ су први видеоматеријали били обрађени и објављени.

Послије неколико дана почеле су пристизати информације о броју прегледа и лајкова. Неки ученици/ученице су за врло кратко вријеме успјели скупити неколико хиљада прегледа; и то није крај, број лајкова и прегледа се повећавао. Рекорд 22. новембра 2024. је био 485.000 прегледа и око 60.000 лајкова на једном видеу, и то није једини са тако великим бројем прегледа. Питао сам их како су то направили. Објаснили су ми, али ништа нисам разумио, осим да је битан наслов,

а кад су ми почели читати објављене наслове, схватио сам колико су креативни. Ево неких од наслова видеа:

- Наставник уништава имовину ученика;
- Наставник у WC-у са ученицима;
- Наставник галами, лупа, пријети.

Неки коментари на објављеним видеима били су вулгарни, неки увредљиви, провокативни, а били су упућени и наставнику и сниматељима/сниматељицама. Очекивано. Разговарали смо и о томе, а највише ме дојмио одговор једног ученика: *Ја сам као огледало, све што у коментарима пишу, написали су о себи*, а други је додао *Ја желим бити добар и пристојан и кад сам дигиталан*.

Камо среће да су ово знали и они којих више нема само зато што нису били припремљени на дигиталне увреде и понижавање дигитално неодојених и дигитално необразованих чланова заједнице.

Још док су они били бебе, ја сам с колегицама и колегама имао приступ свему томе, али смо се ми дигитално описмењавали тако што смо у екране и екранчиће укуцавали комуникацију са факторима како у настави тако и у школи. Исписали смо хиљаде и хиљаде страница родитељима ученика, ученицима и ученицама, управним, руководним и стручним органима школе, и све то дупло; јер се дигиталној комуникацији није вјеровало, па се све то морало и на папир, у матичну књигу, на огласну плочу. Једно вријеме радили смо дупли посао, а онда су нам помогли, па су на дигиталне послове запослили ИКТ стручњаке. Нама је остало налив-перо. Аналогно.

И гдје смо сада? Заостали смо за нашим ђацима, ауторитет нам је поткопан у самој бази, у способности комуникације. Све се више морамо ослањати на силу, оцјене, владање... И на психологе... И не брину ме дојаве о бомбама. Експлозија бесмисла у школама већ се догодила.

Бонус, док чекамо *надлијежне* да се из 19. вијека врате у 21:

- Неколико видеа професора Валтера Левина који *туче* студента на предавању и који користи клатно као љуљашку на часу. Гледајте и уживајте.
- Валтер Левин⁸⁶ од 24. минуте снимка *туче* студента, а затим се исти тај Валтер Левин⁸⁷ *клати* од 7. минуте предавања. Добар глумац је Валтер, а још бољи и популарнији професор физике.
- Да, ту је и професор Andrew Szydlo који изводи 25 експеримената за 15 минута⁸⁸, *без припреме од једног часа седмично*.

86 <https://www.youtube.com/watch?v=x1-SibwIPM4&list=PLmPcD-wiF4EY2y3oHGsoqG6C1PBM-kmJSQ>

87 <https://www.youtube.com/watch?v=PZHftbCf21Q>

88 https://www.youtube.com/watch?v=bOuEJf8Dr_4

Исходи су мртви, живјели протести

Дана 29. новембра 2024. године у организацији Координације синдиката, а испред зграде кантоналне владе и уз звуке 300–500 пиштаљки, одржани су протести просвјетних радника Кантона Сарајево.

Лидер предуниверзитетских синдиката је у парку присутним посматрачима, околним зградама и паркираним аутомобилима издиктирао захтјеве, од којих издвајам неке:

1. *Заустављање административних и накарадних реформи у образовању;*
2. *Повећање плата свим радницима у Кантону Сарајево за 2025. годину;*
3. *Исплата једнократне новчане помоћи у 2024. години у истом износу за сваког радника;*
4. *Поштовање Координације синдиката као социјалног партнера;*
5. *У потпуности поштовање закона и колективних уговора.*

Заборавио сам да су протести били украшени бијелим заставама од хамер-папира на којима су исписаним порукама најављени и потврђени захтјеви:

Реформи НЕМА без нас!

Желимо образовање по мјери ученика и учитеља

Мање садржаја, мање предмета, за добробит образовања и веће плате

Наше плате нису мале, него премале!!

Како за просвјетне раднике увијек фали или нема пара?

НЕ омаловажавајте нас

НЕ потијењујте нас

НЕ уцјењујте нас

Прекидјеће нам!

Шта значе изречени захтјеви и истакнути транспаренти? Редом:

Реформи НЕМА без нас!

Нит је кад било, а сумњам и да ће кад бити. Свједок сам да су просвјетари чинили 90% особља ангажованог у ранијим, а и у овој актуелној реформи. Значи, ако смо МИ ти који реформишемо образовање, логично је да ћемо га *скројити* по својој мјери, мјери учитеља, а у њу, пошто смо ми крупнији, стане и мјера ученика. МИ смо предлагали и допуњавали појединачне програме садржајима који су, испоставило се, више непотребни него потребни. МИ смо користили *изборну наставу* за збрињавање технолошког вишка, МИ смо уводили нове предмете са истим разлогом и сад одједном желимо добробит и желимо зауставити административне и накарадне реформе у образовању.

Од кога МИ то тражимо???

Тражимо да нас се НЕ омаловажава, НЕ потцјењује, НЕ уцјењује, јер, наводно, *прекипјеће нам!*, а затим тражимо да се синдикати поштују као социјални партнери.

Хајде да се уозбиљимо.

Синдикати су постојали и прије нас, али је упитно да ли ће нас овакви надживјети. Синдикати никад нису тражили да их се поштује. Поштовање су стицали одрицањем, залагањем, знањем, одлучношћу, дјеловањем, храброшћу...

Данас, кад већина синдикалних лидера сања како да са синдикалне пређе на страначку листу, како да упадне у општинско вијеће, уђе у неки други, сигурнији, народни или страначки дом, како да се додвори *страначком председнику* или извуче неку личну корист, напредује на страначкој листи, и кад је чланство то шутњом одобравало, мало је касно тражити *поштовање*. Или можда у Сарајеву није.

Поштовање закона и колективних уговора!

Зар се за непоштовање прописа не покрећу процеси пред надлежним судовима, било да су локални, европски или свјетски, а послије донесених судских пресуда тражи одговорност и одштета од оних који су се усудили не поштовати законе и уговоре? Са затезним каматама, наравно.

Повећање плата и исплата једнократне новчане помоћи!

Ово се тражи већ 24 године и то је најпопуларнији синдикални захтјев, сви једва чекамо да га лидери изнесу. Кад тог захтјева не би било, овакав синдикат остао би без разлога да постоји.

Што се мене тиче, приједлог обрачуна плате у Колективном уговору за дјелатност основног образовања у ФБиХ из 2000. године пуно је озбиљнији захтјев. Али ко се тога још сјећа? *Саборавни*, јавите се у инбокс. То тако рјешава онај ко жели ријешити проблем плата, а ко то тако ријешити не захтијева повећање, исплату помоћи, нити се жали на висину примања.

Итд.

Закључак: Протести су реализовани као и школски часови – у потпуности, а реализација исхода свих претходних протеста закључно са 30. новембром 2024. изгледа овако:

Напомена: Оно што је прекривено није реализовано, и обрнуто.

Дугорочни исходи синдикалног дјеловања

Заустављање административних и накарадних реформи у образовању

Повећање плата свим радницима у Кантону Сарајево за 2025. годину

Смањење садржаја, смањење предмета за добробит образовања и веће плате

Поштовање Координације синдиката као социјалног партнера

Поштовање закона и колективних уговора

Прекипјеће нам!

Средњорочни исходи синдикалног дјеловања

Реформи НЕМА без нас!

Желимо образовање по мјери ученика и учитеља

Краткорочни исходи синдикалног дјеловања

Исплата једнократне новчане помоћи у 2024. години у истом износу за сваког радника

Анализирати мале плате просвјетних радника

Анализирати опцију премалих плата просвјетних радника

Анализирати могућност ускраћивања пара за просвјетне раднике

Анализирати расипање пара намијењених просвјетним радницима

Пухати у пиштаљке

Од шест дугорочних исхода синдикалног дјеловања дјелимично је реализован један или 13,3%, од два средњорочна исхода синдикалног дјеловања реализован је један или 50%, и од шест краткорочних исхода синдикалног дјеловања реализовано је пет или 83%.

Знање се може и дијелити и красти, али не и ускраћивати

Ако се одјељење дијели у групе, то значи да се теорија примјењује у пракси. Ако се настава техничке културе изводи у блок-часовима, то потврђује примјену теорије у пракси, али ако се на часовима не реализују практични радови, то значи да се у пракси реализује теорија. Ближи се вријеме инвентура, заредаће комисије по школама, па ће једна доћи и до **кабинета** техничке културе, са **припремном собом** и **оставом**. (Види Prilog 2 на крају књиге.) Ти кабинети предњаче по броју ставки за пописивање. По важећим стандардима треба их бити 207, али како је свака од њих заступљена одређеним бројем у распону од 1 до 100 комада, квадрата или комплета, то их је у коначници пуно више од 207 и износи око 1700 нечега. Само што се то чега би морало бити (а нема) и оно чега има не подудара. Тиме се комисије за инвентуру не баве, а сад ћу објаснити и зашто.

Почећу од теорије: на страници Курикулум – у дијелу ПК5 учење и поучавање, пише: *Да би се омогућило сваком ученику да за вријеме наставе Техничке културе практично ради, потребно је да се одјељења обавезно дијеле у групе. Свакој групи припада планирани фонд часова, а настава се изводи у блок часовима (по два часа). То омогућава сваком ученику да цио процес доживи, тј. да планира, пројектује и практично израђује предмете...*

А у препорукама за реализацију исхода учења још и ово: *Наставник би требао, што је више могуће, укључити практичан рад у наставу, омогућити ученицима самостално руковање и кориштење разним алатима за обраду различитих материјала уз придржавање мјера заштите на раду.* Ова реченица, са малим измјенама, понавља се од 5. до 9. разреда кад је у питању техничка култура.

Оснивач је прописао “развијачке” циљеве (њих 6) и кораке до њиховог постизања кроз исходе учења (њих 288). Сваки циљ/исход подразумева средства и алате, али осим њих и радни простор и радно вријеме. Због тога су, да би ђаци имали довољно времена и простора за практичан рад, уведени за техничку културу блок-часови и због тога су одјељења подијељена у групе.

Кад би се провела инвентура неопремљености кабинета техничког, када бисмо се, дакле, из теорије спустили у праксу, појавили би се мањкови: тамо гдје нема средстава, нема рада, гдје нема рада, нема

результата. Међутим, у колони резултата пише да су сви постигнути. Не служе ли инвентуре управо томе: да установе крађу и открију лопова? Шта је украдено?

Украдено је вријеме колега који због захтјевног распореда с блок-часовима имају паузе.

Украдено је вријеме планирано за блок-часове и рад по групама, јер ђаци нису практично радили оно што су требали.

Украдена су средства из буџета, за технолошки вишак од око 60% наставника техничке културе.

Ускраћено је знање дјечи, која нису научила оно што пише да јесу. Ко су лопови?

Има их много, јер се овдје ради у здруженом лоповском подухвату, и углавном су све наставници техничке културе: кабинети су опремани у складу са могућностима школа и **(не)захтјевима** наставника, *пробрани наставници* израдили су **предметне курикулуме, уџбенике су писали** наставници, али су им **рукописе рецензирали** *пробрани* наставници, **исходе** су, какви год они били, **написали** конкурсом *одабрани* наставници и на крају очекујемо да се упосле оспособљени и стручни наставници. Очекивати можемо, али подсјећам да су то младе колеге које су едуковане у кабинетима опремљеним према **(не)захтјевима** наставника, који су учили из уџбеника које су им **одабрали** *пробрани* наставници рецензенти и са којима су њихови наставници све *развијачке* циљеве предвиђене програмима **реализовали**.

Срећом, инвентура није суд, ако се открије мањак, може се од лопова тражити да врати украдено. Како? Овако: **да се ове силне нереалне ставке, исходи и будалаштине избаце из стандарда, програма, курикулума, уџбеника и сл.**, а да се оно што остане *искурикулума* и стандардизира тако да од простора, средстава, наставника и рада практичне и трајне користи имају ђаци, умјесто што повремене имају продавци и посредници у набавкама скупе опреме и наставници који се *жале* 50 година да немају услове за реализацију практичних радова због недостатка опреме, али се не жале на рад са групама од 10–13 ученика и **дупло** плаћеним часовима због практичног рада, али без практичног рада. Другим ријечима, требамо признати да смо глупо и неодговорно у протеклих пет деценија утрпавали у старе добре програме сваку помодну новотарију, упеторостручивши захтјеве а не повећавајући потребно вријеме, не набављајући потребна средства, не школујући компетентне наставнике (за све то) и не видећи у свему томе проблем.

Док смо чекали на 11 роботских руку, хиљаде смо дјечијих одвојили од резбарских лукова, пила, одвијача, сјекача, скалпела, турпија, рашпи, тачкаша, пробојаца, лемилица, бушилица, брусилца, шкрипова, стега, маказа, клијешта, либела, шлауф вага, висака, пантљика, метара, пајсера, унимера... И сад нам фали мајстора, инжињера, и сад бисмо их као мађионичар зечеве вадиле из дуалног шешира.

За крај молим да уприличите конференцију, семинар, усавршавање, ако ништа бар вебинар на ову тему, или смо ми *усавршени и савршени* у овоме што радимо.

Министарство образовања, Институт за развој предуниверзитетског образовања, синдикалци, вјерници, техничари – да ли се чујемо???

Види Prilog 2. на крају књиге.

Тродуално финансирање образовања и ступидуалног одгоја

Послије првог читања *Нацрта закона о дуалном образовању* схватио сам да није нешто посебно. Има седам поглавља (једно треће и по три прва и друга), десет дијелова, 187 ставова, 68 чланова... а све то написано на 22 странице. Нигдје ниједну фуснотицу, напомену ни објашњење нисам прочитао. Добро, уз закон је припремљено Образложење за јавне консултације, али то је за јавне консултације. Прочитао сам и примио к знању.

У другом читању уочио сам неколико занимљивих детаља које ћу овдје представити:

1. У ставу д) члана 27 (Садржај уговора о дуалном образовању) стоји да је *обавеза пословног субјекта да обезбиједи учење кроз рад о сопственом трошку уз могућност да потребна средства у виду потицаја обезбиједи институције или органи у чијој је надлежности област запошљавања и рада на нивоу Кантона или Федерације БиХ, као и осталим нивоима власти;*
2. чланом 50 (Обезбјеђење средстава) предвиђено је рефундирање дијела или свих трошкова дуалног образовања и износи од 0,05 до 0,2% Буџета КС у претходној години. Односно, *Буџет за 2024. годину износио је 1.530.505.602 КМ, а то значи да би рефундирање трошкова дуалног образовања за наредну годину могло износити од 765.252,8 КМ до 3.061.011,2 КМ.*

Анализирајући ова два примјера можемо закључити да се дуално образовање реализује о трошку послодавца, уз могућност да истом том послодавцу трошкове дуалног образовања рефундира Кантон (сигурно, јер се та ставка предлаже у Буџету). Постоји и могућност рефундирања истих тих трошкова од осталих нивоа власти (општине, града, Федерације и државе); и то није све, остављена је и могућност да послодавац, додатно, исте те трошкове наплати у виду потицаја од институција и органа у чијој је надлежности област запошљавања и рада. Срећа је па ми имамо и нивоа и органа и институција... биће пара.

Закључак 1: Трошкове дуалног образовања 100% рефундира Кантон, а онда се ти трошкови, ако прође (АП), наплаћују коме се стигне, кога се успије преварити, подмитити, убиједити, излобирати, преварити итд. Битно је да је наплата по закону, дуална, а можда и тродуална.

Ово би, претпостављам, могла постати нова пословна активност са по закону загарантованим великим приходима.

Кад су у питању радно вријеме и примања ученика на привременом дуалнообразовном раду, ситуација је сљедећа:

3. У ставу 1 и 2 члана 48 (Награда) одређена је висина мјесечне новчане нето награде коју је послодавац дужан исплатити ученику, а висина те награде везује се за просјечну нето плату исплаћену у ФБиХ у претходној години и разред који ученик похађа. Према овом приједлогу, та награда износи у првом разреду 10%, другом 15%, трећем и четвртном 20% просјечне нето плате исплаћене у претходној години.

Колико ти проценти износе у КМ???

Просјечна нето плата исплаћена у ФБиХ у 2024. години је око 1370 КМ, а то значи да ће новчана награда сљедеће године ученику првог разреда износити 137 КМ, ученику другог разреда 205,5 КМ, док ће у трећем и четвртном разреду ученици имати награду у износу од 274 КМ, без обзира на то да ли раде два или три дана. Осим плате, ученици имају право и на:

4. Члан 49 (Остале накнаде) Ученик има право на превоз (члан 15) и исхрану у току рада (члан 17).

Сад кад знамо колико износи плата ученицима на дуалном раду, поставља се питање колико њих и колико времена проведу на том дуалном раду.

5. У ставу 1, 2 и 3 **члана 9** одређено је да се учење кроз рад у школама реализује са по **два дана**, осим у трећем разреду трогодишње школе кад траје **три дана**, а може се увести и у први разред **један дан**.

У ставу 5 истог члана стоји: *Учење кроз рад се реализује у складу са школским календаром током школске године у периоду од 8 до 19 сати, најдуже 6 сати дневно.*

Знамо да школска година траје 35 седмица распоређених на девет мјесеци, а то значи да ће ученици провести 70 дана код послодавца, односно у просјеку 7,7 дана мјесечно. Даље, ако знамо да ће ученици радити шест сати дневно, онда можемо израчунати да ће сваки ученик код послодавца провести 46,67 сати мјесечно. Односно 27,78% од укупног радног времена, а за то ће добијати 15% просјечне плате у другом и 20% просјечне плате у трећем и четвртном разреду.

Ситуација са ученицима који похађају трогодишњу школу је идеална за послодавце. Они три дана седмично долазе код послодавца, односно 105 дана у току школске године. То је мјесечно 11,67 дана или 70 сати, а то је опет 41,67% од укупног радног времена за 20% од просјечне нето

плате, и то је мање од минималца, тако да ће ови ученици, ако ништа друго, научити да раде за минималац.

Закључак 2: Ученици других разреда раде 27,78% радног времена, а за то добију 15% од просјечне нето плате у ФБиХ за прошлу годину.

Зарада послодавца у овом случају је 12,78% од просјечне бруто плате по ученику мјесечно.

Ученици трећих и четвртих разреда четворогодишњих школа такође раде 27,78% радног времена, а за то добијају 20% од просјечне нето плате у ФБиХ за прошлу годину.

Зарада послодавца у овом случају је 7,78% од просјечне бруто плате по ученику мјесечно.

Ученици трећих разреда трогодишње школе раде 41,67% од укупног радног времена, а за то добијају 20% од просјечне нето плате у ФБиХ за прошлу годину.

Зарада послодавца у овом случају је 21,67% од просјечне бруто плате по ученику мјесечно.

Ако овоме додамо да ће послодавци испоставити АП (ако прође) рачуне свим нивоима власти, институцијама и органима чија је надлежност област запошљавања и рада, рачуне за превоз који је ученицима већ једном плаћен, затим рачуне за сендвич по цијени дуалног топлог obroка за осам дана, па рачуне за материјал, алат и машине потребне за дуални рад...

У сарајевским средњим школама је укупно око 15.100 ученика, а ако је у гимназијама 1/3, остаје око 10.000 ученика, и ако одузмемо 3.000 ученика у првим разредима који, претпоставимо, неће бити обухваћени дуалним образовањем, опет остаје 7.000.

7.000 је добар коефицијент за множење са било којим од болдираних процената у **закључку 2**, а затим добијени резултат мултиплицирамо детаљима из **закључка 1**.

Прогнозирам да ће се дуално образовање **тродуално** исплатити послодавцима и сад ми је јасно зашто су у једној анкети сви послодавци на питање *какве ученике желите* одговорили идентично: *Не морају ништа знати*, само нек су културни и одгојени, а све што им буде требало ми ћемо их научити.

Не знамо да ли су културни и одгојени ови основци, али знамо сигурно по резултатима међународних истраживања да смо први захтјев послодаваца испунили 100%.

Најлошији из математике, природних наука и читања у БиХ лажу босански, дуално

Некад, не тако давно, проведено је тестирање ученика петих, шестих, седмих и осмих разреда. Тестирано је 78 ђака, од којих 21 из петог, 20 из шестог, 19 из седмог и 18 из осмог разреда. Сваки од ученика је радио два теста од по десет питања, а то значи да су требали одговорити на укупно 1560 питања, од чега је било 32% тачних, 14% половицихних и 54% нетачних одговора. Резултати су поразни. На питање *Шта је техника?* тачан одговор дао је један ученик, 13 је било дјелимично тачних, а 64 су била нетачна.

Шлаг на ову извјештајно горку торту представља чињеница да су тестирани најбољи од најбољих ученика кад је у питању *техника*, а да би дошли на тестирање морали су побиједити на опћинском, а затим на кантоналном такмичењу. Десило се ово у Бугојну 2004. године на државном такмичењу младих техничара, односно 43. Смотри научно-техничког стваралаштва младих БиХ (Извор: *Записи о техници и народној техници*, Ешреф Корјенић, Сарајево, 2006).

Аутор Ешреф Корјенић је урађену детаљну анализу представио на девет страница у наведеним *Записима о техници*, а осим анализе, изнио је и своја запажања, писао је о могућим узроцима незнања ученика кад је у питању техника, као и о мјерама које треба подузети како би се стање поправило.

Истину је рекао и написао Ешреф.

Послије овог бугојанског тестирања из 2004. услиједила су међународна тестирања као што су: TIMSS 2007⁸⁹, PISA тестирање 2018⁹⁰, TIMSS 2019⁹¹ и TIMSS 2023⁹², а резултате са сваког тестирања у скраћеној верзији можете прочитати у наставку, док детаљне приказе можете пронаћи на датим линковима.

Табела 1. Приказ броја тестираних ученика у БиХ, школа, просјечног броја освојених бодова...

89 <https://aposo.gov.ba/hr/izvjesce-timss-2007-za-bosnu-i-hercegovinu/>

90 <https://anyflip.com/giwgb/lejs/>

91 <https://aposo.gov.ba/sadrzaj/uploads/TIMSS-izvje%C5%A1taj-2019-hrvatski-FINAL-1.pdf>

92 <https://aposo.gov.ba/hr/timss2023-rezultati-i-preporuke-za-bosnu-i-hercegovinu/>

Tabela 10						
	РАЗРЕД	УЧЕНИЦИ	ШКОЛЕ	МАТЕМАТИКА	ПРИРОДНЕ НАУКЕ	ПРОСЈЕК
TIMSS 2007	8	4329	150	456	466	500
PISA 2018	9	6480	213	406	398	489
TIMSS 2019	4	5628	178	452	459	500
TIMSS 2023	4	3391	120	447	448	503/494

Кад је у питању TIMSS 2007 у Босни и Херцеговини, међународна скала постигнућа из математике и природних наука ученика осмих разреда изгледала је овако:

- Напредни међународни ниво (625 бодова);
- Високи међународни ниво (550 бодова);
- TIMSS просјек (500 бодова);
- Средњи међународни ниво (475 бодова);
- Просјек БиХ 466 бодова (природне науке);
- Просјек БиХ 456 бодова (математика);
- Ниски или основни ниво (400 бодова).

Постигнућа петнаестогодишњака из БиХ на истраживању PISA 2018, према просјечним нивоима постигнућа и по областима, приказана су у табели 2.

Tabela 11			
Ниво знања	Бодови – читање	Бодови – математика	Бодови – природне науке
Ниво 6	преко 698	преко 669	преко 708
Ниво 5	преко 626	преко 607	преко 633
Ниво 4	преко 553	преко 545	преко 559
Просјек	488 бодова	489 бодова	489 бодова
Ниво 3	преко 480	преко 482	преко 484
Ниво 2	преко 407	преко 420	преко 410
Ниво БиХ	403 бода	406 бодова	398 бодова
Ниво 1а	преко 335	преко 358	преко 335
Ниво 1б	преко 262	----	преко 261
Ниво 1ц	преко 189	----	----

Постигнућа ученика 4. разреда из БиХ на истраживању TIMSS 2019, према просјечном нивоу постигнућа у математици и природним наукама, изгледају овако:

- Напредни међународни ниво (625 бодова);
- Високи међународни ниво (550 бодова);
- TIMSS просјек (500 бодова);
- Средњи међународни ниво (475 бодова);
- Ниво БиХ 459 бодова (природне науке);

- Ниво БиХ 452 бода (математика);
- Ниски или основни ниво (400 бодова).

Постигнућа ученика 4. разреда из БиХ на истраживању TIMSS 2023 (овог пута без РС-а и једне жупаније), према референтним нивоима постигнућа у математици и природним наукама, изгледају овако:

Ученици су на тесту из математике остварили 447 бодова (просјек 503 бода), а на тесту из природних наука 448 бодова (просјек 494 бода).

Постигнуће остварено на свим до сада реализованим тестирањима од 2007. до 2023. позиционира бх. образовни систем **испод просјека TIMSS и PISA скале** без обзира на то да ли се ради о ученицима четвртних или завршних разреда основне школе, и разлика у односу на просјек сваки пут је статистички све значајнија.

Анализирајући до сада објављене извјештаје, **уочио сам да** у свим областима (читање, математика и природне науке), на свим до сада реализованим тестирањима:

- Ниска постигнућа имају ученици из руралних подручја;
- Ниска постигнућа имају ученици који имају мање расположивих породичних ресурса;
- Ученици који говоре босански језик имају најлошије резултате из читања и математике. Најбоље читају они који говоре хрватски, а најбоље рачунају они који говоре српски језик. Кад су у питању природне науке, за нијансу су бољи они који говоре хрватски од оних који говоре српски језик, а за оне који говоре босански опет је резервисано посљедње мјесто;
- Резултати TIMSS 2023 опет су показали како само 1% ученика у БиХ остварује резултат у напредној референтној вриједности из математике, а из природних наука таквих је 0%.

Закључак:

- Најслабија постигнућа на наведеним тестирањима имају сиромашни ученици из руралних средина који говоре босански језик, и то оправдава усвајање закона о дуалном образовању у Кантону Сарајево. Агонију коју ти ученици проживљавају у школи треба скратити и што прије их научити да раде за минималну плату седам дана у седмици, 365 дана у години.
- Није проблем што су бх. основци у просјеку постигли исподпросјечне резултате; проблем је што исти ти ученици током основног школовања добијају у просјеку изнадпросјечне (најчешће одличне) оцјене од својих учитеља и наставника.

Мјере које треба предузети:

– Дошло је вријеме да образовни послодавци коначно поставе следеће питање образовним синдикатима: да ли је повећање плате учитељима/наставницима гаранција за постизање исподпросјечних резултата. Ако јесте, ништа од повећања!

– Мијењајте и циљеве и исходе учења јер су узастопни лоши резултати дошли као неминовна посљедица лоше одабраних циљева, као и неразумљивих, немјерљивих и нејасних исхода.

– Укинути екстерну провјеру знања ученика деветих разреда, јер је то масовна образовно-одгојна превара, непотребан трошак и непотребно исцрпљивање и ученика и родитеља и наставника и ОСТАЛИХ.

– Што прије ЛАЖ као облик комуникације, извјештавања и представљања искоријенити у одгојно-образовним установама!!!

Добра школа је захтјевна школа, у њу се редовно долази, у њој се пуно учи и ради.

Жели ли неко стварно и искрено такву школу?

Табула раза ће бити изгребана, ишарана и храпава. Табула Разе неће бити!

Деветогодишње образовање у Федерацији БиХ, па и Кантону Сарајево, уведено је 2004/05. године. Рок трајања основне школе за ученике се продужио са осам на девет година, а оно што је осим тог рока обиљежило нову школу су нови уџбеници за све наставне предмете, рађени по новим наставним програмима, пардон – предметним курикулумима, односно силабусима. Некад сам радио анализу програма за техничку културу и уџбеника техничке културе у тој дуготрајнијој школи. Бројао сам странице за поједине области⁹³ и анализирао, а данас сам одлучио да анализирам појмове споменуте у уџбеницима од шестог до деветог разреда кад је у питању наставни предмет техничка култура.

Резултати су сљедећи:

6. разред 190 појмова

7. разред 260 појмова

8. разред 546 појмова

9. разред 289 појмова

УКУПНО 1285 појмова

Вријеме предвиђено и потребно за објашњавање ових појмова је дато у плану који изгледа овако: 6. разред један час седмично (35 годишње), 7. разред један час седмично (35 годишње), 8. разред два часа седмично (70 годишње), 9. разред један час седмично (35 годишње), а то је опет укупно за све разреде од 6. до 9. **175 часова**.

Међутим, у сваком разреду, кад је у питању техничка култура, програмом је предвиђен изборни дио, за који се одваја по отприлике осам часова за све разреде осим осмог. У осмом разреду за тај дио је предвиђено 16 часова. Кад све ово збројимо резултат је 40. Значи, за изборни дио наставе у склопу наставног предмета техничка култура резервисано је **40 часова** од 6. до 9. разреда. И то није све.

Сваки ученик по закону мора имати најмање двије оцјене из усменог одговора по полугодишту, а за одговор је потребно, опет по закону, минимално пет, а максимално 15 минута. Имајући у виду законске одредбе и број ученика, претпостављам да за сваку оцјену треба

93 <https://drive.google.com/file/d/0BwsrO3bUZw41bzZJTU1QcHBzWDg/view?resourcekey=0-sR-Oy8GbNC2w-04CZRkp7Q>

минимално један час (треба више, али због рачунања сам заокружио), тако да је потребно вријеме за оцјењивање свих ученика од 6. до 9. разреда у току школске године укупно **20 часова**.

За закључивање оцјена које се, опет по закону, мора обавити пред ученицима и јавно саопштити одвајам по један час за свако полугодиште (за 8. разред два часа по полугодишту), а то је од 6. до 9. разреда **десет часова**.

Уводни час (први час у септембру) одваја се за упознавање сваке групе са планом рада, правилима, потребним прибором... а то је опет **пет часова** од 6. до 9. разреда (за осми два часа).

Да провјерим какво је стање:

часови резервисани за изборни дио од 6. до 9.	40
часови за оцјењивање од 6. до 9.	20
часови за закључивање оцјена од 6. до 9.	10
часови за уводно упознавање од 6. до 9.	5
УКУПНО часова	75

Кад од планом предвиђених 175 часова резервисаних за техничку културу одузмемо 75, остаје 100 часова.

Остао је још практичан рад, а предвиђено је да се 60% наставе реализује кроз ову активност (због тога се и врши подјела одјељења на групе), што за све разреде од 6. до 9. износи 60 часова, и кад се од преосталих 100 часова одузме још 60, остаје 40 часова.

40 часова је потребно за реализацију свих теоретских садржаја предвиђених програмом за техничку културу, односно предметним курикулумом за техничку културу од 6. до 9. разреда.

Па шта!

Ништа, сад се враћам на оних **1285 појмова** с почетка текста са којима се ученици требају упознати, односно које им треба објаснити и које они требају усвојити. Тих 1285 појмова кад подијелимо са 40 (преостали број часова за реализацију теоретског дијела наставе) добијамо резултат 32,125, а пошто се настава техничке културе реализује у блок-часовима, то опет значи да ће сваки ученик приликом боравка у кабинету у вријеме реализације часова обраде имати прилику да се упозна са 64,25 нових појмова.

Некад сам давно чуо или прочитао (не знам тачно) да ученик на једном часу може усвојити максимално три нова појма.

И шта сад?

Ништа, знамо да наставници требају реализовати преко 300 исхода, да требају потврдити да је школа опремљена са преко 1800 комада

различитих алатки, учила, ормара и плакара који се налазе у остави, просторији за припрему и у кабинету за техничку културу, тако да је ово са 64,25 нових појмова по блок-часу обраде мачији кашаљ.

У ставу 4 члана 28 (Наставни план и програм/предметни курикулум) Закона о основном и средњем образовању је дата могућност која гласи овако: *Ревизија наставних планова и програма ради се свако четири године, а по потреби и чешће*. Могу се мијењати и исходи и стандарди, на крају крајева могу се мијењати и наставници, па ви видите шта вам је најлакше.

Знам да ће се пронаћи стручњаци који ће рећи: *Гдје пронађе 1285 различитих појмова. Измишља, лупета...* Мој одговор је: *У још увијек важећим и бесплатно подијељеним уџбеницима за техничку културу, и ево их овдје у прилогу* по разредима*. Ко не вјерује, нека чита. Тирилица је!

* Прилог

6. разред

Технике обраде материјала; макете; модели; техничко цртање у грађевинарству; дефиниција; прибор за техничко цртање; мјерило; врсте мјерила; оквир за технички цртеж; врсте техничких цртежа; ортогонални технички цртеж; перспективни технички цртеж; аксонометријски технички цртеж; скица; врсте линија у техничком цртању; основне; помоћне; пуна дебља линија; пуна танка линија; испрекидана линија; линија црта тачка црта; линија извучена слободном руком; урбанизам; руризам; архитектура; грађевинарство; високоградња; нискоградња; хидроградња; геотехника; геодезија; геоинформатика; грађевински материјали; пијесак; шљунак; ломљени камен; дробљени камен; везивни материјали; креч; цемент; гипс; конструкциони материјали; бетон; армирани бетон; пренапрегнути бетон; кречни малтер; цементни малтер; продужени малтер; камен; стакло; метал; дрво; инсталациони материјали; водоводна инсталација; одвод отпадних вода; плинска инсталација; кабловска ТВ; телефонска инсталација; електрична инсталација; изолациони материјали; стаклена вуна; камена вуна; битулит; битумен; катран; љепенка; тер папир; нови грађевински материјали; готови малтери; пур-пјена; силиконска љепила; алати у грађевинарству; алати за мјерење; челична метарска трака; дрвени расклопиви метар; пантљика; шлауф вага; зидарски конач; угаоник; либела; ласерски метар; алати за зидарске радове; мистрија; фангла; кесер; зидарска кашика; гладилица; шпахтла; алати за тесарске

радове; тесарска сјекира; тесарска пила; пила листарица; тесарска оловка; пајсер; тесарски чекић; алати за земљане радове; крамп; лопата; трнокоп; ашов; помоћна средства; ручна колица; канте; здјеле за малтер; грађевинске машине; багери; ровокопачи; грејдери; камиони миксери; камиони кипери; ваљци; виљушкари; мјешалице за бетон; кран дизалице; грађевинска техника – пројектовање грађевинских објеката и насеља; просторни план; урбанистички план; регулациони план; идејни пројекат; главни пројекат; изведбени пројекат; ситуациони план; Фазе изградње грађевинских објеката; припремни радови; темељни радови; зидарски радови; кровни радови; остали послови; мјере заштите на раду; саобраћајно-техничка култура; саобраћај; врсте саобраћаја; копнени саобраћај; друмски саобраћај; жељезнички саобраћај; водени саобраћај; зрачни саобраћај; цјевоводни саобраћај; покретне траке; лифтови; жичаре; ПТТ саобраћај; интернет саобраћај; јавни саобраћај; превозна средства друмског саобраћаја; превозна средства ваздушног саобраћаја; превозна средства воденог саобраћаја; објекти пута; раскрснице; саобраћајне петље; подвожњаци; надвожњаци; мостови; тунели; вијадукти; опрема пута; заштитне ограде; заштитне мреже; одбојници; значке; саобраћајни знакови; знакови опасности; знакови изричитих наредби; знакови забране; знакови ограничења; знакови обавезе; знакови обавјештења; знаци које даје овлаштено лице; ознаке на коловозу; уздужне ознаке на коловозу; попречне ознаке на коловозу; остале ознаке на коловозу; свјетлосни саобраћајни знакови; допунске табле; техника у заштити животне околине; животна околина; природна околина; вјештачка околина; грађевински објекти за заштиту природе; санитарне депоније; спалионице отпада; фабрике за рециклажу; фабрике за пречишћавање отпадних вода; техничка средства за заштиту од пожара; апарати за гашење пожара; хидранти; ватра; горење; гориво; кисик; поступање у случају пожара

6. разред 190 појмова

7. разред

Техничко цртање у машинству; подјела техничких цртежа; према намјени; радионички технички цртеж; монтажни технички цртеж; инсталациони технички цртеж; шематски технички цртеж; према начину приказивања; ортогонални технички цртеж; перспективни технички цртеж; аксонометријски технички цртеж; према начину израде; оригинал; скица; копија; према садржају; склопни технички

цртеж; детаљни технички цртеж; заглавље; саставница; формати папира; A0; A1; A2; A3; A4; B0; C0; C0; машинство; машина; просте машине; клин; точак; кугла; ваљак; стрма раван; котурача; полуга; материјали у машинству; метални материјали; неметални материјали; погонски материјали; композитни материјали; легуре; горива; мази-ва; тешки метали; лаки метали; обојени метали; црни метали; племенити метали; тешко топљиви метали; средње топљиви метали; лако топљиви метали; нуклеарни метали; заједничке карактеристике свих метала; физичке особине метала; хемијске особине метала; механичке особине метала; технолошке особине метала; чврстоћа; тврдоћа; еластичност; пластичност; савитљивост; заварљивост; ковкост; ливкост; корозија; заштита од корозије; оксидација метала; основни елементи машина; елементи за опћу употребу; елементи за посебну употребу; елементи за спајање; елементи за кружно кретање; елементи за пренос кружног кретања; елементи за провођење течности и плина; клип; клипњача; кољенасто вратило; заковице; вијци; заварени сојеви; клин; залемљени спојеви; лежиште; осовина; вратило; ланчани пренос; каишни пренос; ремени пренос; зупчасти пренос; пужни пренос; фриксиони пренос; вентили; славине; засуни; цијеви; кољена; рачве; спојнице; алати и машине за обраду метала; алати за мјерење и оцртавање; метар; линијар; помично мјерило; угаоник са или без наслона; игла за оцртавање; шестар; алат за резање лима и жице; маказе за лим; сјекач; клијешта сјечице; алат за обраду метала скидањем струготине; турпија; пила за метал; разне врсте брусева; алат за бушење метала; пробојац; тачкаш; бургије; прсна бушилица; нарезнице; урезнице; алат за спајање лемилица; кључеви за завртње; одвијачи; извлакач; обликач; подметач; клијешта за блок заковице; алатне машине; апарати за варење; бушилица за бушење метала; брусилица за брушење метала скидањем струготине; глодалица – стругањем; машина за кружну обраду – токарски строј; за резање лима – сјечење (смицањем); пресе; стезање радног комада; мјере заштите на раду; маске; рукавице; ципеле; кецеље; антифони; наочале; поступци обраде метала; равнање; преношење цртежа на материјал; контрола; резање; означавање тачкашом; бушење; турпијање; заштита од корозије; урезивање навоја; нарезивање навоја; сјечење сјекачем; пробијање; занимања у машинској техници; занатска занимања: машинбравар; лимар; токар; брусач; заваривач; прецизни механичар; аутомеханичар; водоинсталатер; инсталатер централног гријања; златар – драгуљар; машински техничар; енергетичар; конструктор на рачунару; CNC техничар; машински

техничар – општи смјер; машински инжињер са одсјецима: конструктор; енергетичар; производња и инжињеринг; мотори и возила; организација; одбрамбене технологије; технологија дрвета; магистри; доктори машинских наука; мотористика; мотор; врсте мотора; топлотни мотори; електрични мотори; аеро мотори; хидраулични мотори; мотори ССС; мотори СУС; двотактни мотори; четверотактни мотори; клипни мотори; турбински мотори; реактивни мотори; бензински мотори; дизел мотори; Ванкелов мотор; усисавање; сабијање; сагоријевање; издувавања; преливање; усисни вентил; усисни канал; издувни вентил; издувни канал; преливни канал; горњи гранични положај; доњи гранични положај; свјећица; гријач; горива смјеса; гориво; уље; зрак; убризгавање горива; усисавање гориве смјесе; усисавање зрака; карбуратор; картер; природна горива; вјештачка горива; чврста горива; течна горива; гасовита горива; горива за ложење; горива за моторе; филтер зрака; филтер уља; тијело свјећице; прикључак за кабал; порцулан; бочна електрода свјећице; централна електрода свјећице; одржавање мотора; хлађење мотора; подмазивање мотора; роботика; робот; карактеристике савремених робота; самосталност у раду; репрограмабилност; закони роботике; работи нулте генерације; работи прве генерације; работи друге генерације; работи треће генерације; радни простор робота; манипулацијски простор; колизијски растор; погон робота; пнеуматски погон робота; хидраулични погон робота; електрични погон робота

7. разред 260 појмова

8. разред

Електротехника; Енергија; Механичка енергија; Потенцијална енергија (енергија мјеста); Кинетичка енергија (енергија кретања); Топлотна енергија; Хемијска енергија; Електрична енергија; Свјетлосна енергија; сунчева свјетлосна енергија; Нуклеарна енергија; Извор; Извори електричне енергије; Необновљиви извори енергије; Обновљиви извори енергије; Обновљиви алтернативни извори енергије; Струјно коло (струјни круг); Струјне компоненте; извор електричне енергије; електрични уређај (потрошач); електричне водове; прекидач; структура атома; љуске; електрони; протони; неутрони; електрицитет; наелектрисање; статички електрицитет; динамички електрицитет; електрична струја; јачина електричне струје; електрични напон; електрични отпор; проводници; изолатори; R; Ohm; U; Волт; I; Ампер; Специфични отпор проводника; Истосмјерна струја; Наизмјенична

струја; електрична енергија; предности електричне енергије; области примјене електричне енергије; електрана; турбина; генератор; ротор; статор; цијев за расхладну воду; статора са намотајем побуде; хидроелектране; акумулационе хидроелектране; реверзибилне хидроелектране; проточне хидроелектране; хидроелектране високог пада и мале количине дотока воде; хидроелектране средњег до ниског нивоа пада воде; хидроелектране ниског пада и велике количине дотока воде; предности хидроелектрана; водне турбине; Пелтонова; Каплатнова; Френсисова; принцип рада хидроелектрана; принцип рада термоелектрана; парна турбина; расхладни торањ; котло; претис лонац; ложиште; млин за угаљ; угљена прашина; недостаци термоелектрана; принцип рада нуклеарних електрана; реактор; фисија; фузија; Уран; Изотоп; Измјењивач топлоте; Кондензатор паре; Штапови нуклеарног горива; Пелет; Примарна пумпа; Секундарна пумпа; Принцип рада нуклеарних електрана; Недостаци нуклеарних електрана; хемијски извори електричне енергије батерије; Алкалне батерије; врсте батерија; важни параметри код батерија; галванских чланака; Лекланшеов чланак; пуњиве батерије; никл-кадмијева; никл-метал-хидрид; литиј-ионска; литиј-полимер; хемијски извори електричне енергије; акумулатори; врсте акумулатора; агрегати; трансформат; примарни намотај; секундарни намотај; жељезна језгра; трансформаторска станица; раздјелне трансформаторске станице; уземљење четврти проводник у локалној трансформаторској станици – 0; фазни проводници Р; Т и С; напон 220 V; напон 380 V; подземни кућни прикључак; карактеристике; надземни кућни прикључак; карактеристике; електроенергетски систем; Алат и прибор у електротехници; алати за скидање изолације и припрему; комбинована клијешта; моделарски ножић (скалпел); клијешта за скидање изолације; округла клијешта; сјечице; алати за спајање проводника; одвијачи са равним и крижастим врхом; виљушкасти кључеви; окасти кључеви; лемилице; пинцета; изолациона трака; Алати за мјерење; аналогни и дигитални унимјер; фазни испитивач; тињалица; опруга; отпорник; дугме испитивача; мјере заштите од струјног удара; изоловање; уземљење; нуловање; аутоматска заштита; употреба сниженог напона; Електротехнички материјали; електропроводни материјали (проводници); материјали за проводнике; материјали за контакте; материјали за електричне отпорнике; материјали за израду расталних нити топлотних осигурача; материјали за лемљење; електроизолациони материјали; Чврсти изолациони материјали (природна смола; битумен;

лакови; гума; прешпан; лискун; кварц; стакло; порцелан; пластика; силикон...); Течни изолациони материјали (уља); Гасовити изолациони материјали (зрак; азот; водик; аргон; хелиј; неон; криптон; ксенон и радон); магнетни материјали: меко гвожђе; никал; кобалт; легуре гвожђа и никла; гвожђа и силиција; Символи и схеме у електротехници; Једнополне схеме; Двополне схеме; Електроинсталациони материјал и прибор; проводници; голи и изоловани; једножични и вишежични; једножилни; двожилни; трожилни; инсталационе цијеви и прибор за цијеви; кутије монтажне (без поклопца); кутије Разводне (с поклопцем); Универзалне кутије; сијалична грла и сијалице; сијалица са жарном нити; Томас Алва Едисон; халогене сијалице; флуоресцентне цијеви; штедне сијалице; ЛЕД сијалице; прекидачи; обртни; потезни; притисни тастер; преклопни; једнополни; двополни; трополни); серијски; наизмјенични; групни; унакрсни; прикључнице; уграђене у кутије постављене на зиду; монофазне (једнофазне) прикључнице; монофазне (једнофазне) прикључнице са заштитним контактом (уземљењем); трофазне прикључнице; утикачи; натикачи; осигурачи; топљиви или растални осигурачи; аутоматски осигурачи; електрична бројила; монофазна бројила; трофазна бројила; једнотарифна бројила; двотарифна бројила; аналогна бројила; дигитална бројила; $A = U \times I \times t$ (kWh); $A = P \times t$ (kWh); Електрично звонце; Електромагнет; Електромагнетни реле; Електромагнетна дизалица; Електромотори; Мотори истосмјерне струје; Мотори наизмјеничне струје једнофазни; Мотори наизмјеничне струје трофазни; Мотори наизмјеничне струје колекторски; Мотори наизмјеничне струје асинхрони (индукциони) монофазни; Мотори наизмјеничне струје асинхрони (индукциони) трофазни; Никола Тесла; Мотори наизмјеничне струје синхрони; Колекторски електромотори; Кавезни електромотори; трофазни кавезни електромотори; Мали електромотори истосмјерне струје; Кућански електрични апарати; Електротермички кућански електрични апарати; Гријач; $Q = I^2 \times R \times t = P \times t$; $P = U \times I$; отворена изведба гријача; полуотворена изведба гријача; затворена изведба гријача; цекас; кантал; молибден; Електрични решо; Електрични штедњак; Терморегуlator (термостат); Биметална трака; Цјевасти термостат; Електрична гријалица; Електрична пегла; Бојлер; Електрична лемилица; Електромеханички апарати; Вентилатор; Усисивач; Електрични млин за кафу; Миксер; Електрична бушилица; комбиновани кућански електрични апарати; Апарат за сушење косе; Калорифер; ТА пећ; Машина за прање рубља; Програмактор; Пумпа; Гријач; Термостат;

Погонски електромотор; Електровентил; Електрични уљни радијатор; расхладни уређаји; расхладни круг; вентилациони круг; компресор; капиларна цијев; кондензатор; испаривач; фрижидер; чишћење и одржавање хладњака; замрзивач; клима уређај; Електроника; Електронички уређаји; Поруке и информације; Технологије у електроници; Електрични сигнали; Аналогни сигнали; Аналогна технологија; Дигитални сигнали; Бинарни сигнали; Дигитална технологија; Аналогно дигитална конверзија; Алат и прибор у електроници; Лемило 24–30 W са сталком; Сјечице косе; Комбинована клијешта; Пинцета 10–20 cm; Ножић за скидање изолације Универзална клијешта; Маказе за лим или јаче кројачке маказе; Резбарска бушилица; Резбарски прибор; Чекић 100 g (браварски и пластични); Повећало; Столна лампа; Кутија са ситним материјалом; Класер – кутија са електроничким елементима; Тинол жица; AVO метар; Хигијенско-техничка заштита; Символи и схеме у електроници; електроничка схема; изглед штампане плочице; монтажна схема; Основни електронички елементи; Активни; Пасивни; електронички склоп; Пасивни електронички елементи; отпорници; стални отпорници; полупромјењиви тримери; промјењиви отпорници реостати; промјењиви отпорници потенциометри; НТЦ отпорници; ПТЦ отпорници; Фотоотпорници; Означавање отпорника прстеновима у боји систем четири прстена; Означавање отпорника прстеновима у боји систем пет прстенова; Кондензатори; фарад; Електрични капацитет; стални; промјењиви; полупромјењиви (тримерски); блок кондензатори; електролитски кондензатори; означавање кондензатора; завојнице; Хенри; соленоид; калем; торусна завојница; завојница са феритним језгром; индуктивитет; активни електронички елементи; диоде; транзистори; тиристори; фотоелементи; интегрална кола; електронска цијеви; кристална решетка; основни елемент германиј; петовалентни елементи арсен и фосфор; слободни електрони; носиоци наелектрисања; полупроводници n-типа; тровалентни елементи индиј галиј; шупљина; позитивно наелектрисање; полупроводник p-типа; диода; полупроводнички електронички елемент; исправљачка својства; катода; анода; ПН спој; Карактеристике диода; диоде са тачкастим спојем; диоде са површинским спојем – слојне диоде; Зенерове (напонске диоде); тунел-диоде; варикап-диоде; ЛЕ-диоде (свјетлосне); фото-диоде; пропусан смјер диоде; непропусан спој диоде; грецов спој; транзистори; ПНП спој; НПН спој; База; Емитер; Колектор; Силициј; Ознака А силициј; Ознака Б германиј; Ознака Ц нискофреквентни транзистор мање снаге; Ознака Д =

нискофреквентни транзистор веће снаге; Ознака Φ = високофреквентни транзистор; Транзисторски ефекат; Струјно коло емитер-база мала струја (управља); Струјно коло емитер – колектор; Већа струја; Интегрисана кола; Планарна технологија; Исправљачи полувални; исправљачи пуновални; електронички прекидачи; појачала; Транзистор као појачавач; Транзистор као прекидач; Испитивање поларитета диоде; Испитивање поларитета транзистора; Састављање транзисторског радио-предајника; Састављање радио-пријемника са диодом и транзистором; Транзисторски мигавац; осцилаторно коло; мултивибратор; RC временска константа; Телекомуникације; Радиоталаси; (H. Hertz, 1888); радиотелеграфрија; (G. Marconi; 1896); Сигнали и сигнализација; Електрични сигнали; електромагнетни сигнали; комуникацијски системи; Извор; Одашиљач; Комуникацијски канал; Пријемник; Приматељ; Телеграфија; Тахиграф; 1791. браћа Chappe; електрични телеграф; 1837; Samuel Morse САД; Морсеова абецеда; СОС порука; Принцип рада електричног телеграфа; Heinrich Hertz открио је 1888. радиоталасе; Guglielmo Marconi 1896. први радиотелеграф; телепринтер; изумљен 1914; Прва телеграфска порука гласила је *What hath God wrought?* послана 1844. године између Вашингтона и Балтимора; Едисонов аутоматски понављач; Телефонија; Микрофон; Звучник; Нијемац Johann Reis 1861. први телефон; Alexander Graham Bell је 1876. патентирао први примјенљиви телефон; Thomas A. Edison 1878. усавршио телефон уградивши у њега угљени микрофон; Принцип рада звучника; Принцип рада угљеног микрофона; Телефонски водови; Оптичка влакна; Телефонска централа; аутоматска телефонска централа; телефакс; Мобилна телефонија; мобител; Бежични телефон; GPS; Кабловска телевизија; Коаксијални кабал; Оптички кабал; Сателитска телевизија; Радио техника; радиопренос; пријеносна путања; одашиљач (предајник) са предајном антеном; електромагнетно поље у слободном простору; пријемник са пријемном антеном; Осцилатори; осцилаторно коло; осциловање; фреквенција; херц; Таласна дужина; Радиопредајник; нискофреквентни сигнал; електромагнетни таласи; високофреквентне осцилације; модулатор; амплитудна модулација; фазна модулација; фреквентна модулација; високофреквентни појачивач; етер; ултракратки таласи; кратки таласи; средњи таласи; дуги таласи; детекторски радиопријемник; дијелови звучника; Радиопријемник са транзистором; телевизијска техника; Телевизија; камера – за снимање аудио-визуелног сигнала; магнетоскоп – снимање и репродукција; студио – режија програма; релејне и

сателитске станице; за пријенос и пријем сигнала; ТВ-антена – пријем сигнала; ТВ-пријемник; Телевизијски предајник; телевизијски пријемник; Катодна цијев; Екран; ТВ-пријемник у боји; Плазма телевизор; LCD телевизор; LCD (Liquid Crystal Display); Антене; Одашиљачке антене; Пријемне антене; *T* антена; *L* антена; Полуталасни диполи; штап антене; феритне антене; савијене антене; Антенску инсталација; антена; антенски кабел; антенско појачало; претпојачало; филтер; скретница; Дјелови антене; дипол; Директори; Рефлектор; Разводник за два телевизора; Разводник за двије антене; антенски прикључци; Одржавање и уземљење антенске инсталације; Саобраћајна култура; Саобраћајна сигнализација; Вертикална сигнализација; Хоризонтална сигнализација; Сигнализација коју дају овлаштена лица; семафор са бркљом; Правилно кориштење средстава јавног саобраћаја; учесници у саобраћају; Јавни саобраћај; правила у средствима јавног пријевоза; Фактори који утичу на сигурност у саобраћају; човјек; возило; цеста; климатски увјети; Дијете као фактор безбједности саобраћаја; Саобраћајне несреће и њихови узрочници; објективне; субјективне; Како заштитити дјецу у саобраћају; Енергија и околина; Природна околина и животна средина; Отпад; Комунални отпад; Индустрijски отпад; Рационално кориштење енергије и материјала; Уштеда на гријању; Чување енергије у кухињи; Електрични уређаји и апарати; Чување енергије у купатилу; Уштеда на освјетљењу; депоније

8. разред 546 појмова

9. разред

Мехатроника-машинство; Мехатроника; машинство; Мехатронички производ; Механички дијелови; Сензори; Процесори; Актуатори; Шта омогућава мехатроника; Подручја примјене мехатронике; Машински елементи за пренос снаге и сигнала; Хидраулика; Пнеуматика; Радни флуид; Задаци хидрауличник и пнеуматских система; Подјела хидрауличких и пнеуматских система; система са властитом енергијом; Системи са помоћном енергијом; системи са вањском енергијом; Механички начин преноса погонске снаге; Електрични начин преноса; Флуидни начин преноса; Флуид; Елементи хидрауличног система; Реверзибилна машина; пумпа; радни флуид; задаци радног флуида; цјевовод; управљачки елементи; цијевни затварачи; вентили; славине; хидраулични мотор; извршни елементи (актуатори); Хидраулични акумулатори; Хидраулични филтери; Хабање; Примјена хидрауличних система; Хидраулична преса; Основни елементи пнеуматских система;

Подјела пнеуматског система; Елементи за производњу и развод зрака; Елементи за припрему зрака; Извршни елементи цилиндри и мотори; Управљачки елементи вентили; Управљачко-сигнални елементи, сензори индикатори; Помоћни елементи прикључне плоче; пригушивачи буке; бројачи; Примјена пнеуматских система; Сигурносни вентил; Хидраулични системи – предности; Хидраулични системи – недостаци; Правила кориштења система хидрауличних; електричних и флуидних; Мехатроника-електроника; Електротехника; Електрична струја; Истосмјерна струја; Наизмјенична струја; Електромеханички систем намјена; Електромеханички систем се састоји; електромотора; ротор; статор; радног механизма; Радни механизми сијеку; режу; брусе; леме; савијају; загријавају; боје; усисавају; спојених елемената електромотора са радним механизмом; спојнице; ременици; основице; зупчаници; ланци; елементи за прикључак на извор електричне енергије; Електрични мотори ротациони (истосмјерне; наизмјеничне); Електрични мотори ротациони линеарне линијске; транслацијско кретање; Електрични мотори ротациони корачне моторе; механичких дијелова (кућишта; осовина; лежајних штитова; лежаја; вентилатора); електричних дијелова (намотаја статора; намотај ротора; колектора; четкица); магнетни дијелови; јарам статора; магнетно поље; Технички стандард; Натписна плочица; Провјера мехатроничких система; Израда основне техничке документације при мјерењу; аутоматско или активно мјерење; пасивно мјерење; Основна техничка документација при мјерењу; Забиљешке мјерења; извјештај о мјерењу; Мехатроника електроника; Електроника; Символи у електроници; Дефиниције отпорника; завојнице; кондензатора; диоде; транзистора; интегралног кола; алата и прибора у електроници; Мјерење; Мјерни процес; постављање задатака мјерења; избор мјерне опреме; употреба мјерне опреме; исказивање мјерног резултата; Мјерна несигурност; Мјерна величина; Мјерни резултат; Грешка мјерења; Анализа мјерних величина у управљачком систему; Испитивање; Субјективно испитивање; Објективно поступци испитивања; Улазна контрола; Контрола у току производње; међуфазна контрола; међуоперацијска контрола; завршна контрола; методе контроле; аутоматска или активна контрола; пасивна контрола; принцип мјерења; класична мјерења; врсте мјерења; претпроцесна мјерења; процесна мјерења; послије процесна мјерења; Активна послије процесна мјерења; пасивна послије процесна мјерења; мјерна грешка; Извршни уређаји – актуатори; електромеханичке актуатори; актуатори који користе снагу

флуида; алтернативни актуатори (интелигентни; микро актуатори); Хидраулични актуатори; Пнеуматски актуатори; Пиезоелектрични актуатори; Термални актуатори; Сигнални уређаји – сензори; Сигнал; Аналогни сигнал; Дигитални сигнал; А/Д претварачи; Д/А претварачи; Термистори; НТЦ отпорници; ПТЦ отпорници; Угљични отпорници; Фото-елементи; Фото-диоде; Фото-транзистор; Фото-отпорник; Сензори код аутомобила; Сензори у механици; Контактни давачи сигнала; Бесконтактни давачи сигнала; Сензор близине; Reed сензор; Индуктивни сензор близине; Капацитивни сензор; Оптички сензор; Свјетлосни сензор са предајником и пријемником; Рефлексни сензор; Дифузни сензор; Прикупљање; електронска обрада и меморисање података; Околина; податак; информација; знање; Прикупљање података; записивањем или биљежењем; кодирањем поједностављеним представљањем података; класификацијом података; сортирањем података; Информациони системи; Обрада података; Ручна обрада података; Електронска обрада података; Меморирање; ROM; RAM; Унутрашње меморије; Вањске меморије; Информатика; Аутоматска обрада података; Аутоматика; Аутоматизација; Механизација; Роботизација; Аутоматизација процеса рада; алатна машина; Аутоматско управљање; Уређај аутоматског управљања; систем аутоматског управљања; Процесни рачунар; микрорачунара (микроконтролера); Поузданост и сигурност; Подјела аутоматизованих средстава за рад; Систем програмског управљања; Носачи програма; Механички систем са управљачким вратилом; Системи цикличног управљања или гранично или контактано управљање; Системи копирног управљања; Системи копирног управљања са индиректним управљањем; Предности аутоматских машина за обраду метала над класичним машинама; Аутоматске машине; класичне машине; Програмско управљање; нумеричко управљање; Програм; Значај увођења нових производних технологија; алатне машине; аутоматизоване алатне машине; NC-нумеричко управљање; CNC-рачунарско нумеричко управљање; AC адаптивно управљање; Предност употребе алатних машина; недостаци употребе алатних машина; CNC машине; Директно нумеричко управљање; Системи адаптивног управљања (AC); CNC машине начин управљања; Карактеристике CNC машине; Програмирање CNC машина; рачунарски програм; Програмирање; Ручно програмирање; Програмирање помоћу рачунара; CATIA; MASTERCAM; SOLIDCAM; Израда документације за програмирање; Операциони лист; План алата за радни предмет; План стегања алата;

План резања; Испис програма; 3D моделирање; 3D модели; Процес 3D моделирања; Полигонално моделирање; NURBS (Non-Uniform Rational Bezier Splines) моделирање користи кривине; 3Ds Max; Maya; Рендерирање; Даљни поступци; *texture mapping*; Освјетљење 3D сцене; 3D принтање; Подручја примјене 3D принтера; Начин рада; три осе (x; y и z); конвертира 3D CAD нацрт; 3D датотеке; формат .STL; формат .VRML; формат .PLY; формат .SFX; Обновљиви извори енергије; Рад; Енергија; Њутн; Џул; Облици енергије; Биолошка енергија; Необновљиви извори енергије; Обновљиви извори енергије; Врсте енергије; Претварање (трансформација) енергије; Водени токови; Енергија воде; Потенцијална енергија воде; Кинетичка енергија воде; Хидроелектране; Подјела хидроелектрана; Проточне хидроелектране; Акумулационе хидроелектране; Плима; Осека; Електране које користе плиму и осеку; Вјетар; Вјетротурбине; Вјетротурбине са окомитим ротором; Вјетротурбине водоравним ротором; Енергија сунца; Сунце; Соларни колектори; Фотонапонски панели; Геотермална енергија; Проблем енергије у свијету; Енергија – изазов савременог човјечанства; Необновљиви извори енергије; Искориштавање обновљивих извора енергије; Штедња енергије; Савјети за штедњу енергије

9. разред 289 појмова

Дошло је вријеме да опијени балкански просвјетари за кориштење казана плате казанију

Измјене у образовању се врше на дневном нивоу, сваки радни дан (261), сваки радни сат (2.088), сваке радне минуте (125.280), па и сваке радне секунде (7.516.800) у једној смјени радне године. Стално се нешто мијења, допуњава, коригује, дограђује, цијепа, преграђује, усавршава и амандманише.

Образовање се профанише.

Мијења се све, од течног сапуна, тоалет-папира, паркета, столова, клупа, столица, уџбеника, столарије, преко тоалета, таблета, кухиња, фасада, кровова, па све до циљева, исхода, индикатора, уговора, закона, фушнота, стандарда, јарбола итд.

Урушавање образовања измјенама је почело у посљедњој деценији прошлог вијека и од тада није стало. Радили су то, и још увијек раде, сви. Мијењају образовни систем и просвјетари и родитељи и ученици и директори и синдикати и институти и агенти и агенције и заводи и послодавци и законодавци и министри и премијери и сарадници несавјетници и несарадници савјетници и међународне и домаће и владине и невладине организације. Већина набројаних ради то несвјесно или несавјесно, намјерно или ненамјерно, али раде то стално и увијек учинковито. Некад у инат, а некад заинад.

Нажалост, постоје и они који имају **план** за образовне измјене, а ходограм тих измјена представљен је у наставку.

Први корак у том плану је да се све помијеша, тако да ни ученици ни њихови учитељи не знају шта је тачно, а шта нетачно, шта је истина, а шта лаж, шта је чисто, а шта прљаво... Све се то мијеша у образовним казанима.

Образовни казани се пуне поквареним законима и нестандартним стандардима и окреченим уџбеницима и ушминканим правилницима и плановима и курикулумима и силабусима и програмима и жртвама и злочинима и злочинцима и метама и кометама и планетама и ратовима и мировима и хировима.

Просвјетари, као праве казанције, садржаје који су у казанима мијешају. Мијешају просвјетари, гдје год да су, оно што су они радили са оним што смо ми радили, мијешају просвјетари злочинце и хероје, мијешају просвјетари правду и неправду, мијешају просвјетари добро

и лоше, мијешају истину и лаж, мијешају пар и непар, мијешају дан и ноћ, мијешају чисто и прљаво. Мијешају ли мијешају просвјетари, а **патока од знања**⁹⁴ која тече из тог образовног казана опија младе на-
раштаје који требају *поправити* оно што је непомијешано.

Други корак у том плану осмишљен је тако да се давно и тешко из-
борене три осмице и викенд замијене са седам деветки без викенда. Добри покераши су наши балкански послодавци. Покераши варали-
це, чуј седам деветки (часне и поштене овдје не спомињем јер нису
заслужили, нечујни су, мало их је и зато су у загради). Послодавци
покераши су са законодавцима договорили да запосленицима пауза
за ручак улази у радно вријеме, али деветочасовно, тако да запосле-
ници раде девет сати са паузом од један сат. Даље су договорили да
запосленици не раде у недјељу, већ да у недјељу раде, и све ово су по-
тписали. Кад седам дана у седмици раде бх. електране, зашто не би и
бх. гранапи, тржни центри и пилане. 7 x 9.

Трећи корак у том плану је припрема младих нараштаја запослени-
ка за осмочасовни рад и деветочасовни боравак код послодавца. Ова
припрема почиње још од раног дјетињства у обданишту, па све до
пунољетства и дуалног завршетка образовања. Дјеца се већ од треће
године навикавају на боравак од 11 до 12 сати у простору у којем се
организују неке радне активности по цијени од око 500 КМ. Та обука
се наставља кроз основну школу и мало више кошта, а завршава се
дуалним радом у средњој школи, кад полазници могу чак и зарадити
дио минималца.

Основна школа траје 35 седмица по пет дана. А како за будуће запо-
сленике изгледа радни дан сваке од тих 35 седмица у основној школи
– приказано је на слици 4.

Прво што се може уочити је трајање школског радног дана. За млађе
ученике он траје ујутро од 8 до 10 сати, за оне мало старије од 8 до 12,
а за ученике седмих, осмих и деветих разреда од 8 до 13:10, а са додат-
ним активностима и до 14:00 сати. Пошто ученици раде двократно и
дволокацијски, други дио радног дана настављају радећи од куће 2–3
сата, а најчешће је то послужење ручка. Кад се све зброји, радни дан за
старије ученике у основној школи траје у просјеку девет сати пет дана
у седмици. Викендом неки ученици раде више, неки мање, али сви
раде, што је изузетно важно за стицање викенд радне навике.

94 **Патока од знања** штети људском уму, има наркотичко дјеловање на примаоца, јако ломи
свјетлост, изазива краткотрајне халуцинације и трајно лудило, осигурава Хелверове моћи и
ноћи, дрхтање руку, повећање мозга до величине орахове ријезге... (деф. аут.)

Кад је у питању рад у школи или од куће, он се огледа понајвише у читању и писању латинице или ћирилице. Деси се у току дана да ученици некад нешто и израчунају, нацртају, запјевају или заиграју, али углавном читају и пишу. Читају текстове из књижевности на домаћем и два страна језика, затим читају историју, па географију, читају и биологију и хемију, итд. Сваки од 15 уџбеника исписан је или само латиницом или само ћирилицом, а учи се и ћирилица и латиница. Равноправно. Ово равноправно читање и писање латиницом и ћирилицом наставља се у дуалној средњој школи, односно све док ученици не замрзе то читање и писање до те мјере да једноставно не појеле никад више да читају и пишу. Кад се ово деси, образовање се завршава. Циљ је остварен и сви исходи су реализовани. Нова генерација послушних запосленика, спремних за било какав рад (осим читања и писања)

по минималној цијени (чију минималност одређује сам послодавац), опијена патоком знања, успјешно је окончала дуално образовање. Нова генерација младих запосленика је спремна за равноправну експлоатацију на Б/Х/С тржишту рада, баш као што је и ћирилица равноправна у Б/Х и латиница у С језику.

Кад ти Министрица каже: Сједи – један, ћути и ради поново!

Листам другу верзију дигиталног документа од 243 странице за који нисам сигуран како се зове. Директорица је написала један, а Министрица (као учитељица ученику који први пут пише писмену вјежбу) исправила и предложила друга два **наслова**, а затим исправила и прву реченицу, а за другу је сугерисала како да се напише почетак. Тако се дају упуте онима који промаше и тему и наслов документа који се зове *Извјештај о раду...*

И то није све.

Министрица је таксативно у 13 тачака навела недостатке Извјештаја, и нису то биле правописне или граматичке грешке, већ су то били озбиљни пропусти који се односе на реализоване активности, буџет, недостајућу документацију у прилозима итд.

О чему се ради?

Прије неколико дана Скупштина Кантона Сарајево је, између осталог, разматрала Извјештај о раду и финансијском пословању ЈУ Институт за развој предуниверзитетског образовања Кантона Сарајево за 2023. годину⁹⁵, па је сходно томе документ објављен на интернет-страници Скупштине. Не знам како, али тај документ (друга исправљена верзија) завршио је на HDD-у рачунара који се налази код мене и ту почиње ова прича.

Скролам први пут од почетка до краја документ... 243 странице, спорије се учитава, али се учитава, и то није до документа, већ до RAM-а и процесора. Вратим се на почетак и опет скролам, али спорије, то ми је навика. Тражим слике, цртеже, графичке приказе и... Ево га!!! Графички приказ под насловом **Организациона структура**. Супер изгледа, а налази се на 110. страници Извјештаја, односно 121. страници документа (Извјештају претходе неки други документи, као и преписка између Министарства и Института). За 30 секунди посматрања тог графичког приказа онај ко жели може сазнати како је устројен Институт, а по ономе што сам ја закључио, то устројство је **одлично замишљено*** (ово запамтите) и изгледа овако:

⁹⁵ https://skupstina.ks.gov.ba/sites/default/files/2024-08/izvjestaj_o_radu_institut_pred_univ_obra-zovanje.pdf

Институт би у коначници требао имати 48 запосленика, од чега једног директора и пет помоћника директора. Директор има свој кабинет у којем се, осим шефа, налази још пет запосленика. Кад су у питању помоћници директора, они се налазе на челу сектора, па тако први помоћник води сектор за наставне планове и програме, други води сектор за ваннаставне и посебне програме, трећи води сектор за издаваштво, уџбенике и наставне материјале, четврти води сектор за управљање људским ресурсима и пети помоћник директора води сектор за план, анализу, правна и опћа питања.

Претпостављате да сектор за наставне планове и програме броји највише виших сарадника, чак њих девет, док је по осам виших сарадника распоређено у секторе за ваннаставне и посебне програме и сектор за план, анализу, правна и опћа питања. У сектору за управљање људским ресурсима распоређено је седам виших сарадника, док су у посљедњем, али не и најмање битном сектору, за издаваштво, уџбенике и наставне материјале, распоређена четири виша сарадника.

Да сумирам: један директор + пет помоћника директора + један шеф кабинета директора + један возач у кабинету (али не по кабинету) директора + три виша сарадника у кабинету директора + један технички секретар у кабинету директора + 36 виших сарадника распоређених у секторе.

Укупно 48 запосленика.

Толико би их требало бити, али их у извјештају нема толико. У табели на 111. страници Извјештаја наведено је да их има укупно 32 (директор + 31), али у моменту типкања ове реченице било их је укупно 38 (директор + 37, извор: Регистар запослених у јавном сектору Кантона Сарајево⁹⁶). Понављам, ради се о Извјештају за 2023. годину, тако да су новозапослени почели са радом вјероватно у 2024. години и овај број ће се у наредном периоду мијењати до коначних 48 запосленика. Анализом запосленика Института за развој предуниверзитетског образовања Кантона Сарајево евидентираних у Регистру⁹⁷, дошао сам до сљедећих података кад су у питању њихова **звања**:

- 1) Магистар права
- 2) Бакалауреат права (I циклус) и магистар права (II циклус)
- 3) Дипломирани правник x 2
- 4) Дипломирани економист x 3

⁹⁶ <https://www.anticorruptiks.com/zaposleni-javnom-sektoru>

⁹⁷ исто

- 5) Дипломирани инжењер електротехнике
- 6) Дипломирани машински инжењер x 2
- 7) Дипломирани машински инжењер и магистар техничких наука
- 8) Дипломирани инжењер архитектуре и магистар продукт дизајна
- 9) Магистар босанскога, хрватскога и српскога језика и књижевности народа Босне и Херцеговине – наставнички смјер
- 10) Професор књижевности народа БиХ (ВСС), професор босанског језика и књижевности (ВСС) и магистар босанског језика и књижевности (други циклус студија)
- 11) Професор енглеског језика и књижевности..... x 3
- 12) Професор биологије и магистар биолошких наука, смјер Екологија и заштита животне средине
- 13) Дипломирани математичар
- 14) Професор математике и магистар управе – управљање пројектима Европске уније
- 15) Професор за физичку културу
- 16) Професор историје
- 17) Професор историје
- 18) Наставник физике и информатике са техничким одгојем, професор техничког одгоја, магистар културе живљења и техничког одгоја са информатиком
- 19) Наставник математике и информатике, дипломирани математичар – информатичар, магистар културе живљења и техничког одгоја са информатиком
- 20) Дипломирани дефектолог, магистар дефектолошких наука – научно подручје сурдологија, доктор дефектолошких наука
- 21) Дипломирани дефектолог сурдоаудиолог, магистар друштвених наука из подручја сурдоаудиологије, доктор знаности из знанственог подручја друштвених знаности, знанственог поља одгојних знаности, знанствене гране методика наставе дефектологије
- 22) Професор филозофије и социологије и магистар друштвених наука из области религијских студија
- 23) Професор религијске педагогије, магистар комунологије, магистар исламских наука из области акаида (догматике) и упоредних религија
- 24) Професор педагогије и психологије
- 25) Професор разредне наставе
- 26) Професор педагогије и магистар разредне наставе
- 27) Наставник разредне наставе, професор педагогије, професор разредне наставе, магистар едукацијских наука из области педагогије

- 28) Бакалауреат разредне наставе, магистар разредне наставе, доктор одгојних наука
- 29) Професор разредне наставе, као и стечен научни степен магистра хуманистичких наука из подручја менаџмента у образовању
- 30) Професор разредне наставе и магистар одгојних наука из подручја методике инклузивне наставе у почетној настави основне школе
- 31) Професор предшколског одгоја, магистар едукацијских наука из области педагогије

Од 38 запосленика њих троје су доктори наука, 12 их има титулу магистра наука, петеро је мастера, а 17 има ВСС. Екипа мала, али одабрана. Кад је у питању нето плата, тридесет запосленика зарађује 2.413,95 КМ, шест има нето плату од 2.625,70 КМ и један има нето плату 1312,85 КМ. Директорица се не налази на овом списку, али у прилогу Извјештаја стоји да њена нето плата износи 2.922,00 КМ.

Буџет ЈУ Институт за развој предуниверзитетског образовања је у 2023. години износио 2.630.630 КМ. Директорица каже другачије, али ја више вјерујем Министрици. Она је ово написала и потписала у једној од оних 13 тачака у којима су наведени недостаци Извјештаја.

Претпостављам да ће у скоријој будућности буџет ове установе износити око 5.000.000 КМ (словима: пет милиона конвертибилних марака). Повећаће се број активности, број студијских путовања, број такмичења, број страница Извјештаја, број запослених доктора наука, мастера и магистара, итд.

Али!!!

Примијетили сте да неки наставни предмети нису заступљени и претпостављам да они неће имати проблеме, потешкоће и нејасноће које ће имати они чији су наставни предмети стручно заступљени у структури Института.

У организационој структури занимљиво је слједеће: кад у правоугаонике те структуре унесете имена и презимена, припадајућу стручну спрему и занимање свих запосленика, онда можете уочити неке аномалије:

– Особа која има нижу стручну спрему је претпостављена онима који имају вишу стручну спрему. Наглашавам да сви имају ВСС, али су неки магистри струке, магистри наука или чак доктори наука, тако да је организациона структура одлично замишљена, **али само замишљена***, јер је то врло лоше имплементирано. Можете ли замислити да шеф са ВСС-ом успори, омета, онемогућава рад једног магистра или доктора наука, или у најгорем случају присвоји његов рад

као претпостављени. Дешавало се то и у бољим временима, па што се не би поновило.

– Висину плате одређује позиција запосленика у организационој структури, односно одговорност, па по тој логици највећа примања имају директорица, шеф кабинета директорице и помоћници директорице. Стручна спрема не прави разлику у плати, па тако доктор наука и професор (ВСС) имају исту плату. На овај начин се шаље *одлична* порука из ИНСТИТУТА онима који улажу у своје образовање, а што није уопште јефтино (цјеложивотно учење и улагање за ништа).

Осим неправди које сам навео, на другом мјесту сам уочио нешто врло чудно. Ради се о **дјелатности Института** која, у складу са Одлуком о оснивању, обухвата сљедеће разреде:

- a) Издавање књига
- b) Издавање новина
- c) Издавање часописа и периодичних публикација
- d) Остала издавачка дјелатност
- e) Издавање рачунарских игара
- f) Издавање осталог софтвера

Осим издавањем, Институт се, према истој одлуци, може бавити истраживањем и експерименталним развојем у друштвеним и хуманистичким наукама, затим природним, техничким и технолошким наукама, као и осталим истраживањима и осталим стручним, знанственим и техничким дјелатностима.

У слободном преводу, институт се бави **издавачко-истраживачком** дјелатношћу, а у обављању те дјелатности:

- 1) Учествује у провођењу предуниверзитетске образовне реформе,
- 2) Учествује у изради и иновирању НПиП-а предуниверзитетског нивоа
- 3) Даје стручна мишљења о НПиП-у основног и средњег образовања
- 4) Прати провођење НПиП-а
- 5) Вреднује квалитет НПиП-а
- 6) Ревидира НПиП
- 7) Утврђује и развија НПиП за поједина подручја и предмете
- 8) Израђује каталоге очекиваних исхода учења предуниверзитетског образовања
- 9) Учествује у изради ваннаставних планова и програма
- 10) Учествује у иновирању ваннаставних планова и програма
- 11) Учествује у провођењу ваннаставних планова и програма
- 12) Учествује у евалуирању ваннаставних планова и програма

- 13) Прати и вреднује примјену метода, облика и техника рада у одгојно-образовном процесу
- 14) Врши провјеру ученичких постигнућа у складу са стандардима знања које прописује АПОСО
- 15) Учествоје у организацији и провођењу екстерне матуре и других екстерних и интерних евалуација одобрених од Министарства у складу са законом, те **врши њихову анализу** коју доставља Министарству с приједлогом мјера за њихово унапређење
- 16) Израђује стандарде занимања
- 17) Пружа стручну помоћ
- 18) Израђује каталоге тема и предлаже акредитацију програма за професионални развој
- 19) Организира и проводи стручно усавршавање/обуке
- 20) Припрема, организује и реализује активе директора
- 21) Прати, вреднује и оцјењује квалитет рада одгојно-образовних установа, наставника, директора
- 22) Пружа стручну подршку одгоју, образовању и рехабилитацији дјецe с тешкоћама
- 23) Учествоје у изради, прати и проводи програме изврсности и лидерства ученика
- 24) Учествоје у изради, прати и проводи програме за дјецу исељеништва и дијаспоре
- 25) Организује и проводи смотре/такмичења дјеце/ученика
- 26) Прати, вреднује и оцјењује **испуњеност педагошких стандарда и норматива**, те предлаже измјену истих, учествоје у развоју и унапређењу школске инфраструктуре
- 27) Проводи стручна и научна истраживања у одгоју и образовању, предлаже мјере за унапређење одгојно-образовног рада на основу резултата истраживања
- 28) Сарађује са универзитетима, установама, организацијама, локалном заједницом и стручњацима у земљи и иностранству
- 29) Обавља информацијско-документацијске и издавачке послове
- 30) Прати provedбу уџбеничке политике
- 31) Даје приједлоге за унапређење уџбеника и других наставних материјала
- 32) Реализује програме унапређења уџбеника и наставних материјала
- 33) Предлаже и прати реализацију стратегије за све нивое и облике образовања до високог образовања
- 34) Пружа стручну подршку у изради ГПРШ-а

- 35) Учествоје у изради ГППШ-а
- 36) Анализира извјештај о раду школе на крају првог полугодишта и годишњи извјештај о раду школе
- 37) Израђује анализе, укључујући и секундарну анализу међународних истраживања PISA, TIMSS, PIRLS и сл.
- 38) Припрема извјештаје о међународним истраживањима PISA, TIMSS, PIRLS и сл.
- 39) Даје приједлоге мјера за унапређење одгојно-образовног рада
- 40) Присуствује реализацији наставе, испита и других облика одгојно-образовног рада
- 41) Учествоје у изради исхода на наставничким факултетима
- 42) Предлаже универзитетима увођење нових програма на наставничке факултете и усмјерења
- 43) Предлаже Министарству и надлежним органима предузимање мјера за унапређивање рада одгојно-образовних установа те отклањање неправилности и недостатака
- 44) Обавља и друге послове у складу са законом и овом одлуком

– Институт остварује дјелатност путем праћења и вредновања унапређења и развоја система од предшколског до средњег образовања.

– Активности Института у функцији су провођења образовне реформе кроз стално осигуравање стручних информација и **пружања стручне помоћи** који служе као полазишта органима и институцијама надлежним за одлучивање и вођење образовне политике.

Замишљено је да Институт буде установа која ће унаприједити одгојно-образовни процес у КС-у, регистрован је као одгојно-образовна издавачко-истраживачка туристичка агенција, која се бави организацијом такмичења, игара, шетњи, тестирања, провјера знања, како интерних тако и екстерних, организацијом стручних усавршавања, бави се анализама, пружа стручну помоћ, а све с циљем и у функцији провођења образовне реформе.

Закључак:

Дјелатност за коју је регистрован Институт је његов циљ, а циљ је **праћење, истраживање и издавање**, а ако је судити по циљу, онда нас је овај наш институт **пратио**, добро **истражио** и **издао**, јер ако не зна написати извјештај о свом **издавачком** раду, није ни чудо што су нам **исходи, стандарди, курикулуми...** онакви какви јесу. Није фер, пардон, сарајевски јесте фер.

Са фер!

Министрица, дуално-књиговодствени казани и дигитални темељи

Запосленици Министарства финансија, њих 58, сачинили су Извјештај о извршењу Буџета Кантона Сарајево за све буџетске кориснике за период од 1. 1. 2023. до 31. 12. 2023. године. Он је објављен на интернет-страници Министарства финансија, а запосленици Министарства за одгој и образовање задужени за сектор економских и финансијских послова су на основу тих информација сачинили *збирни извјештај* 146 установа предуниверзитетског одгоја и образовања. Документ је у року достављен на разматрање, под насловом: *Информација о финансијском пословању јавних установа из области предшколског, основног и средњег образовања за 2023. годину (збирно)*

Збуњени желе збунити збуњене.

Шта ћу, прочитао сам и тих 19 страница **збирно**, а уствари сам више гледао и листао него читао и дошао сам до сљедећег закључка: или су се аутори збунити, или су имали намјеру збунити евентуалне гледаоце тог документа, или се десило и једно и друго.

Послије листања, гледања и читања урадио сам анализу тих 19 страница и то представио на једној страници, и ево је ту. Бројеви који су кориштени су **арапски** и надам се да то неће никоме сметати, а осим што су арапски, још су и немилосрдни. Шта нам поручују кад се разврстају по нивоима предуниверзитетског образовања, прочитајте...

Предшколске установе (38 вртића)

Цјеловит развојни програм: 150 одгојно-образовних група (3.364 дјеце)

Обавезан развојни програм пред полазак у школу: 111 одгојно-образовних група (2.294 дјеце)

У 2023. години, не знам како, било је 535 запослених, односно 533 + 1 волонтер (394 уговора на неодређено, 139 уговора на одређено). На бази сати рада запослених је било 463, према спецификацији за обрачун плате их је 536, а просјек је **5.222**. Кад су у питању волонтери, уплаћено је 860 КМ (30 КМ мјесечно) за сваког ангажованог волонтера, а рекли су да је био само један... Свашта.

Извршење буџета у 2023. години: 20.619.842 КМ 6,41% или

3.644,37 КМ на годишњем нивоу по дјетету, а на сваких 11 дјеце ангажован је по један запосленик, док је на сваких 149 ангажован по један директор.

Основно образовање (71 установа)

65 редовних основних школа, три музичке школе и три специјалне основне школе

У 2023. години било је 38.133 ученика и 4.622 запосленика

Извршење буџета у 2023. години: 181.337.241 КМ или 56,37% или 4.755,39 КМ на годишњем нивоу по ученику, а на сваких 8,2 ученика ангажован је по један запосленик, док је на сваких 537 ученика ангажован један директор.

Средње образовање (35 средњих школа)

девет гимназија, четири медицинске школе, 16 техничких и стручних школа, двије специјалне школе, Економска школа, Музичка школа, Школа примијењених умјетности и Гази Хусрев-бегова медреса

У 2023 години било је 14.046 ученика и 2.173 запосленика.

Извршење буџета у 2023. години: 86.712.156 КМ или 26,96% или 6.173,44 КМ на годишњем нивоу по ученику, а на сваких 6,5 ученика је један запосленик, док је на 401 ученика ангажован по један директор.

Министарство за одгој и образовање

39 запослених

Извршење буџета у 2023. години: 30.476.839 КМ или 9,47%

Институт за развој предуниверзитетског образовања

32 запослена

Извршење буџета у 2023. години: 2.520.757 КМ или 0,78%

144 јавне установе + МО + ИРПО

55.543 корисника

укупно запослених 7.401

Извршење буџета у 2023. години: 321.666.835 КМ или

5.791,31 КМ на годишњем нивоу по ученику, а на сваких 7,5 ученика је један запосленик, док је на сваких 385 ученика један директор!

Рачун је једноставан, Кантон Сарајево је у одгој и образовање за сваког од 55.543 ученика у 2023. години издвојио просјечно 5.791,31 КМ. Други дио овог извјештаја односио се на приходе и расходе, купце и добављаче, текуће трансфере и капиталне пројекте, дуговања и потраживања, активу и пасиву, котизацију и амортизацију, осигурање и суфинансирање... Анализирао сам и тај дио и схватио да су ово **дуално-књиговодствени казани** у којима је све помијешано, а резултат дестиловања те мјешавине су дигиталне поставке предуниверзитетских установа. Наведене установе смо поставили на **дигиталне темеље**, аналогно смо их утопили, дуално поклопили и оптички умрежили. Поставили смо и стерео столарију, опремили здраву кухињу,

уградили видео-надзор и разглас, упослили дигиталне стражаре и до-
маре... Све је спремно за XXII вијек.

Анализа овог финансијског извјештаја и његово поређење са Педа-
гошким стандардима (од марта 2024. године) и исходима учења за све
предмете (од прије три године) вапи за одговорима на сљедећа питања:

1. У којем проценту школе испуњавају Педагошке стандарде по пита-
њу простора?
2. Која је просјечна старост школских објеката?
3. Која је процјена сигурности школских објеката кад су у питању по-
треси, пожари, поплаве, клизишта, удари вјетра, саобраћај...?
4. Да ли неко зна у којем проценту су испуњени Педагошки стандарди
кад је у питању опремљеност учионица, радионица, спортских сала,
ликовних и музичких кабинета... потребним училима, наставним
средствима, материјалима итд.?
5. Да ли је улагање 12.000.000 КМ у кабинете физике, хемије и биологи-
је знак да су ти кабинети били празни преко 25 година?!
6. Колико је новца од тих 12.000.000 КМ утрошено за учила у каби-
нетима физике, хемије и биологије, а колико за грађевинске радове у
истим тим кабинетима?!
7. Шта је са осталим специјализованим учионицама, кабинетима и ра-
дионицама, да ли су ти кабинети опремљени потребним училима или
и тамо треба уложити 12.000.000 КМ?!
8. Да ли је улагање у кровове, фасаде, столарију, реконструкцију каби-
нета... улагање у образовање или у грађевинске фирме?!
9. Да ли је улагање у рачунаре, софтвере и оптичко умрежавање улага-
ње у образовање или у накупце, прекупце и кабловске и телеком опе-
ратере?!
10. Кад се врши инвентура (попис и отпис) школских учила, настав-
них средстава, опреме, алата, машина, инвентара... ко то пописује и
гдје се могу пронаћи резултати пописа и отписа?
11. Колико запосленика предуниверзитетског образовања плаћа син-
дикалну чланарину ($535 + 4622 = 5157 + 2173 = 7330$) и да ли су син-
дикати који нас представљају репрезентативни?
12. Колико је у посљедњих 25 година уложено у ТВ-е, ЛЦД-е, рачунаре,
штампаче, копир-апарате, умрежавање, сервере, пројекторе, паметне
табле, а колико у осталу опрему?
13. Колико су школе до сада издвојиле за збрињавање опасног отпада
(е-отпад: рачунари, таблети, телевизори, монитори и остали електрон-
ски уређаји спадају у категорију опасног отпада јер садрже метале који

су штетни и опасни по природу, а то су антимон, хром, сребро, цинк, олово, калај, бакар...)? Ако нису ништа, да ли то значи да је наведена опрема отписана у Миљацку?

...

Имам још пуно питања, али овдје ћу се зауставити. **Доста је!**

Напомињем да се не слажем са министрицом Наидом ХМ која је, обраћајући се заступницима у Скупштини КС, изјавила, између осталог, да се заиста слабо разумију у образовање. Погријешили сте, министрице, та господа се **уопште не разумије у образовање; они немају појма, да простиш**, јер да се разумију, сто питања сличних наведеним могли су поставити, могу их поставити данас, а с обзиром на то да се стање неће ускоро промијенити, могу их постављати и у будућности. На крају истичем, **за утјеху** (ако то може бити утјеха) скупштинским заступницима, да и **велика већина нас** запослених у одгојно-образовним установама, Институту и Министарству такође нема појма о овом вашем унеређеном образовању и знам да ће се у овој реченици пронаћи мањина, а не већина на коју се односи.

Министрице, додај гас!

Одгојно-образовни шибицари

Министарство за одгој и образовање у Кантону Сарајево опслужује 5.658 дјеце у вртићима, 38.133 ученика у основним школама и 14.046 ученика у средњим школама, или **укупно 57.837 корисника** предуниверзитетског образовања. Ти корисници похађају различите одгојно-образовне установе распоређене по нивоима, а кад је број тих установа у питању, ријеч је о 38 вртића, 71 основној и 35 средњих школа, што укупно износи 144 установе. Свака од ових установа има школски и надзорни одбор, директора, секретара, педагога... Имају све наведене установе руководиоце, управљаче, надзорнике и замјенике, њих **око 2000**, који су по закону високообразовани и дуго одгајани. Да не кажем да **имају паметни да су папир**.

Кад су у питању запосленици, њих је у 2023. години било 535 у вртићима, 4622 у основним школама, док их је у средњим школама било 2173. Укупно 7330, од чега је већина високообразована и оспособљена за рад у области одгоја и образовања. И они имају папир.

Функционисање овог тромог и гломазног система омогућава Министарство за одгој и образовање, а задатак тог Министарства је да врши управне и стручне послове утврђене уставом, законом и другим прописима, који се односе на остваривање надлежности кантона у области предшколског, основног и средњег образовања. Министарство је у овом формату почело са радом 17. децембра 2020. године, а са даном почетка рада **преузело је** државне службенике и намјештенике, архиву и документацију, средства рада и послове Министарства за образовање, науку и младе, као и руководиоца, државне службенике и намјештенике Просвјетно-педагошког завода.

Старо министарство које је покривало области образовања, науке и младих са Просвјетно-педагошким заводом постаде **Министарство за одгој и образовање**.

Супер!

Дјелокруг рада се сузио, повећао се број стручњака са искуством. И то није све – као велико појачање новом Министарству већ 2021. године основан је Институт за развој предуниверзитетског образовања. И онда почиње велики одмор.

Пуних 25 година одгојно-образовни систем је руиниран, а у претходне четири године, вјероватно с намјером да се реформише, стање се додатно погоршава.

Пуно је нејасноћа, контрадикторности, незадовољства, а у последње вријеме одзвања тишина која забрињава. Сви су збуњени и незадовољни, од ученика, њихових родитеља, па до учитеља/наставника и оних око **2000**. Нико не жели да ради, али сви желе веће зараде, почев од ђака првака, па све до испужених професора у средњим школама. Једни би петице за исподпросјечно знање, а остали изнадпросјечне плате за исподпросјечне резултате.

Директорима, њиховим помоћницима и осталим управљачима и надзорницима је као све јасно, само не могу да нам објасне, тако да сам ријешо да **раскомпликујем** ову ситуацију. Тражим кривце и нећу спомињати имена, али титуле, звање, стручну спрему и позиције хоћу. Кренуо сам са анализом четири интернет-странице:

1. <https://mo.ks.gov.ba/kontakti>
2. <https://irpo.ba/nas-tim/>
3. <https://www.anticorruptiks.com/zaposleni-javnom-sektoru> (ИРПО)
4. <https://www.anticorruptiks.com/zaposleni-javnom-sektoru> (МОКС)

Анализом података са интернет-странице Министарства за одгој и образовање⁹⁸ схватио сам да има 39 запослених и министрицу (40), и то у сектору за предшколски одгој седмеро, у сектору за средње образовање и образовање одраслих четверо, у сектору за стратешко управљање и надзор над радом установа деветеро, у сектору за економске и финансијске послове деветеро, у сектору за саобраћај и едукацију седмеро, плус секретар министарства, виши референт-возач, курир и министрица. Округло 40.

Анализом интернет-странице Института за развој предуниверзитетског образовања⁹⁹ уочио сам да *њихов тим*, осим директорице, има још 30 особа (24 сарадника, пет помоћника директора и техничког секретара), укупно 31. Ту су још и они које не рачунам јер су они ријетко запослени, а то су чланови управног одбора (5), надзорног одбора (3) и стручног вијећа (5). Заједно Министарство и Институт броје **71 запосленика**, али...

Анализом интернет-странице Регистар запослених у јавном сектору Кантона Сарајево¹⁰⁰ дошао сам до других информација. Министарство за одгој и образовање КС има министрицу и 41 запосленика, док тим Института за развој предуниверзитетског образовања има

98 <https://irpo.ba/2025/05/24/nas-tim-na-medunarodnoj-konferenciji-povezujemo-nauku-obrazovanja-i-praksu/>

99 исто

100 <https://www.anticorruptiks.com/zaposleni-javnom-sektoru>

директорицу и 37 запосленика, и по овој евиденцији они броје укупно **80 запосленика**.

Шибицари!

Разлику која се појавила могу објаснити: интернет-странице се не одржавају редовно, запосленици одлазе у пензију/мировину, други заснивају радни однос, и то је можда разлог, **или можда није**. Ко ће то знати?

Због тога анализирам ону страницу на којој је евидентирано више запосленика и гдје се налази више информација о запосленицима. Према тој евиденцији, Министарство и Институт заједно имају следећу структуру запосленика кад је у питању стручна спрема:

четири доктора наука, 22 магистра, шест мастера, 38 ВСС VII степен, три бачелора 240 ECTS, један бачелор 180 ECTS, 2 ССС IV степен, 1 ВКВ и 1 НК радник. Укупно 78 запосленика, плус министрица и директорица (80).

Кад су у питању организационе структуре Министарства и Института, оне су сличне и изгледају овако:

На челу Министарства за одгој и образовање је министрица, а рад министарства подијељен је на **5 сектора којим руководе помоћници министрице**.

На челу Института за развој предуниверзитетског образовања је директорица, а рад Института подијељен је на **пет сектора којима руководе помоћници директорице**.

Сектори Министарства носе називе:

1. Сектор за предшколски, основни одгој и образовање (помоћник министрице + 6)

- Шеф одјељења за предшколски одгој и образовање -1
- Стручни савјетник за предшколски одгој образовање -1
- Шеф Одјељења за основни одгој и образовање -1
- Стручни савјетник за основни одгој и образовање -3

2. Сектор за средње образовање и образовање одраслих (помоћник министрице + 3)

- Шеф одјељења за средње стручно образовање и образовање одраслих -1
- Стручни савјетник за средње стручно образовање и образовање одраслих -1
- Шеф Одјељења за опће средње образовање -1

3. Сектор за стратешко управљање и надзор над радом установа (помоћник министрице + 8)

- Шеф одјељења за надзор над радом установа -1
- Стручни савјетник за надзор над радом установа -1
- Шеф Одјељења за стратешко планирање и сарадњу -1
- Шеф Одјељења за добробит -1
- Стручни савјетник за добробит -1
- Шеф одјељења за информатизацију -1
- Стручни савјетник за информатизацију образовања -1

4. Сектор за економске и финансијске послове (помоћник министрице + 8)

- Шеф одјељења трезорске јединице и помоћног оперативног трезорског центра -1
- Стручни савјетник за економске и финансијске послове -3
- Стручни савјетник за пројектно-инвестиционе послове -1
- Стручни савјетник за јавне набавке -2
- Виши референт за административно-техничке послове -1

5. Сектор за саобраћај и едукацију (помоћник министрице + 6)

- Шеф Одјељења за аутошколе и провођење практичног дијела возачког испита -1
- Стручни савјетник за рад аутошкола и провођење послова из области сигурности саобраћаја -1
- Самостални референт за административно-техничке послове -1
- Шеф одјељења за едукацију, провођење теоријског дијела возачког испита и превенцију у саобраћају -1
- Стручни савјетник за едукацију, провођење теоретског дијела возачког испита и превенцију у саобраћају -1
- Виши референт за административно-техничке послове -1

Сектори Института носе називе:

1. Сектор за наставне планове и програме (помоћник директора + 9)

- Виши сарадник за развој предметних курикулума -3
- Виши сарадник за средње образовање -3
- Виши сарадник за праћење ученичких постигнућа по предметима -1
- Виши сарадник за праћење међународних образовних програма -1
- Виши сарадник за програме цјеложивотног учења -1

2. Сектор за ваннаставне и посебне програме (помоћник директора + 8)

- Виши сарадник за изврсност и лидерство -1
- Виши сарадник за подршку дјечи и ученицима с тешкоћама -2
- Виши сарадник за исељеништво и дијаспору -1
- Виши сарадник за ваннаставне и посебне програме -1

· Виши сарадник за добробит ученика -3

3. Сектор за издаваштво, уџбенике и наставне материјале (помоћник директора + 4)

· Виши сарадник за уџбенике -2

· Виши сарадник за наставне материјале -1

· Виши сарадник за издаваштво -1

4. Сектор за управљање људским ресурсима (помоћник директора + 7)

· Виши сарадник за сарадњу са наставничким факултетима -2

· Виши сарадник за професионални развој одгајатеља, наставника, стручних сарадника -3

· Виши сарадник за професионални развој директора и помоћника директора -1

· Виши сарадник за управљање ресурсима института и осталим радницима у образовању -1

5. Сектор за план, анализу, правна и опћа питања (помоћник директора + 8)

· Виши сарадник за педагошке стандарде и нормативе -3

· Виши сарадник за годишњи програм рада и годишњи извјештај о раду -2

· Виши сарадник за правне послове -2

· Виши сарадник за финансије -1

Сад долази најважнији дио, а то је распоред стручњака са стеченим знањима, звањима, стручном спремом, додијељеним позицијама по наведеним секторима.

1. Установио сам да запосленици Института и Министарства који имају титулу доктора наука не могу бити помоћници ни министру ни директору, па ме занима у којој школи се стиче знање за позицију директора, министра, помоћника и шефова, да ли је то прва, трећа или нека друга гимназија.

2. Од шест мастера само један је помоћник, и то директорици.

3. Од 22 магистра три су помоћници министрици, док су два помоћници директорици, а осталих пет помоћника има ВСС.

4. У Министарству образовања од 11 шефовских позиција четири заузимају магистри, а седам они са ВСС-ом. Директорица Института је свима дала позиције виших сарадника, без обзира на знање, звање и стручну спремну.

5. Шеф кабинета директорице и секретар Министарства такође имају ВСС.

То је што се тиче стручне спреме, а кад је у питању звање, ситуација је сљедећа:

Од укупно 80 запосленика Института за развој предуниверзитетског образовања и **Министарства за одгој и образовање** 12 је правника, девет економиста, 12 инжињера, (машинство 4, саобраћај и електро-техника по 3, док је по један архитекта и грађевински инжињер), пет је филозофа/социолога/политолога, један је стручњак за одбрану и сигурност, плус четири са ССС-ом, плус министрица и директорица. Укупно 45, што је и више од половине. Ту су још и два дефектолога, два едукацијска стручњака, седам педагога/психолога и остало је **24 осталих**. Мањина.

Међу 24 запослена стручњака који чине мањину шест је стручњака за енглески језик, два су стручњака за босански језик, шест је стручњака за разредну наставу, два за математику, два за хисторију, један за историју, један за биологију, један за физичко васпитање, један за ликовно васпитање и образовање, а два су за математику, информатику, техничку културу и културу живљења. Нема из чега нема стручњака, а ипак их нема за области физике, хемије, географије, музичке културе, културе живљења, основа технике, српског, хрватског, њемачког, турског, арапског и других језика и дисциплина.

Сваки од 24 стручњака заузима одређену позицију у Министарству или Институту, а то је најинтересантнији дио, па идемо редом:

1. Од два стручњака за босански језик један је шеф кабинета директорице (што је логично, јер шеф прегледа све документе који долазе у Институт и одлазе из Института, не оцјењује их, али их лекторише), а други стручњак је помоћник директора за издаваштво, уџбенике и наставне материјале (опет лектор задужен, осим за уџбенике, и за све остале наставне материјале). Од ових стручњака ни основне, а ни средње школе неће имати помоћи кад су у питању курикулуми, силабуси, планови, програми... Штета. Значи $24 - 2 = 22$

2. Од два стручњака за математику један је задужен за професионални развој директора и помоћника директора, а други је помоћник директора за наставне планове и програме, тако да ни од ова два стручњака математичари у основним и средњим школама неће имати користи. $22 - 2 = 20$

3. Од три стручњака за хисторију/историју један је задужен за професионални развој одгајатеља, наставника, стручних сарадника, други за исељеништво и дијаспору, а трећи помаже министрици у области средњег образовања и образовања одраслих. Ни од њих колеге

x-историчари у основним и средњим школама неће имати користи. $20 - 3 = 17$

4. Стручњак за физичко васпитање помаже директорици у управљању људским ресурсима, али не помаже колегама у основним и средњим школама. $17 - 1 = 16$

5. Стручњак за ликовно васпитање и образовање стручни је савјетник за предшколски одгој и образовање, тако да ликовни умјетници у основним и средњим школама неће ни од њега имати пуно помоћи. $16 - 1 = 15$

6. Од шест стручњака за енглески језик један је шеф одјељења за стратешко планирање и сарадњу, други је шеф одјељења за опће средње образовање, трећи је виши стручни сарадник за међународну сарадњу и пројекте, четврти је виши сарадник за управљање ресурсима Института и осталим радницима у образовању, пети је виши сарадник за изврност и лидерство, а шести је виши сарадник за средње стручно образовање. $15 - 6 = 9$

7. Од два мултидисциплинарна стручњака за техничку културу, информатику, математику и културу живљења један је виши сарадник за ИТ, а други је виши сарадник за педагошке стандарде и нормативе, тако да ни техничари ни математичари ни информатичари, а ни остали у основним и средњим школама неће имати користи од њих. $9 - 2 = 7$

8. Од шест стручњака за разредну наставу један помаже министрици у областима предшколског и основног одгоја и образовања (или је шеф за основни одгој и образовање), други је виши сарадник за праћење ученичких постигнућа у предметима, трећи је виши сарадник за добробит ученика, четврти је виши сарадник за ваннаставне и посебне програме, пети је виши сарадник за професионални развој одгајатеља, наставника, стручних сарадника и шести је виши сарадник за развој предметних курикулума. Од овог ће бити користи, али само за учитеље, тако да то не одузимам. Значи, $7 - 5 = 2$

9. Стручњак за биологију сарадник је за развој предметних курикулума, тако да ће од њега **бити користи**, али само за биологе.

Значи, од оне мањине коју чине 24 стручњака, само два су директно распоређена на послове за које су стручни и односе се на одгој и образовање, односно два од оних 80.

Оно што ме додатно збунило у овом мини истраживању је да су, осим оних девет с почетка приче, нестала са списка још два стручњака за енглески језик и књижевност; један је шеф, а други је виши стручни сарадник. И друга ствар која ме збунила је неподударање износа примања и позиције у структурама. Има тога још, али...

Распоређивање великог броја стручних правника, економиста, политолога, инжињера... у ресор одгоја и образовања ишарет су паметном. И то није све...

Стручњаци су сви они који се распореде у ресоре да обављају послове за које су стручни, али се лако претворе у нестручњаке и због тога је потребно осмислити структуру по ресорима са секторима и шефовима. Још кад томе додате послушне и нестручне помоћнике, онда можете унеређивати и **руинирати** све процесе реформи. Вируси ту нису потребни, али има их, ушли су давно у све ресоре, секторе и шефове, сазада, кроз кабал док је још био коаксијални.

То је та онлајн вирусно-курукуларна предуниверзитетска реформа.

Долази нам нови зор¹⁰¹!

Ових дана је Федерално министарство рада и социјалне политике објавило скенирани радни текст новог Закона о раду¹⁰² сročеног у 263 члана на 77 страница. Није шала, 25 глава. У жељи да испоштује 16 директива Европског парламента, Вијећа Европске уније (члан 2 наведеног Закона) и федерална правила за израду прописа, то Министарство је понудило образац¹⁰³ за примједбе, приједлоге, коментаре и сугестије. Ова процедура ми је позната од времена кантоналних Педагошких стандарда, чак је и образац за примједбе, приједлоге, коментаре и сугестије сличан. Лекција о демократском доношењу прописа је апсолвирана и добро је што се једном научено може користити при доношењу свих врста прописа, на свим нивоима власти и у свим институцијама. Нисам читао та 263, гледао сам, листао и тражио.

Од оног што ме занимало све сам нашао, а то је:

1. Појам радник
2. Радно вријеме
3. Пауза
4. Дневни одмор
5. Седмични одмор
6. Погољније право

Прво сам у дијелу првом (основне одредбе), или да будем прецизнији, у члану 5 наведеног скенираног текста, пронашао објашњење појма **радник**. Прочитао сам и драго ми је да радници нису више они који су упослени нити они који су запослени. Опет су постали они који раде, они који производе вишак вриједности или профит (зараду). Подсјећам све оне који су ишли у школу да профит не могу производити ни предмети рада, а ни средства за рад, ни камиони ни авиони, ни зграде ни машине, ни станови ни планови.

Профит (зараду, вишак вриједности) производе само и једино радници, и тачка!!!

Пауза је третирана у ставовима 1, 4 и 5 члана 104 (дио једанаести – одмори и одсуства), а **радно вријеме** је третирано у ставу 1 члана 92

101 Зор – снага, оптерећење, напор, мука, напрезање које може изазвати рушење зидова, пуцање шина, осовина и мостова, падање надстрешница, клизање тла, пад система (електро-енергетског, информационог и др. наравно). (деф. аут.)

102 <https://api.fmrsp.gov.ba/files/8c8151b6-e0e3-499d-89ee-db2e2db7a984>

103 <https://api.fmrsp.gov.ba/files/88a64fc1-1a85-475f-951d-3ba46fa53e5f>

(дио десети – радно вријеме). Анализом ових ставова дошао сам до закључка да радник има право на паузу од 3,5 сати у току седмице (на то је имао право и раније). Међутим, новина је што та пауза по новом закону **улази** у радно вријеме, што у претходном ЗОР-у није био случај. По новом приједлогу, радник би у току седмице требао радити 40 сати, минус 3,5 сати паузе, а то је на седмичном нивоу 36,5 сати или 7 сати и 18 минута дневно.

Став 1 члана 105 третира **дневни одмор** и предложено је, а било је тако и раније, да радник има право на одмор у трајању од 12 сати у току 24 сата. Изгледа да је законодавац направио грешку, јер ако радник ради 8 сати по закону, одмара 12 сати опет по закону, шта ради преостала 4 сата и да ли је то што ради, шта год да ради, по закону?

Став 1 члана 106 тиче се **седмичног одмора**, а приједлог је да радник има право на седмични одмор у трајању од 24 сата непрекидно. Ваљда је требало написати да радник има право 48 сати непрекидног одмора, јер ако радник ради 40 сати седмично са паузама и ради сваки дан по 8 сати, онда квоту од 40 сати испуни за пет дана. Послије тих пет дана одмара 24 сата, то је шести дан, а седмица има седам дана. Шта да ради радник седми дан ако законом није прописано. Смије ли још мало одмарати или мора на посао, и да ли седмица има шест или седам дана? Ако има шест, зашто се не зове **радна шестица**.

Право на избор (не)повољнијег права (став 2 члан 181) има сваки радник, с тим да то није у супротности са овим или неким другим законом. Добро је написано, али у пракси то изгледа овако.

Радник тражи од послодавца да му исплати накнаду (плату, топли оброк, превоз и сл.), по за њега повољнијој цијени, или тражи да ради краће, да одмара дуже итд., и позива се на право повољнијег права, али послодавац то игнорише и исплати накнаду која је нижа, тражи од радника да ради дуже, одмара мање итд. И образлаже то другим законом који од послодавца захтијева да буде рационалан кад је у питању располагање средствима, временом рада, одмора, паузе... и ту се прича завршава.

Због ових нејасноћа и недоречености предлажем да се појам рационалности дефинише законом и да се прецизније одреди ко има предност кад је у питању рационалност, радник или власник (послодавац). Ако ту предност има послодавац, онда је овај став непотребан, а цијели члан је бесмислен и треба га брисати.

Замислите да тај члан гласи овако: Радник има право на повољније право, ако је то рационално за послодавца. Искуство ми говори да оно

што је раднику повољније, босанским тупоглавцима, пардон послодавцима, није рационално.

На основу изреченог закључујем: За раднике је повољније оно што им је неповољније, само то они не знају.

Радна седмица траје шест дана, од којих радник ради пет дана, а послије тога одмара 24 сата и онда опет, пет дана рада па дан одмора и тако 61 пут у години.

Годишњи одмор траје 4 седмице, а по овој законској радној шестици и математици, то је $4 \times 6 = 24$ дана, и кад одуземо нерадне дане 4×24 сата то је 4 дана и 16 сати. Резултат кад је у питању трајање годишњег одмора је $24 - 4,8 = 19,2$ радних дана. Супер.

До сада је било 18.

Приједлог образовним властима Кантона Сарајево

Предлажем министрици за одгој и образовање и директорици Института за развој предуниверзитетског образовања да овај приједлог Федералног министарства рада и социјалне политике прослиједи својим помоћницима на поступање. Даље предлажем да помоћници дају задатак шефовима, стручним савјетницима и вишим сарадницима да организују вебинаре, семинаре, дебате, округле столове и конференције с циљем прикупљања информација о евентуалном утицају измјена Закона о раду на:

1. Закон о одгоју и образовању у основној и средњој школи
2. Колективни уговор за дјелатност предшколског одгоја и основног одгоја и образовања
3. Колективни уговор за дјелатност средњег образовања
4. Педагошке стандарде за предшколски одгој и образовање
5. Педагошке стандарде и нормативе за основни одгој и образовање
6. Педагошке стандарде и нормативе за средње образовање

У провођењу ових активности предлажем помоћницима, шефовима, стручним савјетницима и вишим сарадницима да припреме дигиталне и аналогне обрасце и понуде их полазницима како би прикупили што прецизније информације о евентуалним примједбама, приједлозима, коментарима и сугестијама. Послије тога слиједи ангажовање (уговором о дјелу) добровољаца по општинама да анализирају и уврсте примједбе у Закон, колективне уговоре и све педагошке стандарде. Кад се све уврсти, сортира, анализира и прецизира, потребно је доставити документе и информације директорици, која ће их, послије лекторисања наравно, потписати и прослиједити министрици, а даље знамо, Влада и Скупштина усвајају.

Надам се да вам тек сад ништа није јасно и, ако је тако, добро је. То и јесте циљ предлагача. Озаконити радно-правне нејасноће и бедастоће и уоквирити их **европским директивама**.

...

Таман смо све фино посложили, један закон, два колективна уговора, три педагошка стандарда и норматива, и онда се због европских директива и ЗОР-а све поквари. Морамо све поново, а радно вријеме 5 дана по 7 сати и 18 минута у радној шестици. Ко ће то израчунати и претворити у школске часове, наставне норме, припреме, дежуре, иновације, исходе учења...

Пукнућу до зоре од зора због ЗОР-а.

Координатори¹⁰⁴ ординирају¹⁰⁵ да конзилиј¹⁰⁶ кооптирањем¹⁰⁷ формирају

На интернет-страници Института за развој предуниверзитетског образовања 5. фебруара 2025. године објављен је Јавни позив ЗА пријаву ЗА израду ЗА задатке¹⁰⁸. Ради се о позиву кандидатима¹⁰⁹ који говоре један од три конститутивна језика и стручњаци су за једну од десет области распоређених по циклусима другог и трећег нивоа¹¹⁰ образовања. Или, да будем прецизнији, објављен је: *Јавни позив за пријаву кандидата за израду каталога задатака за наставне предмете који се изучавају у основним и средњим школама Кантона Сарајево, а у складу с предметним курикулумима Кантона Сарајево заснованим на исходима учења.*

Да је позив озбиљан и да није фингиран показала је директорица Института слањем е-поште свим директорима основних и средњих школа, а коју су они благовремено прослиједили свим запосленицима како би обезбиједили квантитет кандидата.

Прочитао сам и е-пошту и Јавни позив и после је читања схватио да то није за нас обичне наставнике. А кад сам прочитао све услове – од општих и додатних критерија, обавеза изабраних кандидата, потребне документације, па до пожељног искуства, што укупно чини 43 некаква критерија, уз **напомену** да Институт може накнадно тражити и додатне информације – схватио сам да је то стварно за врхунске стручњаке.

104 **Координатор** – особа која усклађује, усклађивач, успоређивач, сређивач. (Братољуб Клаић, Рјечник страних ријечи, Накладни завод Матице хрватске, Загреб 2004, стр. 737)

105 **Ординатор** – лат., преводи се на босански као **организатор** или **онај који уређује**. Овај термин се користи за описивање особе која има улогу у структурирању, организацији или уређивању нечега.

(Извор: https://goong.com/bs/latin/ordinator_latinsko_bosansko_zna%C4%8Denje/)

Ординирати – примати болеснике на преглед и лијечење (Братољуб Клаић, Рјечник страних ријечи, Накладни завод Матице хрватске, Загреб 2004, стр. 980)

106 **Конзилиј** – састанак који се одржава ради савјетовања при рјешавању неког важног питања, особито вијећање лијечника због установљења болести и договор о начину њезина лијечења. (Братољуб Клаић, Рјечник страних ријечи, Накладни завод Матице хрватске, Загреб 2004, стр. 736)

107 **Кооптирати** – попунити неко тијело новим чланом без избора (Братољуб Клаић, Рјечник страних ријечи, Накладни завод Матице хрватске, Загреб 2004, стр. 737)

108 <https://irpo.ba/wp-content/uploads/2025/02/Javni-poziv.pdf>

109 <https://www.enciklopedija.hr/clanak/kandidat>

110 Образовање у БиХ је организовано у четири основна нивоа: предшколско, основно, средње и високо образовање.

Да би обезбједили квалитетне кандидате, каталог-сараднике, из Института су поставили услове:

- 1) Кандидат мора имати завршен VII степен стручне спреме или завршен други циклус по Болоњи,
- 2) Кандидат треба имати најмање 5 (пет) година радног искуства,
- 3) Кандидат треба имати висок степен искуства у подручју образовне теорије,
- 4) Кандидат треба имати висок степен искуства у подручју дидактике,
- 5) Кандидат треба имати висок степен искуства у подручју методике наставе,
- 6) Развијене основне дигиталне компетенције потребне за графичко уређивање задатака кориштењем дигиталних алата,
- 7) Развијене дигиталне компетенције потребне за сараднички рад на документима,
- 8) Развијене дигиталне компетенције потребне за учествовање у онлајн састанцима,
- 9) *Развијене комуникацијске вјештине,*
- 10) *Развијене организацијске вјештине,*
- 11) *Разумијевање когнитивних теорија (нпр. Блумове таксономије, теорије о вишеструким интелигенцијама),*
- 12) Разумијевање како се когнитивне теорије примјењују на тестирање,
- 13) *Нарочито изражену способност за рад у тиму,*
- 14) Нарочито изражену способност поштовања заданих обавеза,
- 15) *Писање задатака на различитим нивоима Блумове таксономије којима се мјери оствареност исхода учења по наведеним наставним предметима,*
- 16) Писање задатака различитих димензија знања којима се мјери оствареност исхода учења по наведеним наставним предметима,
- 17) Писање задатака различитих димензија когнитивних процеса којима се мјери оствареност исхода учења по наведеним наставним предметима,
- 18) Писање задатака за различите наставне предмете којима се мјери оствареност исхода учења,
- 19) Писање задатака за различите нивое образовања којима се мјери оствареност исхода учења по наведеним наставним предметима,
- 20) *Конструисање задатака уз кориштење дигиталних алата,*
- 21) По препоруци Института кориговати све написане задатке који то захтијевају,

- 22) По препоруци рецензената кориговати све написане задатке који то захтијевају,
 - 23) Писани задаци подразумевају област, тип задатка, задатке с упутством за бодовање,
 - 24) *Континуирана сарадња и рад у тимском окружењу,*
 - 25) *Континуирана сарадња и договор са Институтом,*
 - 26) *Поштовање договорених рокова,*
 - 27) Обавезно присуствовање обукама у организацији Института,
 - 28) *Правилно попуњена пријава и њено додавање у ПДФ формату,*
 - 29) *CV,*
 - 30) *Диплома о стеченој стручној спреми (скенирано),*
 - 31) *Увјерење о положеном стручном испиту (скенирано),*
 - 32) *Потврда/увјерење о радном искуству (скенирано),*
 - 33) Потврда/увјерење/уговор о ангажману на међународном пројекту у БиХ који је садржавао активности везане за организацију испита и испитних задатака,
 - 34) Потврда/увјерење/уговор о ангажману на међународном пројекту у БиХ који је садржавао активности везане за организацију испита и испитних задатака и/или пројекти у организацији АПОСО везани за утврђивање стандарда ученичких постигнућа и слично,
 - 35) *Кандидати требају имати искуства у настави,*
 - 36) Кандидати требају имати искуства у увођењу нових метода праћења и вредновања у учионици,
 - 37) Кандидати требају имати искуства у реалним условима наставе што ће им помоћи у разумијевању практичних аспеката примјене конструисања задатака,
 - 38) Кандидати требају имати способност препознавања и прилагођавања задатака према културним и образовним специфичностима БиХ,
 - 39) Искуство у изради различитих врста задатака: вишеструки избор, задаци са отвореним одговорима, ситуацијске и апликативне задатке повезаним са стварним и замишљеним ситуацијама и слично,
 - 40) Разумијевање методологије и структуре међународних истраживања као што су *TIMSS, PIRLS и PISA,*
 - 41) Способност интерпретирања и примјене резултата из тих истраживања у контексту домаћег образовног система,
 - 42) Одбраћен магистарски/докторски рад из области међународних истраживања ученичких постигнућа,
 - 43) *Ангажман на писању задатака екстерне матуре, такмичења.*
- Напомена:* Институт задржава право тражења додатне документације релевантне за доказивање опћих увјета предвиђених Законом.

Кад сам подвукао линију, увидио сам да сваки кандидат треба испуни-ти 43+ услова за писање задатака.

Ситница.

Потребна су укупно 64 кандидата, а кад је у питању њихова структу-ра по областима, нивоима, циклусима и језицима, ситуација је пред-стављена у табели:

Табела 12						
Р. бр.	ОБЛАСТ	ДРУГИ НИВО ОБРАЗОВАЊА (ОШ)			ТРЕЋИ НИВО ОБРАЗОВАЊА (средња школа 2. разред)	СУМ
		I ЦИКЛУС	II ЦИКЛУС	III ЦИКЛУС		
1	Босански језик и књижевност	1	1	1	1	12
	Хрватски језик и књижевност	1	1	1	1	
	Српски језик и књижевност	1	1	1	1	
2	Математика (БЈК)	1	1	1	1	12
	Математика (ХЈК)	1	1	1	1	
	Математика (СЈК)	1	1	1	1	
3	Моја околина (БЈК)	1				3
	Моја околина (ХЈК)	1	---	---	---	
	Моја околина (СЈК)	1				
4	Физика (БЈК)			1	1	6
	Физика (ХЈК)	---	---	1	1	
	Физика (СЈК)			1	1	
5	Хемија (БЈК)			1	1	6
	Хемија (ХЈК)	---	---	1	1	
	Хемија (СЈК)			1	1	
6	Биологија (БЈК)				1	7
	Биологија (ХЈК)	---	2	2	1	
	Биологија (СЈК)				1	
7	Историја (БЈК)				1	7
	Повијест (ХЈК)	---	2	2	1	
	Историја (СЈК)				1	
8	Географија (БЈК)				1	7
	Земљопис (ХЈК)	---	2	2	1	
	Географија (СЈК)				1	
9	Природа (БЈК)					2
	Природа (ХЈК)	2	-2-	---	---	
	Природа (СЈК)					
10	Друштво (БЈК)					2
	Друштво (ХЈК)	2	-2-	---	---	
	Друштво (СЈК)					
УКУПНО		13	12	18	21	64

Табела: приказ потреба за кандидатима по областима, циклусима, ни-воима и језицима*

* Овај табеларни приказ је **претпоставка** аутора о потребама за кан-дидатима!

Распоред кандидата у табели зависи од низа фактора, а најчешћи су:

- Језици, ови који се говоре од Мостара, преко Сарајева, па све до Бањалуке; потребан је по један кандидат за сваки од језика (босански, српски и хрватски) у сваком циклусу **другог нивоа** образовања, док је у **трећем нивоу** потребан само по један кандидат за сваки језик, а кад се то зброји потребна су четири кандидата за босански језик и књижевност, затим четири кандидата за хрватски језик и књижевност и на крају четири кандидата за српски језик и књижевност. Укупно **12 кандидата** распоређених по језицима, циклусима и нивоима образовања;
- Са математиком је ситуација иста као и са језиком: укупан број потребних кандидата је 12, и они су, као и језичари, распоређени по језицима, нивоима и циклусима, па тако на крају у збиру имамо четири кандидата за математику на босанском језику, четири кандидата за математику на хрватском језику и на крају четири кандидата за математику на српском језику; укупно **12 кандидата**;
- Што се тиче физике и хемије, ситуација се разликује у односу на језике и математике, а то је зато што се ове двије области изучавају на трећем циклусу другог нивоа и на трећем нивоу образовања. Из овога произилази да је за физику потребан по један кандидат за сваки језик на сваком нивоу образовања, односно два кандидата за физику на босанском, два кандидата за физику на хрватском и два кандидата за физику на српском језику. Укупно шест кандидата. Исто је и са хемијом, за коју су потребна два кандидата на босанском језику, два кандидата за хемију на хрватском језику и два кандидата за хемију на српском језику. Укупно за физику и хемију/хемију **12 кандидата**;
- Области моја околина, природа и друштво различито су заступљене у првом и дијелу другог циклуса **другог нивоа** образовања у школама које раде по босанском, хрватском или српском наставном плану и програму, па је изгледа због тога за све три области предвиђено ангажовање укупно **седам кандидата**;
- На крају су остале три области које се изучавају у дијелу другог и на трећем циклусу другог нивоа образовања и на трећем нивоу образовања, а то су биологија, историја/повијест и геопис/земљографија. За наведене области потребно је по седам кандидата, и напомињем да се ове области изучавају на три језика у два циклуса **другог нивоа** образовања и **на трећем нивоу** образовања, што је укупно **21 кандидат**. А сад, како ће се ријешити заступљеност језика за ове области по нивоима и циклусима, није ми познато и не желим нагађати да не повриједим госпуду из споменутих области.

Што се тиче процентуалне заступљености кандидата по областима, циклусима и нивоима образовања, стање је промјенљиво и изгледа овако: 43 кандидата или 67,18% су из основне школе (други образовни ниво), а из средње школе је 21 кандидат или 32,81% (трећи образовни ниво). Кад су у питању потребе за кандидатима по циклусима¹¹¹ у **другом образовном нивоу**, стање је сљедеће: од укупно 43 кандидата потребна за овај ниво образовања 13 или 30,23% је из 1, 2. и 3. разреда (први циклус), 12 кандидата или 27,91% је из 4, 5. и 6. разреда (други циклус), 18 кандидата или 41,86% је из 7, 8. и 9. разреда (трећи циклус).

Области су различито заступљене, а процентуални однос изгледа овако: Б/Х/С језик и књижевност 12 кандидата или 18,75%, математика 12 кандидата или 18,75%, моја околина три кандидата или 4,68%, физика шест кандидата или 9,37%, хемија/кемија шест кандидата или 9,37%, биологија седам кандидата или 10,94%, историја/повијест седам кандидата или 10,94%, геопис/земљографија седам кандидата или 10,94%, природа два кандидата или 3,13% и на крају друштво два кандидата или 3,13%.

Језичка заступљеност је потпуно јасна кад су у питању математике, физике, хемије, језици и моје околине, али ситуација није јасна кад су у питању области друштва и природе у првом или другом циклусу (то је остало нејасно, јер се ове двије области изучавају у 5. разреду, али су наставници разредне наставе ти који их реализују). Други проблем кад су у питању наведене области је то што је исказана потреба за по два кандидата и за друштво и за природу, тако да овдје неће бити задовољен услов језичке заступљености кад је у питању трећи језик, било да је то босански, хрватски или српски. Слична ситуација је и са биологијом, историјом/повијести и геописом/земљографијом у 2. и 3. циклусу (по два кандидата су потребна), тако да претпостављам да ће ово утицати на формирање квалификоване и стручне националне већине у тимовима.

Ако се све наведено узме у обзир, није тешко схватити намјеру директорице Института за развој предуниверзитетског образовања. Она уствари жели појачати екипу од преко 40 врхунских координатор-стручњака из области образовања запослених у Институту, кооптирањем са додатна 64 спољња стручњак-сарадника. Задатак за све је да напишу (по мојој процјени) око 4800 питања (укупно) разврстаних по циклусима, нивоима, областима, језицима, писмима, регијама...

111 <https://www.scribd.com/document/150748668/Koncepcija-Devetogodisnje-Osnovne-Skole>

У јавном позиву наведено је да кандидати морају радити самостално за тим који ће израдити задатке, које ће запосленици Института прикупљати и разврставати по областима и нивоима образовања и на крају објединити у каталоге задатака које ће учинити доступним у ћирилично-латиничној и дигитално-аналогној варијанти широким ђачким масама кантона и ентитета под логом Института за развој предуниверзитетског образовања Кантона Сарајево.

Добра је то реклама и за Институт и за Кантон.

У јавном позиву је као оправдање за израду каталога задатака и ангажовање кандидата написано, цитирам: *Горе наведени каталози бит ће примјер како је могуће мјерити оствареност исхода учења за наведене предмете.*

Закључак:

Сматрам да се ангажовањем великог броја стручњака на изради задатака жели припремити и ученике и родитеље и просвјетне раднике на изучавање нове научне дисциплине, **питањологије**. Наведена научна дисциплина ће се изучавати од првог разреда основне до трећег разреда средње школе, а обавезна литература неће бити уџбеници, приручници, збирке и радне свеске. За изучавање наведене научне дисциплине користиће се **каталози задатака** (са одговорима) по областима, нивоима, циклусима, регијама... и биће доступни на свим конститутивним језицима и писмима.

Овакав начин усвајања знања у блиској будућности ће омогућити продају облака¹¹² умјесто магле, у које ће се моћи смјестити сви каталози са питањима и одговорима. На овај начин ће се обезбиједити стална доступност каталога за свакодневно и цјеложивотно учење одговора на постављене задатке, свим ученицима, без обзира који конститутивни језик говоре, које писмо читају и гдје се налазе.

Ако су запосленици Института координатори и ординатори, Институт је ординација; из тога произилази да се у ординацији мора што прије заказати конзилиј који ће разматрати стање болесног образовања.

Конзилиј треба одлучити о једном од наредних корака: терапија, стерилизација, санација, операција, рехабилитација или нешто друго, ако није касно за (ко)ординаторску интервенцију из ординације.

Питање за 1.000.000:

Да ли је неко чуо за међународне каталоге задатака, да ли постоје, да ли су доступни, да ли се смију користити и ауторизовати?

112 <https://tehnoklik.ba/sta-je-cloud-oblak-i-kako-ga-koristiti/>

Свједочанство о лажним свједочанствима и дипломама

Често се са дигиталних тросједа, чије централе имају поријекло са ових (балканских) простора, пласирају различите одгојно-образовне информације, као и информације које се односе на одгој и образовање. У том дигитално-информацијском пласману користе се различити појмови, од којих су неки економски, као што су: расход, трошак, улагање, губитак, банкрот, инвестиција, рационалност, расипање, а затим су ту и више спомињани него кориштени термини као што су *лажне дипломе, купљене дипломе, дипломе са пумпе, дипломе из књижаре, дипломе из гранана, онлајн и офлајн дипломе...* о њима говоре сви, а неки их и користе. Говоре о дипломама и чланови академија разно-националних, универзитетски професори, амбасадори, министри, директори, послодавци, законодавци, шофери, планинари, велеслаломаша и *њихови и ови наши*.

Ми не издајемо дипломе, ми издајемо свједочанства.

Срећа је па ми који радимо са млађим нараштајима не издајемо дипломе, тако да ни оне не могу издати нас, али зато ми издајемо увјерења и свједочанства/свједоцбе.

Ми смо увјерени, ми свједочимо!

Свједочимо да је све реализовано, остварено, усвојено и да је све у складу са не једним, већ свим законима, правилима и припадајућим оцјенама, а просјек тих оцјена је $> 4,50 \wedge \leq 5,00$ (читај: већи од 4,50 и мањи или једнак 5,00).

Идемо редом, са увјерењем у свједочанства...

Прво.

Планирано је да основно школовање траје девет година, односно 313 наставних седмица или, да будем прецизнији, 1565 наставних дана. Одгојно-образовни гуруи су такође планирали да се у наведеном временском оквиру реализује 7175 наставних часова. Просјечно по 341,67 часова за сваки од 21 обавезног наставног предмета, односно 22,92 часа у просјеку седмично или 4,58 часова дневно (табела 13).

Свједочимо да је планирано и уписано и наплаћено, с тим да реализација има негативно одступање од сса **10%**, а све због посјета, излета, планинарења, скијања, пливања и скраћења са различитим поводима. Тако да, кад од 7175 одузмемо 10% (717,5), добијамо **6.457,5**.

Tabela 13											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	BROJ ČASOVA	PROCENTUALNA ZASTUPLJENOST
B/H/S JEZIK I KNJIŽEVNOST	105	140	140	140	140	175	140	140	140	1260	17,56
MATEMATIKA	105	140	140	140	140	140	140	140	140	1225	17,07
TIZO	105	105	105	105	105	105	105	70	70	875	12,20
PRVI STRANI JEZIK	35	35	70	70	70	105	105	70	70	630	8,78
DRUGI STRANI JEZIK					70	35	70	70	70	315	4,39
INFORMATIKA	35	35	35	35	35	35	35	35	35	315	4,39
MUZIČKA KULTURA	35	35	35	35	35	35	35	35	35	315	4,39
LIKOVNA KULTURA	35	35	35	35	35	35	35	35	35	315	4,39
VJERONAUKA	35	35	35	35	35	35	35	35	35		
DRUŠTVO/KULTURA/RELIGIJA ILI ZDRAVI ŽIVOTNI STILOVI	35	35	35	35	35	35	35	35	35	315	4,39
BIOLOGIJA							35	70	70	245	3,41
HISTORIJA							35	70	70	245	3,41
GEOGRAFIJA							70	35	70	245	3,41
TEHNIČKA KULTURA							35	35	70	175	2,44
MOJA OKOLINA	35	35	35	70						175	2,44
FIZIKA								35	70	175	2,44
HEMIJA									70	140	1,95
PRIRODA					70					70	0,98
DRUŠTVO					35					35	0,49
KULTURA ŽIVLJENJA					35					35	0,49
OSNOVE TEHNIKE					35					35	0,49
GRAĐANSKO OBRAZOVANJE							35			35	0,49
UKUPNO										7175	100%

Друго.

Законом¹¹³ је прописано обавезно похађање основношколске наставе, али је такође предвиђено и дозвољено одсуствовање, понекад. Перспективни спортисти, талентирани ученици могу чак и дугорочно одсуствовати, али такви су ријеткост. Оно што може задесити све ученике је одсуствовање са наставе због болести, и у тој ситуацији је оно оправдано. Часове због болести могу правдати родитељи (до шест дана у години), разредници (до четири дана у години) и љекари (неограничено). *Болест нико не може предвидјети, али ево нека због болести у просјеку ученици одсуствују са 10% наставе.* У том случају ситуација са укупним бројем часова резервисаних за ученике и њихово обогаћивање новим знањима се додатно смањује, а послје умањења изгледа овако: $6.457,5 - 717,5 = 5.740$.

113 <https://www.paragraf.ba/propisi/kantona-sarajevo/zakon-o-osnovnom-odgoju-i-obrazovanju.html>

Одсуствовање са часова због болести погађа и наставнике/це, па руководиоци школа често прибјегавају нестручним и неадекватним замјенама одсутних. Ово је нарочито изражено ако су у питању неочекивана, краћа одсуства, а то се рјешава на начин: *дај, ускочи, буди са дјецом, припази их...* Таквих ситуација у току школовања је пуно, али ево нека их је укупно 10%. Опет се број предвиђених часова, због ускока, бивања и пажења, мијења, и сад је $5.740 - 717,5 = 5.022,5$.

Свједочимо да је у свим ситуацијама кад су ученици били болесни достављена информација о ономе што се радило, о домаћим задаћама и обавезама ученика. Чак се болест узима као олакшавајућа околност за ученика па се мало *прогледа кроз прсте*, сачека се са уписивањем оцјене, даје се друга прилика, лакша питања итд.

Што се тиче изненадног одсуства колега, **свједочимо** да је увијек неко *ускочио* као замјена. Без припреме, а све због ученика, да нису сами. Час се упише, прије или после, али ријетко се надокнађује. Шта ћеш. Закон нужду мијења или бјеше да то нужда ради закону, а у Закону о одгоју и образовању у основној и средњој школи у Кантону Сарајево (став 1 члан 91) пише: *Ученик који из оправданих разлога (болест у дужем трајању, статус перспективног спортисте и у другим оправданим случајевима) није могао редовно похађати наставу, тј. који је изостао више од једне четвртине од фонда наставних сати предвиђених наставним планом и програмом за одређени предмет или је изостао више од једне четвртине укупног фонда сати за разред, те као посљедицу тога није могао бити оцијењен довољним бројем оцјена у складу са законом, упућује се на полагање предметног односно разредног испита из једног или више предмета у току школске године, како би у редовном року завршио одговарајући разред школе.*

Свједочим да је $\frac{1}{4}$ исто што и 25%, и **свједочим** да је $10\% + 10\% + 10\% = 30\%$, и шта ћемо сад, мој Законе. Аха, екстерна матура је предметни испит за све ученике и реализује се у завршном разреду. Па добро, има логике.

Треће.

Планиране часове, оних 7175, реализује око 20 наставника/ца, неко више, неко мање, неко за једну школску годину, неко за више. Дешава се да једна особа реализује часове из више наставних предмета, али исто тако се дешава да више особа реализује један наставни предмет... али кад се подвуче црта и кад се све сабере, ситуација постаје пуно јаснија. Од оних 7175 часова 3255 или 45,36% реализује се у првих пет година школовања, а **2265** од оних 7175 **или 31,57%** реализује једна особа

(учитељ/ица), под условом да није било изостанака са часова ни ученика ни учитеља/ица. Што се ријетко дешава, али се дешава.

Осим са учитељем/учитељицом, ученици проведу много времена са наставником/цом босанског/хрватског/српског језика и књижевности (**735 часова или 10,24%**), затим са наставником/цом математике (**700 часова или 9,76%**), па наставником/цом првог страног језика (**630 часова или 8,78%**), са наставником/цом тјелесног одгоја (**455 часова или 6,34%**), итд.

Учитељ/ица и четири наставника/це потроше **4785 часова, односно 66,69%** од укупних 7175 часова, а остало је за још 16 предмета 2.390 часова или 33,31%. Ако томе додамо вјеронауку и други страни језик (**630 часова (по 315) или 8,78%**), нови збир износи **5415 часова или 75,47%**, а преостало је још 14 наставних предмета и 24,53% времена или, што би злобници рекли, седам наставника троши 70% времена, а преосталих 30% резервисано је за њих 14.

Свједочим да у раду са ученицима 1/3 наставника/ца користи 2/3 времена, а 1/3 времена користи 2/3 наставника/ца.

Четврто.

Ученици у току деветогодишњег школовања проведу 1260 часова или 17,56% времена изучавајући босански/хрватски/српски језик и књижевност, 1225 часова или 17,07% проведу на часовима математике, 630 часова или 8,78% на часовима првог, а 315 или 4,39% на часовима другог страног језика. Укупно је то 3430 часова или 47,8% времена за четири наставна предмета, а за преосталих 16 то је 3745 часова или 52,2% времена.

Свједочим да за математику и три језика треба исто времена као и за 16 осталих наставних предмета.

Пето.

Провјера о реализацији и остварењу свих планираних подвала продата је у облику каталогског знања. Мањина је то добро осмислила. Написали су питања и понудили тачне одговоре, формирали комисије и заротирали се по општинама као екстремно и екстерно неутрални. Резултат. Просјек на екстерној матури је око 9.

Закључак

Пет наставника/ца и шест наставних предмета потроше 70% одгојно-образовног времена намијењеног ученицима основних школа, при чему све упишу, наплате, остваре и реализују, осим око 30% часова. Просјечна вриједност свега наведеног креће се од **4,5 до 5,00**, с тим да, ако се врши екстерна процјена, онда нам исти ти наставници/це то

продају за девет (9) у просјеку. То је цијена потребног експлоататорског незнања.

Пошто ову деветогодишњу трговину посматрају они који су били присутни на свих 7175 часова (таквих је пуно и обично имају просјек око 4), можда се баш они у наставку школовања одлучују на куповину диплома, а разлог за такву одлуку правдају тиме што су свједочили како се за нерад, одсуствовање и незнање добијају свједочанства о петицама и са петицама. Бесплатно.

Питање за размишљање:

Да ли ћемо схватити да је колонијализам увијек колонијализам, па чак и кад је дигиталан; да и робовласништво може бити дигитално, само што умјесто челичних на рукама и ногама сад имамо дигиталне окове који су нам чврсто везали руке и учинили нас инертним, а такви су идеални за послушне слуге, кметове, робове или, у најбољем случају, обесправљене раднике дигитално одгајане и дуално образоване.

На крају ћу поновити шта послодавци желе, а власт прижељкује: *Не морају ништа знати*, само нек су културни и одгојени, а све што им буде требало ми ћемо их научити.

Питам се да ли нам требају знања о начину експлоатације радника, радничким правима или знања о појмовима као што су капитал, профит, вишак вриједности...

Свједочим да ми је позната та ситуација са робовима, кметовима и обесправљеним радницима из ХИ-сторије и срећа је да они нису ишли у школу, јер да јесу, ко зна до кад би свој робовско-кметовски положај задржали. Можда би и данас трајао, као што траје.

Размислите о овом свједочењу и свом удјелу у *свједочанству*. Јер ја нисам синдикат, а мој дио одговорности је 2,44% и огроман је. Гдје си ти ту и јеси ли ти синдикат?!

Сарајевска одгојно-образовна багра¹¹⁴

Веб-страница Министарства за одгој и образовање још од 2021. године на свом менију нуди између осталог и **конкурсе**¹¹⁵ као једну од опција коју можете изабрати и тако се опскрбити информацијама. Опција је за сваку похвалу, на једном мјесту можемо видјети којој од јавних установа из области предуниверзитетског образовања и одгоја у Кантону Сарајеву требају радници, какви и за коју позицију, а – ако сте баш радознали – додатним кликом можете сазнати и који су услови конкурса, од чега се треба састојати пријава, шта треба попунити, шта потписати, шта овјерити, шта изјавити, а шта извадити... Све је ту и траже се сви, од директора, њихових помоћника, секретара, педагога, психолога, чистача и ложача па све до кухара, бравара и чувара. Моју пажњу је, пак, привукла све већа потражња за школским директорима. Изгледа да нико од просвјетара не жели лагодну 20-часовну радну петицу да замијени за директорску стресну 60плус-часовну радну седмицу. Због недостатка директора и закон је измијењен па се умјесто два мандата (8 година) та дужност може обављати чак 16 година. Анализом неколико објављених конкурса за директора схватио сам какве кандидате не желе школски одборници. Тако **не желе**:

1. Алкохоличаре
2. Овиснике о опијатима
3. Оне који болују од заразне болести
4. Оне који болују од душевне болести.

Ово је у реду, али то није све, школски одборници **не желе ни**:

1. Оне који су отпуштени из државне службе као резултат дисциплинске мјере на било којем нивоу у БиХ у периоду од три године од дана пријављивања на јавни конкурс,
2. Оне који су осуђивани за кривично дјело неспојиво са обављањем дужности директора школе,
3. Оне који су осуђивани за привредни пријеступ неспојив са обављањем дужности директора школе,
4. Оне на које се односи члан IX 1. Устава БиХ (лица која служе казну),
5. Оне на које се односи члан IX 1. Устава БиХ и који су под оптужницом од стране Међународног трибунала за бившу Југославију (који се нису повиновали наредби да се појаве пред Трибуналом),

¹¹⁴ Израз који означава најгори сој у друштву.

¹¹⁵ <https://mo.ks.gov.ba/aktuelno/konkursi>

6. Оне против којих је потврђена оптужница за коју се одредбама важећег Кривичног закона може изрећи казна затвора у трајању од три мјесеца и више,
7. Оне против којих је изречена правоснажна пресуда за коју се одредбама важећег Кривичног закона може изрећи казна затвора у трајању од три мјесеца и више,
8. Оне против којих је изречена мјера за једно или више кривичних дјела за која се одредбама важећег Кривичног закона може изрећи казна затвора у трајању од три мјесеца и више,
9. Оне који су разријешени дужности директора због доказаног кршења закона,
10. Оне који су разријешени дужности директора због корупције,
11. Оне који су разријешени дужности директора због непотизма,
12. Оне који су разријешени дужности директора због професионалне некомпетентности,
13. Оне који су разријешени дужности директора због немара,
14. Оне који су разријешени дужности директора због несавјесног обављања послова директора,
15. Оне који су разријешени дужности директора због нестручног обављања послова директора,
16. Оне који имају сметње за именоване и обављање функције у складу са Законом о сукобу интереса у органима ФБиХ и Законом о министарским, владиним и другим именовањима ФБиХ,
17. Оне који су у истој школи бирани четири пута на позицију директора,
18. Оне који су у истој школи бирани четири пута на позицију помоћника директора/водитеља дијела наставног процеса,
19. Оне који имају приватни финансијски интерес у школи у којој се кандидују за директора.

Нисам школски одборник, али се слажем са овим нежељеним условима. Ни ја не желим у својој близини ни ратне злочинце, ни лопове, ни алкосе, ни оптужене, ни осуђене, ни неспособне, ни немарне, ни несавјесне, односно, ни ја не желим ових 4 + 19 школскоодборничких нежелећих услова.

И, у чему је проблем?

Нема проблема, али да завршим.

Конкурсом се тражи да кандидати требају имати:

1. Високу стручну спрему (240 ECTS бодова)
2. Минимално менторско звање

3. 8 година радног искуства, од чега 5 година у настави на педагошко-психолошким или руководним пословима.

Од 27 карактеристика будућег кандидата за директора, школски одбор тражи да кандидат **испуњава** 3 или 11,11% оних које су афирмативне. Исти тај школски одбор од кандидата тражи да **не испуњава** 23 или 85,18% оних које су негативне, а већину негативних особина кандидат доказује овјереном изјавом која ће се провјеравати по службеној дужности за изабраног директора (уз поштовање Закона о заштити личних података). Каква ли је ово заштитна заврзлама.

И сад оно најважније,

Кандидати могу бити само они који испуњавају услове за наставника, педагога и педагога-психолога.

Закључак.

Ако за позицију директора могу конкурисати само они који испуњавају услове за наставнике, педагоге и педагоге-психологе, а ви тражите да они, ако желе бити директори, не испуњавају оних 85,18% негативних особина, то значи да они као наставници могу имати и имају те негативне особине, али им то не смета да обављају послове наставника, педагога и педагога-психолога.

Значи, алкохоличари, овисници о опијатима, они који болују од заразних болести, они који болују од душевних болести, ратни злочинци, оптужени, пресуђени, бјегунци, корумпирани, немарни, професионално некомпетентни, несавјесни, нестручни и остала багра... сви они могу бити наставници, педагози и педагози-психолози. Могу радити са дјецом, одгајати их и преносити им знање, утицати на њихов цјелокупни развој, али не могу бити директори.

Да ли ово нарушава дигнитет кандидата, да ли је ово провокација, увреда или шта је?

Примијетили сте да нешто недостаје. Укупно је 27 карактеристика, од чега су 3 (11,11%) позитивне, а 23 или 85,18% је негативних. Једна карактеристика недостаје, а та једна је најважнија и због ње се поништавају конкурси за директора, а гласи овако:

Кандидат за директора треба да посједује једну **лиценцу/сертификат** (3,70%) за обављање послова директора коју издаје Институт, а у Институту између осталог имају запосленог и стручњака (наставника за директоре) који издаје лиценце/сертификате будућим директорима. Тај стручњак др-ма или мр-си гурно је виши сарадник за професионални развој директора, исељеништво, дијаспору и управљање пројектима Европске уније.

Задатак за опуштање и размишљање: Понуђена су три кандидата за директора и за сваког од кандидата су написане особине. Изаберите једну особу која ће вам бити директор и на страници 235 прочитајте која особа је у питању. Ако нисте задовољни својим изабраником, бирајте преостале кандидате.

1. Кандидат

Има дјелимичну дјечију парализу, анемичан је, пати од читавог спектра болести, лаже по потреби и консултује астролога за савјете о политици, вара жену, пуши и пије до бесвијести.

2. Кандидат

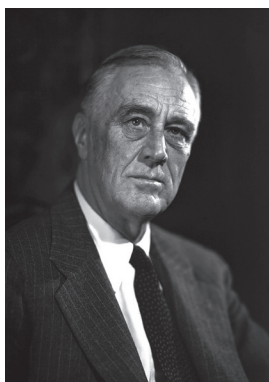
Пуначак је, до сада је изгубио три избора, пати од депресије, имао је два срчана удара, тежак је за сарадњу и не вади цигарету из уста. Сваку ноћ испија огромне количине шампањца, коњака, вискија и пред спавање попије двије таблете.

3. Кандидат

Високо одликовани ратни херој, има поштовање према женама, воли животиње, не пуши и понекад попије које пиво, у слободно вријеме слика.

Прво изаберите, а затим провјерите кога сте изабрали.

Резултати избора

1. Кандидат
Franklin Delano
Roosevelt

2. Кандидат
Sir Winston Leonard
Spencer Churchill

3. Кандидат
Adolf Hitler

Ученик и наставник, оба везани су!

Пошто од септембра нисам добио никакав озбиљнији читалачки задатак ни од директора, ни од педагога, ни од секретара, ни од Института, а ни од Министарства (иначе мрзим читање, а нарочито ако је оно под присилом), сам сам ријешо да читам. Онако, из чиста мира и ничим изазван. Добровољно. Овог пута нећу читати смјернице са неусмјеравањем и нећу читати упутства на неупућивање. Ни предметни курикулум нећу читати да не курикулумашим.

Законодавче (ти који више давиш него што дајеш законе), само да знаш да читаћу Закон, овај посљедњи (*ех, да је посљедњи*). Закон који је, између осталог, окићен терминима **одгој** и **образовање**. Јер ме се тиче. Читао сам то штиво и његова издања и раније, али овај... овај је нешто посебно. Закон је иначе највиши правни акт једне државе за одређену област, али овај нови, кантонални Закон о одгоју и образовању, он је и шири и виши и дужи и дебљи и дубљи и г... Нарастао је и напредовао на све стране, у сваком погледу и у свим правцима, али, нажалост, није ништа бољи од оног који је некад давно анализирао (Писма Ани) универзитетски професор, књижевник и **БНВ**¹¹⁶ уредник **Ненад Величковић**.

Чак се и наслов *Глупост не застаријева* под којим су публикована та његова писма показао као прави, али ја бих осам година послје додао још (ако смијем)... и да не стари, уважени професоре **Величковићу**. Нажалост.

Читањем новог Закона о одгоју и образовању у основној и средњој школи у Кантону Сарајево уочио сам да законодавитељ, с разлогом, понавља неке ријечи. Тако треба, и ја се слажем с тим. Нек се зна шта је битно и нек се понавља, јер понављање је мајка знања. А шта се то понавља у том новом Закону?

Право и потреба за учењем и поучавањем или обавезни одгојно-образовни интерес

Интерес у Закону новом, одгојно-образовном

Ријеч интерес се понавља 23 пута. Па тако интерес може бити општи, затим јавни, заједнички, интерес кантона, интерес заједнице, интерес

116 (БНВ) Босанац **Ненад Величковић** је све то што на линку <https://www.nenadvelickovic.ba/o-autoru/> пише и пуно више, а ово Босанац је додао Н. А., да неко послје не би рекао српски, хрватски, црногорски, македонски... Неће моћи, господо. Заузет.

градског или опћинског вијећа, интерес може исказати и вјерска заједница и на крају интерес може бити школски. На основу наведеног може се закључити да интерес имају сви, али то није све. У закону је наведено да интерес може бити промовисан, може бити посебан и може бити најбољи, с тим да исти тај интерес може бити угрожен, може бити имовински и може се сукобити. На крају мало интереса могу имати и дјеца и ученици.

Штета за ово мало интереса на крају.

Обавеза у Закону новом, одгојно-образовном

Ријеч која асоцира на обавезу се у новом Закону појављује у различитом роду, времену, падежном облику и бројном стању. Појављује се час у једнини, час у множини, некад обавезује мушку, некад женску, некад средњу рају, објекте и тијела, а некад све редом (обавеза, обавезе, обавезу, обавезан, обавезна, обавезно, обавезни, обавезних, обавезним, обавезне, обавезног...), укупно 137 пута.

Новозаконску обавезу може имати ученик, родитељ, наставник, радник школе, лице, директор, помоћник директора, представник министарства, одјељенско вијеће, наставничко вијеће, школски одбор, комисија, али исто тако обавезу може имати школа, институт, она може бити међународна, може бити преузета, обавеза се може не испуњавати, може мировати. Обавеза може бити и одгој, плус образовање.

Одгој без образа у Закону новом, одгојно-образовном

Ријеч **одгој** се понавља 20 пута. Законодавитељ каже да одгој може бити квалитетан и демократски, а у исто вријеме обавезан и патриотски и к томе још да простиш вертикално и хоризонтално проходан у Босни и Херцеговини. Ма дајте, молим вас.

Шта рече, а не трепну, законодавче.

Даље, законодавилац саопштава да одгој може бити шестогодишњи и деветогодишњи. Почиње у шестој години, а може и раније, завршава се најчешће у петнаестој, а може и касније. Одгој је осигуран свим ученицима, инклузиван је и реализује се уз сагласност Министарства. Браво, ништа без одгојне сагласности.

Образовање без одгоја у Закону новом, одгојно-образовном

Ријеч **образовање** појављује се 61 пут и, судећи по Закону, може се реализирати, реализовати, организирати и организовати како у центрима тако и у школским радионицама, лабораторијама, кабинетима,

погонима, као и на другим објектима, kotaма, стазама, планинама и мјестима. Образовање може бити редовно и ванредно, основно, средње, дуално, за занимање, стручно и инклузивно, образовање за дјецу, ученике и одрасле.

Образовање може почети у шестој години живота, па и прије, а завршити у 15. или 17, па и послије, а најкасније до 22, односно до 26. године. Оно може трајати од једне до двадесет година и може бити састављено од различитих нивоа. Може се наставити у другом реду или другој средњој школи, може бити у складу са наставним планом и програмом, регулисано законом, такво, даље, обезбијеђено, преусмјерено, успјешније, за националне мањине и већине, за ученике с тешкоћама у развоју, на различитим језицима, за писменост на даљину...

Ко би рекао, ко би ли се надао, законодавче, да си ово прописао.

Одгој и образовање у Закону новом, одгојно-образовном

Ове ријечи, са везником, појављују се 20 пута, а по новом Закону то може бити одгој и образовање дјетета, одгој и образовање ученика, затим одгој и образовање Кантона Сарајево. Даље, одгој и образовање може бити у школи, одгој и образовање може бити основно, затим може бити право и могућност, и на крају може бити квалитетно и обавезно. Ех сад, кад право постане обавеза, а квалитет могућност, онда обавеза има право на могући неквалитет.

Поучавање у Закону новом, одгојно-образовном

Ова ријеч се у новом закону појављује само једном, и то као циљ који треба осигурати начин поучавања којим ће сваки ученик остварити пуни потенцијал. Поучно, нема шта.

Учење у Закону новом, одгојно-образовном

Ријеч учење се у новом закону појављује 19 пута, и оно може бити, како написао, друштвено-корисно, цјеложивотно, немарно, засновано на исходима и е-учење. Учење може бити са специфичним тешкоћама, неометано и отежано, а школа треба осигурати услове за успјешно учење свим ученицима. За учење се дају оцјене које се на крају закључују. За учење се могу изрећи и награде и казне. Учење се наплаћује, али се ријетко кад у потпуности исплати.

Потреба за учењем и поучавањем у Закону новом, одгојно-образовном

Ријеч **потреба** понавља се 22 пута. Потребе по новом Закону могу имати дјеца, радници, кадрови и ученици, кантон и министарство, дом ученика, институт, информациони систем и школа. Стручно усавршавање, научно-истраживачки и одгојно-образовни рад имају потребе. Потребе могу захтијевати и имати трошкове вођења. Потребе су разне, али нигдје није наведена потреба за учењем. Потреба за учењем је изгубљена, нестала, испарила, искоријењена и усклађена са Законом. Нема је.

Право на учење и поучавање у Закону новом, одгојно-образовном

Ријеч **право** понавља се 31 пут, а право може имати ученик, кандидат, родитељ, страни држављанин, директор, члан школског одбора, радник, лице, школа, центар... А права су различита, од права на бесплатан јавни линијски превоз, права на бесплатан ванлинијски превоз, права на именовање, права на образовање, права на редовно похађање наставе, права на понашање у складу са прописима школе, права на наставак школовања, права на упис у школу, права на жалбу, права на буџетска средства, права приговора, права полагања испита, права на збрињавање, права избора, права на мандате, до права на мировање права...

Нигдје се не спомиње право ученика на учење. Изгледа да је право на учење право забрањено, а та забрана је сад и озакоњена. Опет је све по закону.

Закључак

У новом предуниверзитетском Закону о одгоју и образовању школа се спомиње око 1000 пута, ученици 500, наставници 400, одгој и образ 500 пута. У том документу се угрожавају, укрштају и сукобљавају виши интереси, интереси колектива, институција, института, установа, интереси одраслих са интересима **ученика недораслих**. И то није једини сукоб који се води у Закону. Сукоб оних који су набилдани правима и наоружаних вишим интересима остварује се под изговором пружања помоћи **обесправљеним ученицима**. И опет, то није све. Поред ових сукоба, односи између потреба су се погоршали и пријети опасност од избијања отвореног сукоба. Потреба за учењем је ликвидирана, учитељи се спомињу само за 5. октобар, али не у овом

Закону. Поучавања нема. Нестало је. Безобразно образовање уз помоћ одгоја је протјерало учење, поучавање и васпитавање, протјеран је и *ratio* и *operatio*, остао је само *oratio* – осакаћен, уплашен и збуњен тројезичношћу.

Сви ови сукоби у новом предуниверзитетском Закону узнемирили су школски мир, а ми као нешто настављамо. И дан-данас, као и у вријеме Ј. А. Коменског¹¹⁷, важе принципи од лакшег ка тежем, од ближег ка даљем, од познатог ка непознатом, само што ми принципе зовемо **исходи**. И да, Коменски је живио прије 400 година у феудализму; а ми? Исто!

Питам се да ли постоји неко на овој планети ко зна, може и смије нешто мијењати у овој области. Ја имам идеју и смијем, али не могу. А ви?

117 https://hr.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komenski

Просвјетни лудисти

Завршени су избори у просвјетном синдикату Кантона Сарајево ССООиОФБиХ, а судећи по извјештајима портала, колега Саудин Сивро је пети пут¹¹⁸ изабран за предсједника, на мандат у трајању од четири године. $5 \times 4 = 20$, још мало па пензија.

Честитам!

Не знам ко су били противкандидати и колико их је било (ако их је било), али без обзира на ту чињеницу, сматрам и знам да је изабран опет најбољи. Чак сам то и на ранијим изборима говорио. Значи, поновио сам то више пута, јавно, да је најбољи, а то што је он најбољи пуно говори, али не о предсједнику, већ о нама. И о мени, наравно. Без обзира на то што нисам члан тог покрета, али тамо припадам.

Прошло је 28 година од формирања кантоналног просвјетног синдиката и избора првог предсједника, а овог једног гледамо већ преко 55% посто времена. А ако узмемо у обзир и овај мандат, то гледање и слушање овог предсједника износиће преко 62% времена.

Предсједника који представља нас око 4000 просвјетара, од којих готово половина нису чланови, мало умањује овај једногласни повјеренички избор, али шта је, ту је. Једино што можемо рећи је да предсједник није предсједник већ **полупредсједник**. Предсједник који представља 50% просвјетара, што и није тако лоше, јер у овој држави неки су предсједници, а не представљају ни 10% популације.

Али ми и даље, идемо даље.

Избору предсједника претходили су избори у подружницама (основним школама и вртovima, односно вртићима) и у већини су изабрани повјереници, а њих је укупно 71 (то су они који су послије бирали опет овог предсједника). Ситуација са избором синдикалних повјереника у подружницама је слична са оном предсједничком, па су и у овом случају изабрани нови/стари повјереници. И они су сигурно најбољи које смо имали и могли кандидовати, а то је опет ишарет паметном. Већина њих је на тој позицији трећи или четврти мандат. Предали су се, више се и не опиру. Помирили су се са судбином да буду изабрани. Блиједи, уплашени, неупућени и немоћни да заштите себе и своје интересе, прихватили су да штите друге и интересе других. Тешко онима које буду штитили.

118 <https://faktor.ba/bosna-i-hercegovina/aktuelno/saudin-sivro-i-u-naredne-cetiri-godine-na-celu-sindikata/213388>

Шта ћеш, све је легално и легализовано. По статуту и закону, јер већина је закон!

Сад кад су изабраници изабрани иде оно клап, а један тренутак послије слиједи акција, односно почиње четворогодишњи игроказ.

Прво их Влада прими (ове новоизабране) да чује њихове захтјеве, затим слиједи изношење захтјева, од којих је једини и најважнији повећање основице за 2%, а послије саслушања они напусте састанак (читај: представници власти их истјерају). Сљедећи корак је најаву протеста, а убрзо затим и протести. Протестима обавезно присуствују повјереници (оних 71) и по три до пет чланова из сваке подружнице, од којих од једног до три члана изабере повјереник (обично је то један), а остале директор (директори бирају чланове колектива који ће учествовати на протестима како би послије добили повратне информације о свим дешавањима на протестима; и немојте се изненадити ако директори знају ко је стајао на киши и вјетру, а ко је пуштао вјетрове, мокро-протестне). Шетња 100-метарска, паркирање транспарената у парку, фотошутање, пиштаљке и тако то, а затим шетња назад, раздуживање и одлагање транспарената, чај за непостаче, а сарајевска чајанка заврши бацањем врећица чаја у Миљацку, размјеном фотографија и видео-записа. И онда кући. Није то ни близу оној Бостонској познатој чајанци¹¹⁹, али полако.

Овдје није крај.

Послије свих ових договорених дешавања Влада ће повећати основицу за 10% и, по изјавама свих оних који имају натпросјечна примања, биће најгора. Јах, шта ћеш.

И онда опет, изнова...

Писма премијеру и министрици, захтјеви за пријем на разговор (њих буде највише и уредно се најављују и објављују, јер предсједник синдиката то ради), тужакање, пресице, јадиковање и састанчење, а онда семинар и годишњи одмор. Затим нова школска година, опет захтјеви, опет састанак и опет *игроказ*, и тако до краја још једног мандата предсједника синдиката.

Јер синдикат нас учи, а четири су педагошке димензије учења: учити знати, учити чинити, учити живјети заједно и учити бити. Осим свега наведеног синдикат нас учи **издати**, изда ти, јер они то знају.

Колико чланове синдиката просвјетно-кантоналних кошта ово учење? Ако синдикат броји 2000 чланова и ако је просјечна образовна плата 1500 КМ, онда се за синдикат издваја мјесечно око 30.000 КМ. Сваки

119 https://hr.wikipedia.org/wiki/Bostonska_%C4%8Dajanka

члан издваја 1% од своје плате. $2000 \times 1\% = 2000\%$, а ако је 1% плате = 15 КМ, онда је $2000 \times 15 \text{ КМ} = 30.000 \text{ КМ}$.

Једноставно, а није јефтино. Требало је вријеме да се ово научи.

Пошто мандат траје четири године, а свака година има 12 мјесеци, то значи да синдикат по мандату кошта 48×30.000 , а то је 1.440.000 КМ.

Пет мандата по 1.440.000 износи 7.200.000 КМ.

Било како било, 7.200.000 КМ нема, појела маца, а овамо инспекције преврћу гранап са 100 КМ промета. Добро, знам да 15 КМ није пуно, али набрало се 7.200.000.

Минимално.

Приједлог: забранити рад синдиката, а свим радницима од плате одузимати по 1% за повећање. Послије истека од годину дана прикупљена средства користити за повећање плате од 1% и ето га загарантовано повећање плате од 1% сваке године. Још ако влада издвоји додатних 1% средстава за повећање плате, захтјев синдиката, али без синдиката, био би у потпуности испуњен.

По 2% сваке године¹²⁰, за 20 година повећање ће бити 40% без синдиката, играказа, смарања и умарања било кога и било гдје. Ха, шта велите?

Други разлог за укидање синдиката је његово лудистичко понашање. Они ономад лудисти¹²¹ су уништавали средства за рад, с тим да ови данашњи синдикално-просвјетни лудисти уништавају генерације ученика, уништавају и расељавају радну снагу и капитал. Они уништавају наставне планове, наставне програме, уџбенике и све што им падне и припадне у руке јуначке. Просвјетни лудисти су поклопци за сваки лонац. Они морају бити у свим комисијама, оним у школи, али и оним у министарству, морају бити чланови школских одбора, морају бити чланови експертних тимова, ангажују их при изради и рецензирању стручне литературе, закона и правила из области одгоја и образовања. Свугдје су и знају радити све. Експерти за уништавање. Напросто и просто, просвјетни слудисти.

И онда се питамо откуд толико коцкара, алкохоличара, дилера, наркомана, криминалаца, лицемјера, насиља и мржње, а у већини случајева то су особине ових нових генерација.

Е па, господо, ако те учи лудиста, сигурно је да нећеш бити нудиста.

Просвјетни лудисти производе багру интелектуално-капиталистичку и економске штитоправце за капиталце и минидалце.

120 <https://ssooioks.com/v1/index.php/home-2/4283-povecanje-koeficijenata-za-2-uskoro>

121 https://hr.wikipedia.org/wiki/Radni%C4%8Dki_pokreti

Лудисти се боре за појединце и у тој борби уништавају и колективе и колективитете. Просвјетни лудисти су аутори или коаутори већине прописа, планова, програма, *кури-кул-ума* за које кажу да су добри, да су кул, да су ин, да су УМ.

Хм.

Прихваћено је све, 100%, реализовано 100%, усвојено 100%, пролазност 100%, а резултат на тестирању **лудистичан, исподпросјечно.**

Закључак:

Просвјетни радник, био синдикалац или не, који не смије изнијети супротан став, приједлог или мишљење директору, и није неки радник, а директор који не смије критиковати рад института и министарства, рад запосленика тих установа, и није неки директор. Неспособни су и први и други, јер се боје *мултидисциплинарне одмазде*, а та *одмазда* је контрола, провјера и инспекција. Ако нисте спремни за то, неспособни сте.

Лакше је шутјети и не таласати, али гдје то води. У стагнацију, назад и изолацију.

Буди храбар и научи!

Подизвођачи образовних радова

Како се у Босни и Херцеговини поштује и примјењује Конвенција о правима дјетета?

Свима нам је познато да организација Уједињених народа окупља 193¹²² државе чланице и да свака од тих чланица има свог представника у Скупштини Уједињених народа. Е, управо та Скупштина је усвојила Конвенцију о правима дјетета 20. леденог 1989. године.

Потписана Конвенција се састоји од 54 члана распоређена у ТРИ ДИЈЕЛА¹²³ и по њој се дјететом сматра свака особа млађа од 18 година (члан 1), осим ако се законом граница пунољетства не одреди раније, а у Босни и Херцеговини, па ни у Кантону Сарајево, то није случај.

Значи да је дијете све до осамнаесте.

Осим што му је одређена добна граница, *дијете* се у тој Конвенцији спомиње 31 пут, *дјетета* 38 пута, *дјетету* 37 пута, *дјеци* 5, *дјеце* 7, *дјеца* 2, *дјецу* 6, *дјецом* 3, *дјечију* 1, *дјечијем* 1, *дјететову* 2, *дјететови* 3, *дјететово* 4, *дјететових* 2 и *дјететове* 1. Укупно 143 пута, а пошто се Конвенција састоји од 5712 ријечи, закључујем да је свака 40. ријеч те Конвенције **његово височанство дијете**.

Осим дјетета, у Конвенцији се често спомињу држава/е (119), као и родитељ/и (34).

Одлично.

Дијете у конвенцији

Босна и Херцеговина је ратифицирала пуно споразума и конвенција, а међу њима и ову, која има не само моралну, већ и **снагу закона**. Према тој Конвенцији са снагом закона државе потписнице, читај Босна и Херцеговина, обавезују се да ће осигурати сваком **дјетету** уживање свих права из Конвенције, без обзира на расу, боју коже, спол, језик, вјеру, или неку другу околност (члан 2.1), а то даље значи да се државе потписнице, читај Босна и Херцеговина, обавезују на подузимање свих потребних мјера за заштиту **дјеце** од сваког облика тјелесног или душевног насиља, **занемаривања** или **запуштености**, *док о њима брину родитељи* (члан 19.1). **Дијете** такође има право да зна за своје родитеље и да **ужива њихову скрб** (члан 7.1), а држава ће у

122 https://hr.wikipedia.org/wiki/Dr%C5%BEave_%C4%8Dlanice_Ujedinjenih_naroda

123 https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2013031807224360cro.pdf

највећој могућој мјери осигурати опстанак и развој **дјетета** (члан 6.2). Затим ће држава признати сваком **дјетету** право на животни стандард примјерен његову тјелесном, душевном, духовном, моралном и друштвеном развоју (члан 27.1), па ће признати **дјетету** право на слободу мисли, савјести и вјере (члан 14.1), држава ће сваком **дјетету** признати **прирођено** право на живот (члан 6.1), држава ће свој **дјеци** осигурати обавезно и бесплатно основно образовање (члан 28.1.а), држава ће подузети мјере за редован долазак на наставу и смањење исписа **дјеце** из школе (члан 28.1.е), држава ће омогућити **дјетету** право на *одмор и слободно вријеме, на игру и разоноду* примјерену његовој доби (члан 31.1), држава ће осигурати право **дјетета** на рекреативне и слободне дјелатности (члан 31.2) и признаће право **дјетета** на слободу удруживања и слободу мирног окупљања (члан 15.1), а школска стега ће се водити на начин којим се потврђује **дјететово** људско достојанство и који је у складу с овом Конвенцијом (члан 28.2).

Према Конвенцији, образовање **дјетета** треба усмјерити према: пуном развоју **дјететове** особности, надарености, душевних и тјелесних способности (члан 29.1.а), промицању поштовања људских права и темељних слобода те начела проглашених у Повељи Уједињених народа (члан 29.2.б)...

На крају, **члан на торгу о повољнијем дјечијем праву** гласи:

Ништа из ове Конвенције не смије угрозити одредбе које више придонесе остваривању права **дјетета**, а које могу бити садржане у закону државе потписнице, или међународном закону који се примјењује у тој држави (члан 41).

Родитељи у конвенцији

Родитељи или законски скрбници носе **највећу одговорност** за одгој и развој **дјетета** (члан 18.1). Они такође носе **највећу одговорност** за осигурање животних услова који су неопходни за **дјететов** развој (члан 27.2). Добробит **дјетета** мора бити њихова темељна брига (члан 18.1)...

И, на крају, држава у Конвенцији...

Држава ће пружити одговарајућу помоћ родитељима како би они могли испунити своју дужност према **дјетету** (члан 18.2). **Држава** ће искористити све мјере да **дјеца** запослених родитеља могу уживати заштиту и скрб установа и служби које им у том смислу стоје на располагању (члан 18.3). **Држава** ће одговарајућим мјерама **дјетету**

осигурати бригу и заштиту каква је неопходна за његову добробит, узимајући у обзир права и дужности његових родитеља (члан 3.2), и уважавајући **одговорности, права и дужности родитеља** (члан 5).

Држава ће даље поштовати права и дужности родитеља у вези с пружањем помоћи дјетету у кориштењу својих права на начин који је у складу с његовим развојним способностима (члан 14.2).

А сад слиједи спектакл

Пошто у Босни и Херцеговини потписи не важе, а нарочито ако је неко други и још некад раније нешто потписао (то се одмах ставља ван снаге). Тако нам за рјешавање ове конфекцијске енигме неће требати никаква конвенција и зато крижамо ~~Конвенцију о правима дјетета~~, неће нам бити потребна ни декларација о правима дјетета и зато крижамо ~~Декларацију о правима дјетета~~. Међународни закони, ако и постоје, нико их не чита, тако да крижамо и ~~међународне законе~~; неће нам требати, али ће нам зато бити потребни раније скројени у Кантону Сарајево, Федерацији или држави ови документи:

Закон о раду Федерације Босне и Херцеговине, Закон о одгоју и образовању у основној и средњој школи у Кантону Сарајево, Педагошки стандарди и нормативи, Наставни план и програм (Заједничка језгра), предметни курикулуми, Опћи колективни уговор, сви грански колективни уговори, одлуке влада, уредбе влада, извјештаји фзс.¹²⁴ влада.

Бићу слободан да на основу свог површног познавања наведених докумената изнесем сљедеће чињенице:

1. Цијена потрошачке корпе за четворчлану породицу износи **3149,80 КМ**¹²⁵
2. Просјечна нето плата у Федерацији БиХ износила је у јануару 2025. **1546 КМ**¹²⁶
3. Око 200.000 радника у ФБиХ ради за минималну плату до 1000 КМ Шта ако су радници уједно и родитељи и шта ако њих двоје ради за минималац? Да ли и они као такви сносе **највећу одговорност** за развој дјетета (члан 18.1), да ли они такође сносе **највећу одговорност** за осигурање животних услова који су неопходни за дјететов развој (члан 27.2) и да ли добробит дјетета мора бити њихова темељна брига (члан 18.1), или је можда, у овом случају, темељна брига пуко преживљавање.

¹²⁴ <https://fzs.ba/>

¹²⁵ <https://n1info.ba/vijesti/ekonomija/cijene-divljaju-sindikalna-potrosacka-korpa-u-januaru-iznosila-3-14980-km/>

¹²⁶ <https://fzs.ba/>

Ко је у овом случају одговоран? Синдикати, Влада, послодавци, држава, УН, кантон, или сви редом?

4. У Федерацији БиХ се већ неколико мјесеци разговара о нерадној недјељи, а Законом о раду је прописан седмични одмор у трајању од 48 сати. Значи, Закон прописује два слободна дана за одмор. То може бити субота и недјеља, али није нужно. Тих 48 сати могу бити било која два узастопна дана.

5. Ако радник ради 9 сати дневно са паузом и ако путује на посао и са посла у просјеку 2 сата дневно, то је укупно 11 сати. Сваки дан, пет, шест или седам дана у седмици, то зависи од похлепе послодавца.

Ово у преводу значи да дијете нема надзор 11 сати радним даном, а то опет значи да дијете одлази у школу без пратње, враћа се из школе и проводи још од 4 до 8 сати без надзора родитеља, а ако родитељи раде и суботу, па и недјељу, ту родитељску добробит дијете неће осјетит.

Да ли родитељи сносе највећу одговорност за одгој и развој дјетета (члан 18.1), и да ли сносе **највећу одговорност** за осигурање животних услова који су неопходни за дјететов развој (члан 27.2) и да ли добробит дјетета може бити њихова темељна брига (члан 18.1), **ако су одвојени од дјетета** законима и уговорима који се не поштују, који нису усклађени ни међусобно ни са конвенцијама, а да не говорим о стању на терену и њиховој (не)примјени.

Државо!

ДРЖАВО, обећала си да ћеш пружити одговарајућу помоћ родитељима како би они могли испунити своју дужност према дјетету (члан 18.2). ДРЖАВО, обећала си да ћеш **искористити све мјере** да дјеца запослених родитеља могу уживати заштиту и скрб установа и служби које им у том смислу стоје на располагању (члан 18.3). ДРЖАВО, обећала си да ћеш одговарајућим мјерама дјетету осигурати бригу и заштиту каква је неопходна за његову добробит, узимајући у обзир права и дужности његових родитеља (члан 3.2), и **уважавајући** одговорности, права и дужности родитеља (члан 5).

ДРЖАВО, обећала си да ћеш **поштовати права и дужности** родитеља у вези с пружањем помоћи дјетету у кориштењу својих права на начин који је у складу с његовим развојним способностима (члан 14.2). Државо, твоји закони и уговори кажу да је одмор 48 сати седмично. Државо, твоји закони и уговори кажу да радник/родитељ ради 40 сати распоређених на пет дана седмично. Радник ради дневно 8 сати са паузом. Може краће, али дуже не!

Државо, укључи се!!! Провјери стање на терену, шаљи инспекције, ради нешто, кажњавај и преузете обавезе из конвенције испуњавај.

Наставни планови, активи и кланови – сви су, изгледа, страначки фанови

Што се тиче наставних планова и програма, предметних курикулума и исхода, то је дјело психолога, педагога, струке и науке, наставника практичара, актива и љекара, вијећа родитеља и тата-мата синдиката. **Мудри наставници** из зборничке већине су све остале изварали, а мањина...

На свим тим сесијама о измјенама, допунама, побољшању и чему све не, екипа језичара и математичара је водила главну ријеч, а кад је тако већ... остали су ћутали и у мутном ловили. Резултате тог рада имамо прилику гледати и слушати сада, а ради се о сљедећем:

6. Дјеца у основној школи готово 50% времена проведу слушајући језике и математику, па се сад поставља питање зашто већина дјеце мрзи школу. Па није због културе живљења, грађанског образовања... јер се ти наставни предмети изучавају само једну годину и заступљени су са 0,49%, а мало заступљених је још девет.

7. Дјеца већ са 12 година имају 30 часова редовне наставе, 15 наставних предмета и гомилу обавеза, домаћих задаћа, лектира, пројектних задатака, учења, писања, презентирања, рачунања...

8. Сваки од 15 наставних предмета оптерећен је гомилом непотребних информација које су наставници приликом сваке измјене програма додавали, а све из страха да се фонд сати за предмет не смањи.

Резултат

Кантонални сарајевски ученик, односно конвенцијско дијете, од два-наесте године има 6 часова редовне наставе сваки дан, од понедјељка до петка. Дијете/ученик се буди у 7:00, одлази у школу и тамо од 8:00 до 13:10 има часове редовне наставе. Кући се враћа до 14:00 сати. Пауза за заједнички ручак **са оправдано одсутним** родитељима је до 15:00, а затим учење, израда домаћих задатака до 19:00, уз надзор родитеља који су опет **оправдано одсутни** (одсуство правда похлепни послодавац, а држава толерише). Послије учења слиједи пауза, затим вечера уз надзор (сада присутних, али уморних) родитеља, и на крају сви спавају. И тако 5 дана у седмици 35 седмица у школској години и у разредима од седмог до деветог. У нижим разредима оптерећење ученика је нешто мање, али је зато боравак без надзора родитеља дужи.

И сад ја вас питам

И сад ја вас питам, вас послодавце, синдикалце, чланове вијећа родитеља, учитеље, наставнике, педагоге, психологе, љекаре... шта је са Конвенцијом? Да вас подсетим: у Конвенцији пише да се државе

потписнице обавезују да ће осигурати сваком **дјетету** уживање свих права из Конвенције, без обзира на расу, боју коже, спол, језик, вјеру, или неку другу околност (члан 2.1), а то даље значи да се државе потписнице обавезују на подузимање свих потребних мјера за заштиту **дјеце** од сваког облика тјелесног или душевног насиља, **занемаривања** или **запуштености**, *док о њима брину родитељи* (члан 19.1). **Дијете** такође има право да зна за своје родитеље и да **ужива њихову скрб** (чл. 7.1), а држава ће омогућити **дјетету** *право на одмор и слободно вријеме, на игру и разоноду* примјерену његовој доби (члан 31.1), држава ће осигурати право **дјетета** на рекреативне и слободне дјелатности (члан 31.2).

Даље вас питам да ли дијете/ученик које је оптерећено од 60 до 80 сати у седмици има времена за игру и разоноду, рекреативне и слободне активности? Да ли исто то дијете/ученик чији су родитељи одсутни може уживати њихову скрб, да ли ће се осјећати занемарено, напуштено, остављено...?

Међународно право на образовање постало је **државни интерес** и претворено је у **обавезу родитеља**, а **дијете је подизвођач** свих тих наших нечасних радова, уз изговор да је то његов најбољи интерес, да је то за његову добробит, за његову будућност.

Мислим да сам доказао да живимо у држави БХСЛАЖИКИСТАН.

Бројеви у сарајевској буџетској магли

Шта се из својеног Буџета Кантона Сарајево у износу од 1.888.830.720¹²⁷ (милијарду и осамсто осамдесет осам милиона...) може сазнати о кантоналном основном образовању?

Запосленици и плате

Укупан број запосленика у свим основним школама Кантона Сарајево износи 4689 (стр. 65¹²⁸), а са запосленицима ЈУ *Дјеца Сарајева*, којих има 576 (бар тако бројеви кажу на стр. 173¹²⁹), укупан број је 5265.

Основна школа са најмањим бројем запосленика је *Заим Колар*, која их има 30 (стр. 108¹³⁰).

Основна школа која има највећи број запосленика је *Алекса Шантић*, а има их 137 (стр. 115¹³¹).

Основна школа која има најмањи буџет за 2025. годину кад су у питању бруто плате и накнаде плата је *Заим Колар*, са износом од 854.242 КМ (стр. 108¹³²).

Основна школа која има највећи буџет кад су у питању бруто плате и накнаде плата је *Алекса Шантић*, са износом од 5.562.552 КМ (стр. 115¹³³).

Укупан буџет за **бруто плате и накнаде плата** за све основне школе у 2025. години износи **177.695.124** КМ, а школски буџет за бруто плате и накнаде плата, подијељен са бројем запосленика (4689), представља просјечну годишњу бруто плату и накнаду плате за једног запосленика (**37.896,17** КМ). Бројеви даље говоре:

Најмању просјечну годишњу бруто плату и накнаду плате имаће запосленици ЈУ ОШ *Заим Колар* и она износи 28.474,73 КМ (стр. 108¹³⁴).

Највећу просјечну годишњу бруто плату и накнаду плате имаће запосленици ЈУ ОШ *Мехмед-бег Капетановић Љубушак* и она износи 48.898,80 КМ (стр. 79¹³⁵).

127 <https://skupstina.ks.gov.ba/sites/default/files/2025-04/budzet-ks-za-2025-g.pdf>

128 исто

129 исто

130 исто

131 исто

132 исто

133 исто

134 исто

135 исто

Од оних који ће имати у просјеку ниска бруто годишња примања издвајајам још и запосленике ЈУ ОШ *Шип* – 30.348,96 КМ (стр. 136¹³⁶), ЈУ ОШ *Хасан Каимија* – 30.555,65 КМ (стр. 81¹³⁷), ЈУ ОШ *Мустафа Бусулаџић* – 31.903,85 КМ (стр. 130¹³⁸).

Од оних који ће имати у просјеку висока бруто годишња примања издвајајам још и запосленике ЈУ ОШ *Хашиим Спахић* – 46.041,47 КМ (стр. 69¹³⁹), ЈУ *Трећа основна школа* – 45.011,81 КМ (стр. 86¹⁴⁰), ЈУ ОШ *Шејх Мухамед еф. Хаџијамаковић* – 44.696,60 КМ (стр. 124¹⁴¹).

Топли оброк

За топли оброк запосленика основних школа у 2025. планирано је издвајање у износу од 13.479.003 КМ (стр. 65¹⁴²), а највише новца за ту намјену ће добити школе са највећим бројем запосленика, и то је опет, бројеви тако кажу:

ЈУ ОШ *Алекса Шантић* – 384.700 КМ (стр. 115¹⁴³), затим Центар *Владимир Назор* – 365.000 КМ (стр. 102¹⁴⁴), Завод *Мједеница* – 332.640 КМ (стр. 128¹⁴⁵), ЈУ ОШ *Мирсад Прњаворац* – 310.464 КМ (стр. 103¹⁴⁶)..., а најмање новца ће добити ЈУ ОШ *Заим Колар* – 75.000 КМ (стр. 108¹⁴⁷), ЈУ ОШ *Сабурин* – 86.500 КМ (стр. 123¹⁴⁸), ЈУ ОШ *Шејх Мухамед еф. Хаџијамаковић* – 86.500 КМ (стр. 124¹⁴⁹)...

За топли оброк је још интересантан просјечан износ на годишњем нивоу који радници требају добити, а по том питању, бар тако бројеви кажу, у 2025. години ситуација ће бити сљедећа:

Запосленици ЈУ ОШ *Породице еф. Рамић* на годишњем нивоу просјечно ће добити 4000 КМ (стр. 107¹⁵⁰), запосленици ЈУ *Центар за слушну и говорну рехабилитацију* ће добити 3863,64 КМ (стр. 83¹⁵¹),

136 <https://skupstina.ks.gov.ba/sites/default/files/2025-04/budzet-ks-za-2025-g.pdf>

137 исто

138 исто

139 исто

140 исто

141 исто

142 исто

143 исто

144 исто

145 исто

146 исто

147 исто

148 исто

149 исто

150 исто

151 исто

запосленици ЈУ ОШ *Сафвет-бег Башагић* добиће 3666,67 КМ (стр. 77¹⁵²); запосленици ЈУ ОШ *Зајко Делић* добиће 2213,11 КМ (стр. 105¹⁵³), запосленици ЈУ ОШ *Шин* 2264,15 КМ (стр. 136¹⁵⁴), запосленици ЈУ ОШ *Алија Наметак* 2294,15 КМ (стр. 75¹⁵⁵)...

Регрес

За регрес за годишњи одмор планирано је издвајање у износу од 3.014.517 КМ (стр. 65¹⁵⁶) или у просјеку за сваког од 4689 запосленика по 642,89 КМ, али просјечан износ за сваког радника по школама није исти.

Највећи просјечан износ за регрес добијају запосленици ЈУ ОШ *Грбавица II* – 885,86 КМ (стр. 97¹⁵⁷), затим запосленици ЈУ ОШ *Породице еф. Рамић* – 875 КМ (стр. 107¹⁵⁸), запосленици ЈУ ОШ *Муса Базим Батић* – 833 КМ (стр. 76¹⁵⁹), а најнижи просјечан износ регреса добијају запосленици ЈУ ОШ *Осман Накаш* – 400 КМ (стр. 109¹⁶⁰), затим запосленици ЈУ ОШ *Алија Наметак* – 414,71 КМ (стр. 75¹⁶¹), запосленици ЈУ *Четврта основна школа* – 432,43 КМ (стр. 87¹⁶²).

Превоз

За накнаду трошкова превоза на посао и са посла у 2025. години планирано је издвајање од 2.994.050 КМ (стр. 65¹⁶³), а кад је у питању просјек по раднику на годишњем нивоу, бројеви кажу:

Највећи износ за ову намјену ће добити запосленици ЈУ ОШ *Средње* – 1852,62 КМ (стр. 71¹⁶⁴), слиједе их запосленици ЈУ ОШ *Заим Колар* са износом од 1310 КМ (стр. 108¹⁶⁵), затим запосленици ЈУ ОШ *Подлугови* – 1129,63 КМ (стр. 70¹⁶⁶), а на крају ове листе су запосленици ЈУ *Друга*

152 <https://skupstina.ks.gov.ba/sites/default/files/2025-04/budzet-ks-za-2025-g.pdf>

153 исто

154 исто

155 исто

156 исто

157 исто

158 исто

159 исто

160 исто

161 исто

162 исто

163 исто

164 исто

165 исто

166 исто

основна школа са просјечним износом на годишњем нивоу по раднику од 379,68 КМ (стр. 85¹⁶⁷) и запосленици ЈУ ОШ б. март са износом од 370,31 КМ (стр. 66¹⁶⁸).

Пратите ли?

Ово око буџета за бруто плату, топли оброк, превоз и регрес је разумљиво. Школе потражују одређени износ, а тај износ израчунавају на основу просјечне плате исплаћене у посљедња три мјесеца у ФБиХ. Кад је у питању топли оброк, то је 1% од просјека (став 1 члан 72 Колективног уговора за...¹⁶⁹), а кад је у питању регрес, то је 50% од просјечне плате (став 1 члан 70 Колективног уговора за...¹⁷⁰). Цијене мјесечне карте (није иста за све раднике и може се кретати од 53 КМ до неколико стотина КМ, у зависности од мјеста становања радника, у складу са ставовима 1 и 2 члана 71 Колективног уговора за...¹⁷¹). И, на крају, плата се израчунава на основу основице за обрачун (која, по договору, за ову годину износи 400 КМ), која се множи са коефицијентом (који су разврстани у 22 платна разреда и крећу се од 2,59 за НК радника до 5,91 за директора основне школе, и који су повећани овим посљедњим договором). Чиста математика и све је једноставно, али за онога ко има све податке, а то је најчешће особље из рачуноводства. Сви остали могу погађати, нагађати и сумњати, или једноставно вјеровати или не у истинитост наведених података.

Дешавало ми се да тражим одређене информације које су опште; нисам их добио – то је, као, тајна, и то ми је био разлог да почнем сумњати. Све што покушате сазнати о *јавним установама* је сакривено. Обраћао сам се чак и министрици, али она, као и остали, нешто крије. То је добро јер ми сад даје слободу да нагађам, погађам, претпостављам, *лупетам* и сумњам.

Буџет vs. регистар запосленика

Покушао сам чак и са Регистром запосленика¹⁷², али и тамо је ситуација хаотична. А, према информацијама до којих сам дошао, у основним школама ради 5150 (АКТИВНИХ) запосленика, што је 461 запосленик више у односу на број из буџета (5150 – 4689). Разлика по

167 <https://skupstina.ks.gov.ba/sites/default/files/2025-04/budzet-ks-za-2025-g.pdf>

168 исто

169 https://drive.google.com/file/d/1WhcyFLpSW3Nl3LW6R_vpVqGsYrTfrkxj/view

170 исто

171 исто

172 <https://www.anticorruptiks.com/zaposleni-javnom-sektoru>

школама кад је у питању број запосленика наведених у табелама из Буџета за 2025. и у Регистру креће се од минус 25 до плус 42.

ЈУ ОШ *Владислав Скорић* на стр. 73¹⁷³ Буџета је навела да има 36 запосленика, док је у Регистру наведено да је АКТИВАН укупно 61 запосленик, што је -25 запосленика и чини негативан омјер. Основне школе које такође имају негативан омјер запосленика кад је у питању Буџет и Регистар су: *Мехмед-бег Капетановић Љубушак* (-24 запосленика), *Друга основна школа* (-24 запосленика), *Грбавица I* (-24 запосленика), *Пета основна школа* (-22 запосленика), *Десета основна школа* (-24 запосленика), *Анекс* (-21 запосленик), *Алија Наметак* (-18 запосленика), *Захид Баручија* (-17 запосленика). Укупан збир ове разлике је 568 запосленика за 54 школе.

Неке од школа су у Буџету приказале више запосленика него у Регистру, па је тако за Центар *Владимир Назор* на стр. 102¹⁷⁴ Буџета наведено 135 запосленика, док их је у Регистру 93 АКТИВНИХ. Позитиван скор има и ЈУ ОШ *Хасан Кикић* (8), затим ЈУ ОШ *Исак Самоковлија* (6), ЈУ *Седма основна школа* (9), ЈУ ОШ *Зајко Делић* (7), ЈУ ОШ *Алекса Шантић* (9)... Укупан позитивни скор исказало је 13 основних школа и износи 107 АКТИВНИХ запосленика.

Исти број запосленика и у Буџету и у Регистру имају ЈУ ОШ *Сокоље*, ОШ *Подлугови* и ОШ *Попфалићи*. Једина школа која није приказала број запосленика у Регистру је *Католички школски центар*, а има их 93 приказаних у Буџету (стр. 82¹⁷⁵).

Податке о топлим оброцима, превозу и регресу не можете пронаћи у Регистру, али зато можете видјети висину плате, додуше без икаквих додатака, али и то је добро. Или можда није добро јер...

Звања и стручне спреме

У Регистру, ако знате висину основице и припадајуће коефицијенте, можете добити имена радника који су стекли неко стручно звање, а на основу тих података сам дошао до информација да у Кантону Сарајево у основним школама ради 510 **активних** запосленика са звањем **вишег савјетника** и најмање ВСС-ом (VII степен, МА, мр. или др.) и они добијају плату у износу од тачно 1859,55 КМ. Има и оних који добијају 1859,00 КМ, па чак 1859,50 КМ (а пуно је таквих). А да ли је то ствар грешке или нечег далеко сложенијег – процијените сами.

173 <https://skupstina.ks.gov.ba/sites/default/files/2025-04/budzet-ks-za-2025-g.pdf>

174 исто

175 исто

Кад су у питању они са звањем савјетника, њих је 138 и имају плату тачно 1771 КМ. Ту нема грешке, ваљда зато што нема ништа иза зареза. Оно што забрињава је информација коју из стручних служби уписују у колону *звање* на страници Регистра запосленика¹⁷⁶, а стање је такво да можете сазнати ко је завршио факултет, ко је мастер, ко је магистар, а ко доктор наука, а сви ти се сврставају у исти платни кош; али зато није могуће сазнати ко је ментор, ко је савјетник, а ко виши савјетник. Подсјећања ради, разлика у нето плати између наставника са положеним стручним испитом и завршеним факултетом и наставника са завршеним факултетом и звањем вишег савјетника је 180,95 КМ (1859,55 КМ – 1678,6 КМ), и та информација је важна за планирање, контролу или праћење Буџета. Можда савјетника и виших савјетника који раде у основним школама има још, али ако раде у двије или више школа то је проблем и то не можете сазнати на основу плате, а и пуно је оних са истим именима. Име Аида понавља се 128 пута, име Лејла понавља се 113 пута, име Алма понавља се 110 пута, Амела 108, Емина 91, Селма 82, Амра 72 пута, Азра 71, Едина и Сабина по 69, Амина 66, Аднан 34, Амир 20, Самир и Един по 19, Емир и Кенан по 18 итд., а слична ситуација је и са презименима, па се тако презиме Хоџић понавља 62 пута, Хаџић 37 пута, Халиловић 28, Фејзић 25, Имамовић 23, Мусић 21, Авдић и Карић по 20 пута.

Најлакше контролу трошења буџетских средстава по школама може вршити онај ко има информације из ГПРШ-а, али доћи до тог документа не могу ни СИА ни КГБ, па ви видите, јер то је тајна јавних услова.

176 <https://www.anticorruptiks.com/zaposleni-javnom-sektoru>

Бројеви у сарајевској буџетској магли (2)

Врло интересантан је дио који почиње на страници 399¹⁷⁷, који су, у складу са актом Службе за скупштинске послове Кантона Сарајево број 15-И-51926L24, у форми примједби на Нацрт буџета Кантона Сарајево за 2025. годину, доставили ресорно министарство и основне школе.

По сса 20.000 КМ траже образовне установе за набавку материјала и ситног инвентара, а то је укупно 2.200.000 КМ без сса (значи 110 установа је у питању).

По сса 20.000 КМ траже образовне установе за набавку опреме, а то је укупно 2.200.000 КМ и опет без сса.

По сса 40.000 КМ траже образовне установе за текуће одржавање, а то је укупно 4.500.000 без сса. Из овога закључујем да је оно сса у ствари тачно 40.909,09 КМ или је број установа порастао на 112,5.

По сса 70.000 КМ планирано је за реконструкцију и инвестиционо одржавање, а то укупно износи 7.345.000 КМ. Из овога закључујем да је оно сса 70.000 КМ у ствари 66.772,72 КМ или ће по 70.000 КМ добити 104,928 школа.

Тачно 2.000.000 КМ биће додијељено школама за наставак пројекта опреме за кабинете БХФ-а. Има ли ово икакве везе са тачком 2, није ми познато, као ни то колико школа ће добити дио од та два милиончића, али бар знамо да се пројекат наставља.

Тамо гдје се не опремају кабинети БХФ-а, наставља се пројекат реконструкције кабинета БХФ-а, а вриједност је ни мање ни више од 1.000.000 КМ. Ситница за наставак.

Осим кабинета БХФ-а, у овој години ће бити настављена реализација пројекта опремања школских кухиња, и опет је вриједност без сса 1.000.000 КМ.

Тамо гдје се не опрема, има да се реконструише, а све у склопу наставка реализације реконструкције школских кухиња. Идемо још једно округло: 2.000.000 КМ.

Осим наставка старих пројеката набавке опреме, ту су и нови пројекти набавке *према* (шта ли им је та *према*), и то за кабинете музичке културе округло 2.000.000 КМ, а пошто још из времена скија нисмо набављали ништа од спортске опреме, иде опет округло 2.000.000 КМ за набавку спортске опреме за сале.

177 <https://skupstina.ks.gov.ba/sites/default/files/2025-04/budzet-ks-za-2025-g.pdf>

У неким школама настављају се велике реконструкције, а вриједност је округло 6.000.000 КМ. Иду ови милиончићи, ха. И све сса округло, а кад се даје радницима, гледа се стоти дио марке.

Набављају се и уграђују у **школске објекте** соларни панели, а вриједност је 2.000.000 КМ. Права штета, јер да се уграђују на или поред школских објеката, могли су и електричну енергију производити. Али добро је, овако скривени ће дуже трајати. Ни лед, а ни вјетар их неће оштетити ако су у **објектима**. Има ту и БХФ логике.

Набавља се и опрема за вртић *Лужани* у износу од 800.000 КМ.

Осим што се набавља опрема, у вртићу *Лужани* се врши реконструкција за округлих 1.000.000 КМ.

За суфинансирање боравка сса округло 6300 дјеце у приватним вртићима потребно је 17.250.000 КМ. Овдје је ситуација јасна: за једно дијете се издваја 11 мјесеци по 230 КМ = 2530 КМ, плус за један мјесец 115 КМ = 2645 КМ – за годину дана по дјетету. Ако сад оних 6300 дјеце помножимо са годишњом цијеном субвенције од 2645 КМ по дјетету, добијамо резултат округло 16.663.500, што је мање за 586.500 КМ од тражених 17.250.000 КМ. Дobar бакшиш приватним вртићима.

За суфинансирање продуженог боравка за сса округло 2000 дјеце од првог до четвртог разреда предлагач за годишњу плату округло 100 запослених тражи ни мање ни више него округло 4.000.000 КМ, а исти ти који траже та четири знају да већина њихових запосленика (око 80%) има укупна примања мања од 32.000 КМ на годишњем нивоу (брuto плата + топли оброк + превоз); бар су тако написали у Регистру запосленика¹⁷⁸. И овдје је разлика сса 800.000, и изгледа да се на овом суфинансирању оставља добар бакшиш.

За изградњу и доградњу школа издваја се 13.000.000 КМ, а за изградњу физкултурних сала 1.700.000 КМ.

Намјештај није опрема, а опремаће се школе намјештајем у вриједности ситних 4.000.000 КМ. Само се питам шта се десило са оним ормарима набављеним претходних година. Изгледа да и ормари остављају добар бакшиш; зато овако добро иду.

Наставак реконструкције школа има вриједност 8.000.000 КМ.

Читам буџет, очекујем и потајно се надам да ће неко доћи на идеју да издвоји за текуће одржавање, или можда боље за реконструкцију просвјетних радника, али без оног ситничарења око стотих дијелова марке. Него, брате, да заокружите на 5, 6 или 7000 КМ ову нашу плату, да се мало рефрешујемо.

178 <https://www.anticorruptiks.com/zaposleni-javnom-sektoru>

Бројеви у сарајевској буџетској магли (3)

На страници 410 Буџета налазе се амандмани на Нацрт буџета ЈУ Институт за развој предуниверзитетског образовања Кантона Сарајево који је достављен из, како стоји у даљем тексту: Института.

1. Из Института кажу да је предвиђено да имају 48 запосленика и да су им потребна средства за још 8, а то значи да их тренутно има 40. Међутим, иста та раја из Института је у Буџету на страници 174¹⁷⁹ назначила да запослених има 43, а у Регистру запосленика¹⁸⁰ су навели да их има 37. Да ствар буде још чуднија, за тих 8 траже укупно 501.300 КМ. Хајде ти сад буди паметан.

2. Из Института траже додатних 10.000 КМ за путне трошкове како би могли обавити **праћење** реформских процеса у окружењу. Рекао сам ја да они прате, али нико не слуша.

3. Из Института траже додатних 10.000 КМ за едукацију за вањске сараднике, па се питам какви су им то сарадници.

4. За школу планинарства траже још округло 100.000 КМ.

5. За врхунске стручњаке (запосленике Института) потребно је 40.000 КМ за едукацију. Морају бити *врхунскији*.

6. Услуге штампања, рекламно-промотивни материјал, услуге фотографије, видеографије, репрезентације, претплата на стручне часописе за реализацију планираних активности у Годишњем програму рада Института за 2025. годину – укупно: 70.000 КМ.

7. У овом документу господа је, између осталог, написала: *Образовање је јавно добро, а уџбеници су неопходни ресурси у образовном процесу. С обзиром на то да је дошло до измјене наставних планова и програма, неопходно је израдити и нове наставне материјале за реализацију истих дефинисаних на исходима учења. Због тога је изнимно важно да израдимо нове уџбенике. С тим у вези, потребно је објавити јавни позив за ауторе и за рецензенте наставних материјала. Комисију је неопходно формирати због прегледа пристиглих пријава на јавни позив у којем ће бити дефинирани критерији по којима ће се бирати аутори и рецензенти (јавни позив, одабир група аутора по наставним предметима). И то није све. Предвиђена је и:*

8. Комисија за преглед документације за групе аутора и рецензента – Закон о уџбеницима: 11.000 КМ.

179 <https://skupstina.ks.gov.ba/sites/default/files/2025-04/budzet-ks-za-2025-g.pdf>

180 <https://www.anticorruptiks.com/zaposleni-javnom-sektoru>

9. Едукација рецензената: 8.000 КМ, а предвиђене су и награде за рецензенте, али су сакривене.

10. Награде за групе аутора (3 првонаграђене) и **рецензенте** – Закон о уџбеницима

– од I до V разреда: 946.000 КМ

– од VI до IX разреда: 1.741.500 КМ

Ту су још и програмске активности студијске посјете *Од рата до мира* средњих школа у Кантону Сарајево, и то у наставцима од I, II па све до III за ученике:

– *Од рата до мира I*: 1.880.000 КМ

– *Од рата до мира II*: 1.940.000 КМ

– *Од рата до мира III*: 970.000 КМ

И то није све: За реализацију ових активности неопходно је извршити припрему материјала, која подразумијева дизајн материјала и штампање:

– Дизајн, обрада фотографија, пријелом, лектура, штампа: 5.000 КМ

– штампа мапа студијских посјета *Од рата до мира I, II, III*, па све до: 4.000 КМ

Шта да вам кажем, овај Институт треба хитно пререгистровати у туристичку агенцију. Прате, фотографишу, дизајнирају и штампају каталоге, организују студијска путовања и семинаре, организују наградне игре, припремају штампане материјале и уџбенике, скијају, планинаре... Кажем вам, права правцата туристичка агенција.

За крај, изгледа да је дошло до измјене наставних планова и програма, да уџбеници које смо купили и подијелили ученицима више не важе и да требамо припремити нове материјале и уџбенике. Али прво комисије, па рецензенти, па едукација, па групе аутора, па конкурси за наставне материјале, и ето га – нови уџбеници.

Ако је измијењен наставни план и програм, ако не важе уџбеници, шта је са исходима?

Питајте рецензенте, али не сад, већ кад прођу едукацију.

Његова екселенција Виши Савјетник

Кантон Сарајево међу просвјетарима у основним школама има преко 1000 врхунских стручњака, који су доказани и имају вишегодишње искуство и распоређени су по активима. Сви ти стручњаци имају привилегију на знатно већа примања од осталих колега, а одговорност им је никаква.

Звање, знање или...

Напредовање. Шта је то, колико времена треба да се стигне до врха, како се напредује и ко је дужан да то напредовање прати кад је у питању област одгоја и образовања? Ово је врло јасно прописано, и то: Законом о одгоју и образовању у основној и средњој школи¹⁸¹, затим Колективним уговором¹⁸² и, на крају, Правилником¹⁸³.

Профил и стручну спрему наставника утврђује Министарство посебним актом на приједлог Института, уз сагласност Владе (став 1 члана 97 Закона¹⁸⁴) или, да будем прецизнији, профил и стручна спрема наставника је прописана у НПиП-у¹⁸⁵ за сваки наставни предмет појединачно, као и у дијелу Курикулума са ознаком ПК6¹⁸⁶.

Наставник са завршеним наставничким факултетом и стеченим знањем који није положио стручни испит има статус приправника (став 1 члана 100 Закона¹⁸⁷). Програм оспособљавања приправника за самосталан одгојно-образовни рад регулисан је Колективним уговором (члан 26, 27, 28, 29 и 30¹⁸⁸) и Правилником о полагању стручног испита¹⁸⁹. Оспособљавање приправника за рад у учионици траје годину дана, а рад приправника обавља се под будним оком наставника

181 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-07/Zakon%20o%20osnovnom%20i%20srednjem%20obrazovanju.pdf>

182 https://drive.google.com/file/d/1WhcyFLpSW3Nl3LW6R_vpVqGsYrTFrkxj/view

183 https://propisi.ks.gov.ba/sites/propisi.ks.gov.ba/files/Pravilnik_o_ocjenjivanju_odgajatelja_nastavnika19_04.pdf

184 https://drive.google.com/file/d/1huBGLO7_cyIfFUoB6hkA9BiOkJKL95Cl/view

185 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planovinnastavni-plan-i-program-za-osnovnu-skolu>

186 https://kurikulum.ks.gov.ba/bs/elementi?predmet=Tehni%C4%8DkakulturaiOsnovetehnike&element=pk6_vrednovanje_i_ocjenjivanje

187 https://drive.google.com/file/d/1huBGLO7_cyIfFUoB6hkA9BiOkJKL95Cl/view

188 https://drive.google.com/file/d/1WhcyFLpSW3Nl3LW6R_vpVqGsYrTFrkxj/view

189 https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-06/pravilnik_o_polaganju_strucnog_ispita_odgajatelja_nastavnika_i_strucnih_saradnika_sn_ks_12_00.pdf

ментора и, на крају, слиједи полагање испита пред комисијом. Кад се, и ако се све ово успјешно заврши, односно ако наставник приправник положи стручни испит, стиче право да самостално обавља одгојно-образовни рад и да у том раду напредује.

Рад наставника који је стекао право на самостално обављање одгојно-образовног посла се систематично и континуирано прати и оцјењује, Законом¹⁹⁰ је то предвиђено у ставу 1 члана 104. Оцјењивање се врши на основу Правилника о оцјењивању, напредовању и стицању стручних звања наставника...¹⁹¹, којим је прописано да се наставник оцјењује сваке двије године. Даље, предвиђени су и услови за напредовање и стицање **стручних звања**:

- ментор,
- савјетник и
- виши савјетник.

За стицање звања ментор потребно је да наставник буде два пута оцијењен оцјеном нарочито се истиче (од 31 до 35 бодова), а оцјењивање се врши сваке друге године, што значи да за стицање звања требају проћи четири године. Слично је и са звањем савјетник (пет година и два пута оцјена нарочито се истиче), као и са звањем виши савјетник (пет година и два пута оцјена нарочито се истиче). Значи да је потребно 15 година рада у струци за стицање највишег звања.

Наставник може стећи највише звање и по скраћеној процедури за девет година, али под условом да је увијек добијао оцјену нарочито се истиче са максималним бројем бодова (35), а такви су они који имају особине из члана 14 Правилника о оцјењивању, напредовању и стицању стручних звања наставника¹⁹².

Који је интерес наставника да се стално доказује, да ради и да се максимално залаже, у чему је квака? Одговор на ово питање је врло једноставан; разлог је најчешће финансијске природе, а детаљно је образложен у члану 51 Колективног уговора¹⁹³. О чему се ради:

Наставник који је завршио факултет (ВСС) и положио стручни испит налази се у платном разреду број 7, а коефицијент за тај платни разред је 4,36. Кад стекне звање **ментор**, овај наставник прелази у платни разред 6, чији је коефицијент 4,48. Послије стицања звања **савјетник** и преласка у платни разред 5, коефицијент се повећава на

190 https://drive.google.com/file/d/1huBGIO7_cyIffUoB6hkA9BiOkJKL95Cl/view

191 https://drive.google.com/file/d/1iaTPCBeAyS-0XhHDNIjgM8gND-D_3bUI/view

192 https://drive.google.com/file/d/1iaTPCBeAyS-0XhHDNIjgM8gND-D_3bUI/view

193 https://drive.google.com/file/d/1WhcyFLpSW3Nl3LW6R_vpVqGsYrTFrkxj/view

4,60 и на крају је звање **виши савјетник** и прелазак у платни разред 4, са коефицијентом 4,83.

Како све ово изгледа у пракси показаћу на примјеру вишег савјетника: Основица за обрачун плате је 400 КМ, а та основица се множи са коефицијентом који је у овом случају 4,83 (овај коефицијент је повећан 20% за 2025. годину и износи 4,93), али, ево, нека је по старом, резултат је: $4,83 \times 400 \text{ КМ} = 1932 \text{ КМ}$, док наставник који има коефицијент 4,36 има плату: 1744 КМ. Основна плата у овом примјеру се разликује за 188 КМ, а ако томе додамо и разлику која се добија даљим израчунима повећања по основу радног стажа, затим повећања од 10% за сваку наредну оцјену нарочито се истиче последије стицања звања виши савјетник, разлика у плати може бити и преко 600 КМ.

У регистру је регистровано

Зашто све ово пишем? Зато што у Регистру запослених¹⁹⁴, кад су у питању основне школе, од 505 наставника виших савјетника са ВСС-ом, за чија имена сам сазнао на основу њихових примања наведених у Регистру, само за њих троје је у колони звање уписано виши савјетник. Број виших савјетника по школама изгледа овако: *Алекса Шантић* 45, *Прва основна школа* 28, *Хилми еф. Шарић* 27, *Исак Самоковлија* 27, *Муса Ђазим Ђатић* 26, *Седма основна школа* 24, *Хаџићи* 23, *Подлугови* 22, *Пета основна школа* 21, *Хашим Спахић* 21, *Алија Наметак* 20, *Меша Селимовић* 18, *Малта* 17, *Центар за слијепу и слабовиду дјецу* 16, *Осман Накаш* 15, *Мехмедалија Мак Диздар* 15, *Младен Позајић* 14, *Умихана Чувидина* 14, *9. Мај* 12, *Мирсад Прњаворац* 12, *Џемалудин Чаушевић* 11, *Четврта основна школа* 11, *Храсно* 6, *Друга основна школа* 4, *Стари Илијаши* 3, *Осма основна школа* 3, *Анекс* 3, *Владислав Скарић* 3, *Владимир Назор* 3, *6. март* 3, *Заим Колар* 2, *Сокоље* 2, *Ђамил Сијарић* 2, *Сафвет-бег Башагић* 2, *Шеста основна школа* 2, *Десета основна школа* 2, *Девета основна школа* 1, *Грбавица I* 1, *Зајко Делић* 2, *Ковачићи* 2, *Осман Нури Хаџић* 1, *Авдо Смајловић* 1, *Хамдија Крешевљаковић* 1, *Захид Баручија* 1, *Нафија Сарајлић* 1. **Укупно 505 виших савјетника.**

Претпостављам да је број наставника са највишим звањем пуно већи, али пошто неки раде у двије, три или више школе, онда је то тешко установити на основу плате. Претпостављам да их је око 1000, а из тога произилази да је разлика у плати око 600.000 КМ на

¹⁹⁴ <https://www.anticorruptiks.com/zaposleni-javnom-sektoru>

мјесечно-кантоналном нивоу. Како све то пратити, ако не знате тачан број виших савјетника, савјетника, ментора... и ако то неко вјешто крије? Никако, осим ако не посједујете ГПРШ свих школа или приступ ЕМИС бази података са највишег нивоа.

Овај проблем се може ријешити на једноставан начин. У колону ЗВАЊЕ Регистра запосленика умјесто оних преко 100 различитих **настова звања** треба уписивати једну од пет опција које су законом предвиђене: приправник, наставник, ментор, савјетник и виши савјетник, и онда ће **праћење** бити увелико олакшано.

Стручна спрема

Кад је у питању стручна спрема, предвиђено је да виши савјетник, савјетник, ментор, наставник и приправник могу имати средњу (ССС), вишу (ВШС) и високу (ВСС) стручну спрему, с тим да се у ВСС убраја завршен факултет са 180 и 240 ECTS, затим МА, мр. и др.

Што се тиче наведених 505 виших савјетника, један је доктор наука, шест је магистара наука, осамнаест магистара, 20 мастера, 18 *bachelora* (180 ECTS), затим 19 *bachelora* (240 ECTS), док ВСС VII степен има њих 415, и на крају је, изгледа грешком, наведено и осам њих са ВШС (VI степен). Сматрам да се поткрала грешка кад је у питању ових осам са ВШС, мада плата каже да то грешка није, али ето вам па **пратите**.

Звање или знање распоређено по активима

Кад су у питању стечена звања, највише их имају они којих је највише у зборници, а то су чланови актива како слиједи: разредне наставе 198, енглеског језика и књижевности 42, босанског језика и књижевности 31, музичке културе 17, исламске вјеронауке 14, историје 14, географије 13, њемачког језика 13, тјелесног и здравственог одгоја 13, техничког одгоја 11, математике 8, биологије 7, физике 3, информатике 3, ликовне културе 3, хемије 1, грађанског образовања 1, арапског језика и књижевности и дипломирани англиста 1, арапског језика и књижевности (дипломирани ираниста) 1, оријенталиста, арабиста и турколог 1, библиотекар 9, дефектолога 3, педагога 15, психолога 3, социјалних радника 2, економиста 7 и правника 15.

Ту су и они који не само да раде у више школа, него су и чланови више актива, а такви су чланови актива: математике-информатике 17, математике-физике 12, биологије-хемије 1, историје-географије 1, техничког одгоја-информатике 4, техничког одгоја-културе живљења 2, хемије-културе живљења 3, педагог-психолог 6, техничког

одгоја-културе живљења-информатике 2 и на крају физике-информатике-техничког одгоја 1.

Рутинери или...

Из свега наведеног је видљиво да Кантон Сарајево међу просвјетарима у основним школама има преко 1000 врхунских стручњака, који су доказани и имају вишегодишње искуство и распоређени су по активима. Сви ти стручњаци имају привилегију на знатно већа примања од осталих колега, а одговорност им је никаква. Неискориштени су, а већина је постала оно што није требала постати, а што је истицао проф. Хајрудин Хаџихасановић: *Не дозволите да постанете рутинери*¹⁹⁵, јер је то опасно за просвјетни позив и за ученике са којима радите. Али, ето...

Пратите ли???

¹⁹⁵ **Рутинери** су просвјетни радници који послје пет до десет година преданог рада стекну такво искуство да све послове обављају са лакоћом. Ништа не мијењају и противници су свих промјена.

Фејк профил стручно неспремног наставника

Кад се наставник нађе у зачараном петоуглу образовне власти који чине институт, министарство, влада, скупштина и синдикат, постоји опасност да му се загуби профил, а када се нађе у многоуглу образовних прописа који чине закони, колективни уговор, стандарди, правила, једна одлукица и пуно предметних курикулума, постоји могућност да постане стручно неспреман (Прилог 3).

Кад се из свега искључе они са звањем вишег савјетника, а укључе неусавршени стручни сарадници око института, виши сарадници из института, савјетници из и око министарства, министрица, директорица института, предсједавајући скупштине, премијер владе и синдикални премијер, онда је сигурно да ће бити стручно спремљен фејк профил сваком наставнику.

Посебан акт, важећи акти и актодавац

У закону¹⁹⁶ пише да је наставник особа чији профил и стручну спрему утврђује Министарство **посебним актом** (није наведено којим) на приједлог Института, уз сагласност Владе, док у стандардима¹⁹⁷ пише да су профил и ниво стручне спреме наставника утврђени законом¹⁹⁸ (што није тачно) и наставним планом и програмом¹⁹⁹ (опет није тачно). И, на крају, ту је једна одлукица²⁰⁰ у којој је хируршком прецизношћу одређено ко може предавати стручно-теоријску и практичну наставу у средњој школи за стручно образовање и обуку за занимања од аутолимара до столара. Даље, у ставу 2 члана 20 те одлукице, који се односи на примјену аката, стоји: *За све разреде и наставне предмете у основној и средњој школи који нису дефинисани овом одлуком, примјењиват ће се профил и стручна спрема у складу са важећим актима (опет не пише којим) Министарства за одгој и образовање Кантона Сарајево у дијелу профил и стручна спрема наставника.*

Посебан акт и важећи акти, односно тајновити акти који су споменути, јесу **предметни курикулуми** (има их укупно 40), који су објављени 29. 8. 2024. године на интернет-страници министарства. У тим актима

196 https://drive.google.com/file/d/1huBGLO7_cyIfFUoB6hkA9BiOkJKL95Cl/view

197 https://drive.google.com/file/d/111MsTiQygCzAvBnofhHLK6sw_tUgwwgf/view

198 https://drive.google.com/file/d/1huBGLO7_cyIfFUoB6hkA9BiOkJKL95Cl/view

199 <https://mo.ks.gov.ba/nastavni-planovip-r-e-d-m-e-t-n-i-k-u-r-i-k-u-l-u-m-i>

200 https://drive.google.com/file/d/1bVwSKvo8SveWAMnL_L6r2vD0tSVfxLqW/view

пише све и свашта, усклађени су са законом који није важећи²⁰¹, а оно што је заједничко за све те документе је да имају дио насловљен као **профил и стручна спрема наставника** који се налази на крају сваког од предметних курикулума. Ех, баш у том дијелу се он (профил) и она (стручна спрема) коначно прописују, а како се прописују то је посебна прича.

Прича о стручној спреми

Стручна спрема наставника је прописана у предметним курикулумима, а тамо стоји да:

Доктори наука могу изводити наставу тјелесног и здравственог одгоја, математике, биологије, хемије, грађанског образовања, природе, енглеског, њемачког и француског језика (9).

Магистри наука могу изводити наставу географије, информатике, културе живљења, музичке културе, ликовне културе, техничке културе, турског и босанског језика и књижевности (8), као и све оно што изводе доктори наука (9).

Особе са VII степеном стручне спреме, *bachelori* (180 и 240 ECTS бодова) и особе са VI степеном стручне спреме могу предавати физику (1), као и све оно што предају магистри (8) и доктори наука (9).

Лица са завршеним одговарајућим православним богословским факултетом, теолог или дипломирани теолог (180 и 240 ECTS бодова) могу предавати православу вјеронауку, уз прибављену сагласност Српске православне цркве, тј. надлежног епископа. Слично је и са наставником исламске вјеронауке у основној школи, а тај посао може обављати лице са одговарајућим стручним звањем и минимално 240 ECTS бодова, које има завршен један од исламских факултета и важећу сагласност Исламске заједнице. Наставници који предају католичку вјеронауку не требају сагласност.

Из наведеног се може закључити да, кад је у питању стручна спрема у основној школи, наставу могу изводити др., мр., МА, особе са ВСС, ВСС (180 и 240 ECTS), ВШС, па чак и они који немају завршен наставнички факултет (став 1 члана 101 Закона²⁰²). Све ово потврђено је ставом 3 члана 51²⁰³ колективног уговора којим је предвиђено да наставник може имати ВСС, ВШС па чак и ССС. Кратко речено, у основној школи наставу могу изводити сви осим дипломираних основаца.

201 <https://drive.google.com/file/d/1BZfppZPcGll37BOTBwSY8IqRsW7nn-Yl/view>

202 https://drive.google.com/file/d/1huBGIO7_cyIffUoB6hkA9BiOkJKL95Cl/view

203 https://drive.google.com/file/d/1WhcyFLpSW3Nl3LW6R_vpVqGsYrTFrkxj/view

Ово је оправдано ако је циљ да се повећа понуда кад је у питању наставни кадар. Само што кад је велика понуда и кад имамо шаренило понуда, онда уз цијену рада опада и квалитет, и углед, и достојанство, и част, а ни поштење неће проћи боље; вриједност свега наведеног опада.

Профил наставника

Кад су у питању извођачи наставе по предметима, сви они, осим стручне спреме, требају, али не морају имати и одговарајући профил од мноштва понуђених. Посао наставника у коначници може обављати свако, а како изгледају профили оних од којих се очекује да могу обављати посао наставника по предметима написано је у дијелу *профил и стручна спрема по предметним курикулумима* (погледајте Прилог 4).

Укупно је представљено 26 предметних курикулума, а понуђено је 199 различитих профила наставника. Највише различитих профила може предавати информатику (24), затим техничку културу и исламску вјеронауку (20), здраве животне стилове (19), БХС језик и књижевност (17), биологију (10), културу живљења (9), хемију (8), географију (7), математику и музичку културу (6), итд.

Од 199 понуђених профила наставника многи су неадекватни, па или требају сагласност министарства, или Исламске заједнице, или Православне цркве или надлежног епископа, или требају полагати одређену групу предмета. Некад је потребна и одлука директора за рад, неки морају наставити школовање и завршити други циклус болоњског високообразовног процеса у року од четири године од ступања на снагу старог закона, а они који су стекли VI степен стручне спреме по предболоњском систему студирања су обавезни (опет по старом закону) дошколовати се, у року од три године од дана доношења програма дошколовања. Врхунац понижавања и увреда наставника крије се у члановима 97 и 101 Закона²⁰⁴, у којима је, између осталог, написано, препричавам: *У недостатку кадрова могу се ангажовати лица са или без радног искуства у настави, која немају завршен наставнички факултет, под условом да у року од само годину дана **положе педагошко-психолошку и дидактичко-методичку групу предмета**, затим обаве **приправнички стаж** у прописаном трајању (годину дана) и на крају **положе стручни испит** за самостални одгојно-образовни рад.*

204 https://drive.google.com/file/d/1huBGIO7_cyIffUoB6hkA9BiOkJKL95Cl/view

Ово у преводу значи да нестручно лице ради у школи и обавља приправнички стаж под надзором плаћеног ментора. Е, то лице, кад положи испите из педагошко-психолошке и дидактичко-методичке групе предмета (ако положи, а положиће, јер закон није предвидио неполагање), полаже и стручни испит, јер је то лице, док је било нестручно, обављало приправнички стаж. Све ово ради се у XXI вијеку због недостатка кадрова.

Значи, оно за шта су се наставници школовали четири, пет, па и више година (МА, мр. и др.), ови који нису завршили наставнички факултет могу то по скраћеном поступку обавити за годину. Честитам онима који су завршили ненаставничке факултете.

Овим актодавац или потцјењује наставнике и наставничке факултете или прецјењује оне који су завршили неки други факултет, а чини ми се да је и прво и друго и треће у питању. И то није све, актодавац наставља са провокативним ставовима у актима.

Актодавац сматра да наставници са завршеним наставничким факултетом и прикупљених 240 или 300 ECTS бодова нису довољно припремљени за рад у учионици, па тако у ставу 2 члана 103 Закона²⁰⁵ наглашава: *Наставник има обавезу припремити се за обављање непосредног одгојно-образовног рада, за час, односно наставну јединицу, као и друге облике одгојно-образовног рада.* Послије 18 година проведених у школи припремајући се за живот и рад, наставници морају да се припремају за обављање свог посла, морају се припремати за сваки час, а на тим часовима ће припремати ученике за живот, баш као што су и сами били припремани. Круг није савршен, али је затворен и окреће се. Сутра ће опет неки нови наставници да се припремају како би припремали неке нове генерације ученика за живот.

На крају морам изразити жаљење за предметним курикулумима чије часове може изводити пуно различитих профила наставника, који могу имати различиту стручну спрему, и жао ми је наставника који могу реализовати пуно предметних курикулума који су заступљени са малим фондом сати. Први се користе за допуну норме и сви их сматрају безначајним, а други њима допуњавају норму и они су безначајни, мањина су у зборници.

205 https://drive.google.com/file/d/1thuBGLO7_cyIffUoB6hkA9BiOkJKL95Cl/view

Закључак и питање за размишљање

Претходне образовне власти су укидале радна мјеста у педагошком заводу и уводиле су неред у образовању, а ова образовна власт је озаконила неред и попунила радна мјеста у новооснованом образовном Институту. Која је разлика?

Разлика је осмомилионска.

Први су штедећи уводили неред и руинирали образовање, а ови други дају милионске износе да затечени неред озаконе те тако легализују и наставе руинирање, али квантитетније.

Ко су први, а ко су други, и шта је мање добро? Ред унеређен прописима или неред уредно прописан?

Исти су и исто је!!!

Види прилоге 3. и 4. на крају књиге.

Дирек основне школе

Дирек или дрвени потпорањ основне школе. То је ослонац, то је греда, то је стуб. Првак или главар основне школе, али ко је школа и шта је у ствари директор.

Прво школа, ко је то?

Школа је објекат високоградње који има темеље и кров, а између приземље и спратове. Школа има зидове, салу за тјелесни одгој, кабинете, радионице, учионице, ђачке клупе, столове и столице, ормаре и плакаре, прозоре и врата, подлоге, подове и стропове, канцеларије, двориште, школске полигоне... Школа има и рок трајања.

Школа је одгојно-образовна установа у којој, да би се задовољили основни педагошки услови, мора бити одређени број одјељења (минимално 16, а максимално 36), а свако одјељење мора имати одређени број ученика (минимално 16 максимално 26), а то опет значи да школа може бројати од 256 до 936 ученика. Може мање, а може и више, и ученика и одјељења, али само у посебним околностима. Школа може имати и само једног ученика, али **школа не може бити без ученика**. Школа је ученик.

Школа са минималним бројем ученика и одјељења има директора, секретара, библиотекара, педагога, домара, ложача, ноћног чувара, $\frac{1}{4}$ радника за хигијену и три пута више наставника по одјељењу. Укупно око 30 запосленика и сви су ту због ученика.

Шта ако школа има више одјељења од минималног броја. Е, у тој ситуацији се запошљавају помоћници директора и то за свако наредно одјељење (изнад минималног броја) по 0,1. То опет значи да школа која има 26 одјељења има цијелог помоћника, а ако има 36 одјељења има цијела помоћника два. Наравно и број особља које ради на одржавању хигијене и број наставника се сразмјерно повећава, и опет због ученика. Имају основне школе и свој буџет, који за Кантон Сарајево износи 236.126.653 КМ, а у овој години се креће од минималних 1.226.546 КМ у ЈУ ОШ *Заим Колар* па све до 8.059.898 КМ колико износи за ЈУ ОШ *Алекса Шантић*. Највећи дио овог буџета одлази за плаће запослених, али се троши и за друге потребе. Основне школе су тако у овој години планирале потрошити за набавку материјала и ситног инвентара 4.742.690, за текуће одржавање 1.047.064, за енергију 5.022.822, за комуникацију и комуналне услуге 1.030.239, за уговорене и друге посебне услуге 3.398.010... плус за набавку опреме 459.779,

плус реконструкција и инвестиционо одржавање 314.250, плус набавку опреме за кабинете физике, хемије и биологије 4.003.314, плус реконструкцију кабинета биологије, хемије и физике 1.325.853, плус реконструкцију и инвестиционо одржавање 5.065.320... све скупа преко 30 милиона само за основне школе. Због ученика кажем ситница, а да ли је због ученика, или има ту и оних асфалтно скривених намјера.

Шта је директор

Директор је минимално ментор. Директор има више од осам година радног стажа. Директор се не смије сукобити са интересом. Директор не смије имати никакве сметње. Директор не смије имати оптужницу нити правоснажну пресуду. Директор не смије бити алкос и наркос. Директор не смије имати болесну душу. Директору обавезе мирују. Директор (ће) има(ти) лиценцу. Директор је аполитичан. Директор ради по закону. Директор ради стручно. Директор руководи школом. Директор је орган. Директор је ослонац. Директор носи терет.

Директор је дирек.

Профил и стручна спрема или ко може бити директор

Директор може бити онај ко има најмање високу стручну спрему или најмање завршен први циклус болоњског високообразовног процеса са 240 ECTS бодова, а од профила директор их може имати преко 200 различитих (од језичара до техничара). Директор је лице високо стручно спремно, али нажалост без одређеног профила. Директор није правник и није економиста.

Шта ради директор

Послови које обавља директор су различити. Неки су тешки, неки су стални, неки су повремено-привремени, неки су важни, неки су неодложни, неки су значајни, неки су непознати, а да не би били занемарени, послови директора прописани су законима, уговорима, правилима, стандардима и осталим актима.

У Прилогу 5 на крају књиге налазе се карактеристични директорски послови (има их преко 80) прописани правилима, законима, уговорима и стандардима, а ово су неки:

1. припрема нацрт годишњег програма рада школе
2. одговоран је за провођење годишњег програма рада школе
3. предлаже финансијски план школе
4. подноси финансијски извјештај школском одбору
5. утврђује распоред часова
6. одговоран је за законитост рада
7. одговоран је за стручни рад школе...

Ово су послови за које нити један директор није припремљен, без обзира на оних 200 профила и 240 освојених ЕСТS бодова. **Понављам: није припремљен!** Даље тврдим да нити један директор не може припремати, не може проводити, не може предложити, не може подносити, не може утврђивати ништа од онога што је наведено под редним бројевима 1., 2., 3., 4., 5., али зато може 6. и 7., јер одговорни одговарају. Само да не буде последице нисам знао, јер незнање није оправдање и не ослобађа одговорности.

Амбициозни су ови директори, нема шта, а све под изговором ко ће, ако нећу ја.

Законитост рада прописана је актима са којим су директори као правни дилетанти “узнати”, а којих има изражено у комадима укупно 91 (види табелу 1), а око 40 стручњака различитих профила (од језичара, преко биолога, домара и секретара, па све до заштитара) обавља послове стручно док нестручан директор прати рад свих, примјењује све прописе и одговара за све. Директор, изгледа, неће испунити очекивања (остварити исходе), али пошто он пише и подноси извјештаје онда нема трилеме, све је и реализовано и остварено и достигнуто и постигнуто. Ако није, има да буде и нема да фали.²⁰⁶

Табела 14					
R. br.	NAZIV	KOMADA	R. br.	NAZIV	KOMADA
1	Ustav	3	12	Pravila	3
2	Rezolucija	1	13	Opća pravila	1
3	Konvencija	2	14	Program	3
4	Zakon	26	15	Plan	2
5	Uredba	3	16	Poslovnik	2
6	Odluka	2	17	Kodeks	1
7	Uputstvo	1	18	Podaci	1
8	Direktiva	1	19	Propis	2
9	Smjernica	1	20	Akt	1
10	Pravilnik	31	21	Standard	1
11	Opći pravilnik	2	22	Normativ	1
UKUPNO		73	UKUPNO		18
SVEGA 91 KOMAD					

Кад су у питању економија и финансије, једино што директори знају јесте да “**нема средстава**”. То им је омиљена поштапалица коју користе, а тако су их инструирали референти за план и анализу. То је прво што сваки нови директор научи и као одговор даје незахтјевним наставницима.

²⁰⁶ Детаљније о наведеним прописима у поглављу Фушnote.

“Нема средстава!”

Са **“Нема средстава!”** почиње и завршава и свака реченица, сваки разговор и свака прича, јер **“Нема средстава!”**. Тачно, оних 30 милиона споменутих на почетку нису **средства**, то су **финансијска средства**, а то је велика разлика.

Та финансијска средства се највише троше за **папир**, онај по коме се црта, боји, принта, дописује више, а мање пише, и онај којим се нешто брише.

Лакмус-папира нема. Нема га ни у дугорочном плану набавки, јер **нема средстава**, а у школи будућности мноштво стручњака ради стручно у складу са прописима и под стручним надзором високо стручно спремљеног директора.

Види Прилог 5. на крају књиге.

... - - - ...

Одгојно-образовни и школски примјер (не)примјереног, (не)намјерног, (не)стручног, (не)професионалног и (не)савјесног покушаја **кршења** одгојно-образовних обичаја и просвјетно-радничких прописа десио се неколико дана прије Међународног празника рада. То је био покушај врхунских одгојно-образовних стручњака организованих у **струковна удружења**, ојачаних истим тим и таквим стручњацима организованим у **грански синдикат** (овај образовно-одгојни), а све наведено реализовано је под покровитељством премијера Самосталног синдиката основног одгоја и образовања Саудина Сивре (краће ССООиОСС или ултра краће **СОС**).

Шта се то заправо десило?

У понедељак, 28. априла 2025, мало прије законског завршетка шестог часа прве смјене (у 13 сати и 3 минуте) на интернет-страници ССООиОСС (понављам, краће се и чита и пише **СОС**) објављен је предмет...²⁰⁷

Тај предмет је протоколисан под бројем 908/25, насловљен је на Владу Кантона Сарајево²⁰⁸, упућен на руку актуелном премијеру Нихаду Уку²⁰⁹, а гласи:

Измјена назива предмета *Основе технике* у Техничка култура.

Ово Техничка култура у наслову привлачи пажњу и опет се потврдило да наслов предмет краси. Техничка култура није *мој* наставни предмет, али часове тог наставног предмета реализујем и за ту реализацију примам натпросјечну плату, па одлучих да се очитујем као неко ко је упућен, а коме није упућен овај предмет.

Шта пише тамо испод наслова не препричавам; компликовано је, па цитирам:

*Поред толико много запослених “стручњака” у мандату **Ваше** Владе, жалост у Министарству за одгој и образовање Кантона Сарајево нису знали или нису хтјели да измијене назив предмета “**Основе технике**” у “**Техничка култура**”, иако и птице на грани знају да се од увођења предмета Информатика у првом разреду основне школе, ради о истом наставном предмету.*

207 <https://ssooioks.com/v1/index.php/home-2/4311-izmjena-naziva-predmeta-osnove-tehnike-u-tehnicka-kultura>

208 <https://vlada.ks.gov.ba/vlada/sastav-vlade/15>

209 <https://vlada.ks.gov.ba/vlada/saziv/aktuelni/nihad-uk-0>

Молимо Вас, драги наш Премијеру, да нашој уваженој и драгој министрици појасните шта је њен посао и својим ауторитетом припомогнете у рјешавању овог проблема.

Струковна Удружења и Синдикат су се по овом питању Министарству за одгој и образовање Кантона Сарајево обраћали неколико пута у задњих неколико година.

У писму пуном умалоуважавања, додворавања, ласкања и присвајања, сроченом у три реченице, кориштена је 101 ријеч, а овако посложене више збуњују него што упућују, позивају и прозивају. Анализу почињемо од краја, а крај чине 23 ријечи срочене у једну реченицу која гласи овако:

Струковна Удружења и Синдикат су се по овом питању Министарству за одгој и образовање Кантона Сарајево обраћали неколико пута у задњих неколико година.

Ова реченица провоцира и вапи за питањима:

– Други предсједнице Кантоналног одбора, реци нам колико је то задњих неколико година и колико је то неколико пута кад је у питању обраћање? Да ли се ради о бројевима два или три, кад су у питању и године и обраћања, и да ли сте их протоколисали?

– Обраћали сте се, тако кажете, Министарству за одгој и образовање, али нисте навели **коме сте се обраћали** у истом том Министарству. Знамо сви да то Министарство има пет сектора, и дванаест одјељења, од сектора возача до сектора стратешких управљача, од одјела за обуку шофера до информатичких оператера. Кома сте се обраћали, предсједнице?!

– Која су се то струковна удружења са Синдикатом обраћала Министарству? Јесу ли то удружења информатичара или су можда удружења техничара или су удружења основа технике или су струковна удружења техничара и информатичара (краће: **СУТИ**)?

– Ко су лидери **СУТИ** и јесу ли та удружења страначка, њихова, ваша или су наша?

– Да ли предсједници **СУТИ** заказују редовне скупштине, јесу ли бирани и да ли су бирани били? Ко из струке по **СУТИ** Статуту има право гласа и да ли се у тим **СУТИ** не таласа?

– Уважени **СОС** премијеру, објасни предсједницима **СУТИ** да то није њихов приватни бенд, да је демократија данас тренд, а није страначки набријана, незнањем набилдана и неистином напумпана већина. Да Скупштина није **скуп** за изношење будалаштина, већ најзначајнији орган свих, па и удружења струковних.

Сазада гледано, други пасус гласи овако (понављам копирање и цитирање):

Молимо Вас, драги наш Премијеру, да нашој уваженој и драгој министрици појасните шта је њен посао и својим ауторитетом припомогнете у рјешавању овог проблема.

Ова реченица провоцира питања као **хиљаду слика**, а има само 24 ријечи.

– Дуги наш предсједниче, можда нисте знали, али у демократији се функцијом, звањем и позицијом не припомаже у рјешавању проблема. Знање, искуство и стручност могу припомоћи, а све друго мислим да неће проћи. Даље те молимо да предсједницима **СУТИ** објасниш појмове стручност и струка, те да својим и њиховим ауторитетом стручњаке протјераш из **СУТИ** како би могао проблеме гомилати и са њима и нама у нераду уживати, стручно.

– Предсједниче, да ли ти другима појашњаваш шта им је посао и да ли други теби појашњавају шта је твој посао, јер ако то тражиш од других, онда и **ти то** радиш и онда **ти то** раде. Појашњаваш и појашњавају **ти то**. Лоше изгледа, али добро звучи ово **ТИ-ТО, ТИ-ТО**.

– Предсједниче, не знам да ли знаш да су послови свих службеника договорени, прописани, описани и потписани. То не треба никоме појашњавати, јер онај ко прихвати да обавља одређене послове и још за то прима регрес, треба и мора знати које су му обавезе и одговорности. Тражити од некога да крши законе, правила, стандарде итд. у најмању руку није пристојно, кажњиво је и тако **то**.

И, за крај, остао је почетак, а почетак је обогаћен и смислом и ријечима. Смисла има више, док је ријечи тачно 54, а посложене су овако: *Поред толико много запослених “стручњака” у мандату **Ваше** Владе, нажалост у Министарству за одгој и образовање Кантона Сарајево нису знали или нису хтјели да измијене назив предмета “**Основе технике**” у “**Техничка култура**”, иако и птице на грани знају да се од увођења предмета Информатика у првом разреду основне школе, ради о истом наставном предмету.*

– Дуго други наш предсједниче, почео си нас и збуњивати јер почетак првог дијела је баш такав. Збуњује, тросмислен је, а зашто је такав – ево појашњавам: *Поред толико много запослених “стручњака” у мандату **Ваше** Владе.* Е сад, ти нама реци, предсједниче, да ли су у мандату ове *његове* владе стручњаци много запослени (имају пуно посла) или их је много запослено у *његовој* влади? По доступним информацијама из Регистра, у Влади и Министарству коме се обраћаш нема много

запослених (и кад је у питању број новозапослених и кад је у питању обим посла). Можда има много презапослених и новозапослених у Институту, али у влади и Министарству нема таквих. Даље наставља предсједник: *У Министарству за одгој и образовање Кантона Сарајево нису знали или нису хтјели да измијене назив предмета “Основе технике” у “Техничка култура”*. Е па, други предсједниче, изгледа да су ови из министарства **ЗНАЛИ** и због тога нису хтјели измијенити назив предмета, а да су то урадили прекршили би више аката, па чак и један који си лично више пута потписао. Чуди ме да то не знаш, или можда знаш, само чланове **СУТИ** провјераваш. Мудро то је, ако је.

– Кажеш, предсједниче, *иако и птице на грани знају да се од увођења предмета Информатика у првом разреду основне школе, ради о истом наставном предмету*. Ето, птице знају да кад се увела Информатика у први разред основне школе Основе технике и Техничка култура постадоше исти предмет. Како, наш предсједниче? Ко ти је то рекао, да нису можда стручњаци из **СУТИ**?

– Предсједниче синдиката, пренеси тим **СУТИ** стручњацима да измијене у наставном програму повлаче и измијене у наставном плану; предсједниче, измијеном програма нарушава се корелација, како вертикална тако и хоризонтална, док она дијагонална остаје каква је и била, дијагонално крива.

– Предсједниче, измијена програма захтијева измијену уџбеника, а измијена уџбеника захтијева расписивање конкурса. Ту су и комисије, рецензенти, издавачи, аутори, уговори, награде и хонорари, наш предсједниче стари, а прије свега организовати треба научне расправе, конференције и округле столове, па онда онлајн јавне расправе за просвјетне масе, са лошом интернет-везом, зна се, затим провести дигиталне анкете и на крају треба (не) уважити приједлоге и мишљења свих актера.

Требало је све то да би мијењање имена било законско и у складу са прописима, осим ако синдикат и струка не кажу да не желе ту законску бламажу. АПОСО једва чека нови посао, да на федералном и државном нивоу све усклади, усагласи, искоординира и добро профитира.

Дуго нас други бламирају, други нас руинирају, а ми ћутимо и отпухујемо. То им даје снагу, јер отпухивањем у једра брод у кривом смјеру гонимо и можда је боље да се склонимо. На избор кривога смјера кормилара гласна тишина тјера, неталасањем пловидба је удобна чак и кад је по правцу супротна. Понављам, онај ко отпухује, ћути и не таласа – нема му спаса.

За крај једна синдикално-законска порука:

Једнострано раскидање и измјена уговора о раду није могуће, па чак ни кад је у организацији репрезентативног синдиката, струковних удружења, и предсједника дугих и предсједника других. Процедура се зна, па чак и кад дође до промјене наставног плана. Прво преговори па тек онда уговори, а ако затреба и арбитража да би се избјегла на суду бламажа. Основе технике су гаранција, друже, да ће неко радит не на одређено, већ пуно дуже.

Други наш предсједниче, Save Our Ship²¹⁰, јер тонемо ко Титаник.

... - - - ... - - - ... - - - ... - - - ... - - - ... - - - ... - - - ... - - - ... - - - ... - - - ... - - - ...²¹¹

210 <https://en.wikipedia.org/wiki/SOS>

211 исто

Фер референт или неферент

Основна школа је одгојно-образовна установа ако и само ако се у том објекту обавља **основна дјелатност**, односно ако се у истом том објекту плански и организовано изводи настава. Сви остали послови који се обављају у основној школи воде се као послови **подршке основној дјелатности**, а један од таквих обавља и стручњак за анализу и планирање или *референт за план и анализу*.

Све о профилу, стручној спреми и пословима које може обављати наведени стручњак написано је у важећим *Педагошким стандардима*²¹², а за опис је кориштено 956 ријечи (поређења ради, за опис свих послова, свих учитеља и свих наставника, у истом документу – само на некој другој страници, искориштено је 387 ријечи). Знам, не мора значити да број ријечи одређује обим и важност послова, али, ево, уочено је, па размислите.

Шта је саопштено са тих 956 ријечи?

Оне су кориштене за опис финансијско-рачуноводствених послова до најситнијих детаља (Прилог 6), али пошто се мало ко од просвјетних радника разумије у те послове, изостали су коментари, а требало их је бити. Покушаћу дочарати о чему се ради; а сад, да ли ћу очарати или разочарати – не знам ме²¹³.

Стручна спрема и профил референта...

Посао референта може обављати лице које има **VII степен стручне спреме**, затим лице са завршеним **I циклусом болоњског високообразовног процеса** (240 ECTS) или са завршеним **II циклусом болоњског високообразовног процеса**, и то није све. Наведени посао може обављати и лице које нема наведену стручну спрему, под условом да има уговор на неодређено. Такви, ако их има, остају на својим пословима и радним задацима **без обавезе да стичу виши степен или другу стручну спрему од оне коју посједују** (није фер, ово није важно за просвјетаре који су чак имали ВШС и ВСС са 180 ECTS бодова, они су морали да се дошколују), па још ако важи она синдикална: за исти посао, иста плата, онда високо образовање стварно нема смисла.

212 <https://mo.ks.gov.ba/legislativa/pedagoski-standardi-i-normativi-za-odgoj-i-obrazovanje-u-osnovnoj-i-srednjoj-skoli>

213 Не знам ме = не знам и не занима ме

Што се тиче профила *референта*, он може бити: бакалауреат **економије** или бакалауреат **менаџмента** или бакалауреат **пословања** или бакалауреат **финансијског менаџмента** или бакалауреат **пословне економије** или **дипломирани економиста** или **магистар економије** или **магистар менаџмента** или **магистар финансијског менаџмента** или **ништа од наведеног**, али под условом да има уговор на неодређено.

На крају је наведено да школа може и без *референта*, али у том случају мора ангажовати рачуноводствену агенцију.

Финансијско-рачуноводствени послови или...

Послови и радни задаци за лице на овом радном мјесту су финансијско-рачуноводствени и обављају се као **подршка основној дјелатности**. Који су то конкретно послови наведено је у прилогу 1. и има их 57, односно 34, а можда и 27, јер су неки од њих дупло и написани и груписани.

Референт за план и анализу, осим што планира и анализира, често и прати, затим израђује, усклађује и сарађује, извјештава, обавјештава и стручно се усавршава, савјетује, пријављује и издаје, подиже, развија, дефинира, контактира и координира, књижи и обрачунава.

Референт такође организује чување и чување прати, а при раду мора поштовати економске принципе као што су ажурност, благовременост, уредност и тачност. Исто тако, нефер референт законитост мора поштовати, и ту ћу стати.

Понављам неколико основних појмова због **референта**:

Основна дјелатност у свакој основној школи је **одгој и образовање**, а не финансијско-рачуноводствено шупљирање, глупирање, планирање и анализирање.

Плански и организован одгојно-образовни процес се назива **настава**.

Фактори наставе су **ученик** – наставник – наставни садржаји – **наставна средства**.

Најважнији школски лик је **ученик**, а не референт, директор или наставник.

Наставна средства – *разни технички уређаји, инструменти, модели, природни објекти, дидактички обликовани модели, графички материјали и сл., који се користе као извори сазнања и служе за то да ученик разуме разне појаве, процесе, предмете и др.* Наставна средства треба да буду прилагођена узрасту ученика, усклађена са конкретним

*садржајима и васпитно образовним задацима, дидактички обликована, конкретна, пластична и очигледна*²¹⁴.

Наставна средства и потрошни материјали су прописани Педагошким стандардима, а свака основна школа уписана у Регистар основних школа **мора** испуњавати стандардима прописане услове.

Нефер референт каже да нема средстава, а буџет основних школа Кантона Сарајево износи 236.126.653 КМ, од чега је преко 200.000.000 КМ за плате, док за материјалне и нематеријалне трошкове Кантон троши преко 30.000.000 КМ, плус 58.114.754 КМ које троши Министарство за одгој и образовање Кантона Сарајево, затим 6.958.605 КМ за ЈУ Институт за развој предуниверзитетског образовања Кантона Сарајево...

Референте, ниси фер, ти си неферент.

Онај ко троши преко 300.000.000 КМ само за основно образовање има средстава. Неферент нема разлога стално понављати да нема средстава, јер средстава има, а нарочито кад су у питању **финансијска средства за наставна средства**. Има их.

Неференте!

Није могуће да за кабинете физике, хемије и биологије имамо 11.000.000 КМ, а немамо неколико марака за пипете, епрувете, лакмус-папир, имамо за дигестор, а немамо за НПН транзистор, имамо опрему за 3D принт, а немамо за филамент.

Неференте за плананализу

Очигледно да је неференту лакше прокњижити једну књиговодствену промјену у вриједности од 100.000 КМ него 100.000 књиговодствених промјена по 1 КМ. Исто тако је лакше урадити и план и анализу, а и провизију је лакше обрачунати, јер ко ће се бактати са тим ситницама шперплочом, маркицама и пилицама. Неференте, само да знаш, ако средства за ове намјене немаш, исходи неће бити реализовани, а ако исходи нису реализовани, основна дјелатност се не обавља, а ако се основна дјелатност не обавља, онда ће неко други радити анализу.

Оно што наставнике спасава су записници са актива, а у записницима је списак потреба и неостварених жеља за које нема средстава већ неколико годишњих квартала.

Види Прилог 6. на крају књиге.

214 Педагошки лексикон, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1996.

Екскурзијанћери²¹⁵

Послије читања наслова очекивано је да се у наставку налази прича о ученицима завршних разреда основне школе и њиховим несташлуцима, зијанима²¹⁶ и испадима на екскурзији²¹⁷. Али, жао ми је, ту причу данас нећете читати. У питању је пуно озбиљнија ситуација, а ради се о здруженом зијанћерском подухвату **одгојно-образовне елите**: издвојићу најзначајније кривце, а то су запосленици Института, директорица Института, запосленици Министарства за одгој и образовање, министрица за одгој и образовање, предсједници стручних актива, предсједници струковних удружења, директори основних школа и разредници у одјељењима завршних разреда.

Та господа је радила на припреми, изради и усвајању новог Правилника²¹⁸, а мај је крајњи рок за реализацију екскурзијанћерског програма припремљеног по новим правилима и његову функционалну провјеру у стварним условима.

Правилник о реализацији школе у природи, излета студијских посјета, камповања/логоровања, друштвено корисног учења и других облика одгојно-образовног рада у основној и средњој школи на снази је од 28. 8. 2024. године, а онај ко га прочита имаће о чему причати. То је одлична тема којом можете започети разговор који ће, сигуран сам, трајати...

Према овом правилнику, одгојно-образовни рад се дијели на **обавезне** и **необавезне** облике (други дио, поглавље II). У **обавезне** облике се убрајају: *друштвено-корисно учење, школа у природи, школа пливања, школа скијања, школа планинарства, концертне активности, музичке радионице, изложбене активности и школа очувања*

215 **Екскурзијанћери** – они који због организације екскурзије и стицања финансијске добити праве зијане у прописима (деф. аут.)

216 **Зијан** – резултат преданог, озбиљног и студиозног рада **зијанћера** (деф. аут.) **Зијанћер** – тко наноси штету, штетник, штеточиња, шкодљивац (*Рјечник страних ријечи*, Б. Клаић, Загреб 2004)

217 **Екскурзија** – облик одгојно-образовног рада који се реализује изван школских простора ради непосредног проучавања оних наставних садржаја који се не могу демонстрирати и успјешно тумачити у учионици (став I члана *Правилника о реализацији школе у природи, излета студијских посјета, камповања/логоровања, друштвено корисног учења и других облика одгојно-образовног рада у основној и средњој школи*, Број 11-07/01-34-19399-8/24 од 27. августа 2024. године, Сарајево)

218 *Правилник о реализацији школе у природи, излета студијских посјета, камповања/логоровања, друштвено корисног учења и других облика одгојно-образовног рада у основној и средњој школи*, Број 11-07/01-34-19399-8/24 од 27. августа 2024. године, Сарајево, министрица Наида Хота-Муминовић, *Службене новине Кантона Сарајево*, бр. 34, од **29. 8. 2024. године**

културне баштине и традиције кроз креативне радионице. Ове активности, осим што су обавезне, представљају и специфичне облике наставе који се реализују у школи или изван школских простора (члан 12, став 1).

Необавезни облици одгојно-образовног рада су: излети (члан 53), студијске посјете (члан 55), екскурзије (члан 57), камповање/логоровање (члан 60) и други облици одгојно-образовног рада (члан 62) у које се убрајају полудневне, вишесатне или једносатне посјете ученика, у пратњи запосленика школе, музејима, позориштима, вјерским објектима, галеријама, библиотекама, сајмовима књига, књижевним смотрама, спортско-рекреативним и другим приредбама, свечаностима, кинима и другим установама и предузећима у вези са образовном дјелатношћу, као и друге активности које су планиране Годишњим програмом рада школе или Наставним планом и програмом, с циљем реализације специфичних одгојно-образовних циљева и исхода учења.

Кад су у питању дани реализације (члан 80), наведено је да се сви облици одгојно-образовног рада, и обавезни и необавезни, **реализују у оквиру наставних дана**, осим камповања/логоровања и *других облика одгојно-образовног рада* (те активности се **реализују у оквиру радних дана**).

У ставовима 1 и 2 члана 81 предвиђено је да *необавезни облици одгојно-образовног рада*: студијске посјете, камповање/логоровање и екскурзије, ако су предвиђене Годишњим програмом рада, трају *од три до пет радних/наставних дана*, а у случају да трају дуже, морају имати сагласност Министарства.

И сад оно најважније, што је написано у ставу 2 члана 80: *За вријеме реализације наведених специфичних облика наставе из става (1) овог члана часови за све наставне предмете уписују се према распореду часова а у напомену треба уписати специфични облик и навести активности и фонд остварених школских часова.*

Колико кошта екскурзија из става 2 члана 80 новог Правилника?

Рачун је врло једноставан:

$78 \text{ основних школа} \times 3 \text{ одјељења (у просјеку по школи)} = 234 \text{ одјељења}$
 $234 \text{ одјељења} \times 30 \text{ часова} = 7020 \text{ часова (уписаних, а не реализованих)}$.
Овоме треба додати и часове за око 300 наставника који прате ученике на екскурзији, и они ће уписати часове које нису реализовали са ученицима који су остали у школи.

$300 \text{ наставника} \times 20 \text{ часова} = 6000 \text{ часова (уписаних, а не реализованих)}$

За сваки час наставнику се призна 50% на припрему и још неке послиће, па на оних 7020 и ових 6000 треба додати 50%
 $13020 + 6510 (50\%) = 19.530 \times \text{сва } 20 \text{ КМ} = 390.600 \text{ КМ}$

Закључак:

Кантон издваја 390.600 КМ за нереализацију часова како би се реализовао необавезан облик одгојно-образовног рада (екскурзија), и то опет није све...

Родитељи (од којих већина прима минималац) издвајају око 500 КМ по ученику за пропуштање часова редовне наставе у току петодневног боравка на необавезној екскурзији, а укупно је око 4000 ученика завршних разреда.

$4000 \text{ ученика} \times 500 \text{ КМ} = 2.000.000 \text{ КМ}$

У ставу 3 члана 7 је написано: *Начело узајамне повезаности наставе у учионици и ових облика одгојно-образованог рада огледа се у обавези школе да, у Изведбеном плану и програму свих облика одгојно-образовног рада, осигура проучавање оних наставних садржаја који се не могу демонстрирати и успјешно тумачити у учионици, те да ученици непосредним запажањем и потпуним доживљајем стварности, стекну дубља и трајнија знања и тако ублаже **негативне посљедице вербалистичке наставе.***

У ставу 5 члана 57 је написано: *Одгојно-образовна сврха екскурзије огледа се у непосредном запажању и потпуном доживљају стварности и на тај начин се стичу дубља и трајнија знања те ублажавају **негативне посљедице вербалистичке и уџбеничке наставе.***

Закључак:

За ублажавање негативних посљедица вербалистичке и уџбеничке наставе у Кантону Сарајево се издваја 390.600 КМ, док родитељи ученика издвајају 2.000.000 КМ, што је разумљиво, јер здравље дјете је у питању. Негативне посљедице, ако их не отклонимо на вријеме или бар не ублажимо, биће несагледиве.

Ово није све, треба размотрити могућност да се петодневна екскурзија реализује у сваком разреду, а не само у завршном, јер касно је ублажавати негативне посљедице послије деветогодишње изложености негативној вербалистичкој и уџбеничкој настави. Требамо дјеловати превентивно, а можда би било добро да размислимо о укидању алата негативне уџбеничке наставе – уџбеника и његовој замјени са дигиталним и аналогним сликовницама у виду фотоалбума са екскурзија. Такође би било добро да размислимо о неплаћању нереализованих часова или можда чак и о укидању наставе. Јефтиније је, а и дјелотворније, јер ће извор *наставка* негативних посљедица бити *ненастављен*.

Синдикални П(СТ)РЕСС

П(СТ)РЕСС конференција предсједника синдиката почела је у 9 сати и 30 минута 16. маја 2025. године на познатој адреси, а тема је презентација **поручених резултата** истраживачког пројекта *Задовољство радника јавних предшколских установа и основних школа у Кантону Сарајево послом и статусом у друштву*²¹⁹. Резултати тог истраживачког пројекта објављени су на интернет-страници синдиката у PDF формату. Они који не воле читати могу погледати и послушати презентацију предсједника синдиката на линку *предсједник презентира*²²⁰ (31:37).

Нисам читао, ја сам ослушкивао и покушао забиљежити најважније детаље, и ево их:

Поручену анкету попунило је 2427 запосленика (страница 2 истраживања²²¹) од 5295¹ колико их укупно има (606¹ у ЈУ Дјеца Сарајева, а у основним школама 4689¹). Или, изражено у процентима, анкету је попунило 45,83% запосленика. Мање од пола.

Анкета је била анонимна и подијељена у три цјелине:

- 1) Извори стреса у послу
- 2) Задовољство послом
- 3) Перцепција друштвеног статуса просвјетног радника

Резултати су сљедећи:

За 89% запосленика припрема за рад је **стрес**; 73% запосленика каже да је превелик број часова извор **стреса**; 82% запосленика сматра да је **стресно** и стално оцјењивање и праћење радника; 78% колега сматра да је превише административних обавеза **стрес**; **стрес** је и заостајање у реализацији градива због боловања наставника и одсуства ученика, 74% колега сматра да и замјена колега може бити **стрес**; 52% колега сматра да је директор извор **стреса**, а 32% испитаника сматра да **стрес** може изазвати и колега; 94% колега сматра да **стрес** изазива наметање додатних обавеза министарства, а чак 50% колега сматра да им то наметање обавеза изазива велики притисак и **стрес**; 85% колега сматра да **стрес** изазивају и родитељи због оцјена, 82% сматра да **стрес** изазива и инклузија.

219 <https://ssooioks.com/v1/index.php/home-2/4317-zadovoljstvo-prosvjetnih-radnika-poslom-i-statusom-u-drustvu-2024>

220 <https://www.youtube.com/watch?v=yTZaSxwm0kA>

221 <https://drive.google.com/file/d/1tm5fVtwpbCvrTWzRZ0kpfq2i3iSY1eJH/view>

25% колега је незадовољно условима рада.

Има и задовољних, додуше нешто мало – само 9% колега је задовољно подршком института, док је још мање задовољних подршком министарства. Само 5% колега.

Шта рећи, а да не буде (с)тресно???

Синдикат поручио, синдикат финансирао, синдикат истраживао, синдикалац из eduIT-а имплементирао, синдикат анализирао и главни синдикалац презентирао.

Незнаврисно, нема шта.

На основу онога што је још рекао предсједник, а рекао је да су наставни програми архаични, односно стари по 30, 40 и 50 година, да је курикуларна реформа уствари административна, а не суштинска реформа, да старе школе уљепшавамо, плохе асфалтирамо... може се закључити да стање није сјајно, па због тога постављам питања и покушаваам дати одговоре.

1. **Ко су били и ко су још увијек чланови експертних тимова за иновирање и израду нових наставних програма/предметних курикулума?**
Одговор: **Моје колеге** су највећи експерти, они су се пријавили, они су одабрани, они су радили, они су то и наплатили. Значи, наставници су то, практичари, стручњаци...

2. **Ко су директори школа?**

Одговор: **Моје колеге**, то су одабрани и нама једнаки, а опет недодирљиви, јер су директори. Избором су постали и најпаметнији и најодговорнији и као такви не дозвољавају да се критикује, предлаже, ради и залаже, а онај ко слуша и извршава може и да забушава.

3. **Ко су синдикални повјереници у школама?**

Одговор: **Моје колеге**, најхрабрији и одважни, знањем о радничким правима обдарени, за борбу и штрајк увијек спремни. Синдикална елита која зна шта ради и не скита.

4. **Ко су чланови школских одбора?**

Одговор: **Моје колеге**, које су због својих врлина и способности предложене и великом већином изабране. Они су зналци као и синдикалци, штите наша права од атака и заборавља.

5. **Ко су лидери струковних удружења?**

Одговор: **Моје колеге**, најспособније и најпродорније. Стручњаци par excellence²²², и није шала то, зна се. Они најбоље лобирају, муљају и саботирају.

222 <https://www.enciklopedija.hr/clanak/par-excellence>

6. Ко су предсједници актива?

Одговор: **Моје колеге**, од времена Елвира Казазовића изабране, уговором потврђене, и од тада на знање и напредовање осуђене.

7. Ко су запосленици Института?

Одговор: Већина њих, ако не и сви, **моје су колеге**. Храбри, млади, паметни и биће искусни, али за 20 година.

8. Ко су запосленици Министарства?

Одговор: **Моје колеге**, радили су у учионици, мало у Педагошком заводу, и на крају сад су ту, у страху, јер тамо се пита политика, а не струка.

Ко је крив за стање у образовању?

Приједлог за откривање узрока и рјешење нагомиланих проблема.

Уважена господо, предлажем да направите табелу са сљедећим колонама:

Direktor škole	Sindikalni povjerenik	Predsjednik udruženja nastavnika	Predsjednik aktiva nastavnika	Kurikulum eksperti	Članovi raznih komisija	Članovi upravnih odbora

У табелу 15. унесите имена оних који су обављали наведене функције у посљедњих 20 година по мандатима у свим школама, у свим синдикалним подружницама, у свим удружењима, у свим активима, у свим комисијама, у свим управним и надзорним одборима и у свим курикуларно-експертним комисијама. Укупно је 71 основна школа, а у питању је 7 различитих функција. То је 497 имена, помножено са 5 мандата, и даје резултат од 2485 имена. **Све су то просвјетни радници**. И сад се у чуду питамо ко је крив, а највећи кривци за стање у образовању су они чија се имена појављују: *у једној колони више пута, у више колона или више пута у више колона*.

Да ли познајете и да ли се препознајете у овој причи? Ко је био синдикални повјереник, предсједник удружења, члан школског одбора, предсједник актива, члан експертног тима за израду предметног курикулума, а сада је директор? **Има ли таквих?!**

Предсједник рече и да 67% колега сматра да синдикат штити и побољшава права радника. Али, предсједнице, 67% од 2427 анкетираних је 1626, а 1626 је 30% од 5295.

И како поручи предсједник министрици (на снимку од 18:35):

Ја лично, да сам на функцији министра за одгој и образовање, добро бих размислио и вјероватно не бих неколико дана могао да сербез заспим ако ми просвјетни радници којима се смјешкам и обилазим школе и тапшем их по рамену... дају само 5% подршке.

Е, управо то што је рекао предсједник министрици могло би се упути-ти и њему, а порука би гласила овако:

Ја лично, да сам на функцији предсједника синдиката, добро бих размислио и вјероватно не бих неколико дана могао да сербез заспим ако ми просвјетни радници којима се смјешкам и обилазим школе и тапшем их по рамену... дају само 30% подршке у анкети коју сам на-ручио, финансирао, анализирао и презентирао.

Сауди-не, реци нам де, шта то твоји људи раде и да ли је избор датума за провођење анкете твоја оцјена ангажмана колега наведених у табели 1, а датум је сачињен од јединица, двојки и само једне четворке: од 11. 11. до 12. 12. '24. године.

Ако је датум, порука и оцјена за стање у образовању, онда је СУПЕР! Мислим порука.

Прописна (не)одређеност

Настава представља **темељ школског рада** у којем се плански и организовано проводи одгој и образовање ученика према прописаним наставним програмима из прописаног наставног плана. Основна мјерна јединица тог рада, и дидактичка и временска, јесте наставни час, којем присуствује прописани број ученика и ученица, а који реализује прописано стручно лице – наставник у про..., пардон, у отписаном простору. Све је прописано, дописано и отписано актима.

Пошто је **настава** темељ, а **наставни час** мјерна јединица, поставља се питање да ли су ови појмови (изрази) војнички кратко и јасно дефинисани кантоналним актима из ове области, јер је војнички красно дефинисање прописано чланом 9 федералних *правила* (став 1, 2 и 3). Одговор на постављено питање дат је у најчешће кориштеним одгојно-образовним актима који су и анализирани, а то су: **Педагошки стандарди и...**²²³ од 14. 3. 2024; **Закон о одгоју и...**²²⁴ од 11. 7. 2024; **Правилник о...**²²⁵ од 29. 8. 2024. и **Колективни уговор за...**²²⁶ од 9. 6. 2022. године.

Кратко.

Појам **настава** се у различитим облицима и наведеним актима појављује како слиједи: у Закону о одгоју и... 135 пута, у Педагошким стандардима и... 134 пута, у Правилнику о... 133 пута и у Колективном уговору за... 24 пута, укупно 426 пута. Пуно је то понављања, али се **настава** дефинише са нула ријечи. Краће не може.

Актодавац је, вјероватно због финансијера (који нема појма), од појма који је сам по себи врло јасан и недвосмислен, актима збунио све, па и саму **наставу**. Актима је прописао да се настава реализује у школи, али се може реализовати и у здравственој установи, у кући, па чак и онлајн, *ујутро*, *у подне* и *поподне*. Настава се реализује на једном од три службена језика Федерације БиХ: босанском, хрватском или српском, а по потреби и знаковним језиком. Све се записује ћирилицом и латиницом, равноправно. Настава се може реализовати и на страном језику, али уз сагласност Министарства; може чак и на језику

223 <https://drive.google.com/file/d/1fmJnISytbavoagQnmSshI8cbtXzKMt/view>

224 https://drive.google.com/file/d/1huBGIO7_cyIffUoB6hkA9BiOkJKL95Cl/view

225 <https://mo.ks.gov.ba/legislativa/pravilnik-o-realizaciji-skole-u-prirodi-izleta-studijских-posjeta-ekskurzija>

226 https://drive.google.com/file/d/1huBGIO7_cyIffUoB6hkA9BiOkJKL95Cl/view

националне мањине, па чак и *на језику наставника* (ово посљедње је додао аутор текста). Настава се може организовати са ученицима једног разреда или са свим ученицима из више разреда, у само једном одјељењу, у групама и групицама или у класама, све **у складу са Стандардима**. Међутим, то није све за *актакере*²²⁷.

По стандардима, закону, уговору и правилима, настава може бити: цјелодневна, допунска, експериментална, факултативна, групна, инструктивна, изборна, курсна, обавезна, предметна, припрема за поправни, припрема за екстерну, практична, продужена, редовна, разредна, скраћена... али увијек мора бити реализована. Све наведено је више-мање познато већини просвјетних радника, а сви у актима наведени облици наставе могу се подијелити (ова подјела иде на душу аутору):

Облици наставе за чију је реализацију одговоран наставник

Основни облици: *редовна, додатна/допунска и изборна*

Посебни облици: *припремна, инструктивна практична, групна, курсна, факултативна, експериментална...*

Облици наставе за чију је реализацију одговоран директор

Специфични облици: **обавезни**: друштвено корисно учење, *школа у природи*, школа пливања, *школа скијања*, *школа планинарства*, концертне активности, музичке радионице, изложбене активности и школа очувања културне баштине и традиције кроз креативне радионице

Необавезни: излети, студијске посјете, екскурзије, камповање/логоровање

Други: полудневне, вишесатне или једносатне посјете ученика, у пратњи запосленика школе, музејима, позориштима, вјерским објектима, галеријама, сајмовима књига, библиотекама, спортско-рекреативним, књижевним смотрама и другим приредбама, свечаностима, кинима и другим установама и предузећима у вези са образовном дјелатношћу, као и друге активности које су планиране

Редовна настава је најважнија и одговорност је наставника. Она чини око 90% од укупних активности које се одвијају у школи и полазна је основа за реализацију осталих облика наставе, а готово половину од тих 90% чини настава математике и три језика.

Сад долазе на ред облици наставе за чију реализацију је одговоран директор, а то је замишљено овако: наставник планира реализацију

227 Актакери су актери који атакују на акте, стављају их ван снаге, често их мијењају, допуњују, дорађују и израђују нове. (деф. аут.)

наставе за коју је директор одговоран, а родитељ то финансира. Наставник у исто вријеме остварује нереализацију часова за које је одговоран и које плаћа Влада (Влада је лик пун ко брод, ал не конта баш најбоље ово одвајање и образовање). Све ово изазива притисак и стрес на наставника, који ублажава директор, бакшиш-лијеком у виду унапријед обрачунатих и уредно плаћених нереализованих часова допунске, додатне, инструктивне и припремне наставе, а неки чак у зависности од стреса и притиска и часове секција инкасирају. Добар бакшиш, више од 10% на сваку плату.

2.000 радника x 10% x 12 мјесеци = 4.800.000 КМ

Непримјетно, неупадљиво, неучљиво и неизрачунљиво, јер сви прате токове новца, а нико не прати токове часова. И да, има још један детаљ, све ово треба покрити просјечном оцјеном и успјехом на екстерној провјери, а то значи да треба вратити дуг одговорном и способном директору. У враћању тог дуга тројезичари и математичари оцјене фингирају, успјех трајно фризирају, а затим се заротирају и екстерно поентирају.

Најважније од свега је да се редован наставни нерад у извјештајима претвори у рад, а то је лако. Ту представу ће одиграти провјерени сарадници и чланови већине. Сви ће затворити уши и зачепити очи, јер слиједи пауза да се у оцјенама и незнању ужива.

И, за крај, порука

Неправедно образовање је злочин, а незнање је казна. Праведна! Задовољство ми је било писати оно што већина није и неће читати. Уживајте у игнорисању и занемаривању, желим вам угодан од мора одмор.

Сарајево – Гојсалићи, 2025.

Prilozi

Prilog 1.

Iz Standarda

(Ovo nije inventura iz OBI-ja, ovo je inventura standarda za kabinet Tehničke kulture)

Namještaj: Ormar sa ladicama za smještaj učeničkih kompleta alata (kom. 4); Vitrina za učeničke radove (kom. 12); Ormar za didaktički materijal (dijafilmovi, folije, filmovi i dr., kom. 2); Ormar za smještaj grupnog alata (kom. 4); Ormar za smještaj konstruktorskih kutija (kom. 3); Ormar za sredstva zaštite na radu (kom. 1); Pano (zidni) za izložbe (kom. 1); Police od poda do stropa za trodimenzionalna nastavna sredstva (9 m²); Stalak za bušilicu (kom. 1); Stalak za dvostranu brusilicu (kom. 1); Stalak za projekcione aparate (kom. 1); Stalak za stone polužne makaze (kom. 1); Sto pult sa osam stega škripova (kom. 1); Sto radionički, dva radna mjesta (kom. 8); Sto stolarska stega (kom. 1); Sto za bojenje, lemljenje i slično (kom. 1); Sto za elektrotehniku (kom. 1); Sto za montažu, uređaje i aparate za zajedničko korištenje (kom. 1); Sto za nastavnika (kom. 1); Stolica stolić za sjedenje sa regulacijom visine (kom. 16); Stolica za nastavnika (kom. 1).

Nastavna sredstva: A. Audio-vizuelna nastavna sredstva: Laptop ili tablet (kom. 16); Sto za djecu sa poteškoćama u razvoju (kom. 2); CD-ovi/druge mediji po razredima predmetne nastave (komplet 1); 3D printer (kom. 1); **B. Mašine i aparati:** Univerzalna mašina za obradu drveta (kom. 1); Stona električna bušilica (kom. 1); Dvostrana brusilica (kom. 1); Aparat za zavarivanje (kom. 1); Univerzalna mašina za obradu drveta sa postoljem (komplet 1); Transformator sa ispravljačem od 0V do 24V (sa izvodima jednosmjerne i naizmjenične struje, kom. 1); Bicikl (kom. 1); Bicikl sa motorom (kom. 1); Električni štednjak – rešo (kom. 1); Hladnjak sa komorom za zamrzavanje (kom. 1); Grijalica (kom. 2); Pegla (kom. 1); Stone polužne makaze (kom. 1); Aparat za zavarivanje plastičnih folija (kom. 1); Mašina za šivanje (kom. 1); Stiroterm (alat za rezanje stiropora, kom. 1); Električna prenosiva bušilica (kom. 1); Ručni prenosivi cirkular (kom. 1); Glodalica sa brusnom trakom (kom. 2); Aparat za rezanje šperploča (vibrator, kom. 1); Električno brojiilo (kom. 1); Mehanički semafor, ručni pogon – model 7 (kom. 7); CNC – tokarica (kom. 7); CNC – glodalica (kom. 7); 3D olovka (kom. 7); Pila tračna (kom. 7); Pila za metal – lučna (kom. 14); Pila za drvo – lučna (kom. 14); Fischer set – industry robots (kom. 3); Robotska ruka (kom. 3)

I još:

bušilice, turpije, burgije, čekići, čelične četke, ploče, linijari, četkice za boju ili lak, dljeteta stolarsko, električne lemilice, električna zvonca, i sve do slova W – Wecco stezaljke komada 100, **ukupno: 1417.**

Prilog 2.

JU OŠ _____

2.3.2.5. TEHNIČKA KULTURA I OSNOVE TEHNIKE

Škola raspolaže prostorijama kako slijedi (zaokružni odgovor):

1. specijalizirana učionica – kabinet DA – NE
 2. pripremna soba – pretkabinet za pripremanje materijala za praktične radove i vježbe DA – NE
 3. ostava za potrošni materijal i opremu DA – NE
- OPREMA – pored navedene na nivou škole, potrebna je i posebna oprema kako slijedi:

Tabela 16				
R. br.	NAMJEŠTAJ	Jed. mjere	Količina po stand.	stvarno stanje
1.	Radionički sto (dva radna mjesta)	kom.	8	
2.	Stolić za sjedenje sa regulacijom visine	kom.	16	
3.	Sto za nastavnika	kom.	1	
4.	Stolica za nastavnika	kom.	1	
5.	Sto za elektrotehniku	kom.	1	
6.	Stalac za bušilicu	kom.	1	
7.	Stalac za dvostranu brusilicu	kom.	1	
8.	Sto za montažu, uređaje i aparate za zajedničko korištenje	kom.	1	
9.	Stalac za stone polužne makaze	kom.	1	
10.	Sto za bojenje, lemljenje i slično	kom.	1	
11.	Ormar sa ladicama za smještaj učeničkih kompleta alata	kom.	4	
12.	Ormar za smještaj grupnog alata	kom.	4	
13.	Ormar za smještaj konstruktorskih kutija	kom.	3	
14.	Vitrina za učeničke radove	kom.	12	
15.	Pano (zidni) za izložbe	kom.	1	
16.	Ormar za sredstva zaštite na radu	kom.	1	
17.	Stalac za projekcione aparate	kom.	1	
18.	Ormar za didaktički materijal (dijafilmovi, folije, filmovi i dr.)	kom.	2	
19.	Police od poda do stropa za trodimenzionalna nastavna sredstva	m2	9	
20.	Stolarska stega	kom.	1	
21.	Pult sa osam stega (škripova)	kom.	1	
A. AUDIOVIZUELNA NASTAVNA SREDSTVA				
1.	Laptop ili tablet	kom.	16	
2.	Sto za djecu sa poteškoćama u razvoju	kom.	2	
3.	CD-ovi/drugi mediji po razredima predmetne nastave	komplet	1	
4.	3D printer	kom.	1	
B. MAŠINE I APARATI				
1.	Univerzalna mašina za obradu drveta	kom.	1	
2.	Stona električna bušilica	kom.	1	
3.	Dvostrana brusilica	kom.	1	

4.	Aparat za zavarivanje	kom.	1
5.	Univerzalna mašina za obradu drveta sa postoljem	komplet	1
6.	Transformator sa ispravljačem od 0 V do 24 V (sa izvodima jednosmjerne i naizmjenične struje)	kom.	1
7.	Bicikl	kom.	1
8.	Bicikl sa motorom	kom.	1
9.	Električni štednjak – rešo	kom.	1
10.	Hladnjak sa komorom za zamrzavanje	kom.	1
11.	Grijalica	kom.	2
12.	Pegla	kom.	1
13.	Stone polužne makaze	kom.	1
14.	Aparat za zavarivanje plastičnih folija	kom.	1
15.	Mašina za šivanje	kom.	1
16.	Stiroterm (alat za rezanje stiropora)	kom.	1
17.	Električna prenosiva bušilica	kom.	1
18.	Ručni prenosivi cirkular	kom.	1
19.	Glodalica sa brusnom trakom	kom.	2
20.	Aparat za rezanje šperploča (vibrator)	kom.	1
21.	Električno brojilo	kom.	1
22.	Mehanički semafor, ručni pogon - model 7	kom.	7
23.	CNC tokarica	kom.	7
24.	CNC glodalica	kom.	7
25.	3D olovka	kom.	7
26.	Pila tračna	kom.	7
27.	Pila za metal – lučna	kom.	14
28.	Pila za drvo – lučna	kom.	14
29.	Fischer set – industry robots	kom.	3
30.	Robotska ruka	kom.	3
C. KONSTRUKTORSKE KUTIJE			
1.	Za realizaciju programskih sadržaja svih razreda potrebne su konstruktorske kutije iz oblasti mehanotehnike, elektrotehnike, elektronike i građevinarstva. Prema izboru na tržištu odabrati 60 konstruktorskih kutija		
D. ALATI I PRIBORI			
1.	Čelični linijar milimetarske podjele sa ručkom	kom.	16
2.	Metar čelični	kom.	16
3.	Igla za obilježavanje	kom.	16
4.	Ugaonik drveni	kom.	16
5.	Ugaonik sa naslonom (bravarski)	kom.	16
6.	Čekić (bravarski od 100 g do 250 g)	kom.	16
7.	Šilo	kom.	16
8.	Modelarski nož	kom.	16
9.	Makaze za papir	kom.	16
10.	Nož za rezanje stakla	kom.	16
11.	Nož za papir (za otvaranje koverata)	kom.	16
12.	Četkice za nanošenje boje	kom.	16
13.	Igla za šivanje kože (veća)	kom.	16
14.	Probojac Ø 3	kom.	16
15.	Probojac Ø 5	kom.	16
16.	Probojac Ø 6	kom.	16
17.	Knjigovezačka igla	kom.	16
18.	Dlijeto stolarsko (raznih veličina)	kom.	8

19.	Rezbarski luk	kom.	16
20.	Rezbarska stega	kom.	16
21.	Rezbarska daščica	kom.	16
22.	Turpija za drvo poluokrugla, gruba (rašpa)	kom.	16
23.	Turpija za drvo pljosnata (fina)	kom.	16
24.	Lopatica za kit	kom.	8
25.	Paralelno crtalo	kom.	2
26.	Ručna testera listarica (gruba)	kom.	16
27.	Odvijač 5mm	kom.	16
28.	Tačkaš	kom.	8
29.	Bravarski šestar	kom.	8
30.	Čekić plastični	kom.	8
31.	Turpija pljosnata (gruba)	kom.	8
32.	Turpija pljosnata (fina)	kom.	8
33.	Turpija poluokrugla (gruba)	kom.	8
34.	Turpija okrugla (gruba raznih Ø)	kom.	8
35.	Turpija okrugla (fina raznih Ø)	kom.	8
36.	Kombinovana kliješta sa izolovanim drškama	kom.	8
37.	Pljosnata kliješta sa izolovanim drškama	kom.	8
38.	Okrugla kliješta sa izolovanim drškama	kom.	16
39.	Probojac (dušlag)	kom.	8
40.	Pinceta	kom.	8
41.	Ram testere za metal	kom.	16
42.	Odvijači 3mm	kom.	16
43.	Sječice (sa izolovanim drškama)	kom.	16
44.	Lampa 12 V i 220 V	kom.	16
45.	Nož za skidanje izolacije	kom.	16
46.	Komplet probojaca za kožu	kom.	1
47.	Stolarska kliješta	kom.	8
48.	Rende fino	kom.	4
49.	Rende grubo	kom.	4
50.	Četkice za boju ili lak	kom.	8
51.	Drveni čekić	kom.	8
52.	Stege stolarske (metalne od 300 do 500 mm)	kom.	4
53.	Burgije za drvo od 3 mm do 25 mm	kom.	50
54.	Kamen za oštrenje noževa	kom.	2
55.	Razmetač za testere	kom.	1
56.	Turpije trouglaste za oštrenje testera (razne)	kom.	10
57.	Visak	kom.	1
58.	Libela	kom.	1
59.	Gladilica	kom.	8
60.	Rezač za staklo	kom.	2
61.	Pomični ugaonik	kom.	4
62.	Stega za obradu drveta	kom.	8
63.	Testera sa ramom (gruba)	kom.	2
64.	Testera sa ramom (fina)	kom.	2
65.	Sjekira tesarska	kom.	1
66.	Ugaonik limarski (veći)	kom.	1
67.	Sjekači garnitura (razni)	kom.	8
68.	Ručna stega za metal	kom.	4

69.	Prsna bušilica	kom.	4
70.	Spiralne burgije za metal od 1 mm do 10 mm	kom.	60
71.	Čelična četka za čišćenje turpija	kom.	4
72.	Električna lemilica od 20 W do 200 W	kom.	16
73.	Pomično analognno mjerilo (šubler)	kom.	16
74.	Pomično mjerilo digitalno	kom.	16
75.	Makaze za lim ručne (veće)	kom.	8
76.	Makaze manje (izolirske)	kom.	8
77.	Mikrometar	kom.	4
78.	Garnitura mašinskih ključeva	kom.	1
79.	Garnitura čeličnih brojeva	kom.	1
80.	Garnitura čeličnih slova	kom.	1
81.	Nakovanj	kom.	1
82.	Čelična ploča za ispravljanje	kom.	8
83.	Garnitura turpija za ključeve	kom.	4
84.	Obuhvatni šestar	kom.	4
85.	Nareznice i ureznice (garniture)	kom.	8
86.	Zumba	kom.	2
87.	Privlakač, oblikač, podmetač (za zakivanje zakivaca)	po kom.	8
88.	Kliješta za blok zakovice (pop nitne)	kom.	1
89.	Garnitura odvijača (veća)	kom.	1
90.	Garnitura odvijača (manja)	kom.	1
91.	Paralelna stega bravarska 80 mm	kom.	16
92.	Kovačka stega	kom.	2
93.	Lemilica od 18 W do 20 W	kom.	8
94.	Slušalica 4000 W do 6000 W	kom.	2
95.	Univerzalni mjerni instrument (avometar)	kom.	4
96.	Kliješta za skidanje izolacija	kom.	8
97.	Čekić 1000 g	kom.	8
98.	Čekić 500 g	kom.	8
99.	Izvijač 3 mm	kom.	16
100.	Izvijač 8 mm	kom.	16
101.	Hoblič	kom.	8
102.	Turpija za drvo okrugla	kom.	8
103.	Fangla	kom.	4
104.	Mistrija	kom.	4
105.	Lopatica (špahtla) 50 mm	kom.	8
106.	Lopatica (špahtla) 20 mm	kom.	8
107.	Osigurači komplet	kom.	16
108.	Jednopolni prekidač	kom.	16
109.	Taster prekidač	kom.	16
110.	Izmjenični prekidač	kom.	16
111.	Serijski prekidač	kom.	16
112.	Utičnica sa zaštitnim kontaktom	kom.	16
113.	Utičnica obična	kom.	16
114.	Utikač sa zaštitnim kontaktom	kom.	16
115.	Utikač obični	kom.	16
116.	Sijalično grlo	kom.	16
117.	Sijalice 24 V E 27	kom.	20
118.	Razvodna kutija Ø60	kom.	16

119.	Rasklopne kutije Ø80	kom.	16
120.	Električno zvonce	kom.	16
121.	Wecco stezaljke	kom.	100
122.	Individualni alat za obradu drveta i metala u ormaru	kom.	16
123.	Fischer set – industry robots	kom.	8
124.	Robotska ruka	kom.	8
125.	Stolna bušilica	kom.	8
126.	Ispravljač stabilizator	kom.	8
E. MAKETE, ZBIRKE, OČIGLEDNA SREDSTVA			
1.	Dinama	kom.	1
2.	Elektropokretač (alnaser)	kom.	1
3.	Razvodnik paljenja	kom.	1
4.	Regulator – regler	kom.	1
5.	Platinska dugmad	kom.	1
6.	Presjeci elemenata kućnih instalacija za vodovod i kanalizaciju: slavine, ventili, koljena, račva, spojnice, sifoni, vodomjer, WC ispirać i drugo	kom.	po 1
7.	Komplet elemenata za elektroinstalacije	komplet	1
8.	Makete uzemljenja	komplet	1
9.	Maketa kućne elektroinstalacije	komplet	1
10.	Maketa vodovodne i kanalizacione instalacije	komplet	1
11.	Zbirka termoregulatora	komplet	1
12.	Zbirka elektrotehničkih izolatora	komplet	1
13.	Presjeci električnih provodnika	komplet	1
14.	Zbirka mašinskih elemenata	komplet	1
15.	Zbirka čeličnih profila	komplet	1
F. SLIKE			
1.	Razne slike postupaka obrade materijala	komplet	1
2.	Slike iz saobraćaja	komplet	1
3.	Slike zaštite na radu, sheme proizvodnih procesa, uređaja	komplet	1
4.	Ostale slike vezane uz nastavne sadržaje	komplet	po 1
G. PRIBOR ZA TEHNIČKO CRTANJE			
1.	Tabla za tehničko crtanje formata A3	kom.	16
2.	T linijar za tablu A3	kom.	16
3.	Komplet trouglova za tehničko crtanje (veći)	kom.	1
4.	Šabloni za pisanje (komplet)	kom.	1
5.	Komplet krivuljara	kom.	1
6.	Komplet šestara	kom.	1

Članovi popisne komisije: Nastavnici tehničke kulture:

1. _____ 1. _____
2. _____ 2. _____
3. _____ 3. _____
4. _____

U Sarajevu, dana _____

Прилог 3.

Закон о одгоју и образовању у основној и средњој школи у Кантону Сарајево

Предсједавајући Скупштине Кантона Сарајево **Елведин Окерић** је потписао овај закон, протоколисан под бројем 01-02-32271/24, 9. јула 2024. године (важи од 1. 9. 2024. године)

Педагошки стандарди и нормативи за одгој и образовање у основној и средњој школи

Премијер **Нихад Ук** је потписао ове стандарде, протоколисане под бројем 02-04-1065-5.1/25, 16. јануара 2025. године (важе од 1. 9. 2025. године)

Одлука о профилу и стручној спреми наставника у основној и средњој школи

Одлуку је потписала министрица **Наида Хота-Муминовић** 3. марта 2025. године, а протоколисана је под бројем 11-07/01-34-1768-16/25 (важи од 1. 9. 2025. године)

Одлука о доношењу наставног плана и програма/предметног курикулума заснованог на исходима учења за основну школу

Одлуку је потписала министрица **Наида Хота-Муминовић** 20. 8. 2024. године, а протоколисана је под бројем 11-34-39714-1/24. Део те одлуке су и предметни курикулуми за све предмете и све разреде у основној школи.

*Колективни уговор за дјелатности предшколског одгоја и основног одгоја и образовања у Кантону Сарајево, који је закључен између Самосталног синдиката основног образовања и одгоја Федерације БиХ – Кантоналног одбора Кантона Сарајево, као представника радника (број 1840/24 од 23. септембра 2024. године, Сарајево) и Владе Кантона Сарајево (број 02-04-42562-23/24 од 23. септембра 2024. године, Сарајево), као представника послодавца, који су потписали **Саудин Сивро** и **Нихад Ук**.*

Прилог 4.

Копирано из предметних курикулума

Предметни курикулум за предмет Б/Х/С језик и књижевност²²⁸

1. Професор босанског, хрватског, српског језика и књижевности народа БиХ
2. *Професор босанског језика и књижевности*
3. *Магистар босанског језика и књижевности*
4. *Bachelor босанског језика и књижевности*
5. *Bachelor босанског језика и књижевности и историје*
6. Професор књижевности народа БиХ и босанског, хрватског, српског језика
7. *Професор хрватско-српског/српско-хрватског језика и књижевности*
8. *Професор књижевности и хрватско-српског/српско-хрватског језика*
9. Професор српскохрватског/хрватскосрпског језика и историје књижевности јужнословенских народа
10. *Професор југословенске књижевности и српско-хрватског језика*
11. *Професор српско-хрватског језика и југословенске књижевности*
12. Професор књижевности народа БиХ и босанског језика
13. Професор босанског језика и књижевности народа БиХ
14. Магистар босанског, хрватског, српског језика и књижевности народа БиХ
15. Магистар књижевности народа БиХ и босанског, хрватског, српског језика и књижевности
16. Бакалауреат/*bachelor* књижевности народа БиХ и босанског, хрватског, српског језика
17. Бакалауреат/*bachelor* босанског, хрватског, српског језика и књижевности народа БиХ

Предметни курикулум за предмет Математика²²⁹

1. Завршен Природно-математички факултет (наставнички смјер), група математика или група гдје је математика главни или равноправни предмет у двопредметној групи, ако је тако назначено у дипломи или другој јавној исправи;

228 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Bosanski%20jezik%20i%20knjizevnost%2C%20Hrvatski%20jezik%20i%20knjizevnost%20i%20Srpski%20jezik%20i%20knjizevnost.pdf>

229 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Matematika.pdf>

2. Завршена Виша педагошка школа или Педагошка академија – група математика или гдје је математика главни или равноправни предмет у двопредметној групи, ако је тако назначено у дипломи или другој јавној исправи;
3. Филозофски факултет – група математика или група гдје је математика главни или равноправни предмет у двопредметној групи, ако је то назначено у дипломи или другој јавној исправи.
4. Наставу могу изводити и лица са завршеним I (првим) циклусом одговарајућег студија високог образовања (додипломски студиј) у трајању од најмање три, односно четири студијске године, са академском титулом и стручним звањем бакалауреата/*bachelora* за одређену област, односно
5. Наставу могу изводити и лица са завршеним II (другим) циклусом одговарајућег студија високог образовања (постдипломски студиј), са академском титулом и стручним звањем магистра за одређену област, односно
6. Наставу могу изводити и лица са завршеним III (трећим) циклусом студија и научним звањем доктора наука и одговарајућим стручним профилем

Предметни курикулум за предмет Физика²³⁰

1. Наставник физике (VI степен – ВШС)
2. *Bachelor* физике (180 ECTS, 240 ECTS бодова)
3. Професор физике (VII степен – ВСС)

Предметни курикулум за предмет Хисторија²³¹

1. завршен четворогодишњи студиј по старом систему (прије Болоње)
2. први степен студија (трогодишњи студиј по Болоњи) и други степен студија (3 + 2 по Болоњи)
3. наставници историје и *географије* са завршеном вишом педагошком школом који већ раде низ година у наставном процесу

Предметни курикулум за предмет Географија²³²

1. Звање магистар природних наука из области географије, стиче се у трајању од 4 семестра (двје академске године)
2. Звање магистар географије стиче се завршетком другог циклуса студија географије, наставнички смјер, у трајању од 2 семестра (једна академска година) и са остварених 60 ECTS

230 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Fizika.pdf>

231 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Historija-Povijest.pdf>

232 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Geografija.pdf>

3. Звање професор географије и историје
4. Завршен предболоњски четворогодишњи студиј
5. Завршен 5-годишњи матични студиј Географије у образовању (наставнички смјер): 3 + 2 или 4 + 1 са остварених 300 ECTS бодова
6. Завршен предболоњски 4-годишњи студиј
7. Први степен студија (трогодишњи студиј по Болоњи)

Предметни курикулум за предмет Биологија²³³

1. Природно-математички факултет – Одсјек биологије, звање: наставник биологије (VI степен стручне спреме)
2. Професор биологије (VII степен стручне спреме)
3. Дипломирани биолог (VII степен) са положеном педагошко-психолошком и методичко-дидактичком групом предмета
4. *Bachelor* (I циклус), наставнички смјер
5. Магистар биологије (II циклус), наставнички смјер
6. Први (I) циклус Природно-математичког факултета у Сарајеву, Одсјек за биологију
7. *Други (II) циклус, Одсјек за биологију, Природно-математички факултет у Сарајеву, са положеном педагошко-психолошком и методичко-дидактичком групом предмета*
8. *Трећи (III) циклус, Одсјек за биологију, Природно-математички факултет у Сарајеву, са положеном педагошко-психолошком и методичко-дидактичком групом предмета*
9. *Инж. биологије са положеном педагошком групом предмета (VII степен)*
10. Филозофски факултет – Одсјек за биологију и хемију, звање: Професор биологије и хемије

Предметни курикулум за предмет Хемија²³⁴

1. Висока стручна спрема (предболоњски студиј), Природно-математички факултет, Одсјек за хемију, наставни или *општи смјер са положеним испитом из педагошке и психолошке групе предмета (професор или хемијски инжињер)*
2. Виша стручна спрема (предболоњски студиј), Природно-математички факултет, Одсјек за хемију, наставни смјер (наставник хемије)
3. Висока стручна спрема (предболоњски студиј), Одсјек за биологију и хемију (професор биологије и хемије)

²³³ <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-09/Biologija.pdf>

²³⁴ <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Hemija.pdf>

4. Виша школска спрема, Педагошка академија (предболоњски студиј), Одсјек за економику домаћинства и хемију (наставник економике домаћинства и хемије)
5. Завршен I (први) циклус студија високог образовања (додипломски студиј) у трајању од најмање три, односно четири студијске године, са академском титулом и стручним звањем Бакалауреат/*Bachelor* хемије/хемије
6. Завршен II (други) циклус студија високог образовања (постдипломски студиј), са академском титулом и стручним звањем магистра хемије/хемије
7. Завршен III (трећи) циклус студија, са научним звањем доктор наука и одговарајућим стручним профилем
8. Наставник културе живљења, хемије – VI степен стручне спреме

Предметни курикулум за предмет Култура живљења²³⁵

1. Педагошка академија у Сарајеву, Одсјек за економику домаћинства – хемију
2. Наставник економике домаћинства – хемије (ВШС), Одсјек за културу живљења – хемију
3. Наставник културе живљења – хемије (ВШС)
4. Професор културе живљења (ВСС)
5. Професор културе живљења и *техничког одгоја* (ВСС), Педагошки факултет у Сарајеву, Одсјек за културу живљења и технички одгој
6. Професор културе живљења (ВСС)
7. Бакалауреат/*bachelor* културе живљења и техничког одгоја – I циклус болоњског високообразовног процеса (240 ECTS)
8. Мастер културе живљења и техничког одгоја – II циклус болоњског високообразовног процеса (300 ECTS)
9. Бакалауреат/*bachelor* културе живљења и техничког одгоја с *информатиком* – I циклус болоњског високообразовног процеса (240 ECTS)

Предметни курикулум за предмет Информатика²³⁶

Од IV до IX разреда наставу информатике изводе наставници који имају неки од следећих профила стручне спреме:

Професор бакалауреат/*bachelor* – наставнички смјер

1. Професор информатике
2. Професор *техничког одгоја* и информатике
3. Професор *математике* и информатике

235 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Kultura%20zivljenja.pdf>

236 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Informatika.pdf>

4. Бакалауреат/*bachelor* информатике и технике
5. Бакалауреат/*bachelor* математике и информатике
6. Бакалауреат/*bachelor* техничког одгоја и информатике
7. Бакалауреат/*bachelor* физике и информатике
8. Бакалауреат/*bachelor* математике – математика и информатика
9. Бакалауреат/*bachelor* математике и информатике
10. Бакалауреат *bachelor* културе живљења и техничког одгоја са информатиком

Магистар – наставнички смјер са претходно завршеним првим циклусом одговарајућег факултета и стручног звања. Листа стручних звања наведена у претходној листи Професор бакалауреат/*bachelor* – наставнички смјер

11. Магистар техничког одгоја и информатике
12. Магистар рачунарства и информатике
13. Магистар математике и информатике
14. Магистар информатике и технике
15. Магистар математике, наставнички смјер

Профили и стручне спреме ненаставничких профила, уз услов положене педагошко-психолошке и методичко-дидактичке групе предмета

16. Бакалауреат/*bachelor* софтверског инжењерства
17. Бакалауреат/*bachelor* математике – софтверско инжењерство
18. Дипломирани математичар-информатичар
19. Дипломирани информатичар
20. Дипломирани инжењер информатике и рачунарства
21. Дипломирани инжењер електротехнике
22. Магистар математике – софтверско инжењерство
23. Магистар софтверског инжењерства
24. Магистар математичких наука, смјер теоријска компјутерска наука

Предметни курикулум за предмет Техничка култура и основе технике²³⁷

1. Педагошки факултет – Одсјек за технички одгој и културу живљења
2. Педагошки факултет – Одсјек за технички одгој, културу живљења и информатику
3. Педагошки факултет – професор техничког одгоја
4. Педагошка академија – група технички одгој-информатика

²³⁷ <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Tehni%C4%8Dka%20kultura%20i%20Osnove%20tehlike%20%281%29.pdf>

5. Педагошко-технички факултет – професор политехничког васпитања и образовања
6. Виша педагошка школа – наставник политехнике
7. Наставнички факултет – наставник *физике*, информатике са техничким одгојем
8. Филозофски факултет – Одсјек за технички одгој и информатику – звање наставник техничког одгоја и информатике
9. Филозофски факултет – Одсјек за технички одгој и информатику – звање професор техничког одгоја и информатике
10. Професор производно-техничког образовања
11. Професор политехничког образовања и одгоја
12. Наставник техничког образовања
13. Професор техничког образовања
14. Бакалауреат/*bachelor* културе живљења и техничког одгоја са информатиком
15. *Bachelor* информатике и технике
16. Магистар техничког одгоја и информатике
17. Магистар информатике и технике
18. Магистар техничког одгоја и културе живљења
19. Магистар техничког одгоја
20. *Дипломирани инжињер машинства*

Предметни курикулум за предмет Музичка култура²³⁸

Наставу предмета Музичка/Глазбена култура (V–IV) – Скупно музичирање могу изводити:

1. професори музичке културе и теоретско-музичких предмета (по старом програму)
2. Наставнички факултет – наставник музичког одгоја – ВШС (по старом програму)
3. Наставнички факултет – дипломирани музички педагог (по старом програму)
4. Музичка академија – професори музике са завршеном Музичком академијом – Теоретско-педагошки одсјек у четворогодишњем трајању, VII степен (по старом систему)
5. Одсјек за музичку теорију и педагогију, завршен I циклус студија најмање у четворогодишњем трајању, 240 ECTS (по Болоњи)
6. Одсјек за музичку теорију педагогију, завршен I и II циклус студија у петогодишњем трајању, 300 ECTS (по Болоњи)

238 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Muzicka-Glazebena%20kultura.pdf>

Предметни курикулум за предмет Ликовна култура

1. Академију ликовних умјетности – наставнички смјер
2. Сва лица која су завршила неки други смјер на Академији ликовних умјетности, уколико су положила психолошко-педагошку групу предмета, што је еквивалент болоњском систему, наставнички смјер.
3. I циклус студија: *bachelor* ликовних умјетности – едукација ликовних умјетности
4. II циклус студија: магистар ликовних умјетности – едукација ликовних умјетности

Предметни курикулум за предмет Тјелесни и здравствени одгој

1. VII степен стручне спреме (професор физичког васпитања, професор за физичку културу, професор спорта и тјелесног одгоја)
2. Магистар наука у области спорта и тјелесног одгоја
3. Доктор наука у области спорта и тјелесног одгоја
4. Завршен II циклус по Болоњском систему студирања
5. Завршен III циклус по Болоњском систему студирања

Предметни курикулум за предмет Грађанско образовање²³⁹

1. Са завршеним најмање VII степеном стручне спреме по предболоњском високообразовном процесу (друштвено-хуманистичко усмјерење) на наставничком факултету или другом факултету и положеном педагошко-психолошком групом предмета који је обавезан проћи стипендијски програм стручног усавршавања за ужу стручну област грађанског образовања који проводи ЦИВИТАС Образовни центар за демократију и људска права
2. Са завршеним II циклусом по болоњском високообразовном процесу, односно
3. Са завршеним III циклусом по болоњском високообразовном процесу (друштвено-хуманистичко усмјерење) на наставничком факултету или другом факултету и положеном педагошко-психолошком групом предмета који је обавезан проћи стипендијски програм стручног усавршавања за ужу стручну област грађанског образовања који проводи ЦИВИТАС Образовни центар за демократију и људска права

Предметни курикулум за предмет Друштво

1. Наставу из предмета Друштво у петом разреду деветогодишње основне школе могу изводити учитељи²⁴⁰/наставници/професори разредне наставе

239 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Gra%C4%91ansko%20obrazovanjeDemokratija%20i%20ljudska%20prava.pdf>

240 У складу са Законом о основном одгоју и образовању

2. *НАПОМЕНА: Уз посебно одобрење министра образовања и науке наставу у V разреду могу реализирати наставни предмет Друштво у петом разреду деветогодишње основне школе – наставници/професори историје и географије*

Предметни курикулум за предмет Природа

1. Професор биологије (VII степен стручне спреме)
2. *Први (I) циклус Природно-математичког факултета у Сарајеву, Одсјек за биологију са положеном педагошко-психолошком и методичко-дидактичком групом предмета*
3. *Други (II) циклус Одсјек за биологију, Природно-математички факултет у Сарајеву, са положеном педагошко-психолошком и методичко-дидактичком групом предмета и*
4. *Трећи (III) циклус Одсјек за биологију, Природно-математички факултет у Сарајеву, са положеном педагошко-психолошком и методичко-дидактичком групом предмета*

Предметни курикулум за предмет Моја околина

1. Наставници/професори разредне наставе
2. Наставник разредне наставе има високу стручну спрему и изводи наставу у I, II, III и IV разреду, а наставу може изводити закључно с V разредом

Предметни курикулум за предмет Енглески језик²⁴¹

- 1) Дипломирани професор енглеског језика и књижевности
- 2) Завршен I (први) циклус (додипломски студиј) у трајању од најмање три, односно четири студијске године, са академском титулом и стручним звањем бакалауреат/*bachelor*
- 3) Завршен II (други) циклус (постдипломски студиј) са академском титулом и стручним звањем магистра, односно завршеним трећим циклусом студија и научним звањем доктор наука

Предметни курикулум за предмет Њемачки језик²⁴²

- 1) Завршен I (први) циклус (додипломски студиј) у трајању од најмање ТРИ, односно ЧЕТИРИ студијске године, са академском титулом и стручним звањем бакалауреат/*bachelor*
- 2) Завршен II (други) циклус (постдипломски студиј) са академском титулом и стручним звањем магистра, односно, завршеним трећим циклусом студија и научним звањем доктор наука

241 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Engleski%20jezik.pdf>

242 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Njemacki%20jezik.pdf>

Предметни курикулум за предмет Турски језик²⁴³

- 1) Магистар турског језика и књижевности
- 2) Дипломирани турколог
- 3) Дипломирани професор турског језика и књижевности
- 4) Бакалауреат/*bachelor* турског језика и књижевност

Предметни курикулум за предмет Француски језик

- 1) Дипломирани професор француског језика и књижевности
- 2) Завршен II (други) циклус са академском титулом и стручним звањем магистра, односно
- 3) завршеним трећим циклусом студија и научним звањем доктор наука

Предметни курикулум за предмет Исламска вјеронаука²⁴⁴

Посао наставника исламске вјеронауке у основној школи може обављати лице са одговарајућим стручним звањем и минимално 240 ECTS бодова, које има завршен један од исламских факултета и *важећу сагласност Исламске заједнице*. Под исламским факултетима подразумевају се:

1. Факултет исламских наука у Сарајеву
 2. Исламски педагошки факултет у Зеници
 3. Исламски педагошки факултет у Бихаћу
 4. Факултет за исламске студије у Новом Пазару
 5. те исламски факултети у иностранству са нострифицираном дипломом уз положену педагошко-дидактичко-методичку групу предмета
- Под одговарајућим звањима подразумевају се:
6. професор/*bachelor* исламских наука
 7. професор/*bachelor* исламске теологије
 8. *bachelor* теологије
 9. дипломирани теолог
 10. професор исламских теолошких студија
 11. професор/*bachelor* исламске вјеронауке и религијског одгоја
 12. професор религијске педагогије
 13. професор исламске педагогије
 14. дипломирани професор исламске вјеронауке
 15. бакалауреат/*bachelor* исламске вјеронауке
 16. мастер/магистар исламске вјеронауке
 17. мастер/магистар религијске педагогије

243 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-09/Turski%20jezik%20kao%20drugi%20i%20tre%20strani%20jezik.pdf>

244 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Islamska%20vjeronauka.pdf>

18. мастер/магистар религијске едукације
19. мастер/магистар теолог, магистар исламских наука
20. те остали сродни профили са дефинираних исламских факултета
Изузетно посао наставника исламске вјеронауке у основној школи може наставити обављати и лице затечено на пословима наставника исламске вјеронауке са уговором о раду на неодређено вријеме које има *сагласност Исламске заједнице*.

Предметни курикулум за предмет Католички вјеронаук²⁴⁵

1. висока стручна спрема (ВСС VII/1) или
2. завршен II циклус високошколскога образовања (мастер студиј) с 300 ECTS бодова:
3. Дипломирани теолог (VII/1) и магистар (мастер) теологије (300 ECTS бодова)
4. Дипломирани катехета (VII/1) и професор вјеронаука – дипломирани катехета (VII/1)
5. Магистар (мастер) религијске педагогије и катехетике (300 ECTS бодова)

Предметни курикулум за предмет Православна вјеронаука²⁴⁶

- 1) лице са завршеним одговарајућим православним богословским факултетом
- 2) теолог или дипломирани теолог (180 и 240 ECTS бодова), *уз прибављену сагласност Српске православне цркве, тј. надлежног епископа*

Предметни курикулум за предмет Друштво/култура/религија²⁴⁷

Профил кадра који ће реализирати наставу из предмета Друштво/култура/религија у шестом и седмом разреду је:

1. наставници који имају услове за реализирање наставе из предмета Култура живљења
2. наставници са завршеним наставничким факултетом друштвеног смјера и наставници који посједују звање: бакалауреат/bachelor ликовне умјетности (наставничко усмјерење) са остварених најмање 240 ECTS студијских бодова, односно
3. Магистар ликовне умјетности (наставничко усмјерење);
4. Проф. ликовне умјетности по предболоњском систему студија најмање (ВСС универзитетска диплома VII степен).

245 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Katolicki%20vjeronauk.pdf>

246 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Pravoslavna%20vjeronauka.pdf>

247 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Drustvo-Kultura-Religija.pdf>

Профил кадра који ће реализирати наставу из предмета Друштво/култура/религија у осмом и деветом разреду је:

1. наставници са завршеним наставничким факултетом друштвеног смјера
2. наставници са завршеним осталим факултетима друштвеног смјера, уз положену педагошко-психолошку групу предмета и наставници који посједују звање: бакалауреат/*bachelor* ликовне умјетности (наставничко усмјерење) са остварених најмање 240 (ECTS) студијских бодова, односно
3. Магистар ликовне умјетности (наставничко усмјерење)
4. Проф. ликовне умјетности по предболоњском систему студија најмање (ВСС универзитетска диплома VII степен)

Предметни курикулум за предмет Здрави животни стилови²⁴⁸

1. VII степен стручне спреме (професор физичког васпитања, професор за физичку културу, професор спорта и тјелесног одгоја)
2. *Магистар тјелесног и здравственог одгоја*
3. *Наставник биологије*
4. Професор биологије
5. Дипломирани биолог
6. *Bachelor* биологије, наставнички смјер
7. *Други (II) циклус Одсјека за биологију, са положеном педагошко-психолошком и методичко-дидактичком групом предмета*
8. *Инж. биологије са положеном педагошком групом предмета*
9. *Професор биологије и хемије*
10. Педагошки факултет у Сарајеву, Одсјек за економику домаћинства – хемију
11. Наставник економике домаћинства – хемије
12. Одсјек за културу живљења – хемију
13. Наставник културе живљења – хемије
14. Професор културе живљења
15. Професор културе живљења и техничког одгоја
16. Педагошки факултет у Сарајеву, Одсјек за културу живљења и технички одгој
17. *Bachelor* културе живљења и техничког одгоја
18. Мастер културе живљења и техничког одгоја
19. *Bachelor* културе живљења и техничког одгоја с информатиком

248 <https://mo.ks.gov.ba/sites/mo.ks.gov.ba/files/2024-08/Zdravi%20zivotni%20stilovi.pdf>

Прилог 5.

а) Послови директора прописани правилима школе и Законом о одгоју и образовању у основној и средњој школи.

(1) Директор школе је одговоран за законитост рада и стручни рад школе, (2) Директор је обавезан овластити лице за обављање послова директора у случају његовог одсуства, а ако директор није у могућности овластити лице школски одбор доноси одлуку о овлашћењу, (3) Директор школе, осим послова и задатака утврђених овим законом, обавља и сљедеће послове: а) припрема нацрт годишњег програма након чијег доношења је одговоран за његово провођење, б) предлаже финансијски план школе и подноси финансијски извјештај школском одбору, ц) закључује уговор о раду, односно доноси рјешење о престанку уговора о раду радницима, и друга рјешења која се тичу радно-правног статуса радника, д) утврђује распоред наставника и других радника школе на одређене послове, у складу са опћим актом о организацији и систематизацији радних мјеста у школи, е) утврђује подјелу часова међу наставницима у складу са наставним планом и програмом, ф) утврђује распоред радног времена наставника и стручних сарадника у складу са чланом 98. овог закона, г) утврђује распоред часова, х) обавља послове у вези са израдом годишњег програма и извјештаја о раду из чл. 34. и 35. овог закона, и) рјешава по жалбама и приговорима на рад наставника, стручних сарадника и других радника школе, ј) утврђује приједлог листе радника који су дјеломично или потпуно остали без радних задатака, к) предлаже школском одбору одлуку о расписивању конкурса за пријем радника, л) предлаже школском одбору одлуку о расписивању конкурса за пријем приправника, м) извршава одлуке школског одбора и наставничког вијећа и н) врши и друге послове утврђене позитивноправним прописима и правилима школе.

б) Послови директора прописани Педагошким стандардима

1. Припрема нацрт годишњег програма рада школе/центра након чијег доношења је одговоран за његово провођење, 2. Подноси извјештај о реализацији годишњег програма рада школском одбору, оснивачу, министру и надлежном опћинском органу на крају првог полугодишта, на крају школске године и доставља га у електронској форми, 3. Предлаже финансијски план школе/центра, 4. Подноси финансијски извјештај школском одбору и оснивачу, 5. Доноси одлуку о избору кандидата

на основу расписаног јавног конкурса за избор радника, 6. Закључује уговор о раду са радницима, 7. Доноси рјешење о престанку уговора о раду радницима као и друга рјешења која се тичу радно-правног статуса радника, 8. Утврђује распоред наставника и других радника школе/центра на одређене послове, у складу са опћим актом о организацији и систематизацији радних мјеста у школи/центру, 9. Утврђује подјелу часова на наставнике, 10. Утврђује распоред радног времена свих радника у складу са законом и колективним уговорима, 11. Предлаже распоред часова наставничком вијећу, 12. Рјешава по жалбама и приговорима на рад наставника, стручних сарадника и других радника школе, 13. Рјешава по жалбама и приговорима родитеља, 14. Брине о збрињавању радника у складу са законским и подзаконским актима, 15. Предлаже школском одбору одлуку о расписивању јавног конкурса за пријем радника, 16. Предлаже школском одбору одлуку о расписивању јавног конкурса за пријем приправника, 17. Проводи одлуке школског одбора и наставничког вијећа, 18. Посјећује наставу и друге облике одгојно-образовног рада, 19. Заступа школу/центар пред трећим лицима и одговоран је за законитост рада и стручни рад школе, 20. Контактима са донаторима и другим субјектима заинтересираним за рад школе, 21. У изузетним случајевима, доноси одлуку о реализацији онлајн наставе и о томе обавјештава Министарство, 22. У изузетним случајевима, доноси одлуку о продужењу или скраћењу трајања наставних часова, 23. Одобрава надокнаду наставних часова примјереним садржајима, а облик надокнаде наставних часова предлаже предметни наставник, 24. Уредно и правовремено води документацију и евиденцију и одговоран је за ажурност њиховог вођења, надзире правовремено и тачно уношење података у систему EMIS, 25. Именује комисије у складу са законским и подзаконским актима, 26. Учествује на састанцима којима присуствује по службеној дужности, 27. Учествује у раду комисија чији је члан по службеној дужности, 28. Учествује у раду и присуствује стручним усавршавањима организованим за директоре, 29. Изриче одгојно-дисциплинске мјере ученицима у складу са својим надлежностима, 30. Предлаже и утврђује оцјену из владања ученика, 31. Овлашћује наставника који ће закључити и ученицима јавно у одјељењу саопштити оцјену из наставног предмета за који је предметни наставник спријечен, 32. Упућује приједлог школском одбору за доношење одлуке о упућивању радника на оцјену радне способности, 33. Доноси одлуку о упућивању радника на оцјену радне способности, 34. Обавјештава ресорно министарство о одлуци школског одбора за коју сматра да је супротна закону,

односно која може нанијети материјалну штету школи, 35. Овлашћује лице за обављање послова директора у случају његовог одсуства, 36. Предлаже школском одбору именовање помоћника директора/водитеља дијела наставног процеса, 37. Подноси захтјев школском одбору за разрјешење помоћника директора/водитеља дијела наставног процеса, 38. Планира рад, сазива и води сједнице наставничког вијећа, 39. Овлашћује члана наставничког вијећа који ће руководити сједницама наставничког вијећа када за тим има потребе, 40. Предлаже одлуку о избору разредника, 41. Предсједава или одређује члана наставничког вијећа који ће предсједавати сједницом одјељенског вијећа у случају спријечености разредника да закаже сједницу или када разредник не закаже сједницу на захтјев директора, 42. Предсједава или одређује члана стручног актива који ће предсједавати сједницом стручног актива у случају спријечености предсједника да закаже сједницу или када предсједник не закаже сједницу на захтјев директора, 43. Према потреби присуствује сједницама одјељенских вијећа и стручних актива, 44. Сазива прву сједницу вијећа родитеља, 45. Омогућава несметано вршење надзора министарству, институту и органима инспекције, 46. Налаже утрошак средстава, 47. Предлаже унутрашњу организацију и систематизацију послова у школи/центру, 48. Потписује увјерења о оствареном успјеху на првом полугодишту, увјерење о завршеном разреду, свјedoцбе о завршеној основној школи, дипломе, матичне књиге и друге акте, 49. Одобрава плаћено и неплаћено одсуство радника у складу са законским и подзаконским актима, 50. Одлучује о распореду радног времена, прерасподјели радног времена, увођењу прекорвременог рада, привременим и повременим пословима, 51. Подузима мјере прописане законом због неизвршавања послова или због неиспуњавања других обавеза из радног односа, 52. Сарађује са ученицима и родитељима, 53. Даје званичне податке о школи/центру, 54. Издаје налог радницима за обављање одређених послова, 55. Предлаже школском одбору правила и друге опће акте, 56. Одобрава одсуство ученика и радника у складу са законским и подзаконским актима, 57. Учествује у раду школског одбора, без права одлучивања, 58. Правовремено обавјештава радника о питањима од интереса за школу/центар, 59. Одлучује о начину и увјетима извођења радова у објектима школе/центра, 60. Предузима мјере за остварење пословне и друге сарадње са одгојно-образовним организацијама и другим субјектима, 61. Обавља друге послове према налогу оснивача, ресорног министарства и школског одбора, 62. Обавља и друге послове утврђене законским, подзаконским и другим опћим актима школе/центра

Прилог 6.

Референт за план и анализу

Послови и радни задаци

1. Анализа извршења плана претходне године, израда упоредних података по структури плана и израда подлога за планске активности за наредну годину, анализа извршења по билансним ставкама, израда упоредних података за израду финансијског плана за наредну годину, као и остали послови анализирања буџета
2. Израда годишњег финансијског плана по свим аналитичким и синтетичким структурама
3. Припрема документ оквирног буџета (ДОБ)
4. Развија, дефинира и координира припрему финансијских планова
5. Доноси опћа и појединачна акта из области свог рада
6. *Учешће у изради Годишњег програма рада школе/центра*
7. Учешће у изради плана набавки за период привременог финансирања, плана јавних набавки, његових измјена и допуна у складу са одобреним буџетом и Законом о јавним набавкама
8. *Израда Годишњег програма рада*
9. Сарађује са органима контроле, омогућава увид у пословање, пружа потребна обавјештења и поступа према одредбама и у складу са важећим прописима
10. Израда периодичних извјештаја, завршног обрачуна, редовно књижење свих пословних промјена које се односе на финансијско пословање школе/центра, закључивање аналитичких и синтетичких конта, билансно усаглашавање пословних промјена по контима и дневнику те израда биланса успеха и биланса стања са Главном књигом
11. Издавање и књижење излазних фактура, према потреби праћење наплате потраживања
12. Усклађивање салда са добављачима, купцима – конфирмација
13. Врши обраду података добивених од радника задуженог за закупљање и дистрибуцију набављене робе
14. Врши обраду и доставу података за обрачун плаћа, накнада, уговора о дјелу, повременим и привременим пословима, рјешења и одлука, обрачун накнада за службена путовања, обрачун отпремнина, израда вирмана, као и остали послови по налогу директора, а из области финансијског пословања
15. Пријава мјесечних одбитака запослених (обрачун кредита, синдикалне чланарине, осигурања...)

16. Подизање благајничког максимума, припрема налога, књижење налога, припрема благајничког извјештаја на прописаним обрасцима
17. Прати реализацију уговора у погледу утрошених средстава
18. Одговоран је за ажурност, правовременост, уредност и тачност података у различитим базама података (регистри, евиденције, упитници, портали...) успостављеним у складу са законским и подзаконским актима
19. Уноси податке у одређене базе података
20. Припрема и просљеђује документацију неопходну лицима задуженим за унос у одређене базе података
21. Стручно усавршавање
22. *Прати правне прописе и контролише провођење законитости намјенског и економичног трошења финансијских средстава*
23. Контролише формирање документације, организује чување рачуноводствених исправа, пословних књига и финансијских извјештаја
24. *Усаглашава стање имовине и обавеза у књиговодственој евиденцији са стварним стањем извршења буџета*
25. Прати чување и архивирање финансијских извјештаја, дневника и Главне књиге
26. Прати прописе из подручја радног права, рачуноводства, буџета, планирања јавне набавке, пореза и
27. Обавља *савјетодавну функцију директора* везано уз рачуноводствене, порезне и финансијске прописе
28. Проводи обавезну и континуирану едукацију из области рачуноводства и јавних набавки
29. Контактира и координира са вањским институцијама ради остваривања појединих задатака или права (министарствима, Порезном управом, Заводом за запошљавање, ПИО, ФЗО, опћинама и сл.) установе за вријеме трајања изузетних и ванредних околности, као и у случају да такве околности непосредно предстоје (нпр. епидемија, пандемија, елементарне непогоде и сл.)
30. Предлаже мјере и припрема нацрте аката директору у сврху оптималног обављања дјелатности
31. *Даје приједлоге дигитализације и унапређење из свог домена у складу са токовима технике и технологије*
32. Одговоран је за правовремено, законито и правилно обављање послова из дјелокруга свог рада
33. Редовно извјештава директора установе о стању и проблемима у обављању послова из своје надлежности и предлаже подузимање адекватних мјера с циљем њиховог рјешавања

34. Обавља и друге послове утврђене прописима, опћим актима установе и у сарадњи са директором, а у оквиру дјелокруга рада радног мјеста

Референт за план и анализу

Профил и стручна спрема

Послове и задатке референта за план и анализу могу обављати лица са:

- стеченим VII степеном стручне спреме и звањем дипломирани економиста;
- завршеним I циклусом болоњског високообразовног процеса (240 ECTS) и стеченим звањем: бакалауреат економије или бакалауреат менаџмента или бакалауреат пословања или бакалауреат финансијског менаџмента или бакалауреат пословне економије или дипломирани економиста;
- завршеним II циклусом болоњског високообразовног процеса и стеченим звањем:
 - магистар економије или
 - магистар менаџмента или
 - магистар финансијског менаџмента са претходно завршеним I циклусом студија економије или пословне економије или финансијског менаџмента.

Послове овог радног мјеста могу обављати и радници затечени на пословима референта за план и анализу који немају стручну спрему у складу са овим одредбама а имају уговор о раду на неодређено вријеме на дан ступања на снагу ових Педагошких стандарда и норматива. Споменути радници остају на својим пословима и радним задацима и нису дужни стјецати виши степен или другу стручну спрему од оне коју посједују.

Ако школа нема запосленог референта за план и анализу, за обављање послова и задатака овог радног мјеста може ангажовати рачуноводствену агенцију.

KALKULACIJA cijene koštanja

Naslov knjige: Loš odgoj i nepravedno obrazovanje	
Troškovi štampanja / Dobra knjiga	3.000,00 KM
Troškovi DTP-a / Boriša Gavrilović	500,00 KM
Troškovi lektorisanja / Sandra Zlotrg	1000,00 KM
<u>Troškovi uređivanja knjige – humanitarni rad / Nenad Veličković</u>	<u>0,00 KM</u>
<u>Fakturna vrijednost</u>	<u>4.500,00 KM</u>
Autorski honorar / Nusret Ahmetović	-1.500,00 KM
<u>Uređivanje članaka – humanitarni rad / Nenad Veličković</u>	<u>0,00 KM</u>
Nabavna vrijednost	3.000,00 KM
Dodatni troškovi	
Čitanje, po pročitanoj slovu 2 KM cca / Nenad Veličković	5.000.000,00 KM
<u>Čitanje, po napisanoj slovu 1 KM cca / Nusret Ahmetović</u>	<u>5.000.000,00 KM</u>
Prodajna vrijednost za 500 KOM bez PPV-a	10.003.000,00 KM
<u>+ 17% PPV (porez na pročitajnu vrijednost) / državi BiH</u>	<u>1.729.496,70 KM</u>
Prodajna vrijednost za 500 kom sa PPV-om	11.903.006,70 KM
Cijena jednog primjerka je 11.903.006,70 / 490 =	24.291,85 KM
<u>+ marža 20%</u>	<u>4.858,37 KM</u>
Cijena koštanja bez autograma	29.150,22 KM (sa autogramom 50.000 KM)

Ауторски уговор – најситније написано је и најважније, пазите!!!

Чл. 1.

Аутор се обавезује да ће Држави (малој држави, али држави са великим словом Д) Босни и Херцеговини на име пореза уступити 59,33 примјерака, пардон, заборавио сам бакшиш, значи 60 примјерака. Наведено дјело (али без аутограма) ће бити уступљено на мјесту и у вријеме које одреди порезна управа БиХ, а на име измирења порезних обавеза.

Чл. 2.

Зашто?

Чл. 3

Зато што је ово Босна и Херцеговина, држава у којој се читање опорезује са 17% од прочитајне вриједности.

Чл. 4

1. Аутор се обавезује да ће уреднику Ненаду Величковићу на име измирења дуга уступити 173,98 примјерака наведеног дјела на које је већ плаћен натурални порез. Значи 180 Ненаду.
2. Уредник се обавезује да ће прихватити наведени износ са срамотним бакшишом (6,02), те да неће покретати спорове пред ненадлежним судовима.

Чл. 5

Аутор се обавезује да ће по 10 примјерака наведеног дјела уступити како слиједи:

a) Сандри Злотрг.....	10 примјерака
b) Бориши Гавриловићу.....	10 примјерака
c) Андреју Аркошу.....	10 примјерака
d) Рубини Ченгић.....	10 примјерака
e) Шејли Хукари.....	10 примјерака
f) Асиму Ђелиловићу.....	10 примјерака
g) Укупно.....	60 примјерака

Чл. 6

Преостало = 490 – 60 – 180 – 60 – 10 = 180 примјерака, од чега 179 уступам брату Амиру Ахметовићу који је некад давно, још као студент, преузео обавезу мог школовања (мама је избачена с посла – суспендована је) и којег да није било ја никад физику код Залкиде не бих положио. Мама, хвала ти на оваквом брату.

Чл. 7

Бураз, благо теби. Био си ми и остао узор.

Чл. 8

Хвала још једом, бураз.

Чл. 9

Овај уговор сачињен је само у једном примјерку и обавеза је аутора да га објави и поштује у духу гојсалске традиције, породичног наљећа и вјерских начела која нису исход неког наставног предмета, већ кућни одгој.

Чл. 10

Овај уговор је еманет његовом потписнику.

Чл. 11 – допуна од 10.11.2025. г

P.S. Дигиталну верзију ове књиге АУТОР уступа УРЕДНИКУ Ненаду Величковићу, као накнаду за трауме које је доживио у разговорима са Аутором.

Чл. 12

Уважени професоре, Ненаде Величковићу, извињавам се још једном и хвала Вам.

Гојсалићи, 9.11.2025. године

Аутор уговора:

Нусрет Ахметовић

CIP zapis je dostupan u elektronskom katalogu Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine pod brojem 67650822.

ISBN 978-9926-546-09-0

“U knjizi je kao nikad dosad, i kako to niko do sada nije uradio, opisan obrazovni sistem iznutra. Pedeset i kusur članaka rastavilo je na najsitnije djeliće jedan složeni društveni mehanizam s ciljem da pokaže kako pokvareno radi. Sasvim suprotno od onog poltrona koji je – nakon što je Tito u lovu promašio patku u letu – rekao: mrtva, a leti.

Kolegama nastavnik Nusret Ahmetović spočitava šutnju o stanju stvari u školama, koje svi vide i za koje svi znaju da je loše, ali malo ko nešto u vezi s tim preduzima. Za njega odgajati i poučavati znači prije svega raditi u interesu đaka, pri čemu nema nejasnoća o tome šta bi taj interes bio: sticanje znanja i sposobnosti potrebnih i dovoljnih za sretan, ispunjen i ostvaren život u pravičnoj i uređenoj zajednici.

Ono što se sada događa u školama ne služi tome. I to onda više nije samo političko pitanje, problem koji se može prebaciti na stranke i političare, niti je stručno, koje bi se trebalo riješiti u zbornicama i na aktivima, nego je etičko, koje se najprije postavlja pred ogledalom.”

(Iz Prologa urednika)

